

JUHANI AHO
KOOTUT TEOKSET

X NIDOS

MUSTATKO - 7

JUHANI AHO

KOOTUT TEOKSET

X NIDOS

PORVOOSSA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

JUHANI AHO

KOOTUT TEOKSET

X NIDOS

MUISTATKO —?
SANOMALEHTIMIESAJOILTANI
MUISTEMIA JA MATKAKUVIA
TUOMIO

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

JUHANI AHO KOOTUT TEOKSET

X NIDOS

MUSTATKO—?
SANOMALEHTIMIESALOHTAIN
MUSTELMIA JA MAKAKUVIA

*Werner Söderström Osakeyhtiön
kirjapainossa Porvoossa 1922*

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
PORVOOSSA

MUISTATKO —?

Ja muista se maanantai-ilta,
jolloin kukaan ei ollut vielä
kukaan kukaan kukaan
on alkava alkava alkava
on alkava alkava alkava

niin oli kuin en olisi ollut kukaan ja perustannut.
Maailma näytti olevan jossain muualla ja
se näytti olevan jossain muualla ja

Kun hautasi umpeen luotua sen ympärille ryhmittynyt saattoväki kuin yhdestä suusta yhtyi viimeiseen virteen, paisuttaen sen kuin ylös korkeuteen kumpuilevaksi suitutukseksi, vihlaasi rintaani katkera, kirvelevä tunne, että nyt olin sinut lopullisesti menettänyt. En ollut menettänyt sinua vielä silloin, kun olit hengähtänyt viimeisen hengähdyksesi. Pidin sinua silloin vielä kädestä ja sinä tunnuit olevan ainakin osaksi minun. Eikä erontunne arkkua hautaan laskettaessa ja sitä umpeen luotaessakaan vielä ollut täysin tietoinen. Olithan siinä, joskin turpeen alla, ja minusta oli kuin olisin, haudalle tullen ja sitä hoitaen ja kukittaen, vielä kauankin voinut olla kanssasi kosketuksissa. Ja olisihan, minunkin kerran kuoltuani, leväty saman turpeen alla, yhdessä elettyä yhdessä häviten.

Mutta kun saattoväki sataäänisenä veisasi:

»Ja ruumis, se maatunut maassa,
nyt katoovaisuutensa muuttaa
ja taivaassa sielunsa kanssa
on alkava eloa uutta,
oi onnea, ihanuutta!»

niin oli kuin ero olisi ollut lopullinen ja peruuttamaton. Ne kaikki, ystävät, tuttavat, jopa wventovieraatkin uskovaiset yhtäkkiä kuin tempaisivat sinut minulta ja veivät

miltei mielenosoituksellisesti sinut virtensä sävelsiivillä minulta pois. Monisatalukuisen seurakunnan ääni oli kuin yhden ainoan ääni, joka tulkitsi yhtä ainoata järkähtämätöntä, voitonvarmaa uskoa, että olet noussut sinne ja tulet siellä elämään niinkuin hekin vuorostaan kerran, kaikki, jotka siihen uskovat. Heidän uskonsa ei ollut minun, mutta minä tiesin, että se oli sinunkin. Rintani täytti kaipaus ja kaiho, etten voinut uskoa niinkuin sinä, vaikka olisin tahtonutkin. He ikäänkuin jostain voitosta riemuiten veivät sinut minulta sinne, mistä en koskaan sinua saavuta. Oli niinkuin he ikäänkuin enkelipilvessä olisivat kantaneet sinut näkyvistäni hautuumaan koivuholvin läpi ylös kesäiseen sineen ja auringon häikäisevään autereeseen, ja niinkuin sinä vastaansanomatta olisit antanut sen tapahtua, jättäen minut siihen avuttomine epäuskoineni, voimattani sinuun enää koskaan yhtyä.

Tiesin, että uskoit elämään kuoleman jälkeen ja että oli taivas ja tapaaminen siellä. Ilmaisit sen uskosi silloin, kun ensimmäinen lapsemme oli kuollut, sanoit, että elämäsi olisi mahdoton elää, jollet tietäisi tapaavasi jälleen niitä, jotka kerran kadotit. Se oli sinussa siis pohjimmaltaan vain rakkautta meihin, rakastamiisi, minuunkin, jotka tahdoit tietää kohtaavasi jossain vielä kuolemankin jälkeen. En hennonut edes koettaakaan sitä tunnelmaa sinulta riistää, en sinun tähtesi enkä itsenikään tähden, johon se myöskin kohdistui. Mutta sinä tiesit, etten minä sittenkään uskonut niinkuin sinä. Kai suritkin sitä salaisesti.

Ja siksi oli nyt, niinkuin kaikki siteet välillämme olisivat katkenneet eivätkä olisi enää yhteen solmittavissa. Sinä olit mennyt ja minä olin jäänyt... Juhlahymnein sinut juhlasaatossa oli minulta viety. Olimme eläneet ihanan elämän kaksin, nyt täytyy minun elää loppuikäni

täällä yksin. Sinä näytit surumielisesti, mutta samalla alistuvasti siihen tyytyvän. Tunnuit sanovan: usko, niin tapaamme! Ja yhtäkkiä oli minustakin, kuin olisikin se vain si i t ä riippunut. Niin pian kuin uskon, ettet ole mennyt, et ole. Kun tulemme elämään yhdessä siellä, niin elämme vielä täälläkin, joskin lyhyessä satunnaisessa erossa. Olit mennyt vain hiukan edeltäpäin auringon maahan, minä täällä vain järjestäen jotain ja sitten seuraten.

Olisin tahtonut, kiihkeästi tahtonut, mutta en kuitenkaan voinut. Kuinka tunteeni koettikin minua taivutella, järjelläni en voinut mitenkään. En voinut muuta kuin itseäni säälien valittaa: miksi on minulta otettu lapsuuteni usko?

Olit kulkenut minulta avaruuden kuilun yli, olit iäksi mennyt sen toiselle puolelle. Uskaltaisinko minäkin, sittenkin, pyrkiä sen yli? Sinun vastuullasi, sinun uskoosi uskoen? Uhmata omaa epäuskoani?

Tuli hetkeksi huikaiseva, vaivuttava halu siihenkin. Oli miten oli, kävi miten kävi — mitä minä täälläkään ilman sinua? Vaivoin jaksoimme yhdessäkään elää nämä viimeiset kirovuodet maailmansuruinemme, kansankipuinemme, omine onnettomuuksinemme. Kuinka voin jatkaa elämistä yksin, kun kaikki vain pahenee: olot, ihmiset, ei rehellisyyttä, oikeutta, vanhurskautta, totuutta — mitä minä täällä enää teen? On mahdotonta koettaakaan. Ei ole tarmoa työhön, valittaa en voi . . lähdenkö pois? Mutta jos en pääsekään yli? Jos joudun iäksi harhailemaan erossa sinusta. Sinä siellä, minä missä, ikuisessa erossa? En voi lähteä sille taipalelle. Jos eromme on oleva ikuinen, en sitä ainakaan itse tahdo jouduttaa.

Samassa tunnen: olipa, miten oli . . olitpa, missä olit, elitpä tai olit kuollut, erottipa meidät millainen kuilu ta-

hansa, minä tahdon olla yhteydessä kanssasi. Ja kuta suurempi on uupumukseni astuessani hautuumaalta kotiin päin ja taistelllessani hukkumistani vastaan, sitä kiihkeämmin minä turvaan tähän oljenkorteen: siihen, että sittenkin täytyy. Miten? Sitä en tiedä enkä käsitä enkä välitäkään tietää. Mutta kuilun poikki minä olen kulkeva. Hoen sitä itselleni kuin hourailija.

Saavun kotiin. Talo on lehtikujan koivusta rannan pihlajaan saakka niin rauhallinen ja tyyni ja välinpitämätön, kuin ei täällä olisi mitään muutosta tapahtunut. Ja kuitenkin ne ovat nähneet, puut ja ikkunat ja päädyt, kaiken ja olleet mukana kaikessa. Miksi ne ennen aina elivät ja surivat ja iloitsivat yhdessä kanssamme? Nyt niistä on kadonnut myötätunnon ja osanoton henki. En sitä niistä löydä nyt niinkuin joka kerta ennen, kun tulin ja menin, nyt kun sitä eniten kaikesta tarvitseisin. Ovat korjanneet pois kuuset rappujen edestä. Pianpa ehtivät. Olisivat antaneet niiden siihen ruskettua niinkuin juhannuskoivujen, olisivathan olleet edes ne muistuttamassa siitä, että olit ainakin ollut täällä, ollut siinä viimeisen kerran ja siitä lähtenyt.

Minulta tullaan tiedustelemaan talon huomisia töitä: onko aloitettava jo heinänteko vaiko mentävä ruismaata muokkaamaan? Väki on sekin, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut eikä muuttunut. Minun täytyy antaa joitakin määräyksiä ja annankin. En jaksa paljon ajatella, sen kuitenkin jaksan: Tähän taloon en voi jäädä. Kokonainen elämän malja yhteisiä iloja on suistunut suulleen eikä niitä ole enää, suruja ja kärsimyksiä en voi kenenkään kanssa jakaa. En jaksa, murrun niiden alle.

Järvi oli tyven ja aurinko juuri laski. Sen muistan. Sitten vaivuin johonkin, johon jäin.

Olen nukkunut yön ja päivän, ensi kerran viikkojen valvomisen jälkeen. Olen harhailut autiossa talossa, jonka vähitellen taas tunnen omakseni. On kai juhannusilta, koska kaikki väki on poissa, järven rannoilla hulmuua kokkovalkeita ja keinukalliolta kuuluu soittoa. . . Sinäkin olet poissa, mutta kai tulet pian. Siltä varalta, että minä tulisin ennen, näyt — hyvä haltija — panneen esille illallisen ja peittäneen ruuat liinalla. En tahdo koskea niihin, ennenkuin tulet.

Tiedän jo, että olet tullut pois sieltä, minne sinut veivät. Olen tavannut sinut kaikkialla. Puiston koivut ja rannan pihlajat tietävät jo tulostasi. Henkesi värähtelee joka lehvässä. Oli hyvä, että korjasivat pois hautauskuuset. Jään tänne enkä koskaan lähde. Nyt ei mikään paina, nyt kaikki tukee ja nostaa.

Kuule, voin puhua sinulle milloin hyvänsä ja mistä hyvänsä!

Tiedätkö, elämäni on löytänyt itselleen uuden lähteen! Muistatko, kuinka me kerran, sinä hirmuisena kesänä, kun petyimme kaikesta — omistamme, tästä kansasta, sen punaisista niinkuin sen valkoisistakin, kaikista parhaista ihanteistamme, kun työmme tulokset näyttivät luhistuvan raunioiksi ja me sen alle ja vain sorasta nouseva pöly leijaili kaiken yllä — kuinka me, kun elämän surkeudella ei näyttänyt olevan mittaa eikä määrää, kysyimme vastausta odottamatta, miksi elämässä lopulta kaikki ei ainoastaan sorru raunioiksi niinkuin nykyisillä tappotanterilla, vaan sitten myös niinkuin siellä kuoleutuu ja kuivaa karuksi, ohdakkeiseksi erämaaksi, jonka hedelmöittymisestä ei ole toivoakaan. Ei kosteikkoa silmäkantamissa, ei taivaalla näkyvissä ainoatakaan pilveä, ei vesisuonta maan alla ainoakaan meidän tiedossamme eikä saavutettavissamme. Miksi

epäily, uupumus on ainoa, joka jää? Miksi henkikin kuihtuu ja kuivuu yhdessä ruumiin kanssa? Onko senkin saatava kasvuvoimansa aineesta? Eikö sekään kestä ajan vaihteita? Jos henki on vapaa, riippumaton, miksi se ei pysy viireesään ruumiin sortumisesta huolimatta? Eikä vain meidän, vaan koko maailman henki? Eikö olekaan sen sisältöä ilman sen kuorta? Onko henki vain jotain semmoista kuin höyry kattilassaan, sähkö patteriinsa sidottuna?

Nämä olivat minun viimeaikaisia vaikeroimisiani. Sinä koetit sanoa vastaan. »Henki virkistyy ja uudistuu omasta voimastaan. Ihanteet ja aatteet imevät voimaa itsestään, siitä, mitä ovat olleet ja mitä ovat saaneet aikaan. Vaikkei niillä enää näyttäisi olevankaan nykyisyyttä, eikä olevan tulevaisuudesta tietoa, on niillä ollut entisyys, joka ei voi hävitä, koska ei mikään häviä. Koska ei häviä meren vaahtokaan, vaan muuttuu tuulen kuollessa takaisin vedeksi, koska se ei ollutkaan vaahtoa se, joka haihtui, vaan vettä, joka iät kaiket elää, liikkuu ja läikkyy.»

Jotain semmoista puhuit silloin, kun vielä voit. Et kauankaan senjälkeen enää voinut. En ymmärtänyt sinua silloin, et saanut minua silloin siivilleni. Kai elämänlähde, sen alati uudistuva vesisuoni, oli johonkin kätkettynä, mutta minulla ei silloin ollut sitä kaivonkatsojatietäjän taikasauvaa, jonka avulla olisin sen löytänyt, ei sitä tuoretta oksaa, joka olisi taipunut sinnepäin, missä kaivo oli kätkettynä.

Ja nyt minulla on se taikasauva, ja juuri nyt se taipuu uutta tähän asti tietämätöntä, minulle kätkössä ollutta elämänlähdettä kohti.

Käyskelin täällä kuin nukkuvassa, lumotussa puutarhassa, jossa ei lintu liikahda, ei oksa, ei puu, eikä valvo muu kuin valoisa, viileä kesäinen yö, ja jossa sinä nukut jossain

kuin sadun prinsessa — niin yhtäkkiä levähtää eteeni kuin valoisalle vaatteelle häilähtelevä sarja eletyn elämäni kuvia, joista en tiedä, mistä ne saavat valonsa, mutta joissa näen liukumassa ohitseni sinut ja onnellisimmat hetkeni — enkä ainoatakaan onnetonta. Vaelsin eilen pimeässä, haparoiden eteenpäin, kopeloiden käsin ja jaloin, kiukutellen elämän kurjuutta ja pahoitellen maailman pahuutta. Niinkuin ker-
 ran vuoristossa, missä pimeä yllätti, sakenemistaan saeten. Ja yhtäkkiä alkaa siellä koko taivas salamoida, mutta ei jyristä, valot syttyvät ja sammuvat ja syttyvät uudelleen ja alinomaa, välähdellen vuorilta ja vuorten takaa, heijastaen sinisiltä jäätiköiltä ja lumihuipulta toiselle ja sieltä alas, niin että kuljettavani polku yli kaitaisten siltain ja ohi ammottavien kuilujen pysyy valkeana ja turvallisena kuin päivällä. . . Onnemme parhaat hetket, ihanimmat elämyksemme, suuret ja pienet, elämämme huiput, olen nähnyt ja näen ne ylösnousseina, uskosi herättäminä kuolleista. Ne ovat siinä ja tuolla ja kaikkialla ympärilläni. Maan alla kumpuaa ja taivaalla hehkuu ja loistaa, tämä lumottu puutarha herää ja sinä nouset puutarhan pihlajan alta ja tulet vastaani niinkuin silloin — muistathan — kun siitä ensi kerran ojensit minulle kätesi ja kun minä ujona ja mykkänä en saanut sanaakaan sanotuksi tervetuliaisiksi, vaan sinä kasvojesi ilmeellä itse sanoit itsesi tervetulleeksi. Tappotannerten rauniot ovat tasoittuneet ja talot ja puutarhat ja puistot ja pellot ovat vanhoilla paikoillaan, ei mitään ole hävitetty, erämaa kukkii, koko maailma on ennallaan — niinkuin tämä talommekin, josta en ikinä lähde — sanoinhan jo: minä jään tänne enkä koskaan lähde.

Pian, pian ne muistiin, onneni hetket! Myöskin muu maailma ehkä niitä tarvitsee, kaikki, jotka vaeltavat pimey-

dessä ja epätoivossa eivätkä tiedä, missä on heidän elämänsä lähde ja miten se on löydettävissä.

Niitä nousee minulle joka askeleella kuin kukkia keväisellä niityllä. Niitä on yhtä paljon elämäni varjoisilla alangoilla kuin sen päiväisillä rinteilläkin. Onko niitä todella voinut olla siellä niin paljon? Musta, kylmä maa peit-tyy kokonaan niiden alle, näen ne kunkin erikseen, voin laskea ja luetella ne, etäämpää näen niitä loppumattomasti toisen toisensa takana sulaneina yhteen kuin kukkasvainioksi, kuin kukkasmaaksi. Saan niitä, milloin tahdon, sylini täydet, sirotan ne kaikkialle kaduille, hävitetyille paikoille, levitän ne kuin purppuravaatteen kuningasten kulkea — ei kunin-gasten, vaan kerjäläisten, meidän kaikkien, joilla ei näyttä-nyt enää olevan mitään onnea, ei ainakaan omaamme. On, on, vaikka emme sitä tiedä emmekä ymmärrä.

Minä vapisen kiihkosta kuin lapsi, joka tyhjä tuohi-nen kädessä laahusti kotiinsa päin marjasta, missä ei koko päivänä ollut mitään löytänyt, ja yhtäkkiä yllättää mansik-ka-ahon tai vadelmikon raunion kupeella — tuolla, tuolla niitä punoittaa suuria, meheviä, kuinka paljon tahansa, enemmän kuin mihin astia riittää ja ehdin yksin poimia. Kun ei vain kukaan toinen tulisi ja veisi, minkä minä olen löytänyt — ei, tulkoot kaikki, koko maailma, saatte kaikki, en tahdo itselleni mitään, sillä minulla on nyt yllin kyllin onnea loppuiäkseni, kun ammennan uudelleen entisen elämäni onnet.

Tunnen yhtäkkiä voivani unohtaa kaiken. Luontokin, vaikka taistelee ja voihtaa ja kärsii ja näyttää kuolleen valkoisen vaipan alle, pääsee rauhaan, iloitsee eikä näytä muistavan muuta. Ei kesäinen tyyni lampi lipattavine laineineen muista talvellista jääpeittoaan, ei lehto hiiren-korvalla ollessaan syksyn kellastuneita, putoilevia lehtiä,

ei tyven meri myrskyä, ei kukkaniitty kuloa. Miksi minä sitten murheitani ja kärsimyksiäni!

Sillä ethän olekaan kuollut. Jos olit, herätin sinut henkiin. Houkuttelin sinut takaisin ja luon sinut ehommaksi entistäsi. Sinä luot itsellesi ja minulle ja meille taivaan täällä, heräät hengettärenä, joka käy talosta taloon, majasta majaan niitä kaunistamassa. Lohdutukseksi varsinkin niille, jotka eivät jaksu uskoa elämään kuoleman jälkeen, mutta eivät myöskään kuolemaan elämän jälkeen, vaan tahtovat elää uudelleen sen, mikä tässä elämässä oli ihaninta ja parhainta, niinkuin se olisi tuleva elämä.

Ajattele, että onnettomuutta ei ole, kun sitä ei anna olla. »Onhan sitä tuossa ja tuossa, onhan joka tien varressa kaatuneita, lahoneita puita, ja erämaassa valkenevia luita.» Olkoon, mutta katso myös hongikon humisevaan holviin ja tähtää kauas taivaanrantaan päin, mistä kosteikon palmu viittoo tietä. Elkää välittäkö siitä surkeudesta, minkä näette, niin ette näe. Kieltäkää tosiasiat, niin niitä teille ei ole. Opetelkaa hymyilemään, silloin kun teillä on suurin suru. Käykää onneen niinkuin kukka aurinkoon päin silloinkin, kun aurinkoa ei ole, pilvisimmälläkin säällä, yölläkin, napaseutujenkin yössä. Käännytkää siihen päin niinkuin islamilainen Mekkaansa, valvokaa niinkuin neitsyet ylkää odottaen, että ehditte ajoissa, ajoissa niinkuin aamua aavisteleva kukka, kääntyneinä itään imeäksenne siitä itseenne heti ensimmäisen onnen auringon säteen.

Kulkekaa, ihmiset, umpisilmin onnettomuudelle, elkää muistako suota, johon olitte uponneet, vaan ihanaa tunnetta, kun pelastuitte ja pääsitte sen reunaan ja riensitte ylös vaaran laelle. Kuinka monta kertaa olikaan meillä juuri niin! Minä tahtoisin antaa kaikille tämän elämän-

viisauden ohjeen. Muistatko, mitä me lastemme haudalta palattuamme päätimme? Sinä sanoit: »Koettakaamme olla, niinkuin sitä ei olisi ollutkaan. Tasoitamme sen, kylvämme siihen kukkia. Emme pane hautaristiä, vaan vihreän puun, jossa ei ole syntymä- eikä kuolinvuosia, ja joka vain vihertää ja tuoksuu. Unhotuksen evankeliumi olkoon meidän, niinkuin se on ollut ihmiskunnankin. Se on sen terveydekseen siten järjestänyt. Jos kaikki vääryys ja kauheus, mitä maailmassa yleensä on tapahtunut, alati eläisi muistossa ja mielissä, täytyisi verikostossa surmata kaikki ja lopulta itsensä sovitukseksi. Ei mitään sovittusta, ei mitään uhria — ei mitään anteeksiantoakaan, ainoastaan unhotus, niinkuin me— niinkuin sinä teit niille, jotka surmasivat poikamme. Jos ihmiskunta olisi kätkenyt itseensä kaikki onnettomuutensa, maallisia murheitaan hautoen, olisi se jo aikoja sitten menehtynyt, tukehtunut, kuollut oman mielensä myrtymykseen, omien veriensä myrkytykseen.» Se oli sinun oppiasi tämä, sinä aioit elää sen mukaan. En tiedä, mistä olit sen saanut — ehkä oli se verissäsi perintönä joltain esi-isältä tai esi-äidiltä, paljon kärsineiltä ja paljon kestäneiltä, jotka eivät koskaan nostaneet kättään kohtaloaan kirotakseen, vaan tyytyivät siihen sen sillä tavoin voittaakseen. Sinussa kai virtasi niinkuin minussakin semmoisten veri, joissa oli vuosisatojen täytyminen ja tyytyminen, jotka olivat vieneet halluvuosilta voiton ja kestäneet vanhojenkin isojen vihojen kauhut: meidän on kestettävä näiden uutten, sinä sanoit, ennenkuin sorruit. Sinussa virtasi semmoisten vanhojen uskovaisten veri, sinä olit heistä tulos. Meidän vanhempamme olivat uskovaisia ja emmehän mekään ole omalla tavallamme muuta kuin uskoneet.

Tunnen, että minussa alkaa soida hymni onnesta, ilolaulu onnelle. Sen aiheet kokoontuvat kaikkialta, missä ne ovat hajallaan kuin Lemminkäisen ruumiinosat, jotka rakkaus kokosi, ja lähetti mehiläisen taivaasta noutamaan niille hengen. Sillä sinähän menit sinne vain tullaksesi ja tuodaksesi. Sortui kaikki ja kaikki on rakennettava alusta. Menetin maani, kansani, uskoni, molemmat poikani, lopulta sinutkin. En pukeudu tuhkaan ja säkkeihin niikuin Job, en kiitä siitä Herraa, niikuin hän teki, vaan vaadin ja otan häneltä takaisin, mitä olen menettänyt. Liitän pala palalta yhteen särkyneen elämän sirpaleet ja nostan ne jalustalle.

Kuljen kuin uuden elämän luomisen huumeessa. Luon sen muistoistani. Rakennan, mitä minulta polttivat, sovitan sillä, mitä rikkoivat, viiton heille kaikille sovituksen tien. En enää jaksa enkä tarvitse surra omaa kohtaloani, en isänmaan enkä muun maailman. Pakenen tätä inhaa ikää siihen ihanaan aikaan, kun tätä ei vielä ollut.

En tiedä, mihin joudun, mutta yhden tiedän —: kuinka. Lähden muistojen taipaleelle, lähdemme yhdessä; ensin yksin, sitten sinun kanssasi!

Muistatko — ethän voi, sillä eihän sinua silloin vielä ollut, ei ainakaan minulle. Mutta etköhän kuitenkin ollut mukana jo silloinkin, mukana elämäni aikaisimmassakin onnessa.

Se oli, niinkuin sanottu, keväinen metsäniitty, nuokuen kukkia niin, että mikä siinä lienee ollutkin pahan mielen mustaa mutaa ja murheiden kiviä ja nokisia kantoja

niiden alla, ne peittyivät niihin. Sanoit usein, että lapsuutesi oli ollut sinullekin niinkuin minulle yhtämittaista onnea. Ehkä sinun onnesi kukat olivat toiset, minun toiset, mutta molempain kuitenkin kukkia.

Ja mikset olisi voinut jo silloin olla täällä, missä minäkin! Ainakin nyt minulla on se tunne, että jos joku silloin olisi sanonut minulle, että sinulla on ystävä, joka jostain sinua katsoo, vaikket häntä näekään, olisin uskonut sen heti, empimättä. Jos minulle olisi sanottu, ettei hän tosin vielä ole syntynytäkään, mutta että hän syntymättömänä jo pyrähtelee kuin pikku lintuna tämän talon ympärillä, niin olisin uskonut senkin. Että vaikkemme heitä näekään, he kyllä näkevät meidät. Minulle sanottiinkin joskus, että lapset, jotka eivät vielä ole syntyneet, liikuskelevat sen talon tienoilla, johon kerran tulevat. Niin olin muka minäkin tehnyt. Minun oli helppo uskoa se silloin eikä minun nytkään ole erikoisemman vaikea uskoa, että toisilleen määrättyt henkinä seurustelevat toistensa kanssa jo ennen henkilöitymistään. Se on niin kaunista ja näyttää selittävän niin paljon siitä, mikä on salaperäistä ja muuten käsittämätöntä. Ja olisiko se sen ihmeellisempää kuin kaikki se, mikä on satunnaista. Olisiko ollut vain pelkkä sattuman oikku, että me tapasimme toisemme, ja kaikki, mikä siitä seurasi? Ettei se olisi ollut mitenkään edeltä määrätty?

Varmaan sinä olit joku niistä valkorinta-pääskysistä, jotka muistan, ennenkuin mitään muuta muistan, istumassa ja sirittämässä aitan harjalla tai viiltelemässä ilmassa, kun minut on kannettu päiväpaisteeseen pihalle. Kukuit ehkä käkösenä, jonka kuulin, mutta jota en koskaan nähnyt. Saatoitpa olla se tiainen, joka talvella tuli naputtamaan ikkunaan ja jonka luulin pyrkivän sisään ja joka

kerran tulikin avatusta ikkunasta eikä mitenkään tahtonut lähteä ulos. Olithan tietysti täällä, kuinka et olisi ollut, vaikei sinua vielä olisi ollutkaan, koskapa olet nytkin, kun sinua ei enää ole, enemmän kuin oli silloinkaan. Kun olet täällä se ilma, jota nyt hengitän, mikset olisi ollut sitä jo silloin?

Kuinkas minun muuten olisi niin sanomattoman su-loista muistella muistojani niiltä ajoilta? Eivät ne tuomatta tule. Joku niitä sieltä kukkasniityltä poimituttaa ja tänne kannattaa. Ne tulevat sieltä kuin ilakoivan lapsilauman tuomina, jotka odottavat isoisän oven takana, juhlapukuisina, valmiina häntä laululla herättämään hänen syntymäpäivänään, jokainen koettaen kuin toisensa kilvalla kurottaa niitä minulle. Niitä ojennetaan minulle pitkin päivää kaikkialla, missä vain liikun. En tiedä, mitkä niistä ennen toisia ottaisin vastaan, ne ovat minusta yhtä kauniita kaikki. Kun tulen tänne työhuoneeseeni, joka oli myöskin isäni työhuone, on niitä pöytä ja ikkuna ja uuninreunat kukkuranaan. Ei riitä maljakoita mihin niitä panna. Sinäkö panet heidät tuomaan niitä tänne, tähän huoneeseen, joka on niin täynnä sinua, ensin aavistusta sinusta, sitten kaipausta, sitten kaikkien toiveideni toteutumista? Täällä sinua ikävöin, tänne sinua odotin, tietämättä silloin vielä sinusta mitään. Tämä oli häähuoneemme, tämä työhuoneeni, tänne sinä tulit ensin yksin luokseni, sitten lasten kanssa, toista käsivarrellasi kantaen, toisen kiepuessa helmoissasi. Kuulen pienet askeleet eteisessä ja käden haparoivan lukkoa. Minä järjestelin joitakin talous- ja tilikirjojani, sinä kudoit jotain lämmintä ja pienokaiset kisasivat vuoteessa siihen lopulta nukkuen, milloin poikittain, milloin pitkin. Varhaisimpia muistojani on, että minäkin aikoinani kisasin siinä samassa vuoteessa. Täällä

me lopuksi yhdessä itkimme poikiamme, kun heidät meiltä vietiin — mutta ei siitä nyt sanaakaan, sillä tämä ei ole siitä. Ikkunastahan näkyvät koivukäytävä ja vainiot ja kirkko ja silta ja virta ja kirkonsalmi ja kaukana tummametsäiset vaarat: yhteisen onnemme elinpaikka ja olinpaikka, taulu ja sen kehys.

Enhän tiedä, oliko lapsuuteni juuri se, miltä se minusta nyt näyttää. En tiedä tarkoin, mikä on unta ja mikä totta siinä, mitä siitä muistan. Seison sen tällä puolella niinkuin usmaverhon edessä. Toiset elämykset sen takaa näkyvät vain himmeinä ja haavemaisina, mutta toiset helottavat täydessä valossa. Se verho on niinkuin utuseinä, jota varhaisen sunnuntaiamun aurinko ja sen virittämä hiljainen tuulihenki ajaa rannan puihin sitä niissä liestyellen ja ratkoen, availien ja taas sulkien. Milloin näkyy ja milloin taas katoa palanen metsäistä nientä, rantaa, saari, joku lato luhdalla häikäisevässä, täydessä valossa. Väliin on peitossa kaikki, kaikki, mikä on maassa, mutta taivas on koko ajan sininen ja vapaa. Kuuluu ajavien ääniä ja soutavien aironliikettä, kirkonkellojen soittoa sunnuntaisin. Ei näy paljoa kerrallaan, mutta se, mikä näkyy, näkyy voimakkaana ja valoisana. Sillä valoisa aamu, sunnuntaiamumaisema on minulle lapsuus elämyksineen. En saa sieltä nyt pakottamallakaan esiin muuta, kuin mikä on mieluista muistella. Miksi muistuu vain se? Siksikö, että onnen kasvuvoima keväisessä rehevydessään on niin suuri, että se tukehduttaa kaikki murheelliset rikkaruohomuistot?

Lapsuus on lyhyitä ja nopeita elämyksiä, voimakkaita vaikutelmia, se ei ole kokonainen eikä yhtenäinen, mutta ei siinä myöskään ole mitään puolihämyistä eikä himmeää. Mutta heleimmilläänkin se on salaperäinen ja selittämätön. Se oli minulle täynnä näkyjä ja pikku ihmeitä, joita en kuitenkaan semmoisina pitänyt, vaan jotka olivat kaikki ymmärrettäviä — ehkä siksi, ettei tuntenut edes tarvetta niiden ymmärtämiseen. Ei mikään olisi voinut hämmästyttää. Uskoi kaikkeen ja teki kaikesta toden ja ilonaiheen. Ihastui kaikkeen, ei ihmiteltyt mitään. Jos kuu ja tähdet olisivat alkaneet tanssia viiruina taivaalla niinkuin päreen hehkuva hiili sitä pimeässä pirtissä kiivaasti heiluttaessani, olisi se vain ollut hauskaa, olisin hypellyt varpailani ja taputtanut käsiäni Jumalalle, jonka pisti päähän näin huvittaa lapsiaan.

Lapsi on elämänsä loitsija, oman itsensä taikuri, pikku Prospero, jolla aina on saapuvilla ja käskettävänään mielikuvituksensa Ariel. Hän taittaa lepänlatvoja siivikseen, liehuttaa niitä ja on lintu ja lentää. Hän tarvitsee ratsun, tempaa kepin ja keikahtaa sen selkään ja ajaa. Haukahtaa ja on koira, ammahtaa ja on lehmä, hirnnahtaa ja on samassa varsa, ynähtää ja on vasikka.

Ei ole mitään eroa lapsen unella ja todella, hän valvoo ja nukkuu tietämättä, mikä on unta ja totta. Lapsuuteni kokonaisuudessaan on kuin joku senaikuinen tällainen yksityinen yö: nukun pitkät ajat niin sikeästi, ettei siitä ole muuta muistoa kuin pimeys. Sitten alkaa sen sisästä häämötellä suloisia unia, useinkin samoja ja ennen nähtyjä: uskaltaa hypätä katon harjalta, kun jo tietää, ettei loukkaa jalkaansa; osaa ja saa uida; saa ratsastaa oikean hevosen selässä. On joskus pieni painajaishätä, kun iso koira ajaa, mutta se ei saa koskaan kiinni. Herää ja

nukkuu uudelleen ja on taivaassa, jossa lapsillekin on varattu omat pienet kultapöytänsä ja kultajakkarat, ja tarjotaan luumuja ja kermaa hopealautasilta. Mutta juuri kun on ollut saamassa sen suuhunsa, herää pahimmoilleen. Se on suru, ei sentään suurimpia, sillä toivoo, yhä unessa, että toisen kerran on taivaassa parempi onni. . . Jos olet siellä, pidä huoli, että lapset eivät herää, ennenkuin saavat syödyksi luumunsa kerman kera.

Aikaihmiset alkavat nouseskella, mutta minun ei vielä ole tarvis. Olen puolihereillä, mutta tahdon säilyttää unen silmissäni enkä avaa niitä. Kuuluu hiljaista liikettä ja kuiskutusta. Joku kohottaa minua olkapäistä ja asettaa pääni tyynylle ja vetää peitettä jalkojeni päälle. Äiti se on, tunnen hänen otteensa, joka on toinen kuin lastenhoitajan. Raotan hetken päästä silmiäni. Takassa leimuaa aamuvalkea ja äiti istuu sen ääressä ja parsii kintaita. Ne ovat minun, joihin eilen tuli reikä. Heti kun nousen, menen mäkeen. Mutta nyt ei ole vielä aika nousta, sillä ikkuna on musta. Äiti sanoo: »Tuti vielä.» Nukun taas ja kun herään, on iso päivä ja ikkunasta näkyy huurteinen koivu. On satanut tuoretta lunta. Seinällä vastapäätä vuodetta vaeltaa lattiasta kattoon ulottuva pitkä kaitainen varjo nurkasta toiseen, kadoten uunin taa; hetken kuluttua liukuu sama varjo uunin takaa ja katoa nurkkaan; sitten tulee niitä kaksi, toinen toisaalta niinkuin kaksi ihmistä vastakkain, ne sulavat hetkeksi yhteen ja seisovat siinä keskellä seinää; sitten ne eroavat kukin haaralleen. En tiedä, mitä ne ovat, enkä kysy. Tuolilla vuoteen vieressä on suuri kelkka ja ne minun kintaani. Minä pelmahdan pystyyn ja kirkaisen riemusta. Mitä sinä päivänä sitten tapahtui, en muista. Mutta niinkuin semmoinen yö ja semmoinen aamu on minulle koko lapsuuteni.

On kuin senaikuiseen onnentuntuun tullen pääsisin heti kosketukseen myöskin kaiken sen onnen kanssa, mitä minulla on elämässäni yleensä ollut sinun kanssasi. Niinkuin siellä olisi pohjallinen koko elämäni langan kultaisen kerän. Kultaisenko? Ei ole kaikki kultaa, joka kiiltää sanovat, eikä kai ollut silloinkaan, minullekaan. Vaan vaikka se olkoonkin valekultaa muille, minulle ei lapsuudessaani mikään ollut valekultaa. Lapselle kaikki kiiltää ja lapselle kaikki on kultaa, kuvittelunsa kultaa. Ja eikö elämä yleensä ole kuvitellen elettyä, silloin kun se on kauneimmin eletty, sitä kauniimmin kuta kuvitellummin? Taivaan valtakunta on lasten, mutta lasten valtakunta on myös taivas.

Se valtakunta oli pieni ja rajoitettu. Siinä ei alussa ollut muuta kuin pihamaa huoneiden ja ulkokuoneiden keskellä, ja puutarha ja pienet pellot ja tie rantaan ja toinen metsänrantaan ulkoveräjälle ja siitä suureen ulkometsään. Kaikki, mikä tapahtui ulkopuolella, tapahtui toisessa maailmassa. Yhteyttä sen kanssa ylläpiti vain se, mikä sieltä näkyi ja mitä sieltä kuului. Jotka ajoivat maantiellä tai soutivat järvellä, eivät olleet meidän maailmasta, vaan siitä toisesta. Ne olivat vieraita ja minä niitä vierastin ja vieroin. Vieras, vihainen härkä puski veräjää, mutta ei päässyt. Se mylvi kerran koko kesäisen yön ja ammui vimmatusti, mutta minua ei peloittanut vuoteessa isän selän takana. Toisen kerran kävi ukkonen, jyrisi ja leimahteli, valaisten isän korkean otsan hänen istuessaan ja katsoessaan ikkunaan. Isä on totinen ja pelkää, koska se on Jumalan voima, joka käy, ja koska milloin tahansa

saattaa samalla tavalla jyrähdellen ja leimahdellen tulla maailman loppu. Minä en pelkää, koska se on aidan takana ja minä olen isän selän takana. Ei meidän maailma lopu, vaikka muu maailma siellä loppuisikin.

Tämä kotoisen turvallisuuden tunne on elämäni ensimmäisiä onnen tunteita.

Minulla ei ole mitään tarvetta pyrkiä pois pihamaan puitteista. Kun ensi kerran joudun maantielle ja kuulen kärryjen rytinää, juoksen täyttä karkua kotiin niinkuin ketunpoika luolaansa. Näen kyllä kaukaa kirkontornin ja pappilan keltaisen päädyn ja suuret ikkunat ja valkoiset ikkunalaudat, kuulen säännöllisesti soitettavan siellä ruokakelloa, jonka mukaan meilläkin tulevat töistä, kiipeänpä aidallekin nähdäkseni seipäästä pidellen paremmin, mutta minun ei tee sinne minnekään mieleni. Näen samasta paikasta toisenkin talon, vastakkaiselta taholta, Iivaaran rinteeltä hyvin kaukaa salojen takaa toiselta puolen järven. Se on vieläkin suuremman ja komeamman näköinen. Sillä on ruskea katto ja vihreät seinät, mutta ikkunoita ei näy. Minä tiedän, että se on metsänkuninkaan Tapion linna, koska Satu-Anni niin sanoi. Muut sanovat, että se on vain vanha aho, jonka jyrkkä rinne näyttää seinältä ja rusottava kaski katolta. En usko. Se on sen Tapion linna. Uskon kaiken siksi, miksi mieleni tekee.

Minulle on ja elää ja haastelee kaikki, niinkuin itse tahdon. Jokainen esine elää, jokaisessa on henki. Hieno virpa vingahtaa, vähän paksumpi vongahtaa, kun niitä huiskutan, mutta luuta suhahtaa. Minä saan niistä ne äänet. Minä annan niiden haastaa niin kauan, etten enää jaksaa. Keppihän kalahtaa, kun lyön sillä toista keppiä, toinen keppi toisin kuin toinen. Keppi suuttuu ja lyö minua peukaloon. Minäkin suutun ja lyön takaisin p a h a a

keppiä. Tynnöristä vastaa toisin, kun siihen puhun, kuin jos siihen kuiskaan. Metsä huutaa: »Hoh!» , kun minä huudan: »Hoh!» — »Hih!» , kun minä huudan: »Hih!» . Oli siitä niin hauska, olin siitä niin onnellinen, että sitä muistaesani yhä vieläkin on siitä hauska ja olen siitä onnellinen.

Ei mikään ole siihen aikaan, niinkuin se oikein on. Ei mikään ole minulle niinkuin muille. Minä aavistelen aikaihmissen puheista, että heillä on toisin kuin minulla, etteivät näe sitä mitä minä. He välistä hymähtävät minulle, vaikken ymmärrä miksi.

Ilmaantuu tuon tuostakin iso musta lintu pihaan, jolla on punatupsu niskassa ja pitkä nokka. Se lentää pitkissä ponnahtuksissa, siivet kauan supussa, laskeutuu ja nousee, ja sen huuto kuuluu jo kauan, ennenkuin se näkyy. Se lentää aitan seinään, pysyy siinä ja takoo sitä niinkuin päästäkseen seinästä sisään. Aitan seinästä se menee tallin seinään, siitä lahoon koivuun puutarhassa ja kumauttelee sitä. Sitten se lentää virran yli ja huutaa mennessään, ja sen huuto kuuluu vielä kauan. Se tulee silloin, kun pihalla ei ole muita kuin minä. Minä kuvittelen, että se tullessaan ja mennessään viheltelee vain minulle. Kerran käki tulee kukkumaan ihan pihakoivuun eikä silloinkaan ole muita kuin minä. Minä näen, kuinka sen kurkku pulpahtelee ja pyrstö liikahtelee joka kerta, kun se kukahtaa. Sanovat tietävän kuolemaa, kun käki tulee pihaan kukkumaan. Minulle on kuolema sitä, että lapsi pääsee taivaaseen. Minun oli mieluista ajatella, että se tulee ottamaan minua. Mutta ei kauankaan sen jälkeen syntyi minulle pikku sisar.

Miksi tilttalti niin mukavasti nostanee ja laskenee pyrstöään, kun pysähtyy kivelle? En väsy sitä katsomasta ja kummastelemasta ja seuraan sen mukana portille asti.

Teen itselleni pyrstön kattopäreestä, hyppelen kiveltä kivelle ja nostan ja lasken.

Miksi leppälintu, jolla on pesä liiterin nurkkalaudan alla, välistä piipittää, niinkuin sillä olisi hätä? Se kuin itkee jotain. Mitä se itkee? Miksi tulee sade yöllä, kun se illalla itkee?

Eräänä keväänä ennen jäiden lähtöä laskee parvi suunnattoman suuria valkoisia, pitkäkaulaisia lintuja suulaan virtaan. Ne uiskentelevat siinä edestakaisin ja sukeltavat päänsä ja kaulansa veteen. Minä katselen niitä tästä isän kamarin ikkunasta, polvillani tuossa sohvalla, minulla on yskä enkä saa mennä ulos. Yhtäkkiä ne kaikki ojentavat kaulansa. Joku ajaa sillalla. Sitten ne nousevat siivilleen ja lähtevät lentämään pohjoista kohti yli harmaan lumettoman jään.

Sen ajan muistoja ovat kevätillat, jolloin sammakot kurnuttavat, niin että metsät ja niityt ja rannat helisevät, ja kuuluu myös puron kohina niittylahden pohjasta. Näin yhden niitä lätäkön reunalla navetan takana. Sillä oli suuret ulkonevat silmät kuin nälkäisillä sairailta kerjäläislapsilla. Sillä oli suuri vatsa ja hintelöt sääret. Minä käännän sen kepillä selälleen ja se potkii ja sen vatsa on keltainen. Minun on paha olla. Tunnen ehkä ensi kerran elämässäni tunnonvaivoja.

Siihen aikaan oli jonakin vuonna nälkävuosi. Näen suuren muuripadan aamusta iltaan asti kiehumassa keittion hellalla. Siinä on jonkinlaista ruskeaa velliä, josta saa kupillisensa jokainen tulija, joita päivät päästään käy ulos ja sisään. Keittion pöydällä on rivinään puukuppeja, joiden ääreen pyytäjiä istuu toinen toisensa jälkeen. Syöneet sijoitetaan rekeen ja hoidetaan taipaleelle. Kun renki palaa viemästä, odottavat häntä uudet saatettavat. Katse-

len heidän tuloaan ja menoaan ruokasalin ikkunasta. Pu-
jahdan välistä keittiöönkin. Kerran seisoo sen oven suussa
vaimo, sylissänsä iso tyttö, jota pidellessä laiha kantajan
selkä on surkeasti kenossa ja vinossa. Hän ei voi laskea
lastaan maahan, sillä sen, nälkäisen ja sairaan, jalat eivät
kannata häntä. Tyttö tuijottaa suurilla tylsillä silmillään
eteensä. Seison hellan kulmassa hellanraudassa kiik-
kuen. Äiti tulee sisään ruokahuoneesta sylissänsä sisa-
reni, jolla on kädessään vasta saamansa voileipä. Vesi kihoo
minunkin kielelleni, sillä minullakin on nälkä, aina nälkä,
vaikka kai saan syödä jotakuinkin tarpeekseni. Ovensuussa
äitinsä sylissä istuva tyttö ei puhu mitään, mutta hänen
silmiänsä alkavat elää ja palaa. Näen vieläkin sen ilmeen.
Sisareni aikoo viedä voileivän suuhunsa. Silloin äiti kuis-
kaa jotain hänen korvaansa. Sisareni ojentaa kätensä ovea
kohti, äitini astuu askeleen ovelle ja kerjäläisvaimo
askeleen peremmä. Kun hänen tyttärensä näkee, että hänelle
ojennetaan voileipää, syöksähtää hän eturuumiillaan niin
pitkälle kuin pääsee ja on vähällä kaataa äitinsä tempauk-
sellaan, tarttuu molemmiin käsiin voileipään ja avaa suunsa
selälleen kuin linnunpoikanen, ja samalla katoa voileipä
kielen yli kurkkuun, saaden aikaan raivoisan läkähtymis-
kohtauksen, joka päättyy surkeaan rykimiseen... Mutta
eihän minun pitänyt näistä tämmöisistä — miten lienevät
johtuneet mieleeni? Sekaantuiko sinun kuvasi äitini ku-
vaan?

Seison kerran kesällä laiturilla, jonka alla ja ympärillä
jo silloin oli se hieno valkea hiekkapohja. Minun ei oikeas-
taan olisi lupa siihen mennä, kun ei ole muita rannassa.

Siihen ui syvästä nousten parvi suuria kaloja, joilla on punaiset evät. Ne ovat niin kesyjä, että uivat ihan rannalle pulikoimaan. Niiden selät nousevat vedestä ja näyttää kuin ne pyrkisivät maihin. Ne ovat ehkä niitä Näkin ottamia lapsia. Olen kuullut, että Näkki ottaa lapsia, jos lapset menevät luvatta yksin rantaan, ja vie ne linnaansa ja muuttaa kaloiksi. Yhtäkkiä ne suikaisevat jyrkkäyksen taa ja ovat kadonneet. Jos ne menivät viemään sanaa isälleen? Minä juoksen kiireesti pois laiturilta. . . On ollut semmoinen Kihovauhkonen, joka on ihminen, mutta kun tulee järven rannalle, ei lähde kiertämään, vaan kulkee pohjaa myöten ja nousee toisella rannalla maihin. Sillä on räpylät sormien ja varpaiden välissä. Se on kaikkien kalain tuttu. Se on ollut Näkin kultalinnassa ja nähnyt siellä kirkkoveneen pituisen hauen. Se ajaa sen selässä, kun on kiire. Minä olen ja elän Kihovauhosena pitkät päivät, sukellan aitan alle ja tulen toiselta puolelta ylös.

Seison yksin törmällä, avopäin ja paljain jaloin, ja katselen alas rantaan. On kielletty menemästä yksin, mutta minun tekisi taas kovin mieleni sinne, heittämään voileipiä ja munalukkoja. Törmän alla on sauna ja sitä vastapäätä korkea, tiuha pisteaita, josta ei pääse yli eikä läpi. Saunan edessä on pistekota ja musta muuripata. Kodasta tulee ulos ruskea elukka, melkein niin iso kuin meidän vasikka. Mutta ei se ole se, koska se juuri äsken oli niityssä. Eikä sillä ole häntääkään. Se kulkee töminän kuulumatta hiljaa hypähdellen aitaan asti ja häviää siihen. Yli sen se ei voinut mennä eikä myöskään läpi, se vain hävisi siihen. Ehkä se sittenkin oli vain vasikka. Seison siinä ja mietin sitä. Närhi rääkäisee aidan takana. Nyt se mahtoi nähdä sen. Se rääkäisee aina silloin, kun näkee jonkun. . . Menisinkö

kertomaan, että meidän saunasta tuli vieras hännätön vasikka ja meni aitaan ja hävisi siihen? Ne eivät ehkä uskoisi. Mutta kuta enemmän luulen muiden epäilevän, sitä varmempi olen itse. Kenenkähän lienee ollut vasikka ja mitähän sillä mahtoi olla tekemistä meidän saunassa? Ja kuinka se pääsi aidan läpi? Olipahan kenen tahansa, se pääsi vain. Se olisi päässyt, vaikka olisi ollut aikalehmä. Minä tiedän nyt jotain, jota muut eivät tiedä, ja pidän sen omana tietonani. Se on ensimmäinen suuri salaisuuteni, jonka olen säilyttänyt tähän päivään asti. . . En menekään sillä kertaa rantaan, vaikka piit menevät ja minäkin voisin mennä. Miksi? En tiedä. Menen mieluummin yksin leikkimään hiekkalaatikkoon isän kamarin ikkunan alle.

Hiekkalaatikossa, auringossa, lämpimän seinän kupeessa — kaivamassa, peittämässä, rakentamassa ja hajoittamassa. . uuneja, taloja, tarhoja, koko ajan hyräilemässä omatekoista säveltä. . toverina pikkusisar, joka ei vielä osaa muuta kuin istua ja nauraa ja kaivaa hiekkaa lapiolla miten sattuu; jättää sen ja tunkee hiekkaa suuhunsa ja silmiinsä ja alkaa itkeä. . minä siivoan hänen nenäänsä, pikkuraukan, sitten äiti tulee ja ottaa hänet. . . Muistatko, kuinka me kerran avonaisesta ikkunasta ulos nojautuen katselimme samanlaista kohtausta samassa paikassa, ja sinä puristit liikutuksesta ja onnesta kättäni ja suutelit minua poskeen? Sinä elät täällä, sinä elät ja te kaikki. Muistoni sulavat yhteen, toisen ajan ja toisen.

Mutta missäs nyt olinkaan?

On ilta, meidät lapset on laitettu vuoteeseen, suureen yhteiseen pesään, niinkuin linnunpoikaset emon untuviin. Hän on pannut meidät peitteen alle ja vetänyt sen reunoistaan kiinteäksi kahden puolen. Me seuraamme aina äidin kaikkia iltatoimia hänen liikkueessaan huoneessa. Vastaitten, kun hän on poistunut tai istunut iltaompeluskensa ääreen tai laskeutunut levolle ja käskenyt meidän painamaan silmät kiinni, me teemme niin ja antaamme unen valtaan. Nyt hän aikoo vielä viimeksi laskea uutimen alas, ettei aamuaurinko noustessaan pistäisi silmään... Silloin hän pysähtyy ja jää katsomaan ulos. Sitten hän katsoo meihin ja hymyilee, laskee vielä vähän uudinta, hitaasti ja varovasti, mutta ei laskeakaan ihan alas asti. — »Äiti, mitä siellä on?» — »Ei ole mitään, painakaa vain silmänne kiinni.» Mutta siellä on jotain, koska hän yhä katsoo sinne ja hymyilee meille. — »Äiti, sano, mitä siellä on?» — »Tulkaahan sitten katsomaan, mutta tulkaa hyvin hiljaa.» Meitä pelmahtaa valkoinen poikue polvilleen sohvalle. En ensin näe muuta kuin puutarhan, porkkanapenkit ja retiisipenkit ja pinattilavan ja ruoholyökkipenkit ja karviaismarjapensaat ja meidän lasten hernepenkit ja äidin omat hernepenkit, joista ei saa ottaa luvatta. — »Tuossa, tuossa hernepenkin päässä», kuiskaa äiti. — »Ai!» — »Pitää olla hiljaa, ettei se pelästy.» Siinä on minun nimikkopenkkini päässä pieni köyryselkä ruskea elukka, joka napertelee pienellä, hyvin nopeasti veputtavalla turvallaan herneen helpeitä, maistaen yhtä, maistaen toista. Sitten sen selkä oikiaa, ja takajalat venyvät hirveän pitkiksi, ja se siirtyy toiseen penkkiin, syö taas ja kuukkii reunimmaiseen penkkiin ihan ikkunan alle. — »Äiti, onko se kissa?» kysyy pikku sisar — »Hss, ei ole kuin pupu.» Se ei näe meitä. Minä tahtoisin hetipaikalla saada sen omakseni, minä näen sen jo omanani,

minä saan leikkiä sen kanssa niinkuin pikku kissan kanssa, minä otan sen syliini ja syötän sitä omasta hernepenkestäni. Aion juuri pyytää äidiltäni, että saisin mennä ottamaan sen kiinni, kun pikku sisar kopauttaa ikkunaan. Se siellä kapsahtaa takajaloilleen istumaan, pitkät korvat pystyssä ja etujalat hassusti lerpallaan. Me rummutamme kaikki ikkunaan ja meiltä pääsee hillitön nauru ja riemuhuuto. Se loikkaa pitkän laukan poikki porkkanapenkkiä ja retiisi-
penkkiä ja pinattipenkkiä ja yli karviaismarjapensaiden törmän alle saunaan päin. Sillä ei ollut häntää kuin pieni töpöhäntä.

Äiti vetää uutimen alas ja komentaa heti nukkumaan ja käskee painamaan silmät kiinni. Minä painan ne kiinni siksi aikaa, kun äiti on huoneessa, mutta kun hän on mennyt, minä valvon kauan ja mietin. Minun hännätön vasikkani taisi ollakin tämä pupu.

Seuraavana iltana minä odotan sitä saunapolun päässä. Se ei tule. Illalla, kun äiti laskee uudinta, odotan, että hän taas kutsuu katsomaan. Hän rämäyttää uutimen alas ja menee, kehoitettuaan meitä heti sulkemaan silmämme. Hiivin vuoteesta, kiipeän sohvalle ja raotan uudinta. Ei se ole siellä. Äiti vain kuukkii porkkanapenkissä ja kitkee. Miksi äiti menikään sinne, tulisi pois pian ja panisi hänkin nukkumaan, johan kaikki muutkin ihmiset nukkuvat! Vihdoin äiti tulee-kin ja nukkuu heti. Minä nousen vielä kerran ja raotan taas uudinta. Ei se ole siellä nytkään. Ei se mahda tulla enää milloinkaan. Sataa tuhuttaa ja tuulee. On autiota ja ikävää. Onko se pelästynyt ja pahastunut? Luuliko se, ettemme sallineet sen olla siinä ja hätistimme sen siksi pois? Olisi se saanut syödä minun hernepenkestäni kuinka paljon tahansa.

Huomenna heti herättyäni pyydän päästä etsimään pupua aidan takaa. Pienet veljet ja sisaret pyytävät päästä mukaan. Äiti antaa luvan, mutta tulee itse aidan taa pitämään silmällä. Minä alan kutsua pupua kuin kissaa ja kaikki muut tekevät samoin. Mutta kuinka sitä puputankin, se ei tule. Äiti sanoo, että pitää liikkua aivan hiljaa ja etsiä näreiden juurilta. Jos joku näkee sen, ei saa kirkaista, vaan pitää pysähtyä ja peräytyä ja tulla sanomaan toisille hiljaa. Me hiivimme sammalikossa varpaisillamme, hipristellen niinkuin sokkosilla, hajaannumme, tarkastamme joka pensaan. Luulemme näkevämme vähä väliä pupun, mutta se ei olekaan se, se on milloin kivi, milloin kanto, milloin ei mikään. Silloin äiti sanoo, että joku rupeisi pupuksi ja toiset sitä etsimään. Pikku sisko saa ruveta. Me vähän loittonemme ja hän saa sillaikaa mennä piiloon. — »Nyt saa tulla», huutaa äiti. Me etsimme taas. — »Ole hiljaa, pupu», varoittaa äiti. Pikku sisar on vähän aikaa hiljaa. Sitten se alkaa parkua täyttää kurkkua. Se oli kyyristynyt ihan muurahaispesän viereen. Se ei sano, mikä sitä vaivaa, vaan huutaa äitiä. Minä retuutan sen äidin luo ja äiti nostaa sen aidalle ja alkaa tarkastella. Sillä on muurahaisia koltin alla. Se herkeää parkumasta vasta, kun äiti sitä suutelee ja taputtelee sitä purtua paikkaa.

Toisena päivänä menen yksin leikkimään pupua ja rupean itse itselleni pupuksi. Piiloudun näreen juureen ja kuukin siitä toisen näreen juureen. Närhi näkee minut ja rääkäisee, toinen närhi vastaa. Ne seuraavat minua puusta puuhun aitaan asti. Kiipeän piha-aituuseen, hiivin saunan taitse ja törmään ylös puutarhaan. Syön, veputtelen siellä hernepalkoja. Äiti tulee. — »Saahan pupu syödä äidinkin penkistä?» — »Syököön nyt sitten.» Minä panen toiset rum-

muttamaan ikkunaan, että pelästyisin. Ne tekevät niin ja minä loikkaan nelinkontin porkkanapenkkiä ja retiisipenkkiä ja portlaakkapenkkiä yli. Äiti vaatii, että minun täytyy pysyä käytävillä. — »Mutta eihän oikeakaan pupu!» — »Vaikka kohta!» — Pikku sisar rummuttaa eräänä päivänä ruudun rikki. Se ei saa siitä vitsaa, kun on niin pieni; mutta pupusilla olo päättyy siihen.

On ikävä, ei tiedä mihin ryhtyä, tuulee kylmästi ja on kylmä, vaikka aurinko paistaakin, ei mikään maita, voileipä putoo monta kertaa alaspäin hiekkaan — en ymmärrä, miksi sen aina pitää pudota alaspäin — ei ole toveria, ei tee mieli leikkiä yksin hiekassa, ei viitsi aina ratsastaa keppihevosenkaan selässä. Enkä keksi muuta kuin heittäytyä selälleni aitovarrelle. Taivaalla liitelee ja laatelee kaksi suurta lintua, ne laskee ja nousee siipeä liikauttamatta, välistä ne on niin korkealla, että niitä tuskin näkee. Viimein ne katoa kokonaan. Semmoisina päivinä ärtyy tekemään pahaa, huudattaa siskoja, tekee kaikenlaista kiusaa, sorkkii kepillä porsaita karsinaan ja saa nuhteita. Tulee mielihaluja, joita ei saa tyydytetyksi. Tahtoisin päästä suureen kuuseen, joka kasvaa portin pielessä, vaan en näe keinoa miten sinne kiivetä. Siellä sanotaan olevan oravan pesä ja rastaan pesä ja latvasta näkyy Jortaninkallio ja koko järvi ja kirkonsalmi ja haudankaivaja ongella Koiraniemessä. Se on liian paksu reisittäväksi eikähän ulotu kädet edes sen ympäri. Alimmat oksat ovat niin ylhäällä, etten pääse aidan päältäkään. Hypätessäni aidalta alas satutan ison varpaani kiveen ja täytyy panna vesikääre. Kun olen parkunut paruttavani ja lakkaa pakottamasta, on kyllä se pieni hauskuus, että varpaassa on kääre ja saa nilkuttaa kantapäällään ja että kaikki kysyvät: »Kah, mikä on sattunut varpaaseen?» Mutta päivä

on kuitenkin menetetty eikä tiedä huomisestakaan. Menen maata ilottomasti ja yöllä potkii veli peitteen alla. Muistan täntapaisen päivän siitä, mikä sitä seurasi.

Kun aamulla saan silmäni auki, on vuoteeni vieressä kukkapöytä. Pöytä on katettu valkoisella, lattiaan asti ulottuvalla liinalla. Sen etupuolelle on kiinnitetty kiehkuroita harakanvarpaista. Sen keskellä on maljakossa ruiskukukia ja maljakon ympärillä on sepele kissankäpälistä. Siinä on lakeritanko ja rintasokeria ja kaksi piparkakku-pupua ja muitakin piparkakkuja. — »Voi herttanen aika!» (Meidät on opetettu sanomaan: »Voi herttanen», ettemme sanoisi: »Voi herranen» ja turhaanlausuisi Hänen nimeään). Pikku siskot seisovat malttamattomina pöydän ympärillä. Niiden täytyy saada maistaa ja ne saavatkin. Äiti panee kuitenkin minulle pussistaan yhtä monta piparkakku sijaan. Lapset ovat yhä levottomia, vaikka ovat saaneet suunsa täyteen. Ne hypähtelevät ja pyörähtelevät ja niillä näyttää olevan jotain mielessään. — »Äiti, sano sille jo!» — »Mitä, mitä?» — »Vedähän nyt ensin housut jalkaasi.» Sitten hän sukii tukkani ja sanoo viimein: — »Jos nyt sitten menisit talliin».

Lapset kirmaisevat ulos, kaataen toisiaan mennessään, ja ehtivät ennen minua tallin ovelle, sillä varvas on vielä hellä. Sen oven alipuoli on kiinni, yläpuoli on auki. Siinä kurkottaen näen pilttuun nurkassa haavanoksia. — »Menehän lähemmä.» Menen lähemmä, mutta en näe vielä mitään. — »Katsohan tarkemmin.» Pieni pupu kyyröttää nurkassa, korvat supussa selän päällä. Riemuhuuto! Minä olen saanut elävän pupun syntymäpäivälahjaksi. — »Katsohan tarkemmin!» Riemu remahtaa kaikista suista, sillä siellä on toinenkin samanlainen. Minä olen saanut kaksi elävää pupua syntymäpäiväkseni.

Meni koko se kesä niiden hoitamiseen, haavanoksien hankkimiseen, karvakortteiden keräämiseen. Ne ovat ensin arkoja, kyyröttävät nurkassa eivätkä uskalla tulla ottamaan, ennenkuin olemme kiivenneet yläsillalle ja sieltä tirkistämme lattian raoista. Sitten ne vähitellen kesytyvät ja uskaltavat ottaa maasta, vaikka me olemmekin sisällä vähän matkan päässä. Lopulta ne ottavat kädestäkin, ja kun minä päiväkaudet katson, kuinka niiden huulet veputtavat, niin alkavat omatkin huuleni veputtaa, ja minulle nauretaan, että ne veputtavat yöllä nukkuessanikin.

Se oli se ikimuistoinen pupukesä ja kaikki sen muut muistot ja elämykset häipyivät näihin.

Sitten kävi niin, että toisen vei kissa ja toinen loikkasi ulos ullakon ikkunasta, jonne ne oli viety tallista pois hevosen tieltä. Suru ei päässyt tunkeumaan kovinkaan syväälle, sillä satoi ensimmäisen lumen ja lumipallosilla olo ja lumilintojen rakentelu antoi yllin kyllä muuta ajattelemista.

Lapsuuteni muistot ja mielialat ja elämykset ovat kuin heilimoivia tähkäpäitä, joista niitä koskettaessa pölähtää pois ne helpeet, joihin hieno jauho on kiinnittynyt. Tahtoisin verhota lapsuuteni sen omaan ruumiinmukaiseen harsohuntuun. Olen kömpelösorminen maaräätäli, joka saa aikaan vain huonosti istuvan pitkähihaisen kotelon. Lapsuus on kotelostaan vapautunut perho, se pitäisi saada keijukaisena tanssimaan, mutta tämä minun lapseni tallustelee tässä kuin isän raskaissa, suurissa saappaissa. Pelkkä kosketuskin, pelkkä mainitseminen riittää kuitenkin itselleni, pysyttä-

mään itseäni sen ajan onnen tunteessa, ja siksi minä omiksi iloikseni jatkan. Loihtikoot muut esiin omansa.

Sanon tässä vielä kerran, että maailma oli minulle vain ihmeitä täynnä ja että kaikkein tavallisimpienkin tapahtumien takana oli jotain, jota jäin ihmettelemään ja kysymään ja josta olisin tahtonut tietää enemmän. Kaikki uusi minua jännitti, ei vain siksi, että se oli uutta, vaan että siinä vielä oli jotain muutakin. Sellaisena salaperäisenä on maailma minulle oikeastaan aina pysynyt. Silloin en tietystikään koettanutkaan sen ihmeellisyyksiä selittää. Lapsi aavistelee kyllä, mutta tietää tuskin sen tekevänsä. En ole koko elämässäni päässyt kauemmas kuin lapsi, joka todeksaan ihailee ja ihmettelee, pyrkimättäkään sen pitemmälle ja syvemmälle. Olen ollut mielestäni kaikkein selvimmillä silloin, kun maailma on ollut minulle vain ihana, lumottu metsä, jossa aina vain aukee uusia ihanuuksia ja tulee vastaan yllätyksiä, kaikkein tavallisimmissakin. Odotan joka tien käänteessä metsänneitoa tai jotakin semmoista ilmesytystä. Ja se tulee aina toisessa tai toisessa muodossa. Enkä sitä koskaan hämmästy. Sinäkin tulit minua vastaan niinkuin lumotussa metsässä. En ymmärtänyt sinua enemmän kuin muutakaan, en kyennyt mitenkään selittämään tuloasi, ainoastaan lumouduin ja huumauduin, ja saakoon se minulle yhä edelleenkin riittää. Luulin lopultakin saaneeni selityksen sinusta, sinä olit kaiken elämäni huippu, edemmäksi sinua en ole kyennyt näkemään enkä mielestäni tarvinnutkaan. Mutta sinussa oli niin paljon ihmettä kuin kaikessa muussa yhteensä. Miksi viehätit, mikä sinussa viehätti, sitä en saanut selville enkä koettanutkaan enkä enää koeta. Kuta enemmän sinua muistelen, sitä ihmeellisempi olet.

Ihmeellisintä sinussa oli, että olit jo ennenkuin olitkaan. Sinulla oli minussa edeltäjäsi, huutavan äänet, jotka tuloasi valmistivat. Tunne sinuun, johonkin sinunlaiseen, oli minussa, ennenkuin itse olit. Löydän ne, edeltäjäsi, aikaisimmasta lapsuudestani, ainakin luulen nyt löytäväni. Rakastin niitä, koska niissä oli kussakin jotain, mitä sinussa sitten kaikin. Ne pitivät minua sylissä, niiden kanssa leikin, ne kertoivat minulle satuja, minä viihdyin niiden kanssa, haastoin heille huoliani, ikävöin heitä enkä olisi hennonut heistä koskaan erota. Ne muistuvat juuri mieleeni toinen toisensa jälkeen.

Muistathan Taaton tädin?

Pidit hänestä paljon ja vielä enemmän hän sinusta. Retkemme hänen luokseen, hänen pieneen taloonsa, jossa hän isännöi ja emännöi yksin, oli ensimmäinen retkemme kahden kesken. Jotta se kestäisi kauemmin, ajoimme käyden melkein koko matkan. Kesäinen tie kulki viileitä metsiä, pihkalle tuoksahtelevia petäjiköitä, tyynten lampien rantoja, ahoisia maita, siinsi vaaroja ja häämötti aukeita, etäisiä ulapoita. Hevonen pysähtyy lepäämään ja saa levätä, kunnes itse, taakseen katsoen ja kuin kummas-tellen, taas lähtee liikkeelle. Ratas milloin helisee kovalla kangastiellä, milloin sihisee pehmoisessa hiekassa. Ja päivän painuessa iltaan tullaan pieneen vanhaan, valkoiseksi rapattuun taloon lehdon sisässä lammen rannalla, jossa valkomyyssyinen vanha neiti sulkee meidät syliinsä, nauraen ja itkien ilosta. Hän nauroi aina, itkiessäänkin, pelkästä ilosta ja nautinnosta saada nauraa.

Sinä muistat hänet, kun hän syleiltyään meitä löi kätensä yhteen ja huudahti: »Kylläpä te, lapset, olette kaunis pari! Kylläpä sinulla on hienon- ja hyvännäköinen morsian, mistä hänet lienetkin löytänyt!» Eihän sitä kenenkään olisi tarvinnut minulle sanoa, mutta minun oli kuitenkin mieluista sitä kuulla. — »Voi teitä herttaisia lapsia, että tulitte! Ettekä kirjoittaneet sanaakaan! Olkaa onnelliset, olkaa onnelliset!» Ja sitten hän vuoron itki, vuoron nauroi ja nimitti meitä alinomaa lapsikseen. Osasit olla niin kauniisti hänen kanssaan, puhella hänen asioistaan ja huolistaan, joita hänelläkin oli: rengit laiskoittelivat, naapurit syöttivät lehmillään hänen niittynsä, varastivat kaloja hänen katiskoistaan. Tuotit niinä päivinä hänelle sanomatonta iloa, autoit häntä hänen vastalauseistaan huolimatta ruuan laitossa. Rakastin sinua siitä jos mahdollista vielä enemmän. Hän makuutti meitä untuvilla kuin lintuemo poikasiaan, toistamistaan toistellen: »Te olette nyt minun lapsiani, teidän pitää antaa minun kuvitella, että olette minun, minun vain nämä päivät.» Kautta elämän patoutunut äidinrakkauden tarve purkihe hänessä silloin meihin niinkuin ennen minuun.

Olin rakastanut häntä aivan pienestä, niin kauan kuin muistan. Rakastin häntä varsinkin siksi, että hän oli iloinen ja nauroi. Äiti ja hänen sisarensa eivät olleet iloluontoisia, nauroivat vain harvoin, kun välttämättä täytyi, kun eivät voineet sitä mitenkään pidättää. Silloin he purskahtivat kuin pakosta, hytkyivät, koettivat kaikin tavoin vastustaa, saivat kuin kouristuksen, se näytti tekevän kipeää, kunnes sen vihdoinkin voittivat kuin vaikean kohtauksen ja huokasivat lopuksi ja pyyhkivät vedet silmistään ja olivat taas hirveän totisia. Tädistä hersyi nauru kuin puro pulppuavasta lähteestä.

Hän kävi meillä pari kertaa vuodessa ja tuli aina yllättäen. Minulla on hänestä tavallisin muisto, että herään pimeänä talviaamuna, kun tuli jo roihuaa ja räiskää takassa ja kuulen kuiskuttelevaa puhelua. Hän istuu ja juo kahvia isän ja äidin kanssa. Karkaan paitasillani vuoteesta, kirkaisen, heittäyn suin päin avautuvaan syliin ja puristaun siihen pehmeätä rintaa vasten ja tunnen poskesani silkkiä pehmoisesta, korkeasta povesta. Tempaan esille hänen kultakellonsa, joka on aivan erikoisen pieni ja soma, jonka naputus tuskin kuuluu, saan itse avata sen ja katsoa sen sisään, sen ihmeelliseen sykkivään elämään. Saan sormia sen kultakäätyä ja kuljettaa edestakaisin sen nappulata. Hänellä on paljon muuta näytettävää, on medaljonki, jossa on sen mammavainajan hiuksia, on korvarenkaat, joita saa sormia, kunnes hän huutaa: »Koskee, koskee!» — ja on itkevinään, vaikkei koskisikaan. Hänen taskuistaan saa ottaa kaikki, mitä niissä on, ja niistä löytyy joka päivä aina uusia karamelleja ja mitä kaikkea. Vaikka niitä kuinka usein tyhjentäisi, on niissä vähän ajan päästä aina jotain uutta. Hän suutelee, jota äiti ei koskaan tee, eikä äidillä ole aikaa leikkiä minun kanssani, kun aina täytyy hoitaa pienempiä ja hommata. Hän kuuntelee tarkkaavasti kaikkea, mitä hänelle haastan pupuista ja Näkin kaloista ja Kihovauhkosesta ja mustista linnuista ja muista, joista ei osaa haastaa kenellekään muulle, ja hän nauraa, kun häntä kutittaa kaulaan tai kainalon alle. Hän kiikuttaa polvellaan ja laulaa: »Riia riia rankka, hesten heeter lankka, näär vi kom till hennes koor, vaar teer inken hemma, para en kammal kumma, ok tvoo smoo huntar unter penken vast me kulenken, somssaa, somssaa: hauvavauva vauvva —» ja silloin se on purevinaan rin-

taan ja härisevinään ja minä puren ja härisen vastaan ja me olemme molemmat menehtyä nauruumme.

Hän lähtee yhtä salaperäisesti, kuin on tullutkin. Kun herään jonain aamuna, ei häntä enää ole. Hän on niin helläsydäminen, että hänen olisi vaikea olla, jos täytyisi kuulla lasten itkevän jälkeensä. Ja jotta ne eivät itkisi hänen kuulemattakaan — niinkuin eivät sitten itkäkään — hän jättää jäähyväistuomisikseen parhaat antimensa: milloin omenia, milloin viikunoita, milloin marmelaateja, joita ei koskaan muuten saa.

Hän oli ensimmäinen rakkauteni, sillä en luule, että on suurtakaan eroa rakkaudella, olipa se mitä lajia tahansa, kun se kerran on sitä oikeinta, sitä parasta. Rakastin häntä siksi, että hän rakasti minua, ja rakastin sinua siksi, että sinä rakastit minua.

Toinen rakkauteni oli punainen tyttö pappilan rannassa.

Naapurin poika on tuonut kaupaksi onkikalojaan, suuria ahvenia, särkiä ja säyneitäkin. Jännityksestä jäykkänä minä kysyn: — Mistä olet saanut nämä kalat? — Vähän mahtavoiden hän vastaa: — Koiraniemestä. — Maal-tako vai veneestä? — Suupieltään venyttäen hän vastaa: — Veneestä minä ongin.

Minä sain onkia ainoastaan maista jaloin omasta rannasta tai enintään kahlata niin pitkälle, kuin pääsin polvia myöten veteen. Pyykkilaiturin päässä olisi ollut hyvä paikka, mutta siihen en saanut mennä, sillä siitä alkoi jyrkkäys, jonka takana oli kuolema ja vaani se Näkki. Veneestäkin olin joskus saanut onkia. Mutta sitten oli kerran sattunut se hirmuinen häpeä, että veneessä hypellessäni

sen kokka oli irtautunut maasta ja vene alkanut ajautua ulos selälle ja olisi kai mennytkin sitä menoaan ja vienyt minut mennessään, jollei äiti, parkunan kuultuaan, olisi syössyt puutarhasta rantaan ja suin päin vaate päällä veeten ja saanut kokasta kiinni. Mistä seurasi ankara vitsan uhalla annettu kielto olla sen jälkeen ollenkaan menemättä veneeseen, jollei kokka ole lujasti maissa kiinni ja tuuli maihin tai piiat pesemässä pyykkiä rannassa.

Kielto oli olemassa jo kolmatta kesää, mutta siitä huolimatta minä olin oppinut sekä soutamaan että pohjasta työntelemään — matalalla vedellä sisäpuolella kaislikon — äidin äänettömällä suostumuksella hänen itsensä pitäessä salaisesti silmällä puutarhasta. Mutta väljemmille vesille, ulkopuolelle kaislikon en ollut mennyt enkä halunnutkaan mennä, sillä vaikka kielto tavallaan olikin käytännössä kumottu, oli se kuitenkin olemassa ja saattoi milloin tahansa astua uudelleen voimaan kaislikon sisäpuolellakin.

Mutta nyt oli Pekka ollut Koiraniemessä asti ja saanut nuo suuret ahvenet ja säyneet, eikä se ollut paljoakaan suurempi poika kuin minä, pikemmin kooltaan pienempi, vaikka vähän vanhempi. Ja osasinhan minäkin jo kulkea veneellä sekä meloen ja soutaen että pohjasta työntäen.

En tiedä itsekään, mitä minussa oli tapahtunut, en, kuinka olin tullut siihen, mistä itseni tapasin: veneestä kaukana ulkopuolella kaislikon, melomassa lahden poikki saarta kohti, joka oli virran niskassa, matkalla Koiraniemeen, joka oli virran alla. Päätös oli nähtävästi tapahtunut silmänräpäyksessä niinkuin koiranpenikan, joka käppyrässä maaten yhtäkkiä kuulee sisäisen äänen haukahtavan hänelle jotakin, kutsuvan jonnekin, kavahtaa pystyyn ja livistää tiehensä taakseen katsomatta, mistään välittämättä ja mitään kutsua kuulematta, vaikka sen kuulisikin.

Kiisin kuin veitsellä viiltäen rantaan. En tiedä, näkikö minut kukaan, kun lähdin, ja huusiko kukaan jälkeeni, mutta vaikka olisivat huutaneetkin, en luultavasti olisi mistään välittänyt, vaan karannut käsistä. Tuli mitä tuli jälestäpäin, minun täytyi saada suorittaa suurteko, onkia veneestä, saada suuri ahven Koiraniemen kainalosta, laskea virta ja nousta se omin voimin, niinkuin Pekka oli tehnyt.

Olin laskenut tämän virran usein ennenkin, mutta en yksinäni, vaan isän ollessa perässä ja minä hänen polviensa välissä: olin solahtanut sillan alitse, jonka arkkujen välissä vesi loklatti kummasti ja äänet kumahtivat kuin kellarin holvissa ja airot täytyi vetää kiireesti sisään. Tuli vastaan aina toinen toistaan kummempaa kummaa: Virrantalon nuottakota ja sen kahden puolen saman talon risupadot, joista keväällä kudun aikana saatiin vitsamerroista mahdottomasti särkiä, sitten vanhan sodanaikuisen sillan vedenalaisen arkun jäännös, jonka päälle piti varoa ajamasta täydellä veneellä; sitten suuri riippukoivu, jonka alta hauki otti uistinta, kun sattui syönnilleen, ja oli kerran ottanut haudankaivajan uistimeen niin mahdottoman suuri Kihovauhkosen venkale, ettei pysynyt veneessä; sitten poukama ja niitty ja niityllä Ryhälän lato perällä ja suu vinossa, ja kun kierrettiin sakeata haapaa kasvava niemenkärki, niin näkyi Koiraniemi ja sen suuri käyrä petäjä, johon aina kytkivät tukkilautan, mistä Virrantalon ahne isäntä nytki rumat rahat lauttamiehiltä. Niemen kainalossa oli rytö, mahdottoman suuri veteen juuriltaan kaatunut kuusi, jossa kellonsoittaja pyhäämuinakin onki eikä ahneissaan malttanut lähteä pois, ennenkuin näki papin veneen tulevan.

Vuolas virta on alkanut viedä venettäni ja topakasti meloen minä lisään sen vauhtia. Valkopäinen virstapatsas sillan korvassa kuin kurottaa kaulaansa paremmin nähdäkseen, kuka sieltä tulee. Ja silta köyristää selkäänsä, ihmetellen ja ihaellen, että onpas poika uskaltanut lähteä yksin virran vietäväksi. Arkkujen mustat aukot ammottavat suurempina ja vähän kuin uhaten ja peloitellen: uskallatko tulla? Minä uskallan, minä väännän vettä taa-päin melalla. Pikku koira vikittää siltaa pitkin ja pysähtyy ja pistää kuononsa kaiteiden väliin ja vikisee ja heiluttaa häntäänsä. Ka, meidän Penni! »Penni se! Penni se! Hyp-pää!» Se ulvoo ja pyrkii mukaan, mutta ei uskalla hypätä alas ja rientää rannalle. Virta kantaa veneen arkkuun, laita rusahtaa — mutta rusahtakoon! Joku ajaa sillan yli, kaviot kopsaa ja koko silta nytkyy, ja rapisee hiekkaa veteen ja veneeseen. Sillan alitse tultuani näen, että se onkin vain pikku poika, ei sen suurempi kuin minä. Se heiluttaa ohjasperiään ja hosaisee hevostaan ja huutaa minulle mennessään: hei! johon minäkin huudan: hei! niinkuin pitää ja räiskäytän melalla vettä korkealle ilmaan. Meitä on kaksi Mänttälän poikaa, toinen sillalla, toinen sillan alla, toinen hevosella, toinen veneellä! Veneen vauhti kiihtyy, virta vyöryy yhä suurenevina häränsilminä. Vanhan sotasillan kohdalla näkyy pohja ja seisomaan nousten minä survaisen siitä veneelle uutta vauhtia. Jään seisomaan perään ja vipuan melalla veneen laidasta... Nuottakota siinä katsoa mollottaa... päivää, nuottakota!.. Penni laukkaa rantaa, niin että korkea heinikko lakoilee sen kohdalla. Nähdäkseen minut paremmin, missä minä menen, se pomppaa korkealle ilmaan. Penni se! Koira-niemessä minä otan sinut veneeseen, tule sinne! Isä saa heti huomenna ostaa minulle uistimen, niin minä ensi

kerralla otan tuosta riippukoivun alta sen suuren hauen, joka pääsi haudankaivajalta... Rannan puut katsovat kummastellen, että kuka siinä menee semmoista vauhtia. Keskellä virtaa on suvanto ja sen poukama ja siellä on lumpeita ja loistaa hauenkukkiä. Lato lahden pohjassa niityllä töllöttää suu auki ja vielä enemmän perällään kuin ennen. Otanpa tuosta lumpeita ja hauenkukkiä sairaalle pikku siskolle, joka niitä aina pyytää tuomaan. Ollappa se nyt itse tuossa kokassa ottamassa, niin olisi sillä hauska. Ei tiedä sisar, ei tiedä kukaan, missä tämä poika menee. Eivät tietäisi tulla ottamaan, vaikka meloisin maailman laitaan.

Vene kelluu kaislikkorinnassa, missä akanvirta sitä pidättää. Kuuluu hyrskettä ja polsketta. Joku tulee jostain. Tuleeko joku minua hakemaan? Ajetaanko minua takaa? Niemen nenäitse pohkaisee vene vihaista vauhtia. Se tulee melkein kohona. Kokassa on iso koira. Mies seisoo perässä ja sauvoo pohjasta ja vene hypähtelee ja hyrskähtelee. Kokka vaahtoa ja suuri laine lakoilee kahden puolen venettä. Se tulee ihan minua kohti. Aikooko se tulla ottamaan? Muistan lähteneeni luvatta. Lyykähdän voimatonna perätuhdolle ja mela putoo veteen. Sitä sorkkiessani on vene tullut ihan kohdalle. Sehän onkin Salomo, tuttu mies. Sillä on rykelmä verkkoja veneessä ja kokassa pyssy. Se meneekin kalaan ja vesilintuun. Ei se mene kotiin kantelemaan. Se on hyvä mies, kaikkien meidän lasten ystävä, kun on meillä töissä. Se auttaa minut aina suureen kuuseen olkapäiltään. Mahdottoman väkevä mies, kantaa yksin rakennushirren selässään ja jaksaa kiikuttaa minua kämmenellään suoralla kädellä. Se aina muhoilee, nytkin se sieltä muhoilee. — »Hei!» huudan minä. — »Heipä hei!» vastaa Salomo. — Nyt se jo menee siellä kaukana.

Sen koira höristää korviaan Pennille toisella rannalla. Penni seisoo veden rajassa ja haukkuu ja lähtee sitten rantaa pitkin Salomon veneen jälkeen. Meidän Penni on Salomon Hallin pentuja.

Kampean veneen takaisin keskivirtaan, ja siitä näkyy jo Koiraniemi ja kuusiryttö sen kainalossa ja käyrä paksu petäjä niemen nenässä. Mutta matalan niemen yli siintää leveä kirkonsalmi ja sen rannalla iso pappila ja pappilan takana kirkko. Aina kun siihen tulin, silloin ja joka kerta sen jälkeen lapsena, nuorena ja vielä vanhempanakin, pidätti ihmetyksestä hetkeksi henkeäni, niinkuin olisin katsellut maailmaa korkealta mäeltä. Sinne teki mieli, mutta ei uskaltanut. Pappila on rantaan viettävällä rinneellä korkeiden koivujen ja haapain keskessä. Se on suuri ja komea, taitekattoinen ja keltaiseksi maalattu ja laudoilla vuorattu, ja valkoiset ikkunalaudat. En ole siellä koskaan käynyt, ainoastaan soutanut ohi. En huomaakaan, kun olen jo ajautunut ohi onkimapaikan. Ka, eihän minulla olekaan onkea mukana. Vene saa liukua sivu Koiraniemenkin, minä istun perässä selkäkenossa ja mela kainalossa ja uitan sikaa, antaen virran viedä. Salmi suurenee, virta laimenee, vene kantautuu ohi pappilan uimahuoneen ja pysähtyy tyynen salmen keskelle pappilan laiturin kohdalle.

Pappilassa ovat salin ikkunat auki ja sieltä kuuluu pianonsoittoa ja kaunista laulua. Rouvasväkeä koreissa vaatteissa käyskentelee herrain kanssa käsikkäin puutarhassa. Siellä on vieraita. Niiden pikkupojat ovat pallosilla maantiellä aittojen edessä. Minun tekisi usein mieleni mennä sinne niittyjä myöten ja haan läpi katsomaan aidan raosta, sillä siellä on kesy kurkikin, joka koikkii pihamaalla, mutta en saa, sillä ne ovat suruttomia ja me olemme heränneiden ihmisten lapsia.

Pihasta juoksee rantaan avopäinen, ihan punaiseen puettu tyttö. Sillä on toisessa kädessä ongen vapa ja toisessa matotuohinen. Se juoksee laiturin päähän ja heittää onkensa veteen ja seisoo sitten kauan aikaa liikkumatonna ja tuijottaa eteensä. En ole koskaan nähnyt kokonaan punaiseen puettua tyttöä, ainoastaan yhden semmoiseen huiviin kirkossa. Äiti ei mennyt siihen penkkiin, vaan istui toiseen ja sanoi, ettei saa katsoa taakseen. Vaan täti meni. Ken lienee se tyttö, pappilassa ei tietääkseni ole yhtään senkokoista eikä mustatukkaista tyttöä. Se kuvastuu kokonaan veteen, siinä on kaksi samanlaista punaista tyttöä. Nyt se riipaisee siimaa ja väläyttää salakan vedestä. Se juoksuuttaa sen maihin ja tulee pian takaisin laiturin päähän, ja kumartuu ottamaan matosta tuohisesta. Sen tukka on vain yhdestä kohti niskasta kiinni sidottuna punaisella nauhallalla, se putoo monta kertaa sen silmille ja se heittää sen päänsä heitolla olan yli. Taas se saa salakan, mutta se lentää laiturin viereen ja pääsee. Silloin se sanoo: ash! Voi herttainen, kuinka se on soma! Kyllä kai se pääsisi taivaaseen, jos kuolisi, vaikka sillä onkin punainen hame. Koskapa tätikin sanoi siitä kirkon punahuivisesta työstä, että olkoot lapset puettut kuinka suruttomasti tahansa, eivät ne joudu hukkaan, vaan niiden vanhemmat... Nyt se taas sai salakan!

Ja minä istun siinä, kuinka kauan istunenkin, ja katselen punaista mustatukkaista tyttöä, mela yhä kainalossa, vaikei vene liikahdakaan. Se ei ole minusta tietävinäänkään, ei katso kertaakaan muuanne kuin onkeensa. Seisoo ihan liikkumatonna, välistä vain pyyhkäisten itikan otsaltaan.

Pihasta tulee sen lihava mammalyllerö ja pysähtyy laiturin päähän.

— Etkö jo tule pois?

— En minä vielä.

— Aurinkokin laskee ja alkaa tulla kylmä.

Mutta tyttö vain seisoo yhä ja onkii ja saa taas kalan.

— Kuka se on tuo poika? kysyy sen mamma.

— Kuka poika?

— Tuo, joka istuu tuolla veneessä lakittomin päin.

Tyttö ei vastaa.

— Kenenkä sinä olet poika? kysyy sen mamma nyt suoraan minulta.

Kuin pahanteosta pakoon hypähtäen minä sysään liikkeelle veneen, joka istuessani ja katsellessani punaista tyttöä on kääntynyt kotiin päin, sillä on alkanut käydä iltatuulen viri salmea pitkin. Melon yhä tiukemmin ja vasta Koiraniemen kohdalla katson jälelleni. Siinä se vielä onkii, mutta sen mamma on alkanut lylleröitellä pihaan. Nyt se ottaa matoastian ja kerää kalat ja juoksee jälestä. Nyt sitä ei enää näy. Pappilan ruokakello soittaa väkeä syömään.

Penni on tullut Koiraniemeen ja vikisee siitä veneeseen. Otan sen ja panen pois melan ja otan airon ja alan työnnellä läheltä rantaa pohjasta, niinkuin Salomo. Minulakin on koira kokassa ja minunkin veneeni kokka kohisee ja laine lakoilee kahden puolen. Minä ajattelen koko ajan, että jos olisi punainen tyttö tuossa rannalla, niin näkisi. Virran nousu käy minusta vielä helpommin kuin lasku. On kuin olisi minulla moninkertaiset voimat, niinkuin olisin kohta aikamies. Saan veneen menemään suoraan, niinkuin tahdon, eikä se nyt hipaisekaan sillan arkun seinään, vaan solahtaa yhtä vauhtia sen alitse. En ajattele sitä, että sauvon, ajattelen vain sitä, että punainen tyttö näkee, kuinka minä sauvon. Hei virstapatsas, punaruumis,

valkohattu! Minut on vallannut sanomaton mielihyvän ja hyvänolon tunne ja illan viileys hivelee ohimoita ja tunnen, että otsatukka leiskahtaa joka kerta, kun kumarun eteenpäin ja ponnistan.

Kun tulen kotiin, kysyy äiti, missä olen ollut. Sanon olleeni vain vähän ongella eikä äiti kysy missä.

Palasin usein Koiraniemen kainaloon odottamaan punaista tyttöä. Istuin ja ongin rytökuusen kupeella ja sain paljon isoja ahvenia ja särkiä ja säyneitäkin, mutta en koskaan enää nähnyt punaista tyttöä. En saanut tietää, kuka hän oli ollut ja mikä hänen nimensä, enkä uskaltanut keneltäkään kysyä. En tiedä, enkö uskaltanut siksi, että hän oli tyttö, vaiko siksi, että hän oli punainen. Punainen oli meillä syntiä. Minä kuitenkin ajattelin häntä koko kesän, varsinkin pantuani maata ja luettuani iltarukouksen. En lukenut sitä enää ääneen yhdessä muiden lasten kanssa, vaan luin sen yksin ja hiljaa, ettei kukaan kuulisi. Pyysin joka ilta salaa Jeesukselta, että hän antaisi punaisen tytön tulla huomenna ongelle. Pyysin siihen aikaan kaikkea Jeesukselta, sitäkin, että hän munittaisi aapiskukolla minulle sokeripalan lehtien väliin. Mutta vaikka se tyttö ei tullutkaan, oli minun kuitenkin suloista kaivata häntä tulemaan pappilan laiturin päähän, heittämään hopeista, välkähtelevää salakkaa korkealle ilmaan. Unhoitin hänet mielestäni vasta sitten, kun isä laittoi minulle jousipyssyn.

Kai olin jo joitain vuosia vanhempi. Vuosia en muista, ainoastaan tapaukset.

Meidän musta ruuna seisoo rappujen edessä, valjastettuna uusien Turun kiessien eteen. On kirkas, lämmin paiste. Sen karva kiiltää ja valjaiden soljet ja pislait välkkävät ja istuinten häkkien puolapuut ovat sileät ja lämpimät. Istun takaistuimella lähinnä nuoremman veljen kanssa. Minulla on uusi koltti, uudet housut ja uusi lakki, jossa on oikea nahkalippa. Hypistelen sitä toisella kädellä, samalla kun toisella pitelen etuistuimen kaiteesta, etten retkahtaisi selälleni, jos ruuna nyhtäiseisi, kun paarimat ja kärpäset puree. Pikku-veli puristaa kaiteesta kahdella kädellä. Se jo kerran pyllähti maahan, kun ruuna riipaisi. Isä istuu etuistuimella, suitset kädessä. Äiti vielä viipyy. Sen on ensin pitänyt imettää ja nukuttaa kaikkein pienin ja viedä vähän suuremmat puutarhaan huoneiden taa poimimaan viinimarjoja, etteivät näkisi ja rupeisi itkemään, kun me lähdemme. Malta-koothan mielensä, kyllä tulee vielä heidänkin vuoronsa. Mikä sinne koko joukolla niinkuin mikäkin mustalaispartti, eikähän semmoinen joukko mahtuisi kiesseihinkään, eikä ruuna jaksaisi vetääkään mäkisellä matkalla.

— Eikö se jo ala joutua? kiirehtii isä.

Samassa äiti tuleekin, käy vielä toimittamassa jotain ja nousee sitten viimein isän viereen.

— Minä menen avaamaan porttia!

— Et sinä pääse alas.

Mutta minä pääsen alas ja saan portin auki ja kiinninkin, ja keikautan itseni takaisin ylös ja olen aika miestä mielestäni ja hoidan koko matkan pikku veljeä pitämällä kättä hänen selkensä takana.

Olemme matkalla Vänninmäkeen, Repolaan, jossa meidän lehmät ovat kesälaitumella. Se on siellä jossain sydänmaan kylässä, jonne on hyvin mäkinen maantie

ja suuria soita mäkien välissä. Niiden väet ovat meidän parhaita ystäviä. Ne tuovat meille kirkossa käydessään keltaista paksua piimää ja marjoja ja ohralettuja. Niillä on myös hyvin keltaista paksua voita.

Alkumatka on vielä tuttua Jortanin kalliolle asti, jossa on oltu mustikassa. Siitä lähtee ison kiven kohdalta polku metsään. Nytkin sieltä tulee lapsia mustikasta, suut, posket ja sormet sinisinä. Tytöt niaavat meille, minullekin, minä nyökäytän heille päätä niinkuin isä.

On kauhean paljon mäkiä, jyrkkiä ja pitkiä. Isä nousee aina mäen alla kävelemään ja minä myöskin. — »Is-tuisit kärryissä, eikö sinua väsytä?» — »Ei väsytä.» Ruuna vetää mutkitellen. Minä ihmettelen sitä siksi, että silloinhan sille tulee pitempi matka. Isä selittää syytä siihen, vaikka minä en ymmärrä, mutta tottapahan ruuna sen tietää, koska niin tekee. Miksi lienee tie mäen kohdalla leveämpi kuin muualla?

Tie laskee Holpanlahden rantaan. Isä ajaa veteen ja antaa ruunan juoda. Hyvin pieniä kaloja viilettää vedessä rattaiden välissä. Kaukana siintää suuri järven selkä ja sen yli näkyy Iinmäki, jossa nyt ei olekaan enää Tapion linnaa.

Eräässä louhikossa tien vieressä on punaisia kiviä. Äiti sanoo, että niistä saa sinistä väriä. Toisessa paikassa on metsä kahden puolen tietä palanut mustaksi, rahtimiehet ovat sytyttäneet, ovat nekin huolettomia, kun jättävät tulen kuivaan sammaleen. On hirveän pitkä, suora tie rannattoman suon halki. Siinä tuntuu viileämmältä ja tuoksuu väkevälle. Äiti tahtoisi panna villahuivin meidän härtioille, mutta ei meillä ole ollenkaan kylmä.

Se mäki, joka näkyy suon takaa, ei ole vielä Vänninmäki, vaan Ryhälänmäki. — »Milloin tullaan perille?» —

Isä ei sano sanovansa, sittenpä hän näet. Ruuna lorottaa joka mäen alla, vaikkei olisikaan lorottamista — soh!

— Isä, saanko minä nyt ajaa?

Isä antaa minulle ohjasperät, mutta pitää myöskin itse ylempää kiinni. Se sillä aina kiusaa.

— Isä ei saa pitää.

Isä antaa ohjokset kokonaan minulle ja panee sillaikaa piippuun. Minä hoputan ja saan ruunan vähän juoksemaankin. Tulee vastaan rahtimies, jolla on suuri parkki-kuorma. Minä saan sivuutetuksi sen omin avuin, vaikkei rahtimies ollenkaan käännä. — »Ne ovat semmoisia junkkareita!» — »So, so», sanoo äiti, »kuinka sinä niin?» Tie yhä nousee, minä saan yhä ajaa, koska osaan. Tulee taloja ja peltoja ja tuulimyllyjä, kokonainen kylä.

— Isän pitää sanoa, milloin minun pitää kääntää Repolaan.

— Joka tahtoo olla ohjaksissa, sen pitää itsensä myös tietää, mihin ajaa.

Minä kuitenkin ajan, vaikken tiedä. Luotan siihen, että isä kuitenkin sanoo. Ruuna kääntyy erääseen taloon. Minä käännän sen pois. Joku ukko seisoo portinpielessä ja portti on auki. — »Sivuko se nuori mies aikoikin ajaa?» Sehän on Repolan isäntä. Isä ottaa ohjokset ja ruuna riipaisee juosten pihaan.

Vai tämä nyt sitten on se Repola! Olen ensi kertaa näin kaukana kylässä. Minut valtaa hillitön uteliaisuus nähdä kaikki, mitä täällä on. Täällä ei ole mikään niinkuin meillä. Tämä on korkealla mäellä eikä missään ole järveä eikä rantaa. Kah, niillä on viisi aittaa rinnakkain rivissä, toinen toistaan pienempää. Kah, niiden välissä on sola, takana kasvaa tuomikko — siinä sitten olisi mainio olla piilosilla. Kah, tallin oven päälle on naulattu suuri lintu,

siivet levälleen ja jalat hajalleen. Kurki! Isäntä on riisunut ruunan ja menee juottamaan sitä niittynotkoon. Minä menen perässä. Siellä on suuri syvä lähde ja sen vesi on niin kirkasta, että näkee pohjaan asti. Siitä lähtee maanalainen puro, joka vie lampiin ja lampi laskee jokeen ja joki järveen. Siinä voisi olla kalojakin, onko siinä kaloja? Onhan siinä kaloja. Mitä kaloja? — »Ruutanoita.» — »Minkälaisia kaloja ne on, saako niitä ongella?» — »Elä mene liian lähelle, sen reunat saattavat pettää. Solahdat maan sisään.» Minä ajattelen: jos olisin Kihovauhkonen, hyppäisin lähteeseen ja harrisin maan alitse meidän järveen. Sammal sihisee ja painuu allani ja minun sydänalaani vihlaisee somasti, kun hyppään pois.

Isäntä vie ruunan talliin ja niittää sille heiniä. Siellä on pieni varsa emänsä kanssa samassa karsinassa. Se pistää turpansa ulos ja minä uskallan silittää sen ylähuulta, joka on siloinen ja suloinen kuin Taaton tädin sametinsilkkinen ompelutyyny. Se imee emäänsä, ensin toista nisää ja sitten toista. Minkätähden se niitä muuttaa? Isäntä sanoo, että toisessa on syömistä, toisessa juomista.

Tupatiellä juoksee pikku koiranpentu vastaan, haukkua räiskäyttää ensin ja tulee sitten pyörimään jaloissa. Minä tempaan sen syliini. — »Saanko minä sen?» — »Saahan sen.» — Nyt se on minun koirani. Sen nimi on Otti. Se potkaiseikse sylistäni ja ryntää pirttiin, minä jälestä. Siellä on pankon alla kolpperossa vasu, jonne se juoksee. Siinä on toinenkin aivan samanlainen. Sen nimi on Anti. Ne ovat niin yhdenäköisiä ja yhdenkokoisia, etten tiedä, mikä on Otti ja mikä Anti. Pikku poika tulee karsinasta ja selittää, että sen tietää siitä, että Otti on urosa ja Anti imisä. En tiedä, kuinka sen sittenkään tietää. Poika selittää. Ahaa! Sen pojan nimi on Taavetti. Sillä on housuja kannattamassa nahkainen

solkivyö niinkuin aikamiehillä ja vyöstä riippuu tuppi. Sillä ei ole milloinkaan ollut puupuukkoa. Saisivat ne jo minullekin antaa oikean puukon.

Tupa on kauhean suuri, täällä vasta voisi tavattomasti telmiä. Hirveän isolle uunille vie portaat yhdestä ainoasta hirrestä, johon on koverrettu astuimet. Uunin kupeella on luukku, josta mennään lattian alle. Tupa on täynnä ihmeellisiä asioita. Vanha ukko istuu penkillä ja palmikoi tuohia. — »Mikä siitä tulee?» — »Konttihan tästä olisi tulevinaan, ei tiedä tuleeko.» Minä seison ja katson, kuinka hän näppärästi pistelee pitkiä tuohiliuskoja toistensa alle. — »Vieras on hyvä ja istuu», sanoo ukko. Minä istun ja hän alkaa puhutella minua kuin vertaistaan: — »Kuuluuko sitä mitä vieraille?» Minä tiedän, että silloin pitää vastata: — »Ei tuota mitään kiireelle kerrottavaa, mitä vain teille.» — »Ei tuota meillekään mitään erinäistä, on ollut vain hyvät heinäilmat.» — »On meilläkin ollut hyvät heinäilmat.» — »Tänä aamuna tuo vähän sataa ramautti karjankynteen.» — Olin aivan erikoisesti mielissäni siitä, että hän näin kohteli minua huin aikamiestä ja istuuduin hänen viereensä penkille, vaikka olisi tehnyt mieleni lähteä telmimään Taavetin kanssa ja kiivetä uunille ja mennä katsomaan koiranpenikoita. Hän keskeytti hetkeksi työnsä ja alkoi kaivaa piippuaan rassilla, joka riippui kukkarossa, minkä hän oli vetänyt esiin housunkauluksen alta. Hän tyhjensi sen kouraansa, kääri neulanauhan kukkaron suun ympärille ja moksautti, päätään taapäin keikauttaen, piipunperät poskeensa. Sitten hän, mulauttaen minulle silmiään, ruiskautti hampaittensa välitse pitkän mustan märän kauas keskelle tuvan lattiaa. Minä teen vaistomaisesti saman, mutta se päättyy vain sihaukseen. — »Pitää painaa kieli hampaita vastaan ja ponnauttaa kurkkulaelaa, niin se lentää. Ähäh, jopahan lensi paremmin!»

On ilmaantunut kaksi pientä tyttöä meidän eteemme, molemmilla sormet suussa. — »Kah, ettekö te älyä, sydänmaan kollot, pistää kättä kirkonkylän nuorelle herralle.» Tytöt sysäävät silloin kättä ja niaavat minulle kuin aikaihmiselle.

Silloin aukeaa tuvan ovi ja eteisestä tulee tyttö kahvia kantaen. Joku toinen on avannut hänelle oven ja hän tulee keikuttaen tarjotinta ylhäällä päänsä päällä. Hänellä on ristikkäinen hame ja ristikkäinen lyhyt nuttu ja valkoinen esiiliina. Hänellä on keltainen tukka, keskeä jakauksella, ja pitkä palmikko. Hän tulee minua kohti, tarjotin yhä ylhäällä. Sitten hän laskee sen minun eteeni ja katsoo minua hymyillen suoraan silmiin. Hänellä on punaiset posket ja poskissa kuopat. — »Olkaa hyvä ja ottakaa kahvia.» En ole vielä koskaan ottanut itse kahvia; aina kun ovat kylässä tarjonneet, on äiti aina pannut sokerit ja kermat sekaan ja lautaselle vehnäset ja asettanut kupin eteeni pöydälle. Mutta kyllä minä osaan yhtä hyvin itsekin, ensin sokerin ja sitten kerman ja sitten vehnäsen. — »Panee enemmän sokeria sekaan», sanoo tyttö. Minä panen kaksi palasta. »Panee vielä, kun ovat niin pieniä.» Panen kolme ja otan sitten vehnäspalan. — »Ottakaa toistakin sorttia.» Kun olen tehnyt senkin ja huomannut, että se käy hyvin, nostaa heiskauttaa hän taas tarjottimen päänsä tasalle ja menee keikutellen ulos, ja joku toinen painaa oven hänen jälkeensä kiinni. Minulle on tuotu kahvia erikoisesti tupaan ja sitä varten on avattu ovia! Tytöt ja Taavetti seisovat ja töllöttävät minuun. Pitäisiköhän minun antaa niille vehnäsestäni? Mutta minä olen jo ahtanut siitä poskeni pullolleen ja härpin kiireesti kahvia, vaikka se polttaa niin, että sitä läikähtää koltilleni ja tahtoo vääntää suuta itkuun ja vesi kihoo silmiin.

Taas tulee tyttö samalla tavalla tuomaan toista kuppia. Minä tiedän, että toinen kuppi aina ensin aiotaan ottaa ilman leipää ja että sokeri pannaan sekaan vasta, kun siihen kehoitetaan. Hän kehoittaaakin ja istuu viereeni odottamaan ja antaa lapsille kullekin sokeripalasen ja piparkakun.

Vasta kun hän on lähtenyt, muistan, että enhän olekaan kiittänyt, ja juoksen hänen jälkeensä. Minussa on herännyt vastustamaton halu saada olla hänen kanssaan. Hän tulee minua vastaan toisesta tuvasta, kädessä suuri kivikuppi ja toisessa myöskin kivikuppi. Seuraan hänen mukanaan. Hän menee saunakotaan. Siellä on suuri muuripata, tyhjänä tulella. — »Tule vain, tule vain», kehoittaa hän minua. Hän alkaa paistaa otralettuja, nostaa kauhalla kupista lettuvelliä ja läväyttää sen padan pohjaan, jossa se kärkehtää ja lemahtaa hyvälle nenään. Sitten hän kääntää sen ja paistaa toisen puolen ja antaa sen minulle. Se on hyvää, vaikka vähän polttaa. Hän katsoo minuun, nauraa vähän uutta paistaessaan ja minä nauran myös. Minun pitää vain syödä niin paljon kuin jaksan, mutta enhän minä enää jaksa. Itse hän ei syö, kokoo vain näppärästi kasaa korkeammaksi, lettua letun päälle. Pian on toinen kuppi tyhjä ja toinen kuppi kukkuranaan. Hän panee tyhjän kupin kumolleen täyden päälle ja antaa minulle kapustan ja me viemme ne yhdessä.

Minä juoksen hänen jälessään joka paikkaan. Hän menee aittaansa, siihen kaikkein pienimpään, se on ihan hänen omi tuinen omansa. Se on kun leikkihuone. Hänellä on siellä hyvin pieni vuode nurkassa. Hän ei makaa siinä kenenkään kanssa, Taavetti vain makaa yläsillalla. Orsilla riippuu hänen vaatteitaan ja monet ihan uudet kengät, uudet pieksut, uudet ruojuet ja uudet lipokkaat, ja sukkiä ja sukkanauhoja, ja sen ukki on tehnyt sille virsut, jotka sopivat minunkin jal-

kaani. Äitinsä on kutonut ja ommellut sen vaatteet, mutta se on itse neulonut sukkansa ja kutonut sukkanauhat. Hän ottaa orrelta paitain välistä hajuheinäpalmikon ja pistää sen nenän alle ja käskää haistamaan. Se tuoksuu ihmehen hyvälle. — Tunsin sen tuoksun sitten aina, kun hän muistui mieleeni. Sinäkin sitten aina keräsit sitä samaa tuoksuheinää liinavaatteittesi väliin — ja sait sen mukaasi viimeiselle retkellesi.

— Mikä tuo on?

— Kannel — soitanko? Hän näppäilee sitä ja hyrähtää lauluun. Sen silmät katsovat silloin jonnekin kauas aitan ovesta ulos minun ohitseni. Se kuuluu minusta hyvin kauniilta.

Meistä tulee yhä paremmat tutut. Hänen nimensä on Johanna. — »Lähdetäänkö marjaan?» — Me juoksemme maantien poikki tuulimyllymäen taa aholle hakaan. Siellä paistaa päivä niin lämpimästi, että kivet polttaa jalkaan. Johanna johdattaa marikosta marikkoon, kutsuu luokseen, kun löytää uuden, ja antaa minun aina poimia parhaat. Hän kaataa omasta tuohisestaan minun tuohiseeni eikä auta, vaikka panisin kuinka vastaan. — »Tokihan, tokihan!» Pian ovat tuohiset täynnä mansikoita ja vattuja ja on seassa muutamia mustikoitakin. Ne tulevat ensin pohjapeittoon, sitten melkein puolilleen, sitten enemmilleen kuin puolilleen, sitten piripintaan, sitten kukkuroilleen. — »Nyt poimitaan suuhun.» Minä poimin joka marjan suoraan suuhuni, hän kouraansa. En löydä enää. — »Tulehan tänne! . . . Suu auki, silmät kiinni!» Hän nakkaa suuni täyteen marjoja ja lähtee kirmaisemaan pois. Saavutan hänet vasta tuulimyllyn alla.

Hän istuu siellä kivellä ja siivoaa marjojaan. »Etpä saanut minua kiinni.» — »Nytpäs sain!» — ja läiskäytän häntä selkään. — »Etpäs saanut!» ja hän heiskahtaa pois, ja kiertää

myllyä, ja kun olen saamaisillani hänet kiinni, hypähtää hän rappusille ja aikoo mennä myllyyn, mutta ovi on lukossa ja hän pujahtaa kaiteen alitse myllyn hännälle ja istuutuu siihen kahareisin. Minä teen samoin. Hivuttaun eteenpäin, hän vetäytyy selkä edellä saman verran pois. En saisi häntä kiinni, vaikka hänet tavoittaisinkin, hän ei pitele käsillään, puristaa vain jaloillaan, mutta minä en uskalla irtauttaa käsiäni. Siirrytään, siirrytään, hännän päässä minä hänet otan, hän ei uskalla hypätä alas. Mutta hän uskaltaa ja seisoo jo maassa kivellä kädet ojona minua kohti. Minä putoan hänen syliinsä, me kaadumme molemmat ja minulta paukauttaa otsa kiveen. — »Koskiko sinuun, nätti poika?» — »Ei koskenut» — vaikka koski. — »Anna kun puhallan.» — Hän puhalttaa otsaani, jossa on jo kuhmu, ja painaa sitä esiliinalaan. En itke, en vaikka, vaan nauran ja käyn kiinni ja sanon: »Sainpas kiinni!» — johon hän sanoo: »Saitpas.»

Ja sitten hän pyörii myllynä kantapäillään, kädet siipinä, hame kellona hulmuten, ja minä myös, ja me pyörimme niin kauan, että kaadumme.

Ja sitten me olemme pallosilla pihamaalla, ja se päivä menee kuin ryöppy, kunnes hänen äitinsä huutaa hänet lehmitarhaan ripsumaan. Me ripsomme yhdessä, toinen toisella puolen lehmän. Sitten Johanna lypsää oman nimikkolehmänsä ja minä ripsun.

Isä ja äiti ja pikkuveli ja isäntä tulevat ristiäisistä toisesta talosta ja isäntä taluttaa ruunan tallista ja alkaa valjastaa. Äiti huutaa minua tulemaan. — »Elä mene, jää tänne», kuiskaa Johanna lehmän alta. Minä nakkaan ripsuni pois ja juoksen sanomaan, että tahdon jäädä tänne iäksi päiväksi. Kaikki nauravat ja isä nostaa minut takaistuimelle pikkuveljen viereen. — »Jäi se Otti ottamatta», sanoo isäntä porttia avatessaan, mutta ruuna riuhtaisee menemään. Minulla

on niin paha mieli, etten osaa edes itkeä. En saanut heittää hyvästiäkään. On täysi työ pysytellessäni kiinni, kun ruuna karkaa täyttä vauhtia alamäessä. Kun se viimein hiljentää vauhtiaan vastamässä, sanoo äiti kietoessaan harsohuivia ympärilleni iltakylmässä: — »Olisiko sinun kovin tehnyt mielesi sitä koiranpenikkaa? Tuodaan sitten toissa kertana.» Sitten hän sanoo isälle: — »Kovin siisti ja korea tyttö se Johanna.» Jos hyppäisin alas, niin etteivät näkisi, ja karkaisin metsään ja sitten juoksisin sieltä sinne! Mutta isä ajaa kovasti illan viileässä. Tulee vastaan milloin kylmää ilmaa notkopaikoissa, milloin lemahtaa lämpimämpää kovemmilla mailla.

En muista, miten tultiin kotiin. Minulla oli vielä maata pannessani niin ikävä, että rintaan koski.

Odotin, että Johanna tulee pian meillä käymään kirkossa käydessään ja tuo silloin sen koiranpenikankin. Hän tulikin, ei kuitenkaan sinä kesänä, vaan jonakin toisena; mutta hän ujosteli minua ja minä ujostelin häntä. Emme osanneet täällä meillä olla eikä leikkiä sunnuntaiaamuna. Minulla ei ollut mitään näyttämistä hänelle. Hän meni kirkkoon ja sieltä suoraan kotiinsa. Mutta se ei ollut se muisto, joka hänestä minulle jäi, minulle jäi hänestä ainaisena miellyttävänä, suloisena muistona jotain siistiä, reipasta, ystävällistä ja hellää, joka oli sanonut minua nätiksi pojaksi, joka oli puhaltanut otsaan ja kuiskannut lehmän takaa, etten menisi, vaan jäisin — ja olisin jäänytkin, jos ei minua olisi temmattu pois, ehtimättäni heittää edes hyvä-tiäni.

Herään eräänä aamuna siihen suloiseen tunteeseen, että on tekeillä jotain erikoista, mutta en heti saa selville

mitä. Missä olen? En ole tavallisessa vuoteessani isän selän takana. Olen huoneessa, jossa ei ole ikkunaa. On kuin tuikkaisi tähtiä, mutta jostain hyvin läheltä. Nenääni tuoksahtaa lampaan villan haju. Nyt muistan: olen aitassa nahkasten alla. Samassa muistan kaiken muunkin ja pöllähdän pelästyksissäni ylös. Olenko nukkunut liian kauan, onko myöhästytty? — »Nouskaa, nouskaa! On lähdettävä heti!» — Ovi aukeaa. — »Ei ole vielä mitään kiirettä, vielä te ehditte.» On pieni pettymys, että täti sittenkin on noussut, vaikka oli sovittu, ettei kukaan nouse herättämään. Mutta hänellä on aitan rappusilla kahvit ja maidot ja voipullat. Ja jospa nyt täti nousikin, kunhan eivät muut. Kaikki ne nukkuvat vielä, niinkuin oli sovittu ja päätetty, lehmätkin tarhasaan. On vielä puolihämärä, en ole koskaan ollut ylhäällä ennen auringonnousua. On vähän kylmä ja raput ovat märät. On niin mukavaa, että äiti vielä nukkuu, uutimet alhaalla, vaikka lapset ovat ylhäällä. Olisi mukava mennä naputtamaan ikkunaan. Mutta me liikumme hiljaa, varpailamme. Ei saa puhua kovaa, hss! Juomme ääneti kahvia ja silmät tuntuvat jotenkuten suuremmilta ja kuin pyrkisivät yhä vielä suuremmiksi. Siinä on seinää vasten ongenvapani ja jokaisen meidän pieni eväskonttimme. Ne ovat kasteesta märät, mutta hiekka niiden alla on kuiva ja valkea.

Me olemme lähdössä koko päivän retkelle Suurelle suolle lakkaan. Se on maantien takana ja monen mäen takana, mutta kyllä me sinne osaamme. On siellä oltu ennenkin aikaihmissen kanssa. Siellä on lampi suon laidassa, josta saa kaloja, minulla on ongenvapa, muilla vain tuohiset, pikkulapset saavat poimia lakkoja, sillaikaa kuin minä ensin ongin ja sitten paistan nauriita, joita sieltä saa meidän halmeesta. Näin on aikoja sitten tarkkaan tuumittu ja päätetty.

Me lähdemme hirmuisen totisina, peräkkäin, kontit selässä ja marjatuohiset hattuna päässä, niinkuin marjamiehillä on tapana. Tie vie navetan taitse haan läpi notkoon. Metsän sisus on hämärä, puista rapisee kastetta ja kumahtelee tuohisiin, oksain välit ovat täynnä hämähäkin verkkoja. Notkossa on usvaa, niin ettei näy suohauta eikä liinaliko, vaikka ne ovat ihan tien vieressä. Siitä puhaltaa tavi ilmaan ja lentää meidän ylitse ränkättäen järvelle päin. Me hätkähdämme juoksemaan ja juoksemme yhtä menoa rinteeseen ylös, jolloin leipäkannikat kolahtelevat konteissa. Yhtäkkiä on vastassa ulkoaidan veräjä, niin tukeva ja juhlallinen ja ankara — koska sen läpi ei ole ennen saatu mennä yksin — että tuskin uskallan pudottaa alas veräjäpuun. Samassa kuuluu kotoapäin rykimistä ja kolahtelemista ja minä pujahdan pian läpi, niinkuin ehtiäkseni jotain piiloon. Ollaan ulkometsässä, korkeassa harvassa hongikossa. Täällä naapurin vihainen härkä aina mylvii. Vaikka minä tiedän, että sitä ei nyt ole täällä, vaan sydänmaalla laitumella, eikä sitä siis tarvitse pelätä, niin minä pelkään sitä kuitenkin ja tunnen sen pohkeissani. Tekisi mieleni juosta, mutta minä en juokse. Järvellä ränkättää taas se tavi. Tie nousemistaan nousee ja tullaan sille korkealle harjulle, josta näkyisi kirkko ja pappila ja Koiraniemi ja meidän talon katot ja koko maailma, jos ei olisi niin sakea usva. Suurta suota ei näkyisi, sillä se on vielä korkeamman harjun takana.

Laskeutaan alas ja töksähdetään yhtäkkiä maantiehen. Se menee jonnekin hyvin kauas Kajaaniin, jossa on talvella markkinat. Kuuluu kärryjen kolinaa. Emme ehtisi enää maantien yli, ennenkuin se tulisi termää laskien kohdalle ja näkisi ja turmelisi marjaonnen. Pysähdymme näreikköön. Se on isä, joka tulee pitäjältä. Se ei huomaa, ei tiedä, että me olemme tässä. »Papp—!» — »Hss!» Se ei kuullut, se me-

nee! Me sitten kiireesti maantien yli. Pikkusisar kaatuu ojaan ja aikoo purskahtaa itkuun, mutta ei purskahdakaan, kun me puhdistamme sen vaatteet ja irvistelemme sille, niin että se viimein nauraa ja me nauramme kaikki. On kuin olisi oltu kauhean kauan matkalla. Koti on jossain hyvin kaukana missä lie.

On noustava hyvin jyrkkä kivikkotörmä, sakea näreikkö ensin, sitten lepikko, sitten koivikko. Kun päästään harjun laelle sen suuren kiven luo, näkyy siitä jo vähän suurta suota häämöttäen metsän läpi. Toinenkin rinne on alussa niin jyrkkä, että on tartuttava vesoihin kiinni. Sitten se ei enää ole niin jyrkkä. Me lennämme suin päin suon reunaan ja nakkaamme tuohisemme eteemme maahan huutaen kaikki yhteen ääneen: »Kipperin kapperin marjoja täyteen! Sinun tuohisesi kumolleen, minun kohdalleen!»

Silloin kuuluu mahdoton parahdus, ensin yksi, sitten toinen, muuttuen pitkäksi parkunaksi ja kirkunaksi, ja lammen päässä suolla seisoo kurkilauma, kaulat kurkallaan, nokat aukeillen ja siivet iskien. Samassa ne nousevat lentoon ja kiertävät lammen ja tulevat meidän kohdallemme melkein puiden tasalla lentäen, jalat roikkuen pitkinä ja siivet havisten, ja käännellen päitään ja koukutellen kaulojaan. Muut lapset huutavat niille vastaan: kurkluu! kurkluu! matkien niiden ääntä ja rynnäten heti lakkamättääseen, mutta minä seison kuin tyrmistyneenä enkä pääse liikahtamaan paikaltani. Kurjet vaakkuvat suota pitkin, kiertävät sitä kohoten vähän korkeammalle, yhä kirkuen ja kadoten viimein usvaan. Vielä kauan sen jälkeen, kun ne ovat menneet, kuuluu niiden huuto, ensin loittonemistaan loitoten, sitten taas niinkuin yhdestä kohti. Se kuuluu pitkin päivää silloin tällöin. Ne ovat yhä kuin meille vihoissaan, niinkuin toruisivat.

Minä tiedän, että siellä on vielä toinen suo, niin laaja, ettei rantaa näy ja sen keskessä on lampi, jolle ei pääse muuten kuin suksella, ja jossa on hirmuisen isoja haukia ja mustia ahvenia ja sen rannalla kauheasti lakkoja, että niitä saisi mättäistä lapiolla lykäten. Koetan onkia, mutta saan vain muutamia pikku ahvenia. Enkä viitsi poimia lakkojakaan. Kuljeskelen metsässä ja koetan päästä semmoiseen paikkaan, josta näkyisi kurkien suo. Se näkyy koivun haarasta, johon kiipeän, ja sen takaa näkyy vaara, josta nousee kaskensavu, mutta kurkia ei näy. Nyhdän nauriita halmeesta ja teen risukokon suon reunaan, jonka tuhassa paistan nauriit. Kaikkien nenät ja posket nokeentuvat niitä syödessä ja ne nokeavat niitä vielä tahallaankin. Niillä on kauhean hauska, ja kun kurjet taas kerran siellä kirkaisevat, niin ne matkivat niitä, mutta minä en voi. Tahtoisin vain päästä niitä sinne näkemään, ja vielä minä kerran pääsenkin. Tämä suo on kauhean pieni ja mitätön, tuommoisten pikkulasten suo.

Kun tullaan illalla kotiin, ovat äiti ja täti maantiellä vastassa. — »Äiti ja täti, me on saatu hirveän paljon marjoja! Kaikki kontit täyteen!» — »Äiti ja täti, me paistettiin nauriita ja syötiin!» — »Sen olette näköisiäkin.» — »Äiti ja täti, mepä nähtiin kurkiakin!» — Ne sanovat sen niin, kuin niiden näkeminen ei olisi ollut sen kummempaa kuin marjain poiminta ja naurispaistikkaiden paistanta. Minulle se oli semmoista, josta en olisi osannut kenellekään puhua.

Maa-ilmanrantani oli siirtynyt loitomma. Minussa oli herännyt halu päästä näkemään sen taa, minun sydäneläntani kuin vetää sinne, suurille soille ja tuntemattomiin metsiin. Alkaa tehdä mieleni sinne yksin.

Minua ei mikään elämässäni ole kiehtonut niinkuin ne takalistöt ja erämaat ja metsät ja metsäjärvet ja kosket.

En tiennyt vielä silloin, mitä ne tulisivat minulle olemaan ja mitä kaikkea siellä oli minulle kätkettynä. Siellä oli salaperäiset säynevirrat ja loiskivat lohisuvannot. Siellä oli minulle aina uudelleen löydetty autuuteni asunto ja kaikkien kaipuitteni hoiva. Siellä vaeltelin ja soutelin yksin, siellä sinunkin kanssasi, silloinkin kanssasi, kun et vielä ollut mukana. Siellä oli lempiviikkomme lehtimaja. Kun sieltä kosket laskettua ja vedet lehtipurjeessa viileteltyä veneeni kokka karahti kotirantaan, seisoi sinä aina rannassa, ihas-tellen kalojani ja riistaani. Siellä oli laulujen ja kanteleen maa. Siellä uusiintui minulle ruumis ja sielu.

Minunhan on täytynyt pitää perunkirjoitus sinun jälkeesi, sinun, muka vainajan, niinkuin jonkun jälkeen, joka muka olisi kuollut. Täytyy kaivaa esiin kaikki kellarista ullakolle asti ja merkitä joka esine kirjaan ja panna niille raha-arvo. Sinunkin kultasi, hopeasi, sormukset, vaatteet. Tein sen keveällä sydämellä, sillä ethän ole kuollut. Tein sen melkein hauskuudekseni — kun ajattelin niitä arvoja, mitkä niillä on maailmalle ja mitkä minulle. Mitä vaivais-veroä tulisinkaan maksamaan, jos panisin niihin niiden todellisen arvon, niiden ainoan, sen, mikä niillä on minulle. Ja tämähän on tavallaan perunkirjoittamista tämäkin, mitä kirjoitan, kalleimman omaisuuteni arvioimista, ainoan, mitä minulla oikeastaan enää on: muistojeni.

Muistatko — muistatko sen vanhan kirjan, Genovevan, joka oli kulunut minun käsissäni ja joka myöskin kului meidän lastemme käsissä. Sinä löysit sen kerran ullakolta vanhasta kirjavasusta ja luit sen yhteen menoon siinä polvillasi niillä sijoillasi ja osasit sen melkein ulkoa kertoessasi po-

jille uudestaan ja aina uudestaan, sillä he eivät uupuneet sitä kuuntelemasta, ja olivat siitä yhtä ihastuneita ja järkytettyjä kuin minä ja siskoni lapsuudessamme. Löysin sen nyt taas siitä samasta vasusta ja minulle loiskahti vastaan laine voimakkaimpia lapsuuteni muistoja.

Olemme kaikki lapset yksin kotona talvisena sunnuntai-iltana. Vanhemmat ovat jossain vieraisilla. On kova pyry ulkona, lumi räiskyy ikkunoihin ja koivut kohisevat talon ympärillä, jäisten oksien raapiessa salin seiniä. Meille on niinkuin usein ennenkin haettu kotimieheksi Laukkasen Anni, Satu-Anni, koulumestarin kivuloinen ja kalpea tyttö, joka ei milloinkaan leiki eikä naura. Hän istuu kynttilän ääressä lukien milloin mitäkin mukanaan tuomaansa tai meiltä löytämänsä kirjaa. Hän odottaa, että olemme leikkineet loppuun ja telmineet itsemme uuvuksiin ja pyydämme häntä kertomaan »juttuja». Kokoonnumme hänen ympärilleen puolipimeään saliin, jonka pöydällä tuikkii yksi ainoa räiskyvä talikynttilä. Me suuremmat istumme tuoleilla, kyynärpäät pöytään nojaten ja leuat käsien varassa, pikkusisar pyrkii Annin syliin ja kietoo käsivartensa hänen kaulaansa, ettei häntä peloittaisi. Jo ennenkuin Anni alkaakaan, meidät valtaa väristys, meitä peloittaa vähän, mutta on suloista samalla, sillä me tiedämme, että kaikki, mitä Anni kertoo, päättyy niin, että aina lopulta on hyvä olla.

— Kerro juttuja, kerro juttuja!

— Mistäs minä nyt sitten kertoisin? No minä kerron vaikka tästä Kenoveevasta, sanoo hän ja sulkee kirjan, jota oli lukenut.

— Kerro, kerro!

Me tiesimme sen, me osasimme sen ulkoa, mutta me tahdoimme kuulla sen vielä kerran.

— No, minä sitten kerron Kenoveevasta ja hänen pojastaan Mertsistä ja miehestään jalosta Sikristä ja palvelijastaan pahasta Kolosta.

— Ja kesystä hirvestä!

— Kenoveeva oli yhden Rapantin herttuan ja hänen puolisonsa ainoa tytär, alkaa Anni. Jo lapsena oli tytöllä hyvin tarkka ymmärrys ja jalo ja lempeä sydän. Kun herttuatar istui rukkinsa ääressä ja kehräsi, istuutui myös viisivuotinen Kenoveeva kauniille jakkarallensa ja otti kiinni langan päästä ja taisi pian pienillä sormillaan kehrätä kaikkein hienointa rihmaa. Kehrätessään hän osasi asettaa äidilleen kaikenlaisia painavia kysymyksiä, ja kun häneltä kysyttiin, hän vastasi erinomaisen selvästi ja sievästi, niin että kaikki sanoivat ihmetellen: tuosta lapsesta tulee varmaan jotain erinomaista. Hän jakeli köyhille lapsille vaatteita, joita itse oli valmistanut, ja antoi äidilleen sen rahan, jonka oli saanut isältään omiin tarpeisiinsa ja omiksi vaatteikseen. Aamulla varhain ja illalla myöhään hän kantoi sairaille virvoituksia. Ja kun hän kasvoi täysikasvuiseksi, oli hän yhtä viaton ja herttainen kuin kaunis ja häntä mainittiin kaikkien hyvien avujen esikuvana.

— Entä sitten?

— Sitten se oli niin, että Sikri, joka oli urhoollinen ritari, pelasti sodassa herttuan hengen. Palkaksi siitä hän pyysi Kenoveevaa puolisoikseen ja vanhemmat antoivat ilomielin hänelle tyttärensä vaimoksi. Kun se aamu valkeni, jolloin Kenoveevan täytyi aviomiehensä kanssa matkustaa pois, itki hän katkerasti ja hänen äitinsä sulki hänet vapisevalle sydämellensä ja sai itkultaan tuskin sa-

notuksi: »Jää hyvästi, Kenoveeva, Jumala johdattakoon sinua. Elä koskaan tee mitään, mitä sinun Jumalan ja vanhempiesi edessä täytyisi hävetä.» — Ja piispa Hiltovi, joka oli pariskunnan vihkinyt, siunasi heitä ja sanoi Kenoveevalle: »Elkää itkekö, nuori jalo rouva, Jumala on teille suuren onnen valmistanut — vaikka kokonaan toisenlaisen kuin yksikään meistä tässä läsnä olevista luulee. Se päivä tulee, jolloin kaikki tänne kokoontuneet Jumalaa siitä ilokyynein kiittävät. Herra olkoon kanssanne!» Nämä hurskaan miehen sanat täyttivät kaikkien läsnäolevien mielen kummallisella aavistuksella. Sitten auttoi kreivi ihanan, katkerasti itkevän puolisonsa komean ratsun selkään ja kumpikin ratsasti pois.

— Entäs sitten? — Mitenkäs sitten kävi?

— Sikri ja Kenoveeva elivät onnellisesti ja rauhallisesti Sikrin linnassa muutaman viikon. Eräänä iltana myöhään istuivat molemmat illallisen jälkeen arkihuoneessa; Kenoveeva kehräsi ja lauloi, Sikri soitti kanteletta ja säesti Kenoveevan laulua. Silloin kuului sotatorven soitto. — — »Mitä kuuluu?» kysyi kreivi sotapäälliköltä. — »Sotaa kuuluu, saraseenit ovat hyökänneet maahan, he uhkaavat hävittää kaikki tulella ja miekalla. Kuningas kääsee jo tänä iltana lähteä sotaan.» Päivän valetessa olivat jo kaikki Sikrin ritarit koolla linnan suuressa salissa. Kenoveeva astui esiin ja ojensi puolisolonsa miekan ja keihään ja sanoi: — »Kanna näitä aseita Jumalan ja isänmaan puolesta heikkojen ja turvattomiensuojaksi ja hirmuksi pahantekijöille!» Näin puhuttuaan vaipui Kenoveeva kalpeana kuin kädessään oleva silkkinen nenäliinansa miehensä syliin. Surullinen aavistus tulevista kärsimyksistä täytti hänen sydämensä. — »Voi Sikri, jos et sinä enää palajakaan!» valitti hän. — »Ole turvassa, ilman Jumalan tahtomatta ei kukaan voi

minua vahingoittaa. Lähinnä Jumalan haltuun uskon sinut ja kaikki, mitä minulla on, tämän uskollisen palvelijani Kolon haltuun. Ja nyt, rakas vaimoni, jää hyvästi.» Kreivi Sikri nousi komean ratsunsa selkään ja ratsasti, salatakseen kyyneleitään, kiiruusti pois. Kenoveeva kiiruhti torniin ja katseli sieltä rakkaan puolisonsa jälkeen, sitten hän sulkeutui huoneeseensa eikä koko päivänä maistanut eineen muruakaan.

— Kerro jo kesystä hirvestä!

— Kreivin hoviherra, se Kolo, oli hyvin paha ja ilkeä mies. Kun ei Kenoveeva antanut hänen tehdä, niinkuin se tahtoi, vaan uhkasi ajaa hänet sentähden kokonaan pois, niin Kolo lähetti Sikrille sotaan semmoisen panettelukirjeen Kenoveevan päälle, että Sikri luuli paha rouvastaan ja käski ensin heittää hänet vankeuteen ja sitten viedä mestattavaksi. Mutta ennenkuin Kenoveeva vietiin, kirjoitti hän puolisolleen kirjeen, jossa vakuutti viattomuuttaan ja pyysi, ettei hän Koloa, tuota soaistua raukkaa, surmaisi vihassaan. — »Anna hänelle anteeksi, niinkuin minä hänelle anteeksi annan, sillä minä en tahdo pienintäkään kostonpyyntöä ottaa mukaani iankaikkisuuteen eikä minun kauttani ole yhtäkään veripisaraa vuodatettava.»

— Eihän sitä mestattu, eihän!

— Ei, sillä Jumala hellytti pyövelien sydämet. Kun he tulivat noutamaan häntä ja hänen poikaansa, joka hänelle oli syntynyt vankilassa —

— Sen nimi on Mertsii. .

— . . niin Kenoveeva laskeutui polvilleen ja rukoili. — »Nouse ylös, Kenoveeva», sanoi jäykästi ja rumalla äänellä toinen miehistä, jonka nimi oli Heintsi ja jolla oli tulisoihtu kädessään. »Ota lapsesi ja seuraa meitä!» Kenoveeva vastasi: »Jumala, ole minulle armollinen, minä olen

sinun kädessäsi», nousi ylös ja seurasi heitä. Toisella miehellä oli suuri miekka kädessä. He veivät Kenoveevan suureen synkkään metsään. Taivaalla loisti lukemattomat tähdet, kuu oli laskeutumaisillaan, tuuli puhalteli kylmästi ja he tulivat lakealle paikalle, jota ikivanhat puut ympäröivät. »Tässä», sanoi Kuntsi, se miekkamies, »seisahdu, Kenoveeva, ja rupea polvillesi.» Kenoveeva laskeutui polvillensa. »Nyt anna minulle lapsesi, ja sinä Heintsi», sanoi hän sille toiselle miehelle, »sido hänen silmänsä.» Vaan Kenoveeva puristi lasta rintaansa vastaan ja katsah- taen ylös taivaaseen hän huusi: »Oi, Jumala, anna minun kuolla, ainoastaan pelasta lapseni!» — »Elä turhia viivyttelä», sanoi julma mies. »Minkä kerran täytyy tapahtua, se tapah- tuu. Anna tänne.» Vaan Kenoveeva valitti ja rukoili yhä: »Oi, katsokaa tuonne ylös taivaaseen. Näettehän kuun, katsokaa, se peitäkse pilven taa ikäänkuin ei voisi nähdä sitä tekoa, jonka aiotte tehdä. Kuulkaa, kuinka tuuli nousee, ettekö kuule, miten kauheasti puut heiluvat ja miten kovasti kaikki lehdet värisevät. Koko luonto kauhistuu viattoman murhaa. Voitteko Jumalan silmien edessä tehdä semmoista kauheata tekoa. Muistakaa, että on Jumala, jonka tuomio- istuimen edessä teidän kerran täytyy tili tehdä!» — Heintsi, joka oli ollut ääneti, pyyhkäisi veden silmistään ja sanoi: »Annetaan hänen elää. Jos sinä tahdot verta vuodattaa, niin pistä miekkasi Kolon rintaan, mutta tämä ei ole eläes- sään tehnyt muuta kuin hyvää. Ajattelehan toki, kuinka paljon hyvää hän sinullekin taudissasi osoitti.» — »Hänen täytyy kuolla», sanoi Kuntsi. »Jos me annamme hänen elää, täytyy meidän itsemme kuolla eikä se auta häntä kuitenkaan. — »Voimmehan tehdä näin: annamme hänen tehdä valan, että hän jää ainiaaksi metsään.» Ja kun toveri häntä oikein houkutteli ja hänen sydäntään hellytteli, niin sanoi Kuntsi:

»Olkoon niin.» Ja hän vannotti Kenoveevalla valan, ettei tämä ikinä lähde pois erämaasta. Ja sitten kulettivat he Kenoveevan ja hänen lapsensa vielä kauemmaksi erämaahan vuorten ja laaksojen yli kaikkein kauheimpaan seutuun, jossa ei ihmisen jalka vielä ollut käynyt. Siellä Kenoveeva vaipui väsyneenä ja voimatonna tammipuun alle ja miehet jättivät hänet siihen ja menivät tiehensä.

Oli ollut ihan hiljaista, sen kun Anni vain kertoi, koko ajan kynttilään katsoen, tasaisella äänellä, ja koivun oksat raapivat seinää ja uunin pelti välistä vongahteli.

— Milloinka se tulee se kesy hirvi?

— Kohta se tulee.

— Kerro pian!

— Kenoveeva jäi tunnottomana makaamaan tammen alle. Viimein havahti hän ja käsitti olevansa yksin erämaassa. Kuu oli aikoja sitten laskenut ja pimeys peitti maan. Tuuli vinkui ja humisi metsässä. Etäällä ulvoi susi. Hän jäi lapsi sylissään istumaan puun alle ja odotti päivän nousua. Koko seutu oli viljelemätön, karu ja kauhea katsella. Ei missään muuta kuin kalliota, orjantappuroita ja sammalia. Kenoveeva värisi vilusta ja lapsiparka rupesi surkeasti itkemään. Hän lähti lapsi sylissä kulkemaan lumessa ja sateessa yhä kauemmas korpeen, tietämättä minne. Vielä kerran kapusi hän kallion yli ja näki nyt hirvittävien vuorten välissä laakson, jossa kasvoi puita ja pensaita. Hän kapusi alas ja huomasi taampana tammipuun oksien alla aukon. Tämä johdatti luolaan ja Kenoveeva astui luolaan. Siellä hän oli lapsineen suojassa sateelta ja tuulelta, mutta hänen oli kauheasti nälkä ja lapsi alkoi itkeä. Silloin Kenoveeva laskeutui polvilleen, pani lapsensa viereensä, katsahti ylös taivaaseen, pani kätensä ristiin ja ru-

koili: »Oi, sinä rakas taivaallinen Isä, ravitsethan sinä kaarneetkin —»

— Mitä ne on kaarneet?

— Ne on raamatunkielessä samat kuin jokapäiväisessä kielessä korpit. . . »ravitsethan kaarneetkin, jotka tuolla lentelevät, sinä voit myöskin minut lapsineni elättää tässä erämaassa, jos tahdot.» Ja katso, silloin pilvet äkkiä hajosivat ja aurinko paistoi lämpimästi luolaan.

Jotakin ritisi pensaassa ja samassa seiso i hirvilehmä luolan edessä.

— Aih! pääsi meiltä kuin yhdestä suusta odotuksen ja jännityksen jälkeen.

— Kenoveeva pelästyi ensin, vaan tuli sitten rohkeammaksi ja silitteli sitä. Hirvilehmä nuoli hänen kättään ja laskeutui maahan hänen eteensä. Susi oli repinyt sen vasikan ja sen utaret juoksivat. Kenoveeva otti poikansa ja antoi sen imeä hirven utaretta ja lehmä oli siitä vain hyvillään, kun liika maitonsa sitä rasitti. Itselleenkin Kenoveeva lypsi hirvenmaitoa, asetti sitten lapsensa sammalvuoteelle ja laskeutui hänen viereensä ja nukkui. Ja uskollinen eläin, joka sen jälkeen ei enää luopunut hänestä, lepäsi jaloissa ja lämmitti niitä.

— Siihenkö se loppui? haukotteli pikku sisar.

— Ei se vielä loppunut, mutta eiköhän pitäisi jo mennä nukkumaan?

— Ei vielä, ei, kerro, niinkuin se sitten kävi.

— Sitten kävi niin, että ne elivät siellä monta vuotta ja joivat sen hirven maitoa ja söivät mitä löysivät juuria ja marjoja ja pähkinöitä ja omenoita ja muita hedelmiä, ja Mertsä kasvoi isoksi pojaksi. Mutta sitten, kun niille alkoi tulla vaatteista puute, niin yhtenä päivänä äkkäsi Kenoveeva nuoren metsäkauriin, jonka kettu oli tappanut ja aikoi juuri

syödä sen suuhunsa. Hän hätyytti ketun pois ja nylki kauriin ja teki sen nahkasta Mertsille pienen hihattoman turkin. Ja eräänä toisena päivänä, kun Kenoveeva oli etsimässä hedelmäpuita korkean vuoren rinteellä, tuli hirvittävä susi vuorta ylöspäin kantaen lammasta kidassaan. Se seisahtui ja katsoi vihaisin, kiiluvin silmin Kenoveevaa. Kenoveeva säikähti niin, että alkoi vapista, vaan pian hoksasi hän, mitä oli tehtävä, kaappasi seipään ja karkasi suden päälle ja antoi sille semmoisen kumauksen päähän, että susi jätti lampaan ja heitti pyörriksissään kipperon kapperoisiaan hyvän matkaa kuperkeikkaa vuorelta alas ja pakeni ulvoen. Sen lampaan nahkasta laittoi hän itselleen lämpimän turkin.

— Mutta kreivi Sikri oli jo aikoja sitten palannut sodasta ja saatuaan tietää, että hänen puolisonsa oli syyttömästi mestattu, rupesi hän sitä suremaan niin, että oli tulla mielipuoleksi. Eikä häntä tahdottu saada millään tavalla viihtymään eikä minnekään lähtemään, hän vain istui puolisonsa huoneessa ja murehti häntä. Mutta eräänä päivänä hän kuitenkin lähti metsästämään. Hän tapasi hirven jäljet ja lähti niitä seuraamaan. Ne veivät luolaan. Hän katsoi sisään ja näki ihmeekseen ihmisen haamun makaavan luolan perällä. — »Jos olet ihminen, niin astu päivän valkeuteen! — Kuka olet ja mitä täällä teet?» kysyi hän sitten, nähtyään naisihmisen tulevan ulos, jolla oli yllään lampaan nahka, ja hänen olkapäitensä peittivät pitkät hiukset. — »Sikri», vastasi nainen heikolla äänellä, sillä hän oli sairastunut ja vasta juuri taudistaan sen verran tointunut, että parahiksi pysyi pystyssä. — »Sikri, minä olen puolisosi Kenoveeva, jonka tuomitsit kuolemaan. Mutta Jumala tietää, että minä olen viaton.» — »Oi,» huusi hän. »Sinä puolisoni eronnut henki, tuletko syyttämään

minua surmastasi?» — »Sikri», sanoi Kenoveeva itkien, »rakas puolisoni, en minä ole mikään henki, olen totisesti sinun Kenoveevasi, vaimosi.» Mutta Sikri vain tuijotti häneen, niinkuin olisi nähnyt aaveen. Viimein, kun vaimonsa yhä puhutteli häntä ja tarttui hänen käteensä, hän tointui kuin raskaasta unesta. — »Niin, totisesti, sinä olet Kenoveeva!» huusi hän ja lankesi polvilleen vaimonsa eteen. Silloin tuli Mertsikin metsästä. Hän oli puettuna metsäkauriinnahkaansa ja tarpoi paljain jaloin paksussa lumessa. Kun hän näki kreivin kauniissa ritarivaatteissa ja iso höyhentöyhtö hatussa, säikähti hän ja seisahtui. Nähdessään kyyneleet, jotka runsaina valuivat pitkin hänen äitinsä poskia, hän huusi: »Kuka tämä on? Tahtooko hän sinut tappa? Elä itke, äiti! En salli sinulle mitään pahaa tapahtua.» — »Hän on isäsi» — sanoi Kenoveeva. — »Poikani!» huusi Sikri, »rakas poikani, tule syliini.» Hän suuteli poikaa, otti hänet syliinsä, syleili toisella kädellään Kenoveevaa ja katsahtaen kyyneleet silmissä taivaaseen sanoi: — »Jumalani, tämä on sanomattoman suuri onni, lohdutus ja autuus murheelliselle sydämelleni, että saan yhtäikaa nähdä tässä lapseni ja rakkaan vaimoni, joka on minulle kuin kuolleista herätetty.» Sitten kreivi puhalsi torveen ja hänen ritarinsa ja palvelijansa kiiruhtivat joka taholta paikalle. Hän lähti ratsastamaan linnaan ja tuomaan Kenoveevalle vaatteita ja järjestämään siellä kaikki hänen vastaanottamistaan varten. Linnasta tuotiin vaunut, joihin he istuivat kaikki kolme. Heitä vastaan tuli suuri joukko ihmisiä. Mitä lähemmä linnaansa Kenoveeva tuli, sitä suurempi ihmispaljous seisoi kahden puolen tietä. Kaikki tervehtivät heitä ilohuudoilla. Kun he tulivat mäelle, josta näkyi linna, alkoivat siellä kaikki kellot soida. Kansa näki Kenoveevan

pelastuksessa Jumalan erinomaisen suojelun ja vietti hänen tuloaan pyhänä juhlanä.

— Entäs hirvi? Jäikö se metsään?

— Eihän se jäänyt. Hirvi kulki koko matkan vaunujen rinnalla. Ja Sikri teetti sille sitten oman navetan. Siellä se sai asua öisin, mutta päivisin se sai vapaasti käykennellä linnan pihalla, tulipa usein pyrkimään portaita myöten linnaankin, pyrkipä aina Kenoveevan huoneeseen asti eikä lähtenyt pois, ennenkuin se vähäksi aikaa päästettiin sisään. Se oli hyvin kesy, söi kädestä. Metsästyskoiratkaan eivät pihalla sitä hätyyttäneet eikä kukaan tehnyt sille mitään pahaa. Lapsilla oli suuri ilo tästä kauniista eläimestä, ne antoivat sille leipää ja silittivät sitä. Äidit sanoivat: »Hyvä Isä, jos tätä eläintä ei olisi ollut, olisi rakkaan kreivinnan ja nuoren kreivimme täytynyt kuolla erämaassa.» — »Senpätähden ei pidä yhtään eläintä kiusata», sanoi sen hoitaja. »Jos ei meillä olisi härkää auran eteen valjastaaksemme eikä lehmää, joka antaisi meille maitoa, kävisi meille yhtä kolkosti kuin kreivittärellemme olisi käynyt erämaassa ilman tätä hirveä.»

— Siihenkö se loppui?

— Olihan sitä siinäkin taas kerrakseen.

Anni oli totinen, tuijotti kynttilään, niisti sen näpillään ja sanoi opettavasti, niinkuin tapansa oli, että siitä tästä tosikertomuksesta selviää, miten kauheata on, että saattaa olla maailmassa niinkin pahoja ihmisiä, että syyttömät saatetaan sillä tavalla kärsimään. Mutta totuus ja oikeus voittaa ja paha saa palkkansa ja pelastuneille tulee vielä suurempi kunnia ja parempi olo kuin on ollut ennen.

Aisakello helähti ulkona ja äiti tuli sisään, pudistellen lumia vaatteistaan.

— Hyvät lapset vieläkö te valvotte, menkää toki hetipaikalla nukkumaan! Sinun poskesihan palavat, niin että käteen polttaa.

Ne polttivat omaankin käteeni.

— Mitä te olette täällä tehneet?

— Me on kerrottu satuja.

Minulle se ei ollut satua, vaan totta. Kesy hirvilehmä, semmoinen kesy hirvilehmä! — oli totta. Olisin minäkin tullut toimeen sen maidolla kuinka kauan tahansa. Minäpä olisin vielä onkinut kalojakin suuren Kurkisuon lammista ja virittänyt ansoja jäniksille ja linnuille ja etsinyt kurkien munia. Sillä metsä, johon Kenoveeva oli viety surmattavaksi, oli ihan meidän aidan takana ja erämaa, jossa hän oli elänyt, oli siellä suuren Kurkisuon takana, ja luola, jossa he olivat asuneet, oli siinä vuoressa, joka näkyi sieltä soiden takaa. Silloin kun ne olivat siellä, oli siellä omenapuita ja saattaapa olla vielä nytkin, koska metsässä kasvaa makeita herukoitakin, jotka ovat makeampia kuin äidin mustat viinimarjat.

Lapset kannettiin torkkuen vuoteeseen ja nukkuivat, ennenkuin heidät ehdittiin riisuakaan.

Minä valvoin vuoteessani vielä kauan, miettien, olinko nähnyt semmoista ihmistä, joka olisi ollut niinkuin Kenoveeva ensin vanhempainsa kotona ja sitten Sikrin linnassa ja sitten erämaassa ja jolle olisi voinut tapahtua niinkuin hänelle. En löytänyt häntä tuttavistamme, mutta minun oli kuitenkin hyvä olla, että semmoinen ihminen on ollut, niin kaunis ja viisas ja hyvä ja jalomielinen, että rukoili vainoojiensa puolesta ja antoi surmaajilleen edeltäpäin anteeksi niinkuin Kenoveeva Kololle. Minä lupasin itselleni, etten enää koskaan lehmiä niittyyn ajaessani lyö niitä kepillä selkään enkä pistele sikoja pahnaan.

Minä luulen, että minulle siitä alkoi rakentua kuva ihmisestä, jossa en tahtoisi olevan mitään pahaa, mitä minussa ja muissa. Kai olin jo silloin nähnyt semmoistakin, mikä oli, niinkuin olin päätellyt, ettei pitäisi olla. Oli ihmehen hyvä ollakseni sadun pyhimystä ajatellessani. Eikö liene hän minulle ollut yksi edeltäjästäsi, sinä rakas siellä ylhäällä, missäpä lienetkin, sinä, joka rukoilit armoa niille, jotka surmasivat poikasi silmiesi edessä.

Lienee ollut niihin aikoihin, koska sen nyt samalla muistan — kun Konttisetä ensi kerran tuli taloon, tuli jalkaisin ja meni jalkaisin, avopäin ja paljain jaloin. Ei tiedetty, mistä hän tuli ja minne meni, eikä kuka hän oikein oli, lempeäsilmäinen, hymyilevä hissuttelija, yrttien keräilijä, voiteiden keittäjä ja elukoiden parantelija. Taisi olla hyvinkin köyhä, koska sai äidiltä lähtiessään evästä konttiinsa ja isältä tupakkaa, ja kiitteli siitä liikutettuna moneen kertaan, ylistellen ystävällisiä ihmisiä ja anteliasta taloa.

Olimme hyvät ystävät, sillä hän vuoleksi minulle kaarnaveneitä ja kävi kanssani ongella, minä onkien, hän enimmäkseen jutellen. Minulla oli häntä aina ikävä, kun hän lähti, niinkuin Taaton tatiä ja Laukkasen Annia — joka kuoli sinä samana talvena, jona kertoi Kenoveevasta.

Kerran istui hän konttiaan kiinni sitoen aitan rappusilla, köyttäen kenkiään kontin päälle, ja tarttui keppiinsä, joka oli paksu leppäinen roskulakeppi.

— Tässä talossa on hyvä haltija, sanoi hän, ja se tulee tässä ehkä aina pysymään, sanoi hän, nousten ja katsahtaen ympärilleen.

— Mikä se on hyvä haltija? minä kysyin.

— Se on se, joka toimittaa talossa kaiken, mikä siinä on kaunista ja hyvää.

— Mikä täällä on kaunista ja hyvää?

— Vaikkapa sekin, kun kaikki ovat iloisia ja onnellisia ja ystävällisiä, kun kaikki saavat olla terveitä ja pysyvät hyvällä tuulella, kun lapset ovat kilttejä, kun niiden posket punottavat niinkuin sinun ja silmät loistaa, ja kun on kaunis näköala tuonne järvelle ja noin täyteläinen ruispelto, ja on hyvä hevonen niinkuin teillä ja hyvälypsyisiä lemmiä, ja aina, milloin vain tulee, on puhtaat huoneet ja siisti pihamaa ja makea saunan löyly matkavaarinkin kylpeä, ja hiekkapohjainen uimaranta, ja näinpähän teillä kerran-kin veneen, joka ei vuoda.

Minä aloin jo käsittää ja jatkoin:

— Ja kun äiti antaa nisuleivän ja paljon voita sen päälle ja pyhinä meillä on rusinasoppaa ja lettuja kermahillon kanssa — ja kun minulle tulee hyvä mieli, kun on ollut paha mieli.

— Jospa niinkin, jospa niinkin, näytpä tietävän.

Olin juossut, reputtanut hänen vierellään maantielle saakka.

— Tässä talossa on semmoinen hyvä haltija, eli toisin sanoen henki. Minä sanoisin, että se on pyhä henki, mutta elä sano kenellekään, että olen sitä siksi sanonut. Uskovaiset voisivat pahastua.

— En minä sano.

— Sitä ei vain saa peloittaa talosta pois.

— Millä lailla ei?

— Monellakin lailla, vaikkei aina tiedä tarkoin eikä arvaa olla varuillaan. Mutta sen, että se on pois lähdessä, huomaa siitä, kun kaikki alkaa käydä päinvastoin.

— Ettäkö silloin tulee sairaaksi ja pahalle tuulelle eikä lehmät lypsä...?

— Eikä saa pyhänä rusinasoppaa eikä lettuja, hymyili setä.

— Ja kiukuttelee suotta eikä tottele, säestin minä... Voi, jos se lähtee, jos kuka peloittaa sen pois.

— Se usein jää, jos on jokukaan, joka ei...

— Minä en...

— Sitten se pysyy.

— Minkä näköinen se on?

— Ukon naama ja lapsen ruumis ja ripeys... ja sen henki on esi-isäin henki.

— Oletko sinä nähnyt sen?

— En muuta kuin unessa, mutta sen jälet näkee usein... milloin niinkuin hiiren jälet hangella, tai niinkuin linnun jälet hiekassa tai oravan jälet vitilumella. Vieppäs sille välistä kaikkein parastasi, jota mielesi oikein tekisi ja jota et raatsisi mitenkään antaa pois, vie nuorta maitoa tuokkosessa riiehen tai rusinasoppaa.

— Minä vien!

— Ja pistä kauralyhde talveksi aidanseipäeseen. Se hyvästyy uhrista ja jää.

— Minne te menette?

— Menen katselemaan, miten haltijoita muissa taloissa hoidetaan, ja neuvomaan, jos tarvitaan. Tulen taas tännekin tarkastamaan.

— Tulkaa pian taas!

— Saatanpahan taas tullakin.

Minä päätin, että minä olen tässä talossa se, joka en päästä pois hyvää haltijaa. Eikä se tästä päässytkään. Mutta olisi kai se minulta päässyt montakin kertaa — ilman sinua.

Alan nähdä hyvän haltijan joka paikassa, kaikessa, mikä minusta on hyvää ja hauskaa ja mieluista ja kaunista. Se juoksee edelläni ongelle rantaan ja metsään marjaan. Se on minulle toveri, minä haastelenkin sen kanssa. Palvelen sitä ja uhrailen sille. En pyydä enää Jumalalta, enkä Jeesukseltakaan. Niistä minulle yhä paljon puhutaan, mutta ne ovat niin kaukana. Minulle on puhuttu myöskin enkeleistä, mutta nekin ovat minusta kaukana. En pääse niitä lähelle, ne leijalevat siellä ylhäällä ja laulavat jossain ylistystä karitsan kunniaksi. Ja joulutonttuakin oikeastaan peloitti, niin kauan kuin siihen uskoin. Olihan kyllä hauska, että se tuli, mutta ehkä vielä hauskempi, että se meni ja päästiin jakamaan sen lahjoja.

Maailmani on laajentunut ulospäin ja syventynyt sisäänpäin. Mielikuvitukseneni antaa minulle joka päivä jotain, milloin ylhäältä ja ulkoa ja kaukaa, milloin läheltä ja sisästä. Minä teroitän silmäni kuumiksi lähteeseen ja kaivoon ja muurahaispesään, ja se on kaikki yhtä ihmeellistä. On ilo näin pyrkiä pois, mutta samalla on, niinkuin leijan lienee turvallista tuntea, että sen nuora on kiinni kotikartanon tikapuussa. Se ei päässyt minulta koskaan irti, ei ollut elämässäni niin ankaraa myrksyä. Mutta kai se kuitenkin olisi katkennut, jollet sinä silloin olisi siihen tarttunut ja vetänyt minua varovasti tänne alas. Teit sen tietämättäsi silloin ja ehkä monta kertaa ennenkin. Kiinnittät minut yhä edelleenkin tänne. Enkä nyt ymmärrä suurempaa onnea kuin saada ja voida pysyä ja elää siinä ympäristössä, missä olen syntynyt ja haaveillut ja nähnyt näkyjä, joita hyvä haltija on minulle täällä aina näyttänyt, näyttänyt keskipäivälläkin.

Vähän minä olen maailmaa muualla nähnytkään. Pienin pääskynenkin, vähäisin västäräkkikin on nähnyt

sitä enemmän. Nehän ovat nähneet sitä paljonkin, outoja maita ja meriä. Mutta tännepäs ne nekin tulevat, sukupolvi toisensa perästä. Ne saavat täältä rähjäisen räystäään alta, kiviraunioista, jotain, joka tuo heidät tänne uudelleen ja aina uudelleen. Ei se ole aina emo, joka heidät tuo, se on paikka, joka vetää. Ei ole minulla, niinkuin heillä — sukuni loppuu minuun. Mutta ehkä on muita, jotka tulevat. Tyhjä pesämme ei ehkä sittenkään jää tyhjäksi. Tulipa kuka tuli, ne saavat näistä nekin tietää, kuinka täällä on oltu ja eletty ja iloittu ja voidaan elää ja pitäisi elää ja iloita. Myöskin sitä varten minä tätä kirjoitan enkä vain omiksi iloikseni. En ehkä olisi kirjoittanut mitään, jos kaikki aina olisi käynyt hyvin eikä tätä viimeistä tullut. Olemme ehkä juuri täten saavuttaneet elämämme tarkoituksen, sinä ja minä.

Olisihan vielä paljonkin näitä kukkia keväiseltä niityltä. Mutta eihän niitä kuormittain eikä sylen täydeltä. Muistojenkin kukat ovat pantavat valikoiden kimppuun ja sitaistavat silkillä. Jos ne kaikki poimisin, olisi niitä aina yhtä paljon jälellä. Kasvaisi muistellessa aina uusi poimitun sijalle, niinkuin sadun lumotussa puutarhassa. Niitä keräten en pääsisi sinua sen lähemmä. Haluan sinne, missä sinä olet kaikin mukana.

Minulla ei koskaan ole ollut muuta ystävää kuin erämaa ja sinä. Ennenkuin elin sinun lumoissasi, elin erämaan lumoissa. Rakastin ensin sitä ja sitten sinua ja sitten kumpaakin yhdessä ja vuoroon. Eikä kumpikaan kadehtinut toistaan eikä tunkenut toista tieltään. Te minua tenhositte molemmat, rannattomat, pohjattomat, hämyi-

set ja häipyvät ja samalla läheiset ja tutut ja omat, sinä ennen kaikkea sieluinesi ja sydäminesi, — joihin halusin eksyäkin ja joista en omin neuvoin pyrkinyt pois enkä edes halunnut selvyyteen, siihen, mikä minussa oli omaa. Ikäväni teihin takaisin oli sietämätön, jos minun joskus täytyi elää teistä erossa.

Olin kierrellyt Kurkisuon ja sen takalistot ja tavannut siellä kurjet ja sen muut ihmeet. Olin mättäällä maaten vaivaiskoivupensaansuojassa tähystellyt niitä ja katsellut niitä silmästä silmään, kunnes ne tunsivat minut ja minä heidät, eivätkä peljänneet, vaan koikkivat ja kirkuivat ympärilläni vähän matkaa minusta. Eivätkä ne nekään, enemmän kuin ne pikkulinnut ennen, olleet minulle, mitä muille, vaan niinkuin henkiä ja haltijoita ja semmoisia. Olin viritellyt ansoja ja tuonut kannannaiset kuormat teiriä, pyitä ja metsäkanoja. Mutta ei minua viehättänyt niin paljon saalis kuin hurma saada hiiviskellä siellä ja kuukkia ja tuntea onnen tunnetta nautinnosta olla ja elää siellä yksin ja sulautua siihen ja joutua sen lumoihin... Ja niinhän minä oikeastaan olen kaikkea muutakin elänyt ja tehnyt, aatteissa, tunteissa ja tunnelmissa, henkisiä harrastaessani, muokatessani maata, kyntäessäni ja kylväessäni. Ja silloin minun täytyi, erämaanrakkauteni ollessa tulisimmillaan, siitä erota. Mutta jos en olisi siitä eronnut, en olisi yhtynyt sinuun...

On kirkas syyspäivä kaupungissa. Istun kylmällä, keltaiseksi maalatulla koulun penkillä, edessä ruma, musta taulu ja jankkaava, ikävä opettaja. Ikkunasta näkyy suuri tyhjä kauppatori, mutta sen takana kohoo matalain puutalojen yli havumetsäisiä mäkiä, seassa keltaisen heleitä koivuja. Siellä, niiden takana, kymmenien penikulmien päässä, mutta kuitenkin siellä päin, on koti ja kodin takana

Kurkisuo ja sen takaiset kellastuvat vaarat. Kaikki ne näen samalla kertaa. Siellä ollen minä samalla näen ja kuulen kaiken, mitä luokalla tapahtuu, seuratessani kuitenkin opetusta. Vaan vastaelllessanikin minä kuulen kuhertelevat teeret, jotka arkoina pakenevat lähestyessä, näen pienen punaisen Anti-koirani vilahtavan puiden välissä häntä kippurassa. Kuuluu kohina kuin puu kaatuisi, kotkotusta ja kiihkeää, kimakkaa haukuntaa, metsopoikue on puussa, ahon laidassa — ja minä olen täällä. Minulla on ikävä ja kaipaus, niin että rintaa raastaa, olen ensi keran elämässä oikein todella onneton, sielussani sairas sydänjuuria myöten. Olen kuin vankina vieraassa vihollismaassa. On kuin elämäni täällä tulisi menemään hukkaan, niinkuin olisin iäti kadotettu. En ole osannut tutustua täällä kehenkään, ainoa oikea ystäväni, Anti, istuu siellä kotona rappusilla ja odottaa minua, ja kun minua ei kuulu, lähtee se vihdoin yksin metsiin, vastahakoisesti, vain aikansa kuluksi, hyvin tietäen, ettei hän sieltä yksin mitään saa.

Minäkin menen suotta aikojani metsälle ilman pysyä, joka iltapäivä, jokainoa sunnuntai ja lupapäivä, kaupungin ulkopuolelle, jossa käyskentelen, ja saanhan edes nähdä harakan, kuulla variksen, ja jos orava kurahtaa puuhun ja saan katsoa sen pieniin, ruskeihin silmiin ja sitä haastatella ja sille kirskautella niinkuin se minulle, niin on pitkäksi aikaa helpompi ollakseni. Se oleskelee samoilla seuduilla ja löydän sen sieltä toistekin — kunnes sitten en enää löydä.

Lumen tultua hiihtelen yksin enkä mene toisten poikien kanssa mäkeen. Löydän jäniksen jälet, etsin niitä myöten sen makuuksen, joka on jäänyt kovaksi, se pääsee monta kertaa menemään, mutta laskee viimein niin

lähelle, että näen mustat korvain kärjet ja ruskeat silmät. En aja sitä ylös, hiivin ohi, jätän sen siihen ja käyn toistekin katsomassa, kunnes sekin sitten kerran on poissa kaikkine jälkineen.

Hankiaisten aika — on juuri se aika, jolloin mentiin isän kanssa kokemaan haukirysiä Kurkilammin puron niskaan — enkä saa olla siellä. Sainhan sitten — muistatko, minä ja Lauri, minä isänä, Lauri minuna — mutta sitä muistelen sitten, kun tulen siihen aikaan. Mutta nyt minä — kaupungin lähellä on lampi, ja kaupunkilaisten rysiä rannan poreessa — nyt minä aamulla varhain ennen kouluun menoa menen sinne ja saan nähdä vaajan tutisevan ja joskus itsekin nostaa ja tyhjentää jonkun rysän.

Aurinkoiset, keväiset aamut — kun istun ja luen avonaisen ikkunan ääressä, kun kiurut laulaa ja käet kukkuu ympäristössä ja soitto vallitsee koko kaupungin, joka ei vielä ole herännyt päivälliseen pikku kolinaansa — on lauantai ja huomenna on sunnuntai. Ja sunnuntaina minä makaan aholla, lämpimän kiven kupeessa, edessäni lintuverkko, jonka voin vetäistä nuoralla kiinni, ja verkon keskellä lintuhäkki, jossa on hemppu, joka laulaa luokseen toisen hempun, vaikka on häkissä, ja toinen tulee rakastettunsa luo, vaikka vankilaan. Mutta kun olen vienyt ne kotiin ja ruokkinut niitä päivän pari ja ne lakkaavat laulamasta, päästän ne ensin toisen ja sitten toisen ulos ikkunasta, kourastani, jossa ne värähtelee, ja lentävät peltojen yli toinen toisen jälkeen.

Sitten kohtasin hänet siellä, taas yhden edeltäjästäsi. Hän tuli minua vastaan kuin ilmestyksenä minulle tuntemattomasta, semmoisesta, jota en ollut koskaan ennen nähnyt — hieno tyttö, jonka rikkaalla, ylhäisellä isällä oli kaupungin komein talo sen laidassa, eristetty ja ylhäinen, minne hän useimmittain ajoi, joskus vain käveli, soittosalkku kädessä. Tiesin, milloin hän tulee ja menee, hiivin häntä kohtaamaan kuin metsälintua ja sain hänet nähdä, mutta en koskaan tavata, en edes katsettaan. En tiennyt hänestä paljoakaan enemmän kuin tiesin punaisestakaan tytöstä, enkä mihin hän sitten joutui. Hänellä on kirkkopaikkansa heidän omassa penkissään ylhäällä kuorissa, minä asetun oven suuhun nähdäkseni hänen kulkevan ohi, ihan ohitseni, jotta hänen hihansa hipaisisi minun hihaani ja ehtiäkseni heti hänen jälessään näkemään, kun hän nousee rekeen, huulilla aina samanlainen hieno hymy.

Tiedän, mikä ikkuna on hänen huoneensa ikkuna ja käyn joka ilta sanomassa sille hyvää yötä. Menen sen alle kuutamoiltoina, kuulemaan, kun hän soittaa. Käyn siellä viimeisen kerran varhaisena talviaamuna, rientäen toisten pukeutuessa, ennenkuin on astuttava rekeen lähteäkseni joululomalle. Ikkuna on pimeä, ja uudin alhaalla; edellisenä iltana se oli ollut valaistu, kaikki ikkunat, myöhään yöhön, hänellä oli tanssiaiset. Nyt tuulee raskaasti, etelästä suurilta seliltä. Minulle on kaikki yhtä synkkää, pimeää ja toivotonta. Tiedän, ettei hän koskaan saa edes tietää minun olevan olemassa, mutta sittenkin minä siinä pysyn, jossain haaveessa, jossain tulevaisuudessa toteutuvassa ihmeessä — jos hän sittenkin saisi tietää. Ei muuta kuin saisi tietää. Mutta vaiikkei saisikaan, niin minä säilytän tämän tunteeni omanani. Se on minulle kallisarvoinen

aarre, josta kenelläkään ei ole tietoa, oma kasvattini, häkkinlintu, jota pidin kädessäni ja jonka päästin, kun se pyrki, sentähden, että pyrki eikä tahtonut olla minun enkä saanut sitä pitää. Päätän pysyä sille iäti uskollisena, sillä minä en koskaan voi löytää ketään toista semmoista kuin hän. Tietysti en! Nythän sille jo voisin hymyillä, mutta en tahdo, sillä nythän tiedän, että se oli siinä muodossa uskollisuutta vain omalle itselleni, tunteelleni, alkavalle, samalle, joka sitten pysyi ja pysyy yhä. Ihanteelle, semmoisena kuin se silloin ensi kerran ilmestyi. Se hetki on minulle nyt vain hauska, miellyttävä muisto. Silloin se oli katkera kuin ikuinen ero. Tuuli huoahтели raskaasti ja kosteasti pimeältä ulapalta. Tornikello löi viittä. Koko kaupunki oli pimeä, vain joku työmiehen ikkuna jo valaistu. — »Minne se nyt juoksi? Siinähan se tulee. Missä sinä?» — Hevonen odotti jo valmiina valjaissa. Seurasi pitkä matka nytkyttelevän, ritisevän reslan pohjassa. Pitkä aamupuhde, lyhyt auringoton harmaa päivä ja taas pitkä puhde ja pitkä yö, pitkä matka pois, — valittava, nyyhkyttävä tiuku vanhan takkuisen hevosen kaulassa, umpikeli, — pois, vaikka kotiin, sillä ei sielläkään nyt tuntunut olevan mitään lohdutusta eikä viihdytystä eikä korvausta. Vasta sitten, kun Anti ilosta ulvoen karkaa vastaan kotijärven jäällä, josta se on kuullut tutun tiuvun ja hyppää rekeen ja nuolee nenän, huulet ja posket, — ja minä sitten hänen kanssaan kaiket päivät hiihteien Kurkisuon lumiset ulapat ja saaret ja takalistot, vasta sitten minä pääsen hänestä rauhaan.

En kuitenkaan kaipauksestani häneen. Hän oli poissa, kun tulin takaisin. Minulta unohtuivat hänen piirteensä, jäi vain muisto vartalosta ja käynnistä ja palmikosta. Jäi muutakin, jäi kaiho johonkin, jota ei saa eikä usko

koskaan saavansa, mutta jota kuitenkin ihmeenä odottaa. Enkä tiedä mitään sen kauniimpaa ja suloisempaa kuin sellainen kaiho, silloin kun se ei kalva, ensimmäinen tietoinen onnenkaipuu, selvä ja määrätty, vaikka hämärä, kirkas, vaikka utuinen, hyvin kaukaisen onnenmaan ikävä, saavuttamattoman, mutta kuitenkin saavutettavan kaipuu, vaikkei sillä hetkellä tiedä, milloin ja miten. Ja sama se, vaikkei mitenkään eikä milloinkaan. On vain ilo kaivata ja nautinto kuvitella.

Vaistosin sentään jo silloinkin tulevan, tietämättömän onnen yhden ehdon: että on vaaroja, joita on vältettävä, epäpuhdasta, josta on peseydyttävä, rietasta ja rumaa, jota on paettava, rikkaruohoa, jota on kitkettävä joka ilta ja aamu, jotta sielu pysyisi hoidettuna kuin äidin taimilava, josta hän poimii pienimmänkin ohdakkeen ja vesiheinän enteen — ja minä päätin ja minä koetin ja minä voitin. Se oli uutta voittamista joka päivä, kilpasillaoloa, aina edistyvää ennätystä, mikä antoi varmuutta ja uskallusta ja myöskin ylpeyttä.

Ja silloin minä myös pääsin kosketuksiin sen kanssa, mikä on kaunista, suurta, jaloa ja ylevää. Sinä kai nyt taas tulit siinä muodossa minua vastaan, kiersit taas sitä tietäsi eteeni, hiiviskellen hyvänä haltijana ympärilläni. Minne minä liukuinkaan, haparoiden, ojennellen sokkoi-sia sormiani, aina tulin kehään, jossa kohtasin sen, minkä sitten saavutin. Vaikka vielä väistyitkin, niinkuin haamu, niinkuin metsänneito, jota kuvittelin kuulevani, jonka vilahtavan viidakossa, vaikken koskaan saanutkaan nähdä,

et milloinkaan kaikonnut minusta ulkopuolelle sen kehän, jossa oli liikuntapiirini.

Jos osaisin, runoilisin tähän ylistysrunon runoudesta, siitä suuresta ja jalosta, joka selvittää omat hämäret aavistelut, tulkitsee, mitä ei ymmärrä, ottaa hoitoonsa sydämen haaraat, hapuilevat aaluvat, asettaa ne aurinkoon ja antaa niille siinä sijan, suuntaa vaistoilevan varren kasvamaan sinne päin, minne sen on kasvettava, ja kostuttelee sen arkoja juuria. Harmaakattoisen, rakoseinäisen, noki-uunisen, ikävän koulupoikakammion seinät hohtavat ja kuultavat läpi, se on kuin lasinen maja keskellä lumottua puutarhaa, missä eletään kaikki elämänilot, tapahtuu ja toteutuu kaiken maailman kaunis minun silmiäni edessä ja minä elän mukana, niinkuin kaikki olisi minun. Elän ihmetellen ja iloiten ominani toisten ilot ja onnet, joskus myös heidän surunsa surren, mutta ainoastaan sen verran, etten sorru.

Mistä lienen saanut luettavakseni ne kirjat — en muista — jotka lukitsivat ja iäksi liittivät minun sinuun ja siihen, jota minulla ei vielä ollut, mutta jonka täytyi tulla, ja ellei tullut se, olkoon mikään tulematta, elän elämäni erakona itsessäni, elän sen kuvitellen, että minulla se on, vaikei olisikaan — tunteitten ihanne.

Enkä elä ainoastaan tässä tunteiden onnessa, saan jos silloin ja rinnan sen kanssa aavistusta siitä onnen hurmasta, jonka antaa aate, kun herää halu ajatella ylevästi, pakko toteuttaa, mitä pitää oikeana ja totena, niinkuin se ja se sankari, ritari, marttyyri — taistella, kaatua ja kuolla. Minä sanelen: »enempi kuin elo moinen kuolo.»

Haen ystävää innostuakseni näistä yhdessä, en löydä ketään, joka hehkuisi niinkuin minä. Katsovat minua kummanaan, pitävät minua joskus hauskuutenaan ja huvi-

naan, useimmiten pilkkanaan, olen heille haaveilija — niinkuin kai olinkin — mikä oli heistä sama kuin houhottaja, niinkuin kai myöskin olin... Arkiuduin omiini. En tavannut vastakaikua mistään muusta kuin itsestäni, ainoastaan metsäni minulle vastasi, tämän oman maailmani ranta, tämä erämaani, täynnä omia ihmeitäni. Siinä elin aina siihen asti, kuin se sittemmin oli myöskin sirun. Sillä elimmehän uudelleen nekin ajat yhdessä, sinä tahtoit sen, sanoit tahtovasi päästä toverikseni siinäkin ajassani, tutustuaksesi silloiseenkin sieluuni — muistatko ne talvi-illat, kun luimme yhdessä kaikki ne kirjat, nyt kultakirjaisiin kansiin sidottuina — tuossahan ne ovat vieläkin!

Oli torin varrella talo, rikkaan kauppaneuvoksen, ikkunat niin alhaalla, että voi nähdä kadulta sisään. Iltaisin paloi siellä aina lamppu pöydällä sohvän edessä. Sen yläpuolella seinällä oli tauluja: metsoja soitimella, teiriä metsäpolulla, tyyni lahdelta, jossa kellui vesilintuja, keskimmäisenä seinällä suuri kotka, joka nosti ilmaan valkoista jänistä kaatuneen hongan alta.

Joulun alla on siellä kerran taidenäyttely, kaikki mitä kaupungista on saatu kokoon, häveliäiden köyhien hyväksi. Mies kantaa neuvoksen portista yhtä ojokäsin päänsä päällä näyttelyyn, minä juoksen hänen jälessään, kurkistan alle, seuraan kouluun saakka, hän asettaa sen hetkeksi käytävään ja minä saan katsella sitä siinä, kunnes hän lähtee noutamaan toista, ja minä seuraan mukana ja odotan portilla, reputan taas miehen jälessä ja saan taas nähdä, seuraten kuin nälkäinen leipäpalaa. Sillä tavalla minä saan nähdä kaikki taulut, jotka mies kantaa siitä

talosta ja muista. Lopulta ne ovat kaikki rivissä, koulun käytävässä. On lupapäivä, siihen keräytyy muitakin poikia, mutta tulee myös joku herra ja ajaa meidät pois. Vaan minä olen nähnyt tarpeeksi sillä kertaa.

Olen saanut silmätä uusin silmin entiseen maailmaani, erämaahani ja sen elämään. Minulle alkaa kaikki elää tauluina, sekä se, mitä senjälkeen näen, että varsinkin se, mitä olen ennen nähnyt — kurjet, kun ne ojentelivat kaukojaan, koikkivat ja lentävät — koirani, kun se istuu pihamaalla minua odotellen — jänis makuullaan näreen juuressa. Minulle tulee palava jano nähdä tauluja yhä enemmän. En saa niitä nähdäkseeni muualta kuin kauppaneuvoksen ikkunasta, johon ne ilmaantuvat taas, kun näyttely muutaman päivän jälkeen suljetaan. Sinne en päässyt, sillä minulla ei ollut sitä markkaa, minkä pääsylippu maksoi.

Sain sen sijaan käsiini kuvakirjoja, sen verran kuin niitä sain. Mutta yksi niistä avasi minulle koko Suomen. Sieltä löysin meidän oman kirkon ja pappilan ja Koira-
niemen, virran ja vesilintuja siinä kaislikon reunassa, ja pappilan laiturin, puuttui vain punainen tyttö sen päästä, mutta sen minä sijoitin siihen itse.

Löydän vielä jostain kuvitetusta sadusta neidon kuvan, jonka alle on kirjoitettu »totuuden jumalatar». Sen otsarivasta loistaa tähti ja sen kasvot säteilevät oikeutta ja ankaruutta ja ylevyyttä.

Oli keväinen päivä, jäät olivat juuri lähteneet ja kesälaivat tulleet. Puut tekivät lehteä koulun pihalla, aurinko lämmitti seinää ja kivijalkaa. Etelästä huokui leuto tuuli.

Seisoin siinä ja odotin muutamien muiden poikain kanssa laulajatarta, jonka tiesimme tulevan välitunnilla harjoittamaan juhlasalissa, laulaakseen siellä illalla. Pyrähtää portista sinivalkoinen neitonen, silkkiä kahisten, helmat hulumuten tuulessa. Hän astuu valkoisin silkkikengin joustavasti kuin lintu kahisevassa vasta ajetussa hiekassa, kädessä päivävarjo, keltainen päältä ja punainen alta. Se rasahtaa suppuun. Hän huomaa meidät, hymähtää, nyökäyttää meille päätään ja ponnahtaa juoksuaskelin rappuja ylös.

Juhlasalin ikkunat ovat auki, kaikki. Hänen askeleensa kaikuvat ulos, nyt hän on salissa meidän kohdallamme. Hän laulahtelee siellä kulkiessaan, vaikenee, helähyttää pitkän sävelen soittokoneesta, juoksutellen kimakimmasta karkeimpaan. Sitten hän laulahtaa ääntään koettaen, keskeyttää, alkaa uudestaan, visertää, visertää. Vahtimestari sulkee ikkunat ja sitten kaikki kuuluu heikommin.

Kun hän palaa, olemme yhä siinä. Hän kysyy hymyillen, mitä varten me seisomme siinä. Minua rohkeampi poika sanoo: — »Me kuunneltiin teitä.» — »Onko teillä lippuja?» — »Ei ole.» — »Tässä on.» — Hän pistää sormenpänsä pieneen samettisalkkuun ja ottaa sieltä tukun lippuja, jotka antaa meille. Tuuli on paiskannut portin kiinni, me hyökkäämme sinne ja repäisemme auki molemmat puoliskot. Hän nauraa heleästi ja valkoiset hampaat välkkää.

Minä pääsen laulajaisiin! Minä olen saanut häneltä itseltään lipun! Minun täytyy kiilloittaa kenkäni, joita ei koskaan ennen ole kiilloitettu, lainata kaulus ja kravatti toverilta, jolla niitä on monta, käydä leikkauttamassa tuhkani.

Löydän seisomapaikan salissa uunin kulmassa, sillä lippuni on seisomapaikka. Kateederi on siirretty nurkkaan. Koulun kello seisoo, sen molemmat luodit on pantu ikku-

nalle, lyömäluoti ja käymäluoti, koulun vanhan kellon, joka on yhtä arvokas ja yhdenarvoinen kuin rehtori, ja joka ei kenestäkään välitä eikä ketään kunnioita, ei keeneenkään mukaudu, vaan kaikki siihen, joka saa käydä rukoustenkin aikana ja lyödä rehtorinkin puhuessa, sen on täytynyt vaieta, sen heilurin pysähtyä, se tyttö on sen niin määrännyt, häntä ei saa häiritä. . . . Se laulahtaa lyhyen säveleen seinän takana rehtorin huoneessa, sen ääni hulmattaa oven täydeltä sisään, kun rehtori avaa oven ja kumarteleesiinä taakseen huoneeseen ja tulee punastuen, vanha rehtori punastuen, saliin, jossa kaupungin hienosto ja koko opettajisto ja niiden rouvat istuvat koulun penkeillä, meidän penkeillämme, kuin koulupojat, harras, kunnioittava ilme kasvoillaan.

Lintunen liittää sisään ja astahtaa korokkeelleen, valkopukuinen, keltapalmikkoinen, kädessä kimppu punaisia ruusuja, jotka hän asettaa soittokoneen kannelle. Hän tervehtii kaikkia, yli salin, katse kuin valoviuhka koskettaen kaikkia minuakin.

Hän on hymyillyt — sitten hän yhtäkkiä on käynyt totiseksi, melkein surulliseksi — sitten hän riemahtaa — sitten hän laulaa iloisen laulun, toisen vallattoman, veitikkamaisen, — sitten taas kaihoisan kansanlaulun — olen heti hänen vallassaan, hän nostaa, laskee, heittelee, viehättelee mihin tahtoo — minä olen kuin lehti virran vietävänä, tahdoton tyynessä virissä, samoin kuohujen pyörteessä, samoin kiven huopeessa kierieissäni, nauttien siitä, riemuiten, meninpä mihin menin, odottaen yhä uutta, huieten pyörtymyksestä hänen vallassaan, voimatta, tahtomatta vastustaa — menettäen tajuntani kaikesta muusta. Hän laulaa erikoisesti minulle, yksinomaan minulle — on tullut enkeli taivaasta ottamaan minua sinne! Olen kuin irtautunut jos-

tain, luonut yltäni jotain, vapautunut aineesta ja maasta, minulla on uudet, kiiltävät vaatteet. Löydän itsestäni uusia tunteita, sanomattoman riutuvan onnen, itkun ja hurman — ei vain kaivattuna, vaan toteutuneena. En saa koskettaa häntä, en tarttua häntä käteen — voi autuutta, jos saisin! . . . Minusta täytyy tulla jotain muuta, jotain parempaa, jotain suurta . . . mitä, en tiedä, ainoastaan tunnen.

Että jotain niin ihanaa on! Että niin voi laulaa ja olla! . . . Että on sellainen ihminen! Tässä karussa koulusalissa, näiden kolkkojen vankilaseinien sisällä!

Hänet saatettiin kotiinsa kauppaneuvoksen taloon. . . . ylioppilaat laulavat hänelle yöllä, hän tulee ikkunaan, josta olen katsellut tauluja, kiittää, seisoo, niin kauan kuin laulavat, kiittää taas ja katoa. Vaeltelen koko keväisen yön puistossa ja rannoilla, odottaen aamua, jolloin hän lähtee. Hän seisoo laivan kannella, syli kukkia täynnä, hän taittaa niitä ja heittää laivan loitotessa sulavalla liikkeellä niitä alas jäähyväisiä huiskuttavalle saattoväelle. Saan yhden lennosta kiinni — ei mikään satu ole ollut minulle niin kaunis.

Hän oli viimeinen edeltäjäsi. Hän meni sinne, mistä sinä tulit. Ei ole enää pitkätkään siihen kuin tulit.

Aarretulet jo palavat kätköjensä yllä.

Olen muistellut näitä pyhäisin. Arkena minulla ei ole aikaa, sillä minulla on tässä talossa kaksin verroin työtä nyt, kun lähdit, ja minä tahdon hoitaa sitä niinkuin sinunkin aikanasi, ja yhtä hyvin yksin kuin me ennen kaksin. Olen yhä ainaisen valvontasi alla, ja ehkä minä juuri siksi näissä toimissani niin viihdyn. Mutta pyhänä minä puhelen kanssasi. Pyhäthän olivat aina ennenkin näille pyhitetyt.

Katselin, mitä tähän saakka olen saanut poimituksi näitä muistojeni kukkia. En ole saanut sieltä esiin muuta kuin kukkia eikä siellä liene muuta ollutkaan. Vai muistanko vain ne, kukat keväiseltä niityltä? Tahtoisin sanoa »pyhäiseltä». Sillä kukkaniitty pyhänä poimittaessa ei ole sama niitty kuin arkena. Oli aivan toinen helotus heinikossa, kun lapsena juoksin sinne pyhääamuna, pyhävaahteet yllä, pestyt ja valkoiset, ja itsekin pesty ja puhdas. Ruiskukka sinertää sunnuntaina toisin kuin maanantaina. Mikä sen tehnee? Oma juhلاميelikö? Juhلاميeli sen tekee — sillä samoin oli juhlapäivänä minä tahansa, olipa nimi- tai syntymäpäivä, häät, ristiäiset tai — hautajaiset. Kun pikkusisar oli kuollut ja pantu valkoiseen kirstuunsa — hän, joka syntyi silloin, kun käki tuli pihaan — ja äiti sanoi: noutakaa, lapset, kieloja! — niin me pyörähdimme niitä noutamaan, kilvan, hypellen ja viserrellen ja poimimme ne ja panimme ne sen pieniin, kalpeihin kätösiin, jotka lepäsivät ristissä rinnan päällä valkoisella kuolinliinalla — enkä ymmärtänyt, miksi vanhemmat ihmiset itkivät. Silloin oli kesä ja aurinko paistoi — on muuten merkillistä, etten näiltä ajoilta muista ainoatakaan kesäistä sunnuntaita, ettei olisi ollut tyventä ja kirkasta ja herttaista, tai jos tuuli, niin aina etelästä. Niinkuin nytkin: hellä tuuli liikuttelee uutimia, ikkunasta näkyy kirkko ja avatut tapulin luukut, äsken siellä soitettiin yhteen ja nyt kai siellä on saarnan aika, koska kellot riippuvat liikkumattomina.

Kuinka monet miespolvet lienevätkään tuon tästä näin nähneet, ja kuinka monet tullevat näkemään! Tämä sama ikkuna etelään, sama tuuli, sama sunnuntaimieli — enkä saa tähän iäksi jäädä. Jos voisi nukahtaa pöytänsä ääreen ja parta kasvaisi kuin Barbarossalla — olisin valmis lähtemään vasta sitten, kun saapuisi noutajatar nostamaan

siitä unesta toiseen, ikuiseen, jonka ei sanota olevan unta, vaan iankaikkista valvomista ilman uupumusta ja levon tarvetta.

Tähän saakka minulla siis ei ollut arkea elämässäni.

Mutta nyt leviää ympärilleni arki, niinkuin harmaa, yli koko taivaanrannan ulottuva pilvi, niinkuin hiljalleen kumoutuvan kattilan reuna. Ei kylläkään kokonaan läpikuultamaton, mutta kuitenkin päivän peittävä, aurin-
gon ottava, harmenemistaan harmeneva ja harmentava. Ei linnut laula, ei haltijat hiivi. Se laskeutuu alas, sakenee heraiseksi usvaksi, ei niin sakeaksi, ettei lähimpiä näkisi, mutta näköpiiri ei ulotu edemmä kuin portinpieleen. Ei kuulukaan mitään. Sahahtaa joskus kuin siipi — missä? Tulee joku lintu näkyviinkin ja menee — mutta minne? Ei istu puuhun, ei laskeu järvelle, ei katoa kaukaisuuteen, vaan niinkuin nuoli ammuttuna huopateltan seinästä sisään ja seinästä ulos, reikää jättämättä. Harrin kuin kala veden pohjassa, ympärillä sen ontto, ahdas, aina yhtä pieni näköpiiri.

Aivan päinvastoin kuin se lapsuuteni sumuharso, joka liikehti auringon alla, repeili, aukeili ja näytteli aukeamiensä läpi niemiä ja saaria ja rantoja ja ulapoita. Tästä ei osaa mihinkään ulos, tässä ei tee mieli edes haparoida niinkuin pimeässä. Ja kuitenkin pitäisi olla matkalle lähdön aika, ja olisi noustava siivilleen löytääkseen elämänsä ja onnensa ja niiden tarkoitusten tien pään.

Tämä on sitä aikaa — ensimmäisen ja ainoan ylioppilasvuoden — jolloin olin eksyksissä sinusta, en missään kosketuksissa kanssasi, jolloin olin kadottanut kaipuunkin sinuun ja kaikkeen, mikä oli yhteydessä kanssasi. Johdot entisyyteen, erämaahankin, kaikkein rakkaimpaani ja tu-

tuimpaani, ainoaan ystävään, olivat katkenneet. Sieltä ei kuulu minulle mitään. Minut oli määrätty siirtymään muuanne, tehtäväni ja tulevaisuuteni ovat muka toisaalla, lukutiellä, jollain semmoisella — mutta ei sinnekään ollut sielun johtolankoja. Sisääni ei tunge mitään ulkoapäin herasumuksen ympyrän ahtaasta piiristä.

En saa sieltä mitään, missä tuntisin tarpeen uudelleen elään, voidakseni edelleen elää. Se oli tyhjyyden ja onton kumahtelun aikaa elämässäni, sillä siinä ei ollut mitään siitä, mikä siinä sitten on ollut tarkoitusta, mikä siinä on ollut sinua.

Siinä oli sinua vain sikäli, mikäli tunsin sinua menettäväni, enkä läheskään aina tuntenut edes sitäkään. Olin uskonon kaikelle, mille olin, äsken ylös aatteiden ja ihanteiden aurinkoon kimmotessani, lupautunut olemaan uskolinen. Tein melkein aina sitä, mistä tiesin, ettei olisi pitänyt. Menetin uskot, haaveet, heitin pois aatteet, niinkuin vanhat vaatteet. Menetin mielestäni oikeuden häneen, johon olin vaistonnut tulevani yhtymään, joka kerta kun tein jotain, jota ei olisi pitänyt tehdä. Mutta en siitä välittänyt. En välittänyt edes katua. Tapasin silloin tällöin paremman itseni, pidin sitä hetkisen uteliaana kourassani, mutta kun se pieni lintu sykki ja alkoi lämmittää, kouristin sen kuoliaaksi, päästämättä sitä lentoon. Se ei saanut tulla takaisin toiste minua muistuttamaan ja häiritsemään. Hymähtelin parhaita muistoja, kun ne sittenkin joskus tulivat yllättäen. Nauroin itselleni ja muille lapsellisia tunteitani, kaihoisia kuutamohaaveiluja, ihastumisia ja puhtauden ihanteita. Huumaavin haaveeni oli ollut olla puhdas sille, joka oli tuleva. Mutta mikä oikeus kenelläkään on minuun? Mitä velvollisuutta minulla on käydä tilille? Jos hän joskus kysyy, sen häneltä salaan. Saatoin

silmää räpäyttämättä, kun minulle sopi ja etuni vaati, valehdella mitä hyvänsä, kenelle hyvänsä. Ei ole mitään sitovaa eikä velvoittavaa yli sen, mihin ei itse tahdo itseänsä velvoittaa. Sen verran olit vielä herrani ja mestarini, että näin ajatellen ja tehden tunsin sinut kieltäväni.

Olisin voinut pettää, jollei olisi ollut pelkoa ilmitulemisesta. Täytyyhän maailmassa menestyä, mutta ei maailmassa menesty, ellei itse pidä itsestään huolta. Itsekkäisyys ja itsensä säilyttämisvaisto on annettu avuksi ja aseeksi. Asuintoverini, vanha ylioppilas, sanoi: »Viettele tuo tyttö, hullu olet, jollet sitä tee — tekee sen kuitenkin toinen» — kai olisin senkin tehnyt, jos olisi ollut tilaisuutta — tein sen ajatuksissani. Tapaan itsessäni itsekkyyden, omahyväisyyden ja sydämättömyyden kuiluja, joihin katselen pyörtymättä, häpeämättä, punastumattakaan — sillä semmoisiahan ovat muutkin.

Se aika minua nyt tympäisee — alkoi muuten tympäistä jo piankin, ja siksi kai sitä myös niin pian pakenin. Riennän sen yli kuin vetelän suon, joka on rämmittävä päästäkseen toiselle rannalle.

Mistä se tuli tämä? Siitä kai, että olin heikko ja henkisesti turvaton. Kuljin siinä sumussa, ilman johtotähteä, ilman toverillista tukea mistään — ei mitään henkiheimolaisuutta kenenkään kanssa siihen, jota sielu ja sydän tarvitsee. Kaikki oli suunnattu ulkokohtaiseen. Elettiin isänmaallisuuden, suomalaisuuden humussa, puoluekiikkossa, joka repäisi ja innostutti — mutta se oli taistelua, kansalaissotaa, veljesvihaa, sotatilaa — se oli kuin leirielämää, jossa ei ole aikaa sisäisen elämän arvoille. Juhlapuheinnostusta, kvartettilaulutunnelmaa, joukkohuumausta, ei mitään yksilöllistä ylentymistä. En saanut itseäni varten kiinni mistään erikoisesta, se oli kaikki ylimalkaista ulkonaista

touhua. Ja kaikkein korkealentoisimmatkin juhlat päättyivät juominkeihin ja juomingit laitakaupungille.

Ei ollut henkiä ilmassa, eivät mitkään salaperäisyyden siivet suhisseet ympärilläni niikuin ennen tätä aikaa, ei näkynyt hyvän haltijan jälkiä millään vitilumella — vuokra-asunnot, kapakat — katupoikaelämää, oltiinpa sitten »talolla» tai toveripiireissä, teatterissa tai kapakassa... oli tunnus-sanana: »Ei saa olla tuntehikas». . . »Ei ole elämää kuoleman jälkeen». . . Ja me sanelimme sitä runoa, jossa mustalainen laulaa:

Entä jälkeen kuoleman?

Kukapa sen tietää,

tuskin tutkimistakaan

asia tuo sietää:

ku htuu kukka, kaatuu puu,

linnun laulu lakastuu.

Niin käy elävitten.

Mikäs tulee sitten?

En löytänyt henkiheimolaisuutta. Tovereita oli, mutta ei ystäviä eikä yhteisymmärtäjiä. Menen mukana, panen sieluni pohjiaan myöten semmoiseen, joka ei ole minun, ja ihastun siihen, valheellisesti, teennäisesti, vain tempautuen, ja on seuraavana päivänä tekokiihkoisuuden kohmelo. Ei ole tämä minua, sen tunnen, se on vierasta viero.

Olihan minulla tähän saakka ollut olevinaan jonkunlainen uskokin, se kaikkein ihmisten yhteinen, kaunis kylläkin ja turvallinen — soudetaan suvisena sunnuntaiamuna tyyntä salmea, ohi pappilan, kirkon rantaan, nousta sen

mäelle, tervehditään pyhävaatteisia tuttaviam, pistetään ystävällistä kättä, kysytään kuulumisia, seisotaan katso-massa pappien tuloa lehtikujaa myöten ja heidän vieraitaan hienoja herrasväkiä — kajahtaa urkujen ensi sävel — men-nään kirkkoon — istumme ja veisaamme ja kuuntelemme pappia, tiedämme, mitä hän puhuu, vanhaa ja tuttua, mutta kuuntelemme kuitenkin — mieli ylenee yhteisestä virrestä, käy hartaaksi rukouksista ja messuista ja heltyy ripistä ja on tyytyväinen vapauttavasta amenesta. Sama jokapyhäinen ateria, mutta ateria kuitenkin, jota mieli vaatii viikokseen, ei muista nautittuaan, mutta kaipaa, jos olisi jäänyt ilman. Jota varten täytyy nähdä se vaiva ja näkeekin mie-llellään, että lähtee pitkienkin matkojen takaa taipaleelle, samalla tosin muitakin asioita ajaakseen, olemaan yhdessä henkiheimoisten kanssa, sanoakseen toisten kanssa kuinka koneellisesti tahansa: uskon; — yhteinen asia ja yhteinen usko, mikä antaa tukea ja turvallisuutta, karsina, aita, jonka sisässä on viihdykästäkin — oli minullekin, minkä huomaan siitä, ettei ollut viihdykästä, kun laumasta haih-duin.

Oli hyvä, miltei huoleton olla, kun tiesi ja uskoi, että vaikka et omin voiminesi mitään mahtaisikaan, viimeis-sessä tiukassa tulee apu, että on se, joka ei hylkää eikä heitä, ei kaikkein kurjinta ja vaivaisinta ja avuttominta ja ansiot-tomintakaan. Kaikki on sovitettu, kaikki pestään pois. Ei niin, ettei itseni pitäisi tehdä kaikkea voitavaani, ponnis-taa viimeisimpänäkin, vaan ettei tarvitse joutua epätoivoon, ei pelätä lopullisesti sortuvansa, ei jäädä oman onnensa nojaan, ei kaatua oman avuttomuutensa ojaan. On kuin va-kuutettu sekä tapaturmaisen kaatumuksen varalta että jokapäiväisen lankeemuksen varalta ja iankaikkisen kado-tuksen varalta — saaden voimiensa ja varainsa mukaan

suorittaa vuotuisen eränsä, tietäen, että pyrkimys ja halukin merkitään muistiin eikä vain saavutus. Mutta kun se ei ole vain armon, mutta myös ansion varassa, niin se ponnistaa pyrkimykseen ja saavutuksiin. Siinä yhteisuskossa oli minun hyvä olla.

Mutta sekin meni minulta siellä niinkuin sunnuntai-purjehtijan purje kaatuu kumoon yllättävässä niemenenän salavihurissa, toverien remussa. Syytin purjetta ja purtta niinkuin pakana epäjumalaansa, silloin kun tämä ei auta, uhreista huolimatta. »Mikä sinä olet, ethän kyyntykään palvojaasi pelastamaan, vaan heitit oman onnensa nojaan?» — ja tapaa itsensä pulikoimassa emäpuun päällä. Vanhan lapsuudenuskon viimeiset rippeet karisti tuo toveri, asuintoverini, vanhempi minua, rappiolle joutunut, vippi-velkainen, joka ei uskonut mitään, mutta tiesi kaikki, oli pilkallinen, terävä, kaiken arvostelija ja repijä, kaiken ivaaja, eniten itsensä. Paha henkeni — ja sittenkin hyvä.

— Jumalan uskon, puhui hän kerran, — omalla tavallani tosin, teoriana, joka tarvitaan selvittämään yhtä ja toista, mutta olkoon menneeksi, että Jumala on, ylin järki, ylin johto tai jotain semmoista, mutta ei hänellä ole poikaa, jonka muka lähetti maailmaan kuolemaan ihmisten syntien edestä.

Uskalsin sentään, hänen varmuudestaan huolimatta, tällä kertaa huomauttaa, että kun se kuitenkin on raamatussa niin, ja kun raamattu on jumalansanaa —?

— Ja sinä uskot?
— Totta kai.

— No, olkoon sitten, mutta ei raamattukaan anna tukea sille, että Jeesus oli Jumalan poika. Hän oli ihmisen poika, siis ihminen, niinkuin hän itsekin sanoo.

— Sanoo hän itsestään toisinkin.

— Sanoo kyllä, luuli, ei ehkä tiennyt niin itsekään, kuvitteli olevansa ja ehkä kuolikin siinä harhaluulossa, vaikka minä kyllä sitä suuresti epäilen, ettei hän sittenkin olisi tullut toisiin ajatuksiin; täytyi tulla, jos ei ennen, niin ristipuulla, ylenannettuna kahden varkaan väliin.

Hän kävi sitä todistamaan, että Jeesus ei ole Jumalan poika — hän toisessa vuoteessa, minä toisessa, oli aamuyö, oli oltu vuosijuhlassa.

— Mutta silloinhan menisi kaikki myttyyn, syntisen lunastus, pelastus?

— Vaikka menisikin, minun puolestani menköön ja on mennytkin — se nyt on eri asia, joka ei kuulu tähän. Mutta ei sen tarvitse mennä siihen. Jos sinun on välttämätöntä uskoa johonkin itseäsi parempaan, ylempään, valittujen avustajaan, syntisen koiran suosta nostajaan, niin usko Jeesukseen itseäsi parempana ihmisenä, ihanneihmisenä, täydellisimpänä, joka on elänyt, koeta jäljitellä häntä jos voit — ja onhan niitä muitakin: Sokrates, Francisus Assisi, marttyyrit, historia on täynnä niitä schutsmanneja — minä en välitä. Mene yliopiston kirjastoon ja lainaa ja lue Bibelns lära om Kristus — Rydberg myös todistaa, en muista nyt, kolminaisuudestako vai Kristuksen jumaluudesta — että käsikirjoitusten jäljentäjät ovat lisänneet eräitä paikkoja — vississä tarkoituksessa, niinkuin on todistettu.

— Todistettu?

— On, usko minua, siitä ei ole epäilystäkään, että eräitä paikkoja on jälkeempäin lisätty, ensin sulkujen sisään, sitten viety tekstiin, sitten jätetty sulut pois, sitten alleviivattu ja lopuksi painettu ne paikat lihavalla raamat-
tuun.

Hän sanoin sen niin varmasti, niinkuin se olisi ollut itsestään selvä, vastaanväittämätön asia, tieteellinen totuus, aikoja sitten ratkaistu. Sitten hän haukotteli ja nukkui samassa.

Eikö siis olekaan lunastusta, ei pelastusta, ei mitään apua ulkoapäin, ylhäältä päin, tässä kurjuudessa? Eikö ihmisellä olisi apua muusta kuin itsestään, eräästä esimerkistä, jota on koetettava noudattaa? Mahdollisuuskin, että niin voisi olla, huimasi, juuri kuin olin menettänyt yhden tuen, näytin saaneeni toisen... Ryhdyn siis rakentamaan sille pohjalle. Alan jo huomenna, rupean pyrkimään ihanne-ihmiseksi, käyn toteuttamaan — semmoinen päätteleminen käy pian sillä iällä. Heräsi uhmakin. Kaikki voimat kokoon, kaiken heikkouden uhallakin! En ole vielä suossa suuta myöten. Uin maihin omin avuin, vaikkei pelastusrengasta ristinpuun korkeudesta minulle heitettäisikään.

Minä yhtäkkiä luulin omistavani sen voiman, ihmisen oman voiman. Olin ainakin saanut oljenkorren. Miksei toinen ihminen voisi sitä mitä toinenkin? Hän on voinut kuolla, miksen minä voisi elää! Tuntui kuin minussa sinä yönä olisi tapahtunut suuri ihmeellinen heräys.

Tahdoin sanoa sen hänelle heti aamulla, kuulla, mitä hän ajattelisi. Olin ollut hänen oppilaansa huonossa ja hyvässä. Hän nukkuu ja kuorsaa. Herättyään hän on kärtyinen, päivän hän juoksee rahaa lainaamassa vekseliensä uudistuksiin. Vasta illalla hän virkoo kapakassa ja on valmis aatteilemaan.

Vaikka pelkään, että hän tavallisuutensa mukaan pilkkaa, en nyt välitä. Hän kuuntelee intomielistä ihasustani elämäni uuteen ohjelmaan. Hän yhtäkkiä ei pilkkaakaan. Katsoo minuun surumielisesti ja säälien.

— Tee voitavasi, koeta parastasi, minäkin olen koettanut useampaan kertaan sillä pohjalla. En koeta enää — ei ole ollut siitäkään apua. Henki on altis, mutta liha on heikko. Se on ihana paikka raamatussa, ylen ihana ja tosi kuin Jumalan sana. Mutta ehkä sinä onnistut. Minä en viitsi enää, olen kaikessa tapauksessa mennyttä miestä. Minä kerron sinulle, missä määrin en onnistunut. Koetin viimeksi muutama päivä sitten — jaa, kai se oli pari kolme yötä sitten — milloin minä olin viimeksi koko yön poissa ja tulin ihan märkänä kotiin?

— Lauantaina.

— Niinpä niin, sunnuntaita vasten, se sopii. Päädyin lopulta sinne, »Punaiseen helvettiin», Svean luo. Se on muuten ainoa helvetti, joka on olemassa ja jossa olen ollut ja jonne aina menen — sitä toista ei, ikävä kyllä, ole, siellä olisi sielun ainakin lämmin olla. Nyt ruumis kuopataan kuin koira ja sielu menee kankaalle ja menköön mutta minä olisin ennemmin tahtonut mennä mereen, ja johan minä sitä varten meninkin sieltä jälle Ursinin kallioiden kohdalta, mihin Groohaaran punainen majakkatuli pilkottaa. Katso, minä olin herännyt siellä — hyi! — tyhjä kukkaro, tyhjä ruumis, tyhjä sielu ja paha maku suussa. Oli ihan tyven vastasataneen lumen jälkeen ja paistoi aamuyön kuu. Sirpalesaaren ulkopuolella oli musta meri. Pelastus, vapautus, unhotus! Ei, vaan oma voima, viimeinen ponnistus, nyt minä sen teen, kuolen pois kaikesta suuresti, jalosti, hienosti, näytän itselleni, näytän koko maailmalle, kuolen itse omien syntieni sovituksiksi, kuolen niinkuin roomalainen ammeeseen — Suomenlahden lainehisin. Rähjä! Siitä ei tullut mitään... Mikä epätoivo ja häpeä, ettei taaskaan ollut kestänyt, oli antanut jalkansa luiskahtaa, otteensa heltiä — ratkaisevimmalla

hetkellä — ja kun se niin heltii ratkaisevimmalla hetkellä, heltii se aina. Tiedätkö, miksi minä olen tällainen? Siksi, ettei minulle elämässäni ole ollut ketään, joka olisi minua rakastanut. Jokaisella pitää olla elämässä joku, joka häntä rakastaa ja jota hän. Solvejg! Lue se kirja. Onko sinulla tulta?

Istuimme Esplanaadin kaiteella, jonne olimme joutuneet, kun ravintola oli suljettu. Hän sai tulta ja sytytti. Putoili leppoisasti lunta.

— Minä tallustelin lumessa puolipolveen — saakelin raskasta talvipalittoossa ja kohmelossa. — Sinulla, keltanokalla, ei ole aavistustakaan siitä, mitä on rakkaus ja kaipaus — hän on kai noin kuusitoistavuotias — kaikki, kaikki, mikä on ihaninta ja puhtainta, minä menen nyt kuolemaan häntä ajatellen, puhdistaan häntä ajatellen — hän kulkee takaperin niinkuin siellä puutarhassa, jossa hän hyppeli käytävällä, kirsikkamarja suussa ja toista minulle tarjoten, houkutellen juoksemaan jälessään — semmoista tyttömäistä veitikkamaisuutta, niinkuin ne.. voi ihanuutta, voi kauneutta, voi puhtautta sydämen ja sielun! Näin hänet siinä edessäni jäällä. »Hän kanteloa soitti ja laulun lauleli, hän tunteheni voitti ja heltyi syömeni».. ei hän soittanut, vaikka kyllä hän soittaakin ja laulaa, kuorossa, täällä, hän on tyttökoulussa. Minä kiiruhdan, mutta hengästyn enkä jaksa edemmä kuin Sirpalesaaren päähän. En voi astua askeltakaan paksussa lumessa ja talvipalittoossa ja kohmelossa, täytyy levätä, lysähtää märkään hankeen, en jaksa fyysillisesti.. ja kun olen levännyt, en jaksa psyykkillisesti, kammon kuolemaa, vaikkei minulla ole elämästä odotettavana ei niin mitään. Minä sanoin silloin itselleni tekosyyksi sen, että huomenna lankeee vekseli ja että kunnan miehen kunnia muka vaatii,

että se on järjestettävä, ennenkuin järjestää tämän toisen — mutta se oli tietysti tekosyy. Minä en uskalla, minulla ei ole voimaa edes kuolla — lähdin Ursinin kalliolta ja päädyin Sirpalesaareen . . toivon, että sinä pääset pidem- mälle . . poikani, mene ja tee toisin . . uusi uskosi sinua auttakoon. Amen. Nyt mennään kotiin. Onko sinulla markka . . ei, minulla onkin. Ishvoshjik!

Seuraavana päivänä minä lähdin — pakenin. Etten joutuisi siellä vieraalla maalla omine voimineni hukkaan minäkin, koska ei kukaan minuakaan rakasta.

Sinähän olit silloin siellä, mutta enhän sinusta mitään tiennyt. Sinähän olit se tyttö, joka oli hypellyt hänen edessään puutarhan polulla. Hän ei saanut sinusta voimaa kuollakseen, minä sain sinusta voiman elääkseni — vielä kuolemasikin jälkeen.

Tulin tänne erämaahani enkä palannut sinne enää koskaan.

Sääli, että meni tämä suloinen sunnuntai hukkaan näissä. Kuuluu kirkonkellon loppukumaus. Jumalanpalvelus on päättynyt, kirkkoväki tulee, toiset ajaen, toiset soutaen.

Puhuinhan näistäkin menneistäni joskus. Sinä, joka ymmärsit kaiken, et koskaan oikein ymmärtänyt, et pääsyt perille siitä, miksi on tarpeen sellainen auttaja, pelastaja ja tuki. Sinä et koskaan ollut semmoista tarvinnut. Olit syntymästäsi sitä tekoa, että helähdit heti oman äänesi, niinkuin parhaasta metallista valettu kello — hopeakello. Se kello oli tietämättäsi soinnut hänenkin, vanhan toveriparan, särkyneeseen sieluun. Sinulle ei ollut tuottanut mitään vaivaa olla hyvä, jalo ja puhdas, olit terve ja tahraton sekä ruumiillisesti että sielullisesti. Mikä

ihana ihminen sinä siinäkin suhteessa olit! Ilman kiustausta korvessa, ilman taistelua, voittamisesi tarvetta tai tappion vaaraa . . . Ei mennyt sittenkään hukkaan tämä sunnuntai, saatuani sanoa vielä tämän.

On vielä yksi taival, ennenkuin tulen perille, sinne, missä sinun aikasi alkaa. Se on vuosilta ja tapahtumilta pitkäkin, mutta elämyksiltä lyhyt, sillä niitä ei oikeastaan ollut kuin yksi ainoa: kaipuu. On kuin ajaisin ja ajaisin, yksin, talotonta taivalta, vaikka ajan paljonkin ohi. Ajan paljon ohi, näen tieni varrella taloja ja kyliä, poikkean niihin, olen mukana tapahtumissa ja ihmisten touhuissa. Isä kuolee, saan haltuuni tämän talon ja hoidan sitä äidin kanssa. Me menestymme, otan osaa kunnallisiin ja kansallisiin. Uurtelen tavallaan uraakin, sillä minä näytän heille, että herrastakin voi tulla talonpoikana mies eikä renttu, vielä parempi talonpoika kuin talonpoika itse. Minähän täällä yritän, neuvon ja otan aloitteita heidänkin hyväksseen. Pysyn pystyssä — omin voimin — olen täydellisesti hermojeni ja lihasteni ja jänteideni ja tunteitteni herra — tulen helposti toimeen ilman sitä vanhaa yhteisuskoa — saan itsessäni aikaan sisäisesti paljoa enemmän kuin kukaan muu — katselen säälien heitä, jotka hakevat turvansa lunastuksista ja pelastuksista ja semmoisista. Mitä lienenkin menettänyt, en ole menehtynyt. Tunkee joskus epäily: kannattaako? en koskaan saa palkkaani, en koskaan kohtaa häntä? Missä minä täällä hänet kohtaisin? Mutta vaikkei hän tulisikaan, en tee tätä palkan vuoksi, minä sittenkin olen uskollinen; koska en saa olla

hänelle, jota minulla ei ole, niin saanhan itselleni, ainoalle, joka minulla on.

Eikä kuitenkaan mikään kaikesta tästä k a i u m u i s t e l u n arvoisena mielessäni eikä ole tämän taipaleenteon oikea sisältö. Sieltä tänne saakka soi senaikuisen elämän ainoana johtosävelenä se, mikä yksinäiselle matkamiehelle: reen alati yksitoikkoinen ritinä, tiuku, kulkunen, joka soittaa aina vain samaa aihettaan: kaipuuta, kaipuuta, onnen ikävää, milloin vähän äänessä nousten, milloin vähän laskien — ylämäet, alamäet, metsätiet, viittatiet niemestä niemeen, varsinkin talottomat taipaleet, loppumattomasti. Enkä tiedä, mihin matka on päättävä ja milloin, tuskin minnekään ja milloinkaan.

Kaikki muu kuin kuolee, kaipuu yksin elää, vuodesta vuoteen, aina tyydyttämätön, aina hivuttava, välistä jäytäväkin, se ainainen yksinäisyys, ystävän ikävä, ja toverin ja henkiheimolaisen tarve.

Sitä elättää erämaa ja autiot ulapat, niiden avaruus, suuruus, hiljaisuus ja yksinäisyys ja matkojen kaukaisuus. Sitä elättää kolkko viima, paahtaessaan pohjoisesta — tai on tyven ja revontulet palavat. Sitä elättää kuikan huuto yli suurten selkien — kuovi, joka valittaen kutsuu soiden takaa omaansa, — halli, joka ulvoo haikeuttaan penikulmien päähän, vaaralta vaaralle, toverilleen, jota ei koskaan ole tavannut, vaan jota kuitenkin vaistoo, niinkuin viimeisessä toivottomassa kaihossa, tienneekö itsekään minkä, tai ulvoo sitä taivaalle kylmään kuuhunkin, mihin sillä ei ole mitään mahdollisuutta päästä.

Sitä elättää hankia sulattava päivä ja myöhään yöhön tippuva räystääs — puro, joka kevätyönä soittaa — tai kun kesätuuli kulkee sihisten yli heilimoivan pellon — tai kun käy syysmyrsky ulpalta ja notkistaa vastarannan

puut ja lepänlehdet nurin, valkoisen puolen päällepäin . . . Tai kun on tällainen yöpöyksiäinen sunnuntai-ilta ja hanuri kuuluu sillalta ja heilläkin tuntuu olevan haikea ikävä, vaikka tanssivat.

Näistä se elää ja näissä se kasvaa — ja minä odotan ihmettä lumoja luomaan, odotan jotain tulevaksi, vaikka tiedän, ettei tule. Sillä minun täytyy, koska se on ainoa, jonka kautta olen kosketuksissa kanssasi. Kun sen joskus kadotan, sitä kaipaen — kaipuutani. Se on kuin kytö-tuli lumen alla suossa, suitsutus tuntemattomalle haltijalle, josta en tiedä, onko sitä, onneni haltijaa, enää minulle olemassakaan.

Vaan jos se sittenkin olisi? Jos yhtäkkiä olisit tullut, seisonut tiellä odottamassa ja pyytänyt pysähtymään ja noussut tähän rekeen ja sanonut: »Siinähan loet, löysin-päs, saanko seurata?» Sitä kuvitellessani: — että joku etsii minuakin, niinkuin minä häntä — kaihon kulkunen lakkaa soimasta, yöllinen viima puhaltamasta, tulee tyven ja sappi kuun ympäriltä katoaa. Näköhäiriössä joskus tapahtuukin niin, olet tulevinasi, tinarinta tienkäänteessä, kuutamossa, samassa haihtuaksesi kuin vitilumi hangella . . . ja jäinen kuusi tiepuolella taas kohisee ja tiuku ja kulkunen yhä itkee ja minä istun pää hupussa syrjin viimaan ja viluuni.

Ja kuitenkin olit jo — tiedänpö kuinka monta kertaa — kulkenut tieni poikki, ohitseni siellä, mistä pakenin tänne, tietämättäni, aavistamattanikaan, että sinua oli olemassa. En ole voinut ikinä ymmärtää, etten sinua jo silloin tavannut. Kuinka ei joka hermo tiedoittanut, että tulit minua vastaan, kun tulit vastaan joka päivä, monta kertaa päivässä, kulkiessani samaa katua kuin sinäkin? Kuinka ei sieluni soinnahtanut sinua, kuinka en erottanut

ääntäsi muiden äänistä ja nauruasi muiden naurusta, silmiäsi muiden silmistä, en käyntiäsi, en palmikkoasi, kun tyttöparvi, jossa sinäkin kuljit, hulmahti ohi?

Kuinka oli henkeni niin epäherkkä, kuinka sieluni siihen määrin turto?

Eikä henkeni sittenkään ollut epäherkkä — eikä tuntei sittenkään turto . . .

Muistatko —?

Kuulen ensin äänen ja tiedän samassa, että se on sinun. Näen sitten notkahtavan vartalon ja tiedän, että se on sinun, ja kun samassa näen kasvosi ja katseesi, alhaalla laiturilla, pyörähtäessäsi päin laivaan ja katsahtaessasi ylös kannelle, tiedän kolmannen kerran, että se olet sinä.

Seison alakannella avatun laivaportin kohdalla. Koi-
vuilla koristettu juhla-laiva, joka järveä kiertäen on kulkenut sillasta siltaan, noukkien laulujuhlaan tulijoita, on pysähtynyt taas muutamaan, ja laivan portti avataan.

— Vieläkö me mahdumme, herra kapteeni? kysyy heleä äänesi neitoparven keskestä.

Kumartaen ja tehden kädellään keikailevan liikkeen sieltä alas vanha, kohtelias kapteeni vastaa:

— Teille täytyy aina olla tilaa minun laivassani, keijukaiset. — Seis! — Takaisin! — Lankonki alas.

Teitä on retkikunta nuoria neitoja, kaikki samanvärisissä ja kuosisissa urheilupuvuissa, kukkia rinnassa, matkasauvat kädessä, selässä pienet reput. Teissä on jotain, joka ei ole täkäläistä. Ette malta odottaa porraslaudan laskemista, vaan hypähdätte, sinä ensimmäisenä, sillalta

suoraan laivaan. Tartut toisella kädelläsi kaiteeseen, toisen saan minä ja nostan sinut sisään.

— Kiitos, sanot sinä, ehtimättä katsoa auttajaasi. . . Sitten sinä katsot ja toistat: — Kiitos! — säestäen sitä silmäyksellä, jonka luulen sanovan, että olit mielelläsi antanut minun auttaa, niinkuin se olisi ollut sinulle iloinen yllätys. Sitten riennätte kaikki yläkannelle, josta teitä tervehditään ja huudetaan tulemaan.

Kun toinnun, olen tajunnut: elämäni ikuinen onni — tai sen ikuinen onnettomuus — on kulkenut ohitseni. . . kaikki on ratkaistu, en tiedä, miten, olipa miten tahansa, mutta ratkaistu se on. . . jos hän ei ole se, ei häntä ole eikä tule.

Tapaan sinut yläkannella laamannin väen seurassa. Ne ovat ottaneet sinut haltuunsa niinkuin omansa, niinkuin sukulaisensa, nuoret herrat sinuttelevat sinua, kyselevät jalkamatkastanne, siinä nauretaan ja ilakoidaan. He, nuo uusmaalaiset keikarit, ovat sulkeneet sinut piiriinsä, kohdellen sinua sillä teennäisellä, suojelevalla, itserakkaan ivallisella hienostelulla, joka minua heissä aina on tympäissyt, noissa minulle kuin vierasverisissä, herrasrotuisissa, kyömynenissä, piikojensa pitäjissä, isänsä pojissa, tuon vanhan elostelijan, aina sikariaan imevän, punanenäisen ja -naamaisen, valkoliivisen totisedän. Joka kerta kun tulevat tielleni, vavahdan ja väistän heitä kuin metsän-elävä vierasta hikeä. He koettavat olla minulle tuttavallisia, kun joskus tavataan, mutta ovat samalla suojelevaisia, jota en voi sietää. Olet heidän saarroksessaan, lasket leikkiä heidän kanssaan, naurat, olet hilpeä, mutta samalla minä mielihyvällä totean, että olet hienompi ja sivistyneempi kuin he, jotenkuten eristäyt ja pidät heitä välimatkan päässä.

Yhtäkkiä sinä siellä käännyt, niinkuin etsisit jotakin, näet minut, saat hämillisen ja samalla iloisen ilmeen, ja virkat jotakin laamannin tädille. Hän on ainoa siinä perheessä, jota siedän, hieno vanha rouva, äidin ystävä, salaisesti herännyt, joka välistä tulee meille puhumaan huoliaan. Hän viittaa minut esiin ja esittelee meidät, laamannin herrojen väistyessä silmiään siristäen ja antaessa hitaasti tilaa minulle, kotikutotakille. Sinä astut heidän piiristään ja ojennat minulle kätesi. Kasvoillesi leimahtaa elävä, herkän sielun välitön välähdys, joka näyttää ilmaisevan herttaista hyvää sydäntä ja pohjatonta, kirkasta hyvän- tahtoisuutta ja koruttomuutta, ujoa ja samalla avonaista ja iloista mieltä — heijastaen sen pohjaa samalla kuin pintaa niinkuin kirkas, läpikuultava, poreileva lähde. Ethän osannut etkä tahtonut koskaan salata etkä peittää mitään etkä olla muuta kuin mitä olit — tiesin aina, mitä ajattelit ja tunsit. — joka teki olon kanssasi turvalliseksi ja suhteemme suoraksi.

— Olemme oikeastaan vanhat tutut, sinä sanot, ja kätesi ote on luottava ja luja niinkuin toverin.

— Missä herrasväki on tutustunut? kysyy joku herroista.

— Minulla oli ilo auttaa neitiä laivaan, minä sanon.

— Olen tuntenut teidät jo kauan sitten — te ette tietysti muista ettekä voikaan?

Ja sinä kerrot nauraen, punastuen, mutta siitä välittämättä, luontevasti ja avomielisesti, kuinka olin harva se päivä tullut teidän koulutyttöparveanne vastaan Boulevardinkadulla. Olitte »ihastuneita» kotikutosarkaiseen ja naapurikalakkiseen.

— Siis vanha flamma — onnittelemme!

— Te punastutte molemmat!

Ja he jatkoivat tähän tapaan, joka minulle aina on ollut sanomattoman vastenmielistä ja epäsiivistä. Sinä et näyttänyt välittävän, vaan sanoit hilpeästi:

— Tiesimme, missä asuittekin ja kenen kanssa.

Mainitsit vanhan asuintoverini nimen — sinäkö siis olit se hänen kirsikkatyttönsä? Kerroit hänen olevan siellä maalla, kansakoulunopettajana, naimisissa erään kunnan talonpoikaistyön kanssa, jonka olitte hänelle toimittaneet ja joka oli tehnyt hänestä miehen.

Kuulin kaiken tuon, mutta koko ajan minä vain ajattelin tätä yhtä: hän on nähnyt minut, vaikka minä en ole nähnyt häntä, hän tunsi minut ja hän tahtoi tutustua minuun uudelleen, ja sen kaiken hän sanoo noiden kuullen.

Kapteeni tuli samassa, saatuaan laivansa käyntiin, pyytämään, että sinä olisit niin erinomaisen ystävällinen ja herttainen, että antaisit juhlayleisön kuulla kuorosi ihanaa laulua. Sinä suostuit koreilematta. Astuitte perimmälle kannelle pyörylään hulmuavan lipun alle koivujen keskeen. Lauloit itse mukana. Kuorosi näytti tulkitsevan vain sitä, mikä sillä oli sinua. Tyttösi olivat kuin toisintoja sinusta, niinkuin kamarineidot prinsessastaan, kasvojen ilmekin sama kuin sinulla.

Olin kai kuvitellut itselleni ulkomuotoasi ja olentoasi jonkinlaiseksi kaikkina näinä kaipuuni vuosina. Koettaesani nyt saada esille kuvaa, jonka mahdollisesti olin luonut sinusta itselleni ennen tätä tapausta, en saa esille piennitäkään piirrettä, joka olisi toinen kuin se, mikä siinä silmänräpäyksessä, kun kuulin äänesi ja näin vartalosi ja kohtasin kasvojesi ilmeen, painui mieleeni olevaksi ja olleeksi.

Sinua ympäröi siinä viileä tuuli ja päivänpaiste ja siniset laineet ja liehuvat liput ja juhannuskoivut kannella.

Terve väri, kylmä hipiä, mutta silmä tumma ja lämmin ja hymy monivivahteinen, silmän ympärykset herkkä — päävaikutus raikkaus ja pirteys ja luontevuus ja hempeys.

Laulunne loputtua katettiin teille kahvipöytä kannelle, ne ottivat, laamannin väet ja kapteeni ja muut herrasväet, teidät haltuunsa ja sulkiivat piiriinsä. Minä istuin syrjässä toisella puolella kannen, josta voin sinut nähdä. Olit mukana, mutta kuitenkin niin, kuin et olisi ollut oikein kotonasi, omassa heimossasi, niinkuin olisi katseesi joskus etsinyt jotain, kurkottautunut toiselle puolelle jonkun esteen yli, kuuntelit, mitä sanottiin, mutta hajamielisesti, ja kysyit uudestaan. Ja minulle riitti onni, niinkuin monesti ennen, nähdä ja kuulla ja koota itseeni kaukaa. Olit omani, niinkuin laulajatar tai näyttelijätär on, hänen omalla ottamallaan oikeudella, sen, joka häntä eniten ihailee ja parhaiten ymmärtää. Vaatimatta häntä erikoiseksi omakseen hän ottaa kaiken, minkä se muillekin antaa, mutta hän luulee ottavansa ja omistavansa samalla joukon erikoisuuksia ja hienouksia, joita muut eivät muka huomaa. Aloin omistaa sinun kaiken kansan kauniistasi sen, mikä mielestäni kuului vain minulle ja minkä minä, vain minä, kykenin ottamaan ja olin oikeutettu saamaan: erikoisen vivahduksen äänessä, värähdyksen huulilla, pään ja palmikon viivan, tavan, millä veit kupin huulillesi ja nielit — lopulta kaiken, niin ettei sinussa sittenkään ollut mitään, mikä olisi voinut olla muiden. Kun vaikutit minuun niin erikoisesti, niin voimakkaasti, et voinut olla toisen, sinun täytyi olla vain minun ja minua varten. Et voinut olla tarkoitettu muille kuin minulle, ei mikään voinut olla olemassa sinussa ilman minua. Minä olin kuin sen olemassaolon ehto ja edellytys. »Et muille neito nuori, vaan minulle neito nuori!..» Sinussa oli minulle jotain synnynnäistä, salaperäistä sukulai-

suutta, omaa pyhittämääni ja itselleni vuosien kaipauksella vihkimääni, ansaitsemaani etuoikeutettua. Olit minun siksi, että minulle sovit paremmin kuin kenellekään. Noilla toisilla tuossa ei ollut aavistustakaan oikeasta sinusta. Olit heille luultavasti vain yleensä soma tyttö. Olit pian omani niin, että otin sinut tuosta, vein sinut täältä oman ottamiseni oikeudella, sijoitin kotiini, tulevaan elämääni, nähden sinut salamannopein elämyksin kulkemassa pihapolulla reippaana emäntänä, kantamassa lasta keveästi ja vaivattomasti tukevalla käsivarsillasi, vaimona ja äitinä heti samalla kuin morsiamena. Ohjelmoin siinä koko tulevan elämämme onnen.

En tiennyt vielä edes, kuka oikein olit, en edes, mikä oli etunimesi. Ystävällinen, herkkävaistoinen laamannin täti yhtäkkiä istui vieressäni ja kehoitti liittymään seuraan, hänen tuolinsa oli vapaa; mutta kun minä kiitin ja tein tilaa sivullani, hän jäi ja alkoi kertoa sinusta. Olet orpotyttö, setäsi, tuomarin tädin veljen, kasvatti, olet suorittanut kokeet jatko-opistossa ja myös seminaarissa, sillä aiot opettajaksi, joka ala sinua miellyttää, koska rakastat kansaa ja tahdot uhrata elämäsi sen valistamiseksi — jollet sitä ennen joudu naimisiin, niinkuin on hyvin luultavaa.

— Aini on niitä tyttöjä, jotka ennen tai myöhemmin menevät naimisiin, ja parasta se onkin; silläkin alalla heitä vielä tarvitaan, vaikka voihan olla hyvä, että he sitä ennen harrastavat muutakin. Hän on äitityyppi, meidän pikkutyötöt olivat aivan rakastuneita häneen, niinkuin kaikki muutkin. Pappa ja pojat ovat miltei mustasukkaisia toisilleen. Pojat, jotka niin usein riitelevät, ovat olleet kuin enkeleitä keskenään.

— Hän on kovin hauska ja miellyttävä tyttö, ja kovin musikaalinen, jatkoi hän. Meillä oli tavattoman hauska.

ne saivat aikaan sekakuoron ja lauloivat saarissa ja järvellä. Meillä oli ihan juhlaiviikko. Minua hän oikein hemmotteli — en ole, jumala paratkoon, semmoisella juuri pilattu. Toivon ettet ymmärrä minua väärin. Mutta kuinka äitisi jaksaa? No, nyt sieltä näkyy kaupunki.

Laamannin tädin puhuessa ja sinua kiitellessä sinä olit koko ajan ollut hymyily-yhteydessä hänen kanssaan ja siitä oli kuin pirahdanut jotain minullekin. Lähestyttäessä kaupunkia sinä jouduit liukumaan minusta ja tämä kosketus hämmentyi... En käyttänyt lyhyttä tilaisuutta päästäkseni puhelemaan kanssasi. Seisoit hetken yksin katsellen kaupunkia, jossa liehui juhla-lippuja kaikilla katoilla sitä ympäröivien kukkulain tummaa taustaa vastaan, ja rannassa kiilsivät vastamaalattuja laivoja ja parveili heleäpukuista juhlayleisöä, juhla-merkit rinnassa, ja nuoria ylioppilaita marsalkkanauhoissa. Sinulla oli kasvoillasi ihastunut, miltei haltioitunut ilme. Sitten katsahdit taaksesi laivaan ikäänkuin hakien jotakin, jolle olisit tahtonut sanoa jotain, mutta katseemme eivät osuneet yhteen ja samassa olivat laamannin herrat taas takanasi tarjoutuen kantamaan tavaroitasi. Heillä oli tuttavilla rannalla vastassa ja he veivät sinut mukanaan.

Emmehän saaneet koko juhlan aikana paljoakaan tavata emmekä vaihtaa montakaan sanaa. Mutta minä luulen, että sinä tiesit minusta niinkuin minäkin sinusta. En kadota sinua näkyvistäni. Asut samassa talossa puistotorin varrella, missä laulajatar silloin ennen, ja tulet samaan ikkunaan kiittämään serenaadista, jonka ylioppilaat — kai laamannin herrojen toimesta — panevat toimeen sinulle ja kuorollesi. Teillä on juhlassa suuri menestys. Seurailen sinua juhla-kentälle ja laulajaisiin ja kaikkialle — kaukaa. En pääse kosketuksiin kanssasi enkä erikoisemmin koetakaan.

On kuin tahtoisin vielä olla kiinni kaipuussani, pyrkimättä sen tyydyttämiseen. Välistä on, niinkuin en hennoisi vielä sijoittaa sitä mihinkään oleelliseen. Etsin kyllä tilaisuutta, mutta en sitä valmista, vaan jätän sen tavoittamisen sattuman varaan. Olen yhä edelleen selvillä siitä, että kohtaloni on ratkaistu: — joko — taikka . . . kaikki — tai ei mitään. . . kolmatta ei ole. — Mutta on kuin olisi arvan onnistumisen taikana, etten itse saa ryhtyä sitä vetämään enkä ratkaisua kiirehtimään. Hedelmän pitää pudota puusta omasta painostaan minun sitä ravistamatta. Sinunkin pitää kaivata ja tulla, ainakin puolitiehen, minua vastaan, sinunkin on astuttava askeleesi. Koska juhla-kentällä ja muuallakin menet muiden luo, mikset tulisi minunkin luokseni, jos sinulla siihen olisi tarve? Olethan tietystikin huomannut, että seurailen sinua kaikkialle. Tiedät jo, mikä on tarpeen, voidaksesi ottaa jonkun kehoittavan askelen, vuorostasi sinäkin. Ja minä odotan ja toivon sitä.

On kaikkien kuorojen huviretki laivalla. Varaan jo ajoissa itselleni paikan, istun ja odotan, täällä varmaankin olen saava paremman tilaisuuden tavata sinut kuin juhla-kentällä, jossa aina olet mukana jossain ohjelmassa tai omaistesesi ja ihailijoittesi ympäröimänä. Laiva on jo täynnä väkeä ja lähtövalmiina, mutta sinua ja kuoroasi ei näy. Odotan niin kauan, etten enää voi poistua. Siitä tulee ikävä retki minulle välinpitämättömien tuttavien seurassa, minun täytyy kuulla lakkaamatta laulua, joka minua tym-päisee, kun sinun kuorosi ei ole mukana, ja laulujen välissä iankaikkisia isänmaallisia puheita, jotka pyrkivät lentoon, mutta eivät pääse, räpyttävät vimmatusti, mutta eivät osaa nousta. Eivät muutkaan niitä kuuntele, vaikka huuttavat eläköötä ja taputtavat käsiään niiden loputtua kiitokseksi siitä, että vihdoinkin loppuivat — alkaakseen delleen.

Kun vihdoin viimein olimme kääntyneet ja olimme lähestymässä kaupunkia, tuli sieltä vastaan toinen laiva, menossa etelään, täynnä juhkakansaa, joiden joukossa, laivan sivuuttaessa toisensa, näin kuorosi sen kannella. Tietysti sinäkin olet siellä. Olen näkevinäni sinut, mutta sinä et näe minua. Heilutat liinaa, niinkuin et oikein tietäisi kenelle, ikäänkuin haparoiden, toiselta rannalta, ainoastaan olemassa oloasi ilmaisten — kuvittelin, että heilutit minulle, vaikken uskonutkaan. Mitäpä sinä minusta, mitäpä minusta kukaan?

Näissä juhlissa on minusta yhtäkkiä jotain teennäistä ja kieroja ja vaillinaista. Ne ovat olevinaan kansanvalistusjuhlia. Ketä täällä on? Herrasväkeä enimmäkseen, tuskin yhtään talonpoikaa, ei ainoatakaan työmiestä ottamassa osaa. Suomen suuret salot eivät ota niihin osaa. Ei näillä tällaisilla Suomen kansan pohjakerroksia valisteta ja herätetä eikä niiden henkeä ravita. Korprien kätköihin olisi mentävä puhumaan ja soittamaan, kylästä kylään, torpasta torppaan, köyhän kansan trubaduurina, niille, jotka eivät tiedä, että heillekin on jätetty kantelo jälelle. Jos minulla olisi ollut se pikkukuoro, olisin tiennyt, minne sen kanssa mennä, en olisi tullut tänne, en mennyt laamannin herrojen huviksi heidän saariinsa soittamaan. . . Minä siis saan puskea yksin sitäkin turvettani, tästä lähtien niinkuin tähänkin asti. Tunnen saavani siihen uutta sisua ja uutta kiristäväää voimaa. Ollappa minulla toveri, ollappa meitä kaksi!

Minä jo päätän: tahdon saada sen selväksi hänelle, joka meni minulle hyvästiä heittämättä, lähden hänen jälkeensä sinne etelään tällä samalla laivalla, joka ilmoittaa lähtevänsä tunnin kuluttua. Menen sinne sen vanhan toverini luo, sieltä jollain tekosyyllä sinun luoksesi, haen sinut käsiini vaikka maailman ääristä. . . Siirryin tietysti

sittenkin omaan laivaan, joka sekin lähti tunnin kuluttua. Voitin itseni — muka? Sillä oliko se nyt sittenkään mikään voitto? Eikö olisi ollut suurempi voitto voittaa itsensä toisapäin, ottaa kerrankin kohtalonsa omiin käsiinsä eikä antaa sen aina johtaa? Koska kuitenkin olin varma, peruuttamattoman varma, nyt sinun mentyäsi, että olit se ainoa ja oikea.

Kiduin kylmän yön kippurassa laivan kannella, pelastusvyö pääni alla. Kävelin raskaan taipaleen laivarannasta kotiin.

Miksi sittenkin olin ollut niin saamaton, miksen sittenkään tarttunut onneni ohjiin?

Siksikö, ettei niin pitänytkään, koska niihin on kenenkään itsensä turha tarttua, turha koettaakaan temmata niitä itselleen ja pakottaa omaan puoleensa sitä, minkä on mentävä toisaanne? Ovat luulleet sen voivansa, maailman valtiaat. Ovat olleet olevinaan ohjissa. Olivatkin kohtalotarten ruoskan alla ja sen alla huohottivat, huohottivat ja sen alle nääntyivät. Ei kukaan ole oman onnensa seppä, vielä vähemmän muiden. Ainoa, jolla voi tehdä tyhjäksi riippuvaisuuden tehon, on: ei ohjata, ei uhmata, vaan kyyristyä ja kestää.

Minulle yritti tulla tämä täytymykseen tyytymisen mieli, mutta minä työnsin sen silloin vielä ovesta takaisin.

Kapinoin tietämättä mitä vastaan... Menisinkö sittenkin sinne etelään?

Mutta minä puskin pohjoista kohti, minun täytyi saada jostain itselleni turvaa, ja minä painoin erämaahani ja erämaani taa niinkuin ennen.

Viimeinen, erotaival alkaa.

Olin pannut häntä varten, kuviteltuani ja kaivattuani varten, täällä uuteen kuntoon vanhat huoneet ja liittänyt vanhoihin uusia, olin muokannut häntä varten maat, rai-vannut uutispeltoa, ojittanut suota, kyntänyt vaot ja kylvä-nyt hänelle niihin. Häntä varten kalkkoi kirves hirsimet-sässä, soljui auringossa välkkävällä talvisella tiellä rakennus-puu pihaan, sinkoili lastu uuden kesäaitan salvoksella maaliskuun auringossa kuin koskessa vesipisarain pärsky. Hän oli tulevinaan välipalaa tuomaan, nousevinaan teli-neille, piiluni iskeytyi levähtämään hirren päähän ja minä istuin hirrelle ja minulle ojentui höyryävä juoma ja vastalei-vottu lämpönen, hän viipyi ja ihasteli työaloja, suunnitellen apuna, miten tämä ja miten tuo — hän lähti omiin askarei-hinsa, notkahdellen, hyrähdellen ja kerta vielä jällellen katsahtaen ja häipyi — mutta ei kadonnut. Oli täällä vaikei ollut, mutta oli tuleva kerran. Minä häntä varten rakentelin ja laittelin, se elämäni ainoana tarkoituksena ja se tarkoitus ainoana ilona. Veistelin talvella soutuveneeseen, sivelin siihen ruskean tervan toukokuun paahteessa, lounastuulen liehtoessa kesää, tein sille telat uuden uimahuoneen viereen — sorvasin talvipuhteella rukin sijansa katsojaa odotta-maan, höyläsin sukset, raudoitin kahden istuttavan reen ja kahden ajettavat rattaat — oli kasvatettu kotivarsasta nuorikolle nimikkovirkkukin.

Oli tullut hyvät vuodet, pelto työnsi ruista kuin kais-iaa, kaikki onnistui, hän oli se hyvä haltija, joka hoiti taloa, häntä itseään ei näkynyt, vaan jälet näkyi muuallakin kuin vitilumella ja rannan hiekassa, se sai minulta uhriksi par-haan, mitä minulla on: ainaiset ajatukseni ja lupaukseni, eikä muuta vaatinut, siihen tyytyi. Oli kysyvinään, oli käskevinään kertomaan ja sai tietää elämäni aikaisim-matkin ilot, hilpeimmät muistoni — kun istuin yksin eh-

toisin puutarhassa koivun alla ja kun iltarusko riutui ja lehmisavu halaili peltoa ja iltausva niittyä ja ojensivat toisilleen kättä aidan nurkassa pihlajan yli. Tiesin, että hän tulee ja ottaa iloiten vastaan, minkä minä iloiten annan, en tiedä, milloin, hän voi tulla milloin hyvänsä, siksi täytyy tämän kaiken aina lamppuna palaa — kukkakimppu kuvan alla olkoon aina valmis ja aina tuores, joka aamu sama ja joka aamu uusi, jossa on kaikki kukkasat keväiseltä niityltä, kaikki toivot tulevasta ja kaikki muistot menneestä: hänelle pyhitetyt lapsen näyt, pojan haaveet, oudot linnut, ruskea elukka tuossa hernemaassa, valkoiset tytöt ja punaiset, Taaton täti, Satu-Anni, Kenoveeva ja kesy hirvi, Johanna, kurjet ja joutsenet — ja että olen saanut takaisin vanhat ihanteet ja omistanut uusia, ollut itselleni uskollinen — ja kuinka mielestäni niiden kera kohosin ja kirkastuin, ylenin ansiokkaaksi ja arvokkaaksi sille, jota palvelen — nuorukaisen lupaukset ja saavutukset, taistelut ja voitot — kaikki nämä tapaukset ja ajatukset ja tunteet soiden sanoina, kerran sinulle kerrottavina.

On nyt, niinkuin olisin kautta elämäni valmistellut ja pyhitellyt ne kaikki kuin häälahjaksi, tervetuliaisiksi uuteen kotiin: iloisimmat ja ihanimmat ja onnellisimmat elämykseni kaikesta, mitä minulla siihen saakka oli ollut.

Äitivanha on aavistanut aherrusteni salaisen tarkoituksen, arvannut tarmoni ja työiloni syyn, sen herkkään korvaan on kai kuulunut jännittyneen työjousen hermon värinä, ja hän sanoo istuessamme viikon viimeisenä iltana uuden aidan kynnyksellä, minulla kädessä sen avain, jonka minä, viilattuani sen lehden ja sitä pajan jäleltä sirosteltuani, olin pudottanut hänen helmaansa, sanoo: — »Olisi jo aika ripustaaksesi aittasi avain nuorikon vyölle.» — »Ei ole vielä sattunut sopivata.» — »Pitäisi katsoaksesi, olisi jo aika

tuodaksesi.» — »Olettehan täällä te, äiti.» — »Pian minusta aika jättää» — ja hän alkaa taas esitellä omia ajattelemiaan. — »Kun eivät minun kelvanne, etsinet itse», huokaa, kun vaikenen. — »Mistäpä minä heitä?» — »Menet juhille, siellä heitä karkeloinee kassapäitä sinullekin.» — »Jollei joskus lentäisi lintu räystään alle minun liikkumattanikin?» — »Ei tule sekään lintu liikkumatta.» — »Tuleehan tiainen ja pääsky, herään päivänä kesäisenä ja siinä se sirittää.»

Mutta laitto äiti kuitenkin eväät ja lähdin — hänelle mieliksi, lienee ollut aavistukset itsellenikin.

Kävi, niinkuin kävi.

En voi enää jäädä tänne, missä kaikki liiaksi muistuttaa sinua — joka olit täällä ollut, vaikket ollutkaan ollut — niinkuin muistutti tuonnoin, tänne haudaltasi palattuani, ennenkuin taas tulit takaisin. Tulet joka paikasta kummitellen vastaani, et enää toivottuna haaveena, vaan menetetyn aaveena. En kuule enää ääntä, vaan äänen katoavan kaiun. Ei kukaan enää voi asettua siihen, missä sinä olit. On autiota, sisällötöntä, on käynyt kulo, ei pala enää aarnituli kätketyn aarten yllä. Käväisit pesässä, hylkäsit sen, pyrhädit pois eikä kukaan toinen ole ottava sitä haltuunsa. Ei ole täällä sijaa enää entiselle kaipuullekaan, veit senkin viihdytykseni mennessäsi, otit senkin, ja omasihan olikin. Ei ole siitäkään enää, tarkoituksettomasta, toivottomasta, itseänsä jäytävästä ikävästä.

Minun täytyy siis täältä pois, autiosta ja tyhjistä talosta, itse aution ja tyhjän.

Minne, en tiedä. Jonnekin toisaanne kuin mistä tulin. Anti-koirani, aina samaniminen, tyttären tyttären tytär, tietää, on ollut vastassa laivarannassa, on kieppunut koko päivän kintereilläni, mieliteltyt, viekoitellut — juoksee

rantaveräjälle ja kutsuu, kulettelee kalakonttia pitkin pihaa, retuuttaa sen rantaan, kiertää häntää verkkovajan ovella, vakiutuu viimein uuden veneen kokkaan ja ulvoo — ensin ikävästä, kun en tule enkä välitä, sitten ilosta, kun tulen ja alan vääntää hankavitsaa — tietää kaiken, ymmärtää kaiken, jonkun vaeltavan ihmishengen kätkö.

Äiti vanha kysyy puutarhan portilla:

— Menetkö minne?

— En tiedä niin tarkoin.

— Jos menet koskille kalaan, ota ruissäkki myllyyn.

— Se sopii. . .

. . sillä miksen menisi koskille yhtä hyvin kuin minne muuannekin.

— Ja elä tulekaan ilman lohia ja suuria säyneitä — ota astia ja anna myllärin Johannan suolata, tulee pian heinänteko ja särpimen tarve väelle. Kai otat verkkosi ja onkivehkeesikin?

Äiti tietää, mistä poikansa mieli aina viihtyy.

Äiti on nähnyt hänen mielensä mustaksi ja aavistelee syynkin: jos lieneekin juhlilla jotain etsinyt, ei ole löytänyt. Ei tiedä muuta, mutta ei utele, ei äiti koskaan utele. Tahতোisi parasta ainoalleen, viimeiselleen — kuolivat nuorina toiset. Äidiltä ne vietiin, häneltä vietiin kaikki, minulta ei. Äiti eli heissä, minä aina omissani. Lienenkö muistanut lohduttaakaan silloin, kun olisi pitänyt. Äiti kätkee omat huolensa, kuta suuremmat, sitä tarkemmin. Ei osaa nauraa, mutta ei myöskään itkeä, ei ainakaan muiden nähden, aina tasainen, aina tyyni, yöllä vain joskus kuuluu seinän takana valvovan hiljainen huokaus, silloin surree, minkä surree, aamulla on taas ensimmäisenä työauransa kurjessa. Ei hän muistojaan pakene eikä aaveitaan pelkää. Hävettää itseäni näiden omien huolieni haudonta ja petty-

mysteni paisutus ja oman onneni ikävän hemmottelu — enkä sittenkään voi olla sitä tekemättä.

Laittoi äiti taas eväät, lähden hänelle mieliksi, lienee ollut jotkut aavistukset itsellänikin.

— Varaja kiviä koskissa — ja sano terveisiä Johannalle — tässä on vähän viemisiä sen lapsille.

Kaikki hän muistaa, sydän omasta tyhjä, täyttää sen toisilla. Lähdenkö? — mutta onhan kuitenkin mentävä myllyyn.

Kun astun veneeseen, on kuin lähtisin pakoon, niin kuin pelkuri. Mutta kun tartun airoon, tulee taas tarve ponnistaa pois poistumisen vuoksi. Äiti on äiti ja minä olen minä, kumpikin hoitakoon itse huolensa, hän tehköön sen omalla tavallaan, minä teen omallani.

Ja minä soudan suuria tyyniä selkiä, eikä kuulu muuta kuin kaakkurin huuto ylhäällä ilmassa. Tulen laajaan virran suuhun ja airo sipaisee nuokkuvia ruohoja ja kumoo kaislikoita, sakeita kuin hankia, kun soudan harhaan. Vetelen virtoja ja vuolaita suvantoja, joiden rannoilla nukkuu suuria taloja äyräillä ja kuvastuu taivasta vastaan kaivonvinttejä. Virran suu kapenee ja tulee ne suuret luhtaniityt ja niiden lukemattomat ladot aina etäiseen, matalaan metsänrantaan saakka, minkä takana ovat ne suuret kurkisuot, joilta kuuluu auringon noustessa silloin tällöin pitkiä parahduksia. Aamuaurinko vetää kylmää kultaansa soitten yli näkyvälle erämaan vaaralle. Sen alla on se koski, mihin pyrin.

Raukaisee, haukkaan eväitä. Mitä minä oikein sinne? Ketä minä pakenen? Maksaako vaivan? Enkö ole raukka? Siinähan on ruissäkki, niin — sitä vartenhan minä.

Korven reuna lähenee, veden kulku kiihtyy, joki laajenee matalaksi sahiksi, jossa vesi väräjäi kuin tuulen virin alla aina samassa paikassa, ei murru, joskus vain jossain kulahtaa kuin nielevän kurkku.

Lähden taas. Avartuu eteen suvanto, koommin kuin pieni järvi, kalasauna rannan kaarteissa suuren kuusen alla. Olisi siinä erakolle maja, mutta kauemmas kaipaa mieli. Vedet kapenevat taas ja niiden vauhti kiihtyy, vesi mustaa kuin Tuonelan joessa, rannoilla juuriltaan suistuneita honkia, ja alas ui vaahtopalloja, pöyheitä kuin kuontaloita, kosken irti tempomia ja sen sotkemia.

Soudan ja soudan, sauvon ja sauvon.

Päivä kallistuu iltaan, hyttynet hurisee, lohi silloin tällöin loiskahtaa ilmaan. Anti-koira istuu kaiken aikaa perätuhdolla, vainuten vesille ja vainuten maihin, tuon tuostakin vilkaisten minuun: — Siinähan taas hyppäsi lohi, mikset sinä ongi? Tuolla ui sorsa poikineen, mikset sinä ammu? ... Tuolla tuoksuu metsopoikue karpalomättään kupeessa — etkö näe — miksemme mene maihin? .. Mikä sinua vaivaa? Tiedän, mutta onhan tässä tärkeämpiäkin. Vai olet nyt taas sillä päällä? Ja se haukkuu kiihkeästi.

— En ole millään päällä. En pysähdy, en ammu, en ongi, koska minun täytyy toisille perille. — Mille perille? — Mille perille tahansa!

Vaahtokuontaloita viilettää yhä tiheämmin alas, kuta ylemmä tulen. Rannat kohooa, väylä kiristyy, koskitaival alkaa. On käytävä sauvoimeen käsiksi, on otettava ase kädessä veneenalaisten erämaan vesien voimaa vastaan. On saatava nämä rukiit myllyyn, vähät muusta! On saatava rukiit myllyyn ja särvintä äitivanhan heinäväelle, vähät muusta — onhan juuri sitä varten lähdetty. Elä

vilkuta siellä suvannon lehtosaassa rantapuiden välissä enää sinä, ei ole aikaa, et ole kuitenkaan sinä, ja näkyjä en tahdo enää nähdä. Tämä on eroretken viimeinen tai-val, ole siellä, minne jäit. Ei ole nyt aika kuvittelujen ja kaipuun. On aika puskea hyrskystä hyrskyyn, sauvoimen ponnistaa pohjasta ja sysätä suoraan kokka, kun koski kampeaa ja virta painaa vinoon. Tämä sinun veneesihän nousee nivasta nivaan kuin linnunpoika räpylöin ja siivin. Nousee, kun täytyy — ja vaikkei olekaan muuta turvaa kuin oma itseni, niin ei ole, elköönkä tulko. Jottako nousisit, pursi, paremmin, jos meitä olisi kaksi, jos toinen perässä, toinen kokassa, toinen pidellen, kun toinen vaihtaa sauvointa ja työntää? Nousen yksinkin — mistä sinä tiedät, että kävisi muka paremmin kaksin? Yksin olen, itse ainoa omani. Sinä menit sinne, minä menen tänne.

Sauvon vastedes elämäni niinkuin nyt tämän kosken. Suoriun siitä, niinkuin tästä. Se on siinä, miten vihaisesti sauvoin ponnistaa pohjasta, siinä, miten painan ja painin. Ottelemme siis, sinä elämänikin vastavirta, sinä kohtalonikin kinahmi. Vaikka olkoonkin joka otteessasi uusi yllätys — minä voitan. Nyt tiedän, mitä varten tänne tulin. — Mutta kenen tässä voitan? Sinutko? Sinunko kanssasi nyt taistelen? Sinuunko kiukkuani pusken? Mitä varten?

Siinähan onkin jo suvanto ja voitto ja lepo! Siinä on leppoisa, sileä suvanto, jota vene viiltää, niinkuin sitä nyt työntäisivät samat voimat ylös, jotka äsken painoivat sitä alas, viimeisellä vimmallaan. Olen saanut itselleni niiden voiman.

Mitäkö varten taistelen kanssasi? Sinunko uhallasi olen tässä, sinuako uhmaten? Syytinkö äsken sinua? Mistä? Eihän ole linnun syy, että sattuu lentämään tien poikki, jota minä satun kulkemaan, eikä pysähdy, enkä minä häntä sentähden saa.

Kuitenkin kaikitenkin — kosket on välillä ja virrat ja suunnattomat selät ja mahdottoman avarat maat, talottomat taipaleet. Ei mitään tietoa toisella toisesta, eikä tarvitse ollakaan.

Eroko? Kaikenko ero? Ihanko uusi taival edessä? Ettäkö elämän onni ei ollutkaan siellä, mistä sitä kaiken elämäni ensin vaistosin ja sitten tietoisesti etsin? Eipä siis ollut. Kun ei ollut, niin ei ollut.

Taas on tyyntä vettä, rannat nousee, aukee lampi, sitten virta, sitten pieniä järviä ja soilahteleva pitkä suvanto — ja siinä se nyt sitten taas on — kahden vaaran puristuksessa putous, jossa keltainen vaahto kaatuu kallio-
paaden yli. Putouksen vieressä on pienoinen mylly, ratas pärskyttäen vettä mustaan märkään seinään. Ylempanä myllärin tupa ja kiviaidan ympäröivät pellot. Takana on lehtoinen vaaran rinne, ylinnä avopää kallio — joita kaikkia, putouksesta alhaalta vaaran laelle ylös, hehkuttaa ilta-auringon viimeinen ilotuli. Tulee aina mieleen, tänne näitä vesiä sauvoessani: Kas, mikä majatalo Tuonen tumman joen partaalla — sitäkö varten, että väsähtänyt sielu saisi yöpyä matkallaan ikuisuuden ylävesiin, alkulähteelle, missä se sitten lieneekin, ehkä sokeana hetteen silmänä jossain hiekkaharjujen tai honkanummien umpisuossa — tuo tuli ensi kerran mieleeni, tulee joka kerta ja nyt taas, verkalleen huovattessani perä edellä, perätuhdolla Anti, punertaen sekin, illan hohteessa, itsekin punainen.

Anti haukahtaa. Vene viilettelee suvantoa alas, äiti perässä, myllärin emäntä, entinen Repolan Johanna,

lapsineen, yksi tyttö kokassa soutaen, kaksi keskituhdolla, yksi kokkakaarella istuen. Tuntee tulijan ja huudahtaa:

— Voi minun päiviäni — kun en ollut tunteakaan uutta venettä — oltiin menossa saunan lämmitessä vastaksien taittoon — ka, soutakaahan, tytöt!

Virta kantaa heidät ohi, ennenkuin ehtivät tarttua airoihin. Hän huutaa minulle, että soutaisin uuteen valkamaan niityn alle, missä on verkkovaja ja näkyy virepuut, siinä on parempi laskea maihin. Olen maissa ennen kuin he ja joudun kokastamaan heidän venettään, josta pipanat piipertävät maihin kuin vuonat karsinasta. Äiti käskää antamaan kättä ja notkahuttamaan, ja he notkahuttavat, kaikki samannäköisiä ja melkein samankokoisia, vanhin ihan niinkuin äiti ennen, kaikki valkotukkaisia ja heleäsilmäisiä — minua vihlaisee nuorinta, ristityttöäni, ilmaan keikauttaessani tunne: ollapa minullakin, mutta ei ole eikä mahda tulla. Äiti itse on hämillään ja hyvillään, kasvot välkehtien niinkuin aina, herahdaen vuoron nauruun, vuoron koettaen vakiintua totiseksi — ei tiedä oikein, mitä sanoisi, sitten sanoo:

— Juoskaa, tytöt, myllyyn sanomaan isälle, että tuli vieras . . . että tulee ottamaan säkin . . . Tultiinpahan taas . . . ja kalapönttökin mukana, kyllä se pian saadaan täyteen . . . lohet hyppiikin kuohun alla niin että . . . nyt siellä taas yksi ja tuossa toinen! — Ja vasta sitten hän tuli tervehtimään, pyyhittyään kätensä esiliinaan:

— No terve, no terve! Kyllä nyt Ville tulee iloiseksi, kun on odotettu jo pitkään . . . tuli juuri kotiin salolta puita lukemasta metsäherran kanssa, maanantaina se taas lähtee . . . Siinä se astuu, jankkailee, vaikka tiedän, että juoksisisi, jos ilkiäisi — hei, astu ravakammin alamäessä, elä tuossa jarruttele!

Mies, jätterä, tyyni, harvapuheinen, vaimonsa vasta-kohta, yhtä pidättyväinen kuin tämä eloisa ja puhelias, ensi näkemältä melkein tyly, jos ei tietäisi — ainoastaan silmät ja suun ympärys muhoilevat, ilmaisten mielihyvää ystävän tulosta.

— Maltettiinpas lähteä . . . vaan lienee ollut tärkeitäkin touhuja . . . Ja uusi vene? Ja omaa tekoa? Eikä taida pahasti vuotaakaan.

Hän tarkastelee saumoja, nostelee kokasta ja perästä.

— Sopii kiittää Villen oppilaansa työtä, niin kiittää itseäänkin samalla, minä sanon.

— Se on Villen paras kiitos, kun ei moiti, nauraa Johanna.

— Ei ole hullumpi ensi tekeleeksi.

— Tekeleeksi! Se pitää sitten jo olla maailman mainio, joka ei ole Vilestä hullummaksi.

Ville vääntää ruissäkin selkäänsä ja me kokoamme Johannan kanssa muut tavarat ja nousemme pihaan. Koirat ovat löytäneet toisensa, heidän Ottinsa ja minun Antini, sisarukset, samaa pentuetta, Repolan peruja, yhdennäköiset, pystykorvat, punaiset ja kippurahännät, että tuskin voi toista toisesta erottaa, ja ryntäävät molemmat päälleni, ulvoen ja nuoleskellen — sitten puree Ottia kirppu ja sen on istuttava perälleen puremaan, jolloin Anti tarttuu häntään ja alkaa laahata, ja silloin taas alkaa kahina ja härinä.

Pikkutyöt ovat turvautuneet äitinsä helmoihin.

— Ka, oletteko siinä, eihän vieraan Antia tarvitse pelätä enemmän kuin omaa Ottiakaan. Minä sitä sitten en ole saanut noista kakaroista rauhaa, ensin äidin ja sitten omani . . .

— Katsokaa, Konttisetä viepi vuonaa karsinaan! huudahtavat tytöt ja rientävät kaikki rinnettä pihaan, missä vanha äijä, pärevasua kantaen, tulee tuvasta ja menee nurkan taitse navettaan päin.

— Mitä se ukko kantaa?

— Kun se tullessaan löysi vuonan louhusta, jalka poikki, niin sitä se hoitaa. Se sen satoi ja on makuuttanut tuvassa ja nyt näkyy vievän karsinaan, kalun se taitaa siitä saada. — Käypi tupaan, minä menen laittamaan lettutaikinaa.

— Ei nyt pidä turhaan sitä vaivaa nähdä.

— No, ei toki milloinkaan ilman, se kuuluu meillä asiaan niinkuin ennen Repolassakin.

Heidän talonsa on pengermällä, tupa, aitat, navettarakennus, takana jyrkästi nouseva jylhä, komea vaara, Kurkivaara. Pihalla on kaikkialla kerppuja kuivamassa, nurkissa, tikapuilla, aidalla. Tupa on kuin vihreällä verhottu. Tästä näkyy koski ja suvanto ja siintävät kaukaisuudet yli pohjoisten salojen, soiden ja erämaan järvien. Istahdan rapuille levähtämään. On yhä enemmän viihtyisää ollakseni. Ville kantaa vettä saunaan, joka on vähän alempana. Johanna askartelee aitassaan.

Hän on sama kuin vuosia sitten, sama reipas, ystävällinen, huolekas ja iloluontoinen — sama ilme, samat liikkeet — silloin pikku tyttö, nyt emäntä ja äiti. Hän oli ollut meillä asuntoa rippikoulussa, joka käytiin yhdessä, olimme olleet hänen veljensä Taavetin häissä, hän morsius-tyttönä, minä sulhaspoikana. Hän joutuu naimisiin nuoren metsänvartijan kanssa, miesten parhaan, kaikkitaitoisen, sepän, kirvesmiehen, metsämiehen, joka oli rakentanut itselleen torpan ja myllyn tänne erämaahan. He elävät hyvin, molemmat aina työssä ja hankkimassa. Tulen

tänne tuon tuostakin kalastamaan ja metsästämään, milloin koskitietä soutaen ja sauvoen, milloin suksella hiihdellen yli suurien soiden, Kurkisuon ja sen takalistojen, ja yli Kurkivaaran — ensi kerran silloin, kun lähdin itseäni pakoon; silloin pois keväisiä hankia, pois kotoakin heti, silloin melkein niinkuin nyt. On uisteltu Villen kanssa loheta ja tuulastettu hauet, ammuttu teeret, metsot, jänikset, on haasteltu monet yöt nuotiolla, revontulten hulmutessa taivaalla, ja tuumailtu maailman menot ja tämän oman maan asiat halki, joita metsänvartija ja hänen vaimonsa seurailevat kuin omiaan, lukien kaikki kirjat, joita saan heille hankituksi. Ollaan ystävät Johannan ja hänen miehensä kanssa, Johannan ehkä vielä enemmän kuin miehen. Viivyskelen täällä joskus viikkokaudet. Tuloni näyttää aina olevan heille iloinen, mieluinen yllätys, eivätkä tiedä, miten pitää minua hyvänä. Heissä on kaikkea sitä, mikä minulle ihmisissä aina on ollut miellyttävintä ja arvokkainta: ystävällisyyttä ja auttavaisuutta ja herttaisuutta ja osanottoa, tarve olla mieliksi ja aina antaa, mitä itsellä on — haastan heille kaikki asiani niinkuin hekin minulle — ollaan ystäviä, minulla on vähän enemmän kirjatietoja, heillä enemmän elämän ja kokemuksen. Täällä minä aina pääsen siitä, mikä minuun muualla tarttuu epämieluisaa ja minulle kuulumatonta, tai kuormittuu raskasta. Täällä haihtuu haikeudet ja katoa kaipuut. Täällä on minulla oma kesäaittani, niinkuin erakolla maja, joka Villen kanssa yhdessä kalkuteltiin ja sammalsaumoille salvettiin — leikkillä puhuen: minulle muka vanhain päivien varalle, kun äiti kuolee ja minä myön talon ja muutatan tänne vaariksi, eläkkeelle, ja Villen ja Johannan lapset saavat periä sen huoneen ja mitä minulta muutakin jää. Johon Johanna nauraa: — Omasi kanssa siihen kerran tulet — ja olisi

jo aika tullaksesi . . (hän sitä samaa, mitä äitikin) . . johon minä: — Tuo Ville vei, ennenkuin minä ehdin. Johon Johanna: — Taisi tulla vakainen vahinko.

Yksi tytöistä tuiskahtaa nurkan taitse:

— Äiti, tulkaa katsomaan, se seisoo jo kolmella jalalla!

— Hyvä, hyvä, mutta en minä nyt jouda, sanoo Johannan ääni aitasta.

Tyttö tuiskahtaa sinne takaisin. Minä seuraan. Siellä on vuona karsinassa, seisoen kolmella jalalla, neljäs lastoitettuna ja sidottuna. Emo määkii kujassa, mutta vuona ei välitä siitä, vaan tunkee turpaansa häkkioven läpi, jossa hoitajansa maassa istuen sitä hyväilee ja sille haastelee, kiintyneenä siihen niin, ettei huomaa, ennenkuin minä tervehdin.

— Päivää, päivää, — ka, kun ne olisivat sen tappa-
neet, kun eivät luulleet kalua tulevan, vaan tulipahan . .
kohta otetaan lasta pois . . menkää, tytöt, nyhtämään nuorta
heinän helvettä pellon pientarelta . . katsohan, kun ei välitä
yhtään emästään . . hoitajansa sormeaa vain imee . . . Ker-
ran minulla oli koira, jota vähän aikaa hoidin, niin se seu-
raili niin, että kun en saanut haihtumaan muuten, niin
piti sitoa ja minun lähteä veneellä suuren selän yli — jaa,
jokos minä sanoin päivää, terve, terve . . . menkää, tytöt,
menkää . . minä heitän sille vielä olkia vuoteeksi . . . Käy-
dään tuonne pihaan . . . Istutaan vaikka tähän rappusille . . .
Mitäs sinulle sitten oikein kuuluu? . . . Olitko juhlilla?
Hyödytkö niistä mitä? Antoivatko laulannat lohtua sie-
lullesi?

— Enpä tiedä.

— Sitä minäkin, ei niistä meikäläisille . . olinhan
tuolla minäkin kerran . . en minäkään niistä heidän tor-

viensa toivotuksista ja rumpujen pärrytyksistä ja juhla-puheista ja paukutuksista.. enkä minä sitä huitomista ja kuin väkisin laulattamista ja kilvan kirkumista, jotta kuka paremmin parahtaisi.. se on minun musiikkiani, kun tuo Johanna soittaa kanneltaan tuvan hämyisessä karsinassa.

— Nyt saunaan! hoikkasi Ville törmän rinteeltä.

— Tullaan, tullaan! hoikkasi Konttisetä vastaan.

Joka kerta kuin tavataan, pitkienkin aikojen päästä, menee meiltä heti puhe näihin tämmöisiin. Hän on ystäväni, niinkuin nämä täällä, ja muitapa minulla ei juuri olekaan, eikä ole ollut tarvis eikä enää tule. Hän on melkein sama kuin silloin, kun kävi ensi kerran meillä ja haastoi minulle hyvästä haltijasta ja miten sitä on hoidettava, että se viihtyisi, ja yhä hän siitä haastaa. Ei kukaan tiedä, kuka hän oikein on ja mistä kotoisin, enkä minäkään ole kysynyt. Kerran hän kuitenkin: että »olisi ehkä voinut tulla vaikka pappi tai vaikka lääkäri, tai vaikka runoniekka eli rohvessori, jos en olisi sairastunut kovaan sielun tautiin ja tuskaan, jossa oli vähällä henki mennä, mutta ei kuitenkaan mennyt henki, vaan tuli, tuli henki sanomaan näyssä, että minä olen se kaiken hyvän henki ja kaiken kauniin henki ja sinun on seurattava minua ja opetettava minua muille. Siitä ei siihen aikaan kukaan tiennyt, mutta nyt on jo niitä, jotka tietävät ja ymmärtävät tai ainakin aavistavat. Minä olen sen kuiskaava ääni erämaassa.» Hän parantelee ihmisiä ja eläimiä luonnonlääkkeillä, hieroo, kylvettelee, lääkitsee luun ja lihan vikoja ja tyynnyttelee ja viihdyttelee verien vihoja. Ei ota mitään maksua vaivoistaan, mutta ruuan ja vaatteen ottaa, kun annetaan, ja evästä konttiinsa pitemmille taipalille. Ei hän viihdy kauan paikassaan, katoa pitkiksikin ajoiksi, mutta kun pa-

laa, on, niinkuin olisi ollut kaiken aikaa talossa, elänyt yhdessä mukana ja tietäisi, mitä on tapahtunut ja mitä tarvitaan. Hän on näkijä, aavistelija, ymmärtäjä, joka virittelee ensin oman sielunsa sen vireeseen, johon yhtyy, ja siitä vähitellen hänen sielunsa omaansa. Olemme soitaneet monet sielun sävelet yhdessä, hän tulee kuin kutsutuna silloin, kun minulla on sen soiton tarvis. Hän sanoo tietävänsä, kuulevansa kaukaa, milloin kuka häntä kutsuu.

Istumme lauteilla, vastojen hautuessa, suloisessa lämpimässä, ennenkuin löyly vielä on lyöty.

— Olisin minä kuitenkin tahtonut siellä juhlilla yhden laulattajan lauluja kuunnella, jatkoi siinä Konttisetä.
— Olisin vielä kerran tahtonut kuulla niiden etelän tyttöjen kuoroa.

— Missä te heidät kuulitte?

— Ka, oletpa kuullut sinäkin ja nähnyt, koska sitä äänesi vieläkin värähtää. Ja jos olet kuullut ja nähnyt ja ymmärtänyt heidät oivaltaa, niin on heistä ollut siellä juhla sinullekin, niinkuin oli minullekin. Missäkö? — elähän, Ville, vielä lyö löylyä, annahan, kun haastellaan, tekisin siitä runon, jos osaisin — tuli vastaan neitoparvinien kainalossa, haltijatar impineen valkealla hiekalla — ilakoivat ja lauloivat, minä metsän reunassa polulla ihmeissäni istun ja kuuntelen — näkevät minut, eivät kirkaisten kummitusta pakoon, vaan huutavat tyttö eväilleen — esitteleikse, sanoo nimensä, itsensä ja sisartensa — ei kysytäkään, kuka on tämä äijä ja minne hänellä matka, niinkuin täällä aina muut yli olan ja nenän vartta pitkin, vaan tietä kysytään, milloin laiva lähtee, onko kiire, jos ehkä tiedän, saavatko luvan kysyä — he matkalla juhlille — on tultu Savon saloja ja järviä ihantelemaan, tänne tahdottaisiin jäädä, täällä aina olla, ei siellä, mistä he, näiden

näköalain vertoja. — Pitää tulla tänne olemaan, minä sanon. — Eihän tiedä. Tekisi kyllä kovin mieleni tulla, hän sanoo ja katsoo herttaisesti kaihoten. Minä heidät neuvon siitä eteenpäin, saatan oikotien päähän, josta vie laivasiltaan — siitä hän kiittää, ottaa omasta rinnastaan kukan ja kiinnittää minun rintaani, ukkorähjän, tämännäköisen kulkijan ja kerjäläisen — ja laulaen lähtevät, ei kuulu tirkskuntaa tienkäänteeseen takana näiden tyttöjen, vaan vilkuttavat kädellä ja liehuttavat liinoja harjun rinteeltä. Sanon sinulle: en ole ihanampaa nähnyt — sinua aattelin: siinä sinulle nuorikko taloosi — siitä minullekin muistelemisen iloa koko taival tänne asti erämaan halki. Minä kun mitä semmoista näen ja kuulen, sitä tallettelen ja kantelen kuin linnunpoikaa povella. Ne olivat nekin sitä hyvän ihmisten heimoa, olipa olevinaan heitä ikäväkin. Nyt saat, Ville, lisätä lämmintä.

Kylvetään verkalleen — Ville haastaa asioistaan, ja sitten istutaan ulkona rahilla saunan seinämällä illan viileässä, polvella puhtaat paidat, jotka Johanna on siihen pannut, kullekin omansa.

— Hohhoo, huokaa vanhus, — onpa taas hyvä olakseni, hyvän ihmisten höivissä — onhan siinä puhdas paita minullekin — se on tuo Johannakin sitä hyvän ihmisten henkiheimoa — sitä on Taaton mamsselikin — ei niitä ole monta, vaan joitakin on — sitä samaa valittua sukua ovat. Minä uskon, että maailmassa on kahdenlaista heimoutta, ruumiin ja hengen. Hengen heimoudet kulkevat kätkeytyinä vuosisatain, ehkäpä tuhansienkin alitse — antiikista ja Egyptistä ja Intiasta ja vielä kauempaakin historian aikain kautta näihin päiviin asti — yksilöityvät ja uusiintuvat ohi ruumiillisten periytymisten henkien periytymisen tietä ja sen salaväyliä.. niistä ajantiedot

ihmeissään kertoo, pyhistä miehistä ja naisista, mutta paljon on semmoisia, joista historia ei mitään tiedä eikä ihmiset tiedä, mitä aatelia he ovat — ei näitä kaikki ymmärrä enkä osaa selittääkään, mutta sinä ymmärrät, sinulla on vähän semmoiset tuntosarvet kuin minulla. — Minä vielä siitä työstä — onko mitään ihanampaa luomakunnan luomaa kuin hyvä ja hieno ihminen, kun on vielä nuori ja kaunis nainen! Se on ruma tarina, että se oli nuori nainen, joka vietti miehen ja sai aikaan syntiinlankeemuksen ja ihmiskunnan kirouksen — ei ihmiskunta ole langennut eikä kirottu, siinä on vain hyvänsä, huonoansa. »Uskotko, että tuo nuori morsiamesi olisi voinut käärmeen neuvosta sinut langettaa syntiin?» kysyin kerran apulaispapilta, joka oli kihlannut rovastinsa tyttären. Jäi siihen tuppisuuksi. »No, jos ei se, niin kuinka sitten joku toinenkaan?» Miksi olisi pantu pahasta maailman perustus? Ei se ole siitä pantu, vaan hyvästä on pantu. Ihmisen aivoitukset ovat hamasta lapsuudesta yhtä hyvin hyvät kuin pahat.

Johanna jo huikkasi tuvan rappusilta illalliselle.

— Tullaan... Se olisi pitänyt tehdä tämä tarina semmoinen, että maailma oli alkuaan riidan, sodan ja turmeluksen ja pahennuksen erämaa, mutta sen keskellä oli rauhan ja rakkauden keidas. Niin siinä keitaassa asuu luojan kaksi luomaa onnellista, ne syövät tiedon puun ja rakkauden puun ja kauneuden puun kaikista hedelmistä, joka puu on yksi ja sama puu, ja saavat siitä sen valistuksen, että menevät veräjälle ja puhuttelevat ohikulkevia ja ulkona olevia ja kutsuvat sisään käymään ja katsomaan heidänkin taloaan, että tulkaa näkemään, mitenkä täällä meillä eletään, ja sitä mukaa kuin tulijoita on, niin sitä mukaa siinä paratiisi laajenee niinkuin uudispelto ja sen muurit siirtyy niinkuin pellon

aita ja käsittää lopulta koko maailman, vaan joka ei osaa eikä tahdo elää, niinkuin paratiisissa pitää, niin se menköön takaisin maailmaan entiseen kurjuuteensa, kunnes tulee halu päästä uudelleen autuaitten asuntoon. Se olisi ollut sillä tavalla se maailman luomisen ja ihmiskunnan ylennyksen taru tarinoittava ja sillä tavalla ajateltava ihmiskunnan alku. Sitä on herttainen sillä tavalla ajatella ja niin minä sitä ajattelen yksikseni talottomilla taipalilla. Mitäs Ville sanoo?

Ville vain kuunteli ja muhoili:

— Osanneeko siihen semmoiseen minunlainen miettään, mutta en minä siihen aituukseen sentään kaikkea maailmaa tahtoisi.

— Eikä ole pelkoakaan, että koko maailma siihen pyrkisikään.

Verkalleen pihaan astuessamme virkkoi setä vielä:

— Olihan se ihana neito — ajattelin sinua . . . olisi siinä ollut taloosi emäntä, sillä oli niin tekevän näköiset kädetkin.

On illastettu tuvassa, Johannan letut ja kokkelit ja vasta kirnutut voit. Ville on vetäytynyt aittaansa, viikon raadannasta rauennut mies. Johanna on pannut lapsensa levolle, askarrellut viimeiset lauantai-ilta-askarensa, istuutunut karsinaan, polvella kantele, josta juoksuttelee hauraita säveliään, hämyhetken herättämiä.

Sitten hän soittaessaan yhtäkkiä kysyy:

— Et tainnut siellä vielääkään tavata sitä mieleistäsi, sitä viimeistä parasta, koska tulit tänne suoraan, vai tapasitko jo?

Puhuin heille kaiken. Miksen olisi puhunut heille tätä niinkuin muutakin! Olin pyrkinyt ja luullut päässeeni siitä eroon, koskia puskien kotoa pois. Mutta olin kai siinä vielä kiinni jollain viimeisellä venyvällä toivon säikeellä, koska oli tarve saada toivon apua toiselta. Jos Johanna ehkä näkisi sen toisin, jos hän löytäisi jotain mahdollisuutta — vaikkei muuta kuin uskoisi, ja vaikkei uskoisi, niin kuitenkin sanoisi uskovansa. Vaikkei sanoisi muuta kuin: eihän milloinkaan mitään tiedä. Mieli herailtaa ja sulaa. Kerron kaikki viimeisestä parhaasta, ensimmäisestä ja viimeisestä. Sanon senkin, että piti tulla tänne päästäkseni eroon.

— Vaan pitääkö nyt sitten antautua sen ainoan varaan? — sanoo Johanna, ei kuitenkaan niinkuin olisi todella tahtonut sanoa: ei pidä.

— Niin se nyt minusta vain on, että pitää.

— Ja niin sen on oltavakin! hän yhtäkkiä sanoo lämpimästi.

— En osaa ajatellakaan muuta kuin: hän tai ei kukaan muu. On kuin olisi silmä huiennut näkemästä muuta, kuin mikä siinä on kuva siitä häikäisevän kirkkaasta, josta sattui siihen pisto niinkuin auringon säteestä . . .

— Ei sitä osaa eikä ole tarvis — kun minä näin Vilen ja kuulin äänensä, niin löi kuin sokeudella kaikkeen muuhun ja tiesin samassa, että jollet sinä, niin ei kukaan muukaan, vaikken tiennyt, tokko tuo tahtoneekaan. Oli pitkät erot, kun vanhemmat panivat vastaan tyhjälle miehelle menoa, eikä luullut totta tulevankaan, vaan tulipas — ja tulee sinullekin.

Hän yhtäkkiä näppäili kanteleestaan iloisen sävelen, haaveillen omia haaveitaan, kai oman onnensa muistoja, mutta niinkuin samalla olisi tahtonut soittaa ne minulle,

minun puolestani, minun onnekseni — ja minulla oli siinä lyhyt hetkinen, niinkuin hänen ystävällinen uskonsa olisi ollut minun.

Setä on noussut ja pistäytynyt pois. Johanna ripustaa kanteleensa nauaan ja katsoo ikkunasta ulos:

— Siellä se taas sen vuonansa kanssa, se sitten on hyvä mies tuo setä. Ei taida hän olla kaikkien mieleen, mutta minusta hän puhuu oikeita, kun ajattelen vapaasti enkä muista, mitä ennen on käsketty ajattelemaan ja uskomaan. Keventää niin ihmeesti mieltä, kun se tulee taloon. Saisi olla vaikka ikänsä. Siellä on tila aitassa, niinkuin aina ennenkin... Minä vielä siitä äskeisestä: on vain ellettävä toivossa.

Minä elänkin siinä taas — ja miksen eläisi — se voi olla yhtä hyvin mahdollista kuin mahdotontakin — ja minulle on tullut sinusta yksi kuva lisää, joka on niinkuin oma näkemäni: ilakoiva tyttökuoro salojärven rannalla — ja kuinka sinä kiinnität kukan vanhan miehen rintaan ja heilutat hänelle hyvästiä, ja että olet sanonut: — Eihän tiedä, tekisi kovin mieli kerran vielä tulla. Eikä kestänyt kauankaan, kun minä sinut sitten näin laivasillalla.

Heittäyn vuoteeseeni, aitan ovi jääköön auki, en voi nukkua — kuka tämmöisenä yönä voisi nukkua! On se aika yöstä, kun taivaan valo on vaaleimmillaan illan viimeisen ruskon ja aamun ensimmäisen sarastuksen vaiheilla. Kaikki muut linnut vaikenevat, ja vain rastas laulaa. Koski rantojensa kuilussa kumajaa tummaa syvää säveltään, yölintu kuudessa nakkelee sen yli sirautuksiaan, milloin pitkiä kuin nauhoja, punaisia, valkoisia, keltaisia, milloin lyhyitä kuin helmiä, lasisia, hopeisia, kultaisia, ja kun se visertää, silloin ei kuulu koski, mutta kun se hetkeksi lak-

kaa, silloin kuuluu taas koski — hennon kurkun värinä voittaa vesien kurimon tohisevan torven.

Setä hissuttelee pihalla, ei näytä aikovankaan nukkumaan — hän muuten nukkuu milloin sattuu — ja kun näkee, että valvon, hän tulee, istahtaa aitan kynnykselle, tyhjä piippu kourassa. Ojennan hänelle kukkaroni.

— Kiitos, tekihän mieli tupakkaakin piippuun, vaiken ehkä olisi ilennyt heti pyytää — ja jos välität, niin haastellaan vielä — vai mennäänkö koettamaan lohta — minä soudan?

Setähän aina tarjoutuu soutamaan, mieliksi, vaikkei ole kalamies eikä malta soutaa halultaan haastella.

— Haastellaan tässä.

— Minä siihen äskeiseen puheeseen vielä, alkoi hän heti — että saahan toivoa ja pitäähän toivoa — mutta jos kävisi niin, ettei toivo toteutuisi, niin on osattava elää sitenkin. Se on annettava sekin uhriverona hyvälle haltijalle, joka meitä hoitaa, niin kyllä haltija maksaa sinulle velkansa takaisin. Saanko puhua — ethän pahene?

— Puhukaahan — enhän toki.

— Sinä et ehkä enää tapaa häntä eikä hän ehkä tule omaksesi sillä tavalla, kuin toivoisit, mutta elä siitä välitä, ei hän sinua silti jätä. Hän jää sinulle hyväksi haltijaksi ja tulee asumaan talossasi, aina luonasi, vaikket häntä koskaan näkisikään. Hän tuli, oli ja meni, niinkuin lintu, joka istahtaa eteesi polulle eikä tiedä, että oli katsoja. Py-sähdyit, katselit ihmeen ihania, puhtaita höyheniä ja sen jalan kevyttä nousua ja kaulan kaartaa ja sulavia liikkeitään. Se on siinä aikansa, kääntelekse, katselee, ei huomaa sinua,

kun olet ihan hiljaa, sitten yhtäkkiä pyrähti pois, et tiedä, miksi, lieneekö tiennyt itsekään, ehkä kuuli kutsun jostain tai ilman vain, etkä häntä sitten enää koskaan näe. Mutta siihen jäi hänestä sija, se paikka, jossa oli ihana ollut, ja jäi lähdön humaus ja lehvän lii kahdus. Se meni, mutta näky ei mennyt eikä mene, sinä vaellat ja tulet toisen kerran ja kuinka monta kertaa tahansa siihen pyhään paikkaan ja luulet hänet näkeväsi siinä aina, ja sinulle on sitten sama, onko se siinä vai ei, sillä se on siinä kuitenkin. Katsohan: niinkuin ei ole autuaaksi tullakseen väliä sillä, mitä uskoo, kunhan uskoo, eikä edes sillä, onko olemassakaan se, johon uskoo, niin ei ole myöskään väliä sillä, ketä rakastaa ja miten rakastaa, kunhan vain rakastaa. Ei rukoileva lakkaa, vaikkei Jumala rukoukseen vastaakaan, rukoilee vain sitä hartaammin. Ei rakkauten tarvitse siihen raueta, ettei saa vastarakkautta. Kun voi rakastaa omanaan sitäkin rakkautta, jolla muut ovat rakastaneet, niinkuin esimerkiksi Korkean veisun rakastajan. . .

— Ja Salamin ja Sulamitin —

— . . . niinpä niin, ja kaikkien runoilijain rakkautta, niinkuin ne ovat sitä kuvitelleet, vaikkeivät olekaan sitä itse semmoisena ehkä kokeneet, niin miksi ei voisi rakastaa omaakin kuvittelemaansa rakkautta ja olla siitä niin onnellinen, kuin se olisi totta, jopa vielä onnellisempikin. Runoile sinä hänestä itsellesi ikuinen rakkaus. Niinkuin minäkin siitä kukasta, minkä hän minulle antoi. Elä hylkää rakkauttasi häneen eläkä pyri pääsemään siitä eroon, vaikka täytyisikin ollaksesi erossa hänestä. Se on kyllä vaikeata vielä sinun iälläsi. . .

— Oletteko tekin semmoista kokenut?

— Lienenhän yhtä ja toista minäkin, vaikka olen nyt tämmöinen — en puhuisi, jos en tietäisi. Se on vaikeata,

mutta se käy, ja ilo ihanteesta, jonka tuskissasi luot ja saat säilymään ja kannat sielussasi, niinkuin äiti lasta povellaan, on suurempi ja tyydyttävämpi kuin mistään maallisesta ja todellisesta. Rakkaus voi olla yhtä kaunis, vaikkei sen esinettä olisikaan. Ajattelehan äidin rakkautta toivottuun lapseen tai kuolleeseen lapseen, kyllä se on sama kuin elossa olevaan. Sen on niinkuin sen, minkä ihmiskunta on runoillut, runoilleensa itselleen uskon näkymättömään, uskon elämään kuoleman jälkeen, uskon Jumalaan ja jumalanpoikaan ja lunastukseen ja pelastukseen toisen avulla, kun omat voimat loppuu. En minä ole mikään ateisti enkä kieltäjä, vaikka sanotaan. En minä tahdo ristinoppia repiä, eikä sitä voikaan. Vaikkei se olisi milloinkaan toteutunut eikä toteutuisi, vaikka se olisi vain haave, niinkuin se kai onkin, niin juuri siksi sitä ei voi hävittää eikä saa. Juuri samoin pitää rakastaakin ja tullaan aina rakastamaan. Ja milloin on rakkaus toteutunut niin, että se olisi antanut, mitä on luvannut? Kysy keneltä tahansa, joka on sitä saanut enemmän kuin minä ja sinä? Ja katsele, mitä siitä on kirjoitettu. Rakkaus toteutuu vain sille, joka ei ole sitä saanut, vaan ainoastaan kuvitellut. En osaa tätä niin järjestyksessä kuin pitäisi — mutta sinä kyllä ymmärrät.

— Ymmärrän, minä alan jo ymmärtää.

— Oikeastaan minä vain sitä, että pidä häntä ihanteenasi.

— Olin jo pitänyt, ennenkuin näinkään.

— Ja pidä häntä yhä niin, että toteutat hänen silmiensä alla sitä, mitä sinussa itsessäsi on parasta, hoida häntä hyvänä haltijana omassa itsessäsi.

— Olen jo koettanut.

— Olet oikealla tiellä. Silloin hän on sinun eikä häntä sinulta kukaan riistä; vaikka haave, niin kuitenkin tosi.

Sinähän loit hänet, ennenkuin hänet näitkään. Jollei häntä sinulla olisi ollut ennen, et olisi häntä tavannut silloin, vaan ehkä jonkun muun, olisit kulkenut hänen ohitsensa, niinkuin monen muun, ties kuinka monen, et olisi kuullut edes humausta hänestä, et tavannut häntä lintuna polullasi. Nyt kuulit hänet. Jos haaveesi olisi luonut toisen kuvan, et olisi häntä nähnyt. Ole sentähden yhäkin näkevinäsi, että hän sinulle elämässäsi hymyilee, niin hän sen tekee, että hän on joka paikassa, niin hän on. Anna hänen muuttua elämäsi visioniksi, niinkuin laulajalle iänikuiselle Pohjolan impi revontulten kaaren päällä, tai niinkuin se kuva siitä tytöstä, jonka otsalla loisti totuuden tähti, tai niinkuin se laulajatar, tai niinkuin sille Dantelle se Beatrice. Se on ihanaa semmoinen. Silloin se ei sinulle kuole eikä katoa, etkä pety.

Hän oli haltioitumistaan haltioitunut, puhui milloin minulle aittaan, milloin ulos ovesta niinkuin näkymättömälle kuulijakunnalle siellä ulkona jossain kesäyön viileässä maailmassa. Olen jo aikoja sitten antautunut hänen lumoihinsa. Hän tulkitsee kaikkeni, on sieluni salatietäjä, ajatusteni lukija ja sanelija.

— Kaipaa, sanoo hän hartaasti — kuule, sinä et saa tukehduuttaa kaipaustasi, et koettaakaan siitä päästä, niinkuin sanoit tahtovasi. Kaipaa, elä katkerasti ja kivulloisesti, vaan suloisesti, hiljaisesti, viihdyttävästi, hartaasti. Sinun täytyy se itsesi tähden, pelastuksesi tähden, et jaksa muuten elää, rupeat ehkä juomaan tai tuskissasi muuten pahasti elämään — tai kovenet tai tulet ahneeksi ja vaijut aineen orjaksi — ei pidä unohtaa sitä parastansa, minkä on saanut, eikä paatua, vaan tyytyä täytymykseen.

— On viihtyisää kaivata olematonta ja tulematonta, ottaa vastaan kaikki, mikä annetaan, toivomatta itse mitään,

mikä ei ole saatavissa, ja saada siitä palkakseen rauha ja kirkastus. Kun pääset sille polulle, noudattelet sitä — otat vastaan kaiken niinkuin sateen ja poudan, — niin voitat sillä kuolemankin. Kun se tulee hännäilemään: nyt otan, nyt otan! — sinä vain sanot: sama se, ota, ota! — ja kuolema hämmästyy semmoista vastaantulijaa ja luikkii tiehensä häveten häntä koipien välissä. Kuolet tietysti, mutta kuolemaa pelkäämättä ja pakenematta. Et ollutkaan hänen saaliinsa, menit mielelläsi, pyrit melkein pyrkimällä pois. Tulet sen luo, tapaavat siellä sen, tapaavat kaiken, jota et täällä tavannut. Se on hyvän haltijan palkka, jota palvelit.

Ukon leuka värähti kerta pari, hän pudistihe liikutuksensa lumoista, koetti turhaan hymähtää, mutta onnistui lopulta voittamaan itsensä.

— No, ka, nyt on pappi taas saanut saarnansa saarnata. . . olen sinua valvottanut, olisit ehkä nukkunut mielummin. . . mahdoit paiskata oven kiinni, jos et kehdannut kuunnella — mutta kaipa minä silloin olisin paukuttanut avaimen reiästä ja olisi vain pitänyt koreesti kuunnellaksesi. Painanko oven kiinni, ettei tule itikoita?

— Antaa vain olla auki. . . täyttäkäähän vielä piippunne.

— Täytyy taas paimenen mennä kaitsemaan karitsaansa.

Ja hän tassutteli lamponavettaan päin. Ajattelin: hänen laisiaan kai olivat nekin, jotka ennenkin saivat luopumaan kaikesta ja seuraamaan häntä, saarnaveljet, jotka hoitivat väsyneitä luostarien rauhaan.

Hänen laulunsa otti, minkä toisen soitto äsken oli antanut. Ja niistä tuli kuitenkin molemmista, ainaisesta toivosta ja ainaisesta kieltäytyksestä, elämäni vastainen sisältö. Minulle jäi hänestä jällelle: Niin se on ja niin se on menevä. Heitin sinulle siinä valkenevassa aitassa ikuiset hyvästit.

Päivä nousee, joku varpunen tirskahtaa. Ei kuulu enää rastaan huilu, kumajaa vain kosken tumma torvi.

On viikon mentyä poutainen pyhä ja taivaalla seisoo korkeat, liikkumattomat pilvet, ilmassa viileyden henki.

Lähden sieltä kuin toivioretkeltä, kuin pyhältä paikalta, tullakseni pian taas takaisin.

Palaan taas elämään ilman sinua, lasken viiletellen alas samat kosket, jotka äsken sauvoin ylös, soudan suvannot, laskettelen lehtipurjeessa suuret selät.

Koska se kai on niin määrätty ja on niin pakko, niin on kai myös niin parempi. Oli tapahtunut sellainen heräys, annettu sellainen ilmestys. Olen kuin jättäytynyt kohtaloni virran vietäväksi airottomassa purressa, ilman mahdollisuutta enää päästä omin voimin maihin, omakohtaiseen onneen, niinkuin olin sitä tähän saakka kuvitellut. Ja ilman haluakaan, sillä kuljethan nyt kuitenkin mukana, niinkuin lippu tangossa, niinkuin keulakuva laivassa, aina näkyvässä, edellä ja yllä. Ethän ole kenenkään niinkuin minun, kenen olletkin. Et ollut määrätty minulle sitä varten, kuin olin toivotellut. Sinun tarkoituksesi minulle oli ollut toinen. Elämälläni oli ollutkin toinen määrä. Olit tullut tielleni suunnataksesi sen siihen. Olit tullut vain koskettaaksesi ruumiin koteloa, jotta sielu pääsisi perhona ylös onnensa päivään. Olit ollutkin vain herättäjä uuteen elämään. Sitä minä, en muuta, kai niin välittömästi värähdinkin äänesi ensi kerran kuullessani. Siinä puhuikin vain sielu sielulle, henki hedelmöitti hengen. Siksi kai en saanut pyrkiä enkä päästä sinua lähemmä, vaan sinä menit, niinkuin olit tullutkin.

Ei siis eroa, vaan hengen yhtymys henkeen. Vien sinut hyväksi haltijaksi takaisin, saat olla ja piillä ja tulla vastaan kaikkialla, josta tahdoin sinut pois, sinua paeten. Korotan sinut kuvaksi, johon katson, kun uuvun, auttajaksi, jota kohti ojennan käteni, kun en yksin jaksa — alttarille, jonka ympärillä aherran ja jonka ääressä uhraan kaikki, mikä minussa on parasta.

Näkyvät kotirannan koivut. Aloitan siellä elämäni uudestaan, panen tarmoni työhön toisten hyväksi, kaiken hyväksi, joka minua tarvitsee, en elä itselleni enkä omalle onnelleni, elän äidille, annan toisten lapsille, kun ei minulla itselläni omia. Ei saa elämällä olla yksityisen onnen tarkoitus.

En tiedä silloin vielä, myötätuulen kantaessa minua veneessä, jonka olin sinuakin varten veistänyt, kotirantaa kohti, jonka hiekka jo kuumottaa ja uimahuone paistaa, en aavista silloin — vähää ennen — tämän kaiken lopullista tarkoitus, en, mikä on oleva tämän kieltäytyksen pikainen palkka: etten menettänyt sinua, koska suoritin sinusta tämän ansiotyön, koska olin valmis antamaan tämän uhrin. Yhdyimme siksi, että näytin voivani erota.

Olisiko voitu muutenkin yhtyä? En usko, sillä minä uskon, että jos et olisi annettu minulle palkkioksi tästä, ei elämästämme myöskään olisi tullut se, mikä siitä tuli ja miksi se oli tarkoitettu, eikä onnemme sisällöksi se, minkä se siitä sai. Sen langoista kehrättiin sielussani onnemme loimet ja sinä panit siihen sen onnemme kuteet, ja niin kudottiin, helskytettiin onnemme kangas.

Ettäkö se olisi voitu kutoa onnellisen sattumankin langoista ilman sen ylikuonnollisempia ihmeitä ja edelläkäyviä salaisia tarkoituksia? Ettäkö minä nyt jälkeinpäin vain näin kuvittelen? En jälkeinpäin, vaan jo heti silloin. . . Eikähän

sattumata ole. Senkin langat juoksevat kädestä, joka niitä edeltämääräten johtaa ja niistä tietoisesti kutoo. Sattumat-taretkin ovat kohtalotarten käskyläisiä. Ne sen asettivat, niinkuin niille määrättiin. Ne ne panivat minulle onnen koetehtävän ja elämälle sen velvoituksen. Sain sinut ensi kerran sitä varten, että elämäni ei olisi vain itseäni, vaan myöskin muita varten, ja toisen kerran sain sinut nyt tänne, koska se oli sitä ollut. Onnemme tuli onneksi myöskin muille, ja minä luulen, että sitä jatkuu, niin kauan kuin jaksan.

Tämä oli ensimmäinen elämäni suuria sunnuntaipäiviä. Monesko lienee tämä, jona tätä muistelen?

Veneen kokka karahtaa kotirannan hiekkaan uimahuoneen viereen, lehtipurjeen kantamana puolitiehen maihin.

Olen siis taas kotona. Minut valtaa hetken heikkous ja voimattomuus. Miksi tulin tänne takaisin? Enkö tullut takaisin maailmaan liian pian? On yhtäkkiä siinä rannalla, missä kylmän pohjatuulen laine loiskaa ja pieniä vaahtopal-loja kiitelee ylös hiekalle, sanomattoman lohdutonta, kolkkoa ja arkista, niinkuin voi olla vain silloin, kun ilta-aurinko niinkuin nyt yli mustansinisen veden, pohjatuulen päältä pilvettömästä luoteesta, luo lahjomatonta kovaa valoaan niin, että näkyy jokainen lehti, jokainen rihva, jokainen sälö ja rako ranta-aidassa. Airo kolahtaa koleasti, vesi veneen tapissa korisee melkein ilkeästi. Anti-koira on koko ajan maannut käppyrässä kokkatuhdolla, retki on ollut hänelle pettymys, ei mitään riistaa, sinne jäi karkelokaverikin. Se loikkaa laiskasti maihin ja lähtee vetelästi edeltä pihaan saamatta häntäänsä käyräksi.

Minusta on, kuin olisin tullut uutimettomaan huoneeseen, harsot ovat poissa, ei ole auerta ajatusten eikä tunteiden ympärillä. Elämän karu todellisuus viluttaa, sydän ja sielu värisee, ei mikään väräjä. Näinkö tuleekin olemaan? Jaksanko? En saa häntä jäämään, en silläkään tavalla, kuin kuvittelin ollessani onnenlaulajan lumoissa. Hän on auttamattomasti poissa, puhallettuna kuin tähkästä heilimon helve, kuin kultapöly poutaperhon siiviltä.

Nakkaan lehtipurjeen kauas järveen, olkoon siellä, vesi vieköön. Nostan jauhosäkin selkään ja lähden kumarrissa sen raskaan painon alla nytkyttämään rantapolkua ylös veräjälle. Pudotan toisella kädellä alas sen puut. En viitsi sulkea niitä, tulenmahan sitten takaisin. Päätän mennä huvimetsikön ja puutarhan läpi rakennuksen päitse suoraan aitoille. Tuijotan polkuun, hatunlippa on valunut silmille, en näe eteeni, mutta tunnen tien ilmankin. Jahka tulen pihlajamajan pöytäkivelle, täytyy siinä korjatakseni säkkiä paremmin selkään ja saada parempi ote.

Kuka siinä istuu, kuka nousee?

Sinä! Sinä siinä seisot.

— Hyvää päivää, sanoo äänesi.

En saa vastanneeksi, sillä ojentautuessani vyörähtää säkki maahan, pitkäkseen, sen suun side aukeaa ja jauhoja valahtaa maahan. Minun täytyy nostaa se pystyyn puuta vasten ja sinä teet liikkeen kuin kumartuaksesi minua auttamaan. Olen siinä edessäsi ihan jauhottuneena avojaloin ja avopäin, sillä lakkikin putosi säkin kanssa.

— Ette tunne, — sinä sanot, hymyillen ystävällisesti, samalla hiukan hämilläsi.

— Tunnenhan toki, minä sammallan hengästyksissäni.

Sinä ojennat kätesi, en aio uskaltaa tarttua siihen, ennenkuin olen pölyttänyt omani jauhoista, mutta sinä tartut siihen siitä huolimatta ja pudistat sitä reippaasti.

— Oletteko te täällä? saan minä vihdoin kysytyksi.

— Kai olen, koska olen, sinä naurahdat ja pyörähdät ympäri.

— Tekö?

— Niin, minä .. ja sinä pyörähdät takaisin.

— Jaa, niin, niinpä tietenkin — antakaa anteeksi, että isäntä ottaa vastaan vieraan tässä asussa.

— Ei ole vaaraa, koska en aio teitä syleillä!

— Ettepä tietenkään .. — Olen sen verran päässyt tajuihini, että saan naurahtaneeksi mukana.

— Suokaa anteeksi hämmennykseni, mutta — kuinka neiti on täällä? Ettekö siis mennytkään?

— Minne?

— Juhlilta pois — »Saimaassa».

— Tyttöni siinä vain menivät.

— Minä luulin nähneeni —

— Näitte siis väärin. Mutta minne te sieltä katositte?

— Minäkö?

Minä olen istuutunut puutarhan penkille ja sinä istut toiselle vastapäätä. . . En saa katsotuksi sinua silmiin, näen vain jalkasi, sirot ja lujat, ja voimakkaan nilkan ja kaunismuotoiset kengät. Sitten näen sinut vyötäisiä myöten, joihin on kiinnitetty valkoinen ruusu, aivan varmaan äidin ruusupenkistä otettu, joita siellä oli vain yksi semmoinen suuri, minä tunnen sen siitä, että sen yksi lehti punertaa.

En saa sitten selväksi muuta ajatusta, kuin että minun pitäisi sitoa säkin suu ja viedä säkki aitaan ja mennä muut-

tamaan vaatteita. Mutta kun vieras istuu, olisi varmaan epäkohteliasta jättää hänet tähän yksin. Kasvohisi vilkaisen minä näen, että silmäsi hymyilevät, mutta ei huulet.

— Tu - tulitteko hevosella vaiko — ?

— Ihan laamannin oriilla, tädin kanssa.

— Se on siivo ja säyseä — missä se on?

— Tallissa.

— Oliko täällä ketään miehiä kotona?

— Ei ainoatakaan, kuuluvat lähteneen jonnekin takamaalle heinään.

— Vai jo ne menivät — ja niin, niinhän pitikin.

Sinä nähtävästi koetat pidättäytyä purskahtamasta nauruun — suusi ympäryys värähtää ja silmissä on veitikka — sinulla on pieni, soma olkihattu, kiinnitettynä paksun palmikon taa — sieramet elää.

— Kuka sen sitten riisui?

— Jaa, oriinko?

— Niin.

— Minä.

— Se on siivo ja säyseä — jaa, johan sanoin sen ja minä kysyn kiireesti:

— Onko se — tuota — saanut heiniä — kun ei ollut korttakaan vanhoja heiniä koko talossa, kun piti keväällä syöttää kaikki ja repiä olkikatotkin?

— Minä niitin äitinne luvalla apilasta.

— No, sehän sopi erinomaisesti! minä melkein riemahdan.

— Olette ollut myllyssä, sinä sanot, kun en minä taaskaan tiedä, mitä sanoisin. Päässäni on sisäinen paine, mutta ei mikään pääse sieltä ulos.

— Kah, säkki valuu, minun täytyy viedä se aittaan — ja minä melkein ryntään sen kimppuun, sitomaan sen suuta. Sinä pyydät saada pitää suuta, kun minä sidon.

— Elkäähän toki, te jauhotutte — kyllä minä.

Mutta sinä pidät kuitenkin, kiristät oikein lujasti, niin että rystyt menevät vaikkeiksi.

— Kas niin, nyt minä autan sen selkäänne.

Mutta sitä minä en salli, en, vaikka mitä tapahtukoon, minun on saatava estetyksi sinut jauhottumasta hinnalla millä hyvänsä, ja ettet ehtisi, minä keikautan sen olalleni niinkuin heinäsäkin ja lähdän puolijuoksua pihaan. Kuulen sinun seuraavan, riennät edelle, avaat minulle puutarhan portin ja painat siinä päähäni lakin, ja olet uuden aitan rappusilla samalla kuin minä. Se nyt ei ole eloaitta se, mutta olkoon menneeksi, panen sen siihen.

— Mikä soma uusi aitta? sinä sanot. — Äitinne sanoi, että se on kivijalasta kattoon isännän itsensä rakentama.

— Olihan siinä minulla toki apulainenkin — täytyy noutaa avain.

— Se on suulla .. saanko avata .. olkaa hyvä.

Minä sitten sinun avatessa ovea keikautan säkin aittaan, satutan ulos tullessani otsani kamanaan, sinä sanot: Ai! — johon minä: — Ei se mitään! — sinä otat avaimen suulta, sanoit: — siinäpä on korea avain, ja ojennat sen minulle. Olen sen verran selvinnyt, että ajattelen, että nyt voisi merkitsevästi sanoa: — Pitäkää se, se on teitä varten tehty, — mutta minä otan sen ja sanon: — Neiti on hyvä ja käy sisään — minun täytyy....

Mitä minun täytyy? Muuttaa vaatteet. Missä ne onkaan?

Seison hetken päästä edessäsi salissa, miten kuten pukeutuneempana, ainakin oli minulla, mikäli muistan, kengät ja jauhoton takki. Sinä istut sohvapöydän ääressä, toisessa kädessä paperikäärö, toisella selaillet valokuva-albumia. Minä katson velvollisuudekseni ryhtyä selittämään,

ketä ne ovat ne ja ne, se on isävainaja, se hänen sisarensa, joka vielä elää, ne ovat pikkusisaria, jotka ovat kuolleet.

— Onko isänne kauan sitten kuollut?

Minä mainitsen vuosiluvun, sinun isäsi on kuollut vuotta ennen.

— Te asutte setänne luona?

— Niin.

— Jaha, vai niin. — Missähän äiti ja laamanska ovat?

— Ne menivät jonnekin, jonkun sairaan vaimon luo.

Kai he pian tulevat. — Te katositte niin pian sieltä juhlilta, yhtäkkiä . . en saanut teitä käsiini, kuinka koetinkin, minulla olisi ollut teille asiaa.

— Olisiko?

— Olen nyt sitä varten täällä.

Sinä alat avata paperikääröä.

— Olettehan kansakoulun johtokunnan esimies, eikö niin?

— Olen kyllä.

— Teidän koulunne naisopettajan paikka on julistettu haettavaksi, hakemusaika päättyy tänään.

— Huomenna se vasta päättyy, tämän kuun kolmante-nakymmenentenä ja ensimmäisenä kello kaksitoista yöllä.

— No, sittenhän en ole myöhästynyt, saan luvan jättää hakemuspaperini.

— Haetteko te tänne opettajaksi?

— Niin on aikomukseni — luuletteko, että saan viran?

— Se riippuu kanssahakijoista.

— Niin oikein, minä tarkoitin oikeastaan sanoa: onko minulla toiveita. . toisin sanoen: vaarallisia kilpailijoita?

— Minä katson heti. . .

— Elkää vaivautuko — ehdinhän saada sitten sen tietää.

- Kyllä minä sitten heti ilmoitan, kohta kun —
 — Kiitos.
 — Jättekö tänne pitkäksi aikaa?
 — Kuinka tarkoittatte? Se riippuu siitä, saanko paikan.
 — Minä tarkoitan — jos saatte — tai jollette saisi, minä sammallan.
 — Jollen saa, matkustan heti.
 — Ja jos saatte viran?
 — Silloin jään tietysti pidemmäksikin aikaa.
 — Niin, tietysti.

Olen mielestäni auttamattomasti typerä, mutta sinä katsot nyt minuun niin hyväntahtoisesti, melkein hellästi, että yhtäkkiä taas saan rohkeutta sanoa:

— Minä kyllä luulen, että tulette saamaan viran, koska olette käynyt jatko-opiston ja teillä myös on todistus seminaarista.. ja pannaan myöskin merkitystä laulunopetukseen. Olen ajatellut, että kaikille suomalaisille kansakoululapsille olisi opetettava myöskin kanteleen soittoa.

- Soitatteko kannelta?
 — En minä. Entä te?
 — Hiukan.
 — Sehän on suurenmoista — täällä on eräs metsänvartijan vaimo, joka soittaa aivan erinomaisesti kannelta ja sen mies osaa tehdä niitä — saan muuten sanoa terveisiä eräältä tuttavaltanne — tai oikeastaan niin, että hän varmaan olisi lähettänyt niitä, jos olisi tietänyt.. eräs ihailijanne.

Ja päästyäni vihdoin puheen alkuun, en saa itseäni keskeytetyksi ja minä kertoa hulautan yhteen menoon kohtauksesta Konttisedän kanssa.

— Hänkö, Tapiosetä.. se herttainen äijä.. me ristikimme hänet Tapiosedäksi.

— Hän nimitti teitä metsänneidoikseen .. kohta sen jälkeen, kun hän oli teistä eronnut, hän löysi lampaan vuonan, jolta oli jalka poikki.

— Ai.

— Ei se mitään, hän satoi sen ja kyllä se kohta kävelee .. hän on semmoinen luonnonlääkäri, muuten sangen intressantti mies, tietäjä ...

Nyt minulta loppui kaikki asiat. Mitä ihmettä minä vielä keksisin? Sinä vain katselet ja näyt odottavan lisää.

Onneksi tullaan, äiti ja laamanska tulevat.

— No, sepä mainiota, sanoo äiti. Pianpa palasitkin, tulit juuri parhaaseen aikaan.

— Laskettelin lehtipurjeessa!

— No, Aini, sanoo laamanska, saatko viran?

— Hänen täytyy saada se, sanoo äiti, minä puhun itse ukkojen kanssa, jos ei muu auta — kun kerran on tarjolla tuommoinen korea tyttö, joka näyttää olevan vielä hyväkin, sekä äänestä kuullen että silmiin katsoen ...

— Täti! sinä riemahdat ja kavahdat häntä kaulaan, — anteeksi, mutta enkö saa sanoa tädiksi?

— Saathan toki, lapsi kulta.

Teidän on lähdettävä. Minä valjastan hevosen, sinä annat sille rappujen edessä sokeria kämmeneltäsi ja suutelet sen turpaa ja halaat sen kaulaa. Sinä nouset jäntevällä liikkeellä tätisi viereen, tartut ohjiin, jotka ojennan sinulle, minä juoksen avaamaan portin — sinä irroitat vyötäisiltäsi sen ruusun ja heität sen minulle.

— Siinä on porttipojalle vaivoistaan.

Minä huudan hänelle, että asia päätetään ylihuomenna, ja sinä huiskutat vielä maantielle kääntyessänne kättä hyvästiksi.

Äiti sanoo: — Tehän olette jo kuulemma tutut etkä maininnut siitä minulle mitään,

En osaa muuta kuin pyöräyttää äitiä hartioista ja suudella häntä — ensi kerran elämässäni.

Mitä tämä on? Mitä on tapahtunut? Tiedän sen, että olet tullut, että olet ollut meillä — meillä, sinä meillä! — mutta mitä muuta on tapahtunut sen lisäksi? Onhan se vallan mahdotonta, ihmettä se on!

Minun täytyy saada ryhtyä johonkin. Riennän rantaan ja siirrän veneen hiekalta omille teloilleen ja aivot uimahuoneeseen, ja panen uimahuoneen lukkoon. Ja lehtipurje ei saa roikkua tuossa vedessä. Minä vien sen halkovajaan. Siellähän ei ole ollenkaan pilkottuja puita. Pilkon kaikki, mitä siinä on pilkkomatta. Äiti sulkee aittojaan yöksi. — Etkö tule jo illalliselle ja nukkumaan? — Tulen, tulen.

Mutta minä en tule. Näen viitakkeeni pistettynä talin naulaan, sen tavalliseen paikkaan. Sen terässä on vielä siihen tarttuneita apilanlehtiä sinun niittosi jäleltä. Nythän on viileä niittä ja aloittaa samassa heinänteko. Minä menen apilaspellolle ja teroitän rautaani kauemmin, kuin ehkä olisi tarpeen, koska metsänranta heläjää. Satakieli alkaa soittaa viidakossa ja soittaa koko yön. Niitän apilan maahan yhteen menoon ja käyn levolle vasta, kun aurinko nousee.

On semmoinen päivä, kun pohjatuuli on tyyntynyt, eikä etelä vielä ottanut ilmoja valtaansa. Käy vain virit milloin mistäkin ja herättelevät henkäykset.

Istun ja vuoleskelen piitä haravaani ja nidoskelen viitakkeita halkovajassa, joka on avoin etelään ja aurin-

koon. Vähitellen alkaa käydä leppoisa tuulonen yli peltojen ja pihamaan, vaelleen kuin äiti lasta lämpimällä vedellä yli koko ruumiin — enkä tiedä, mitä enää voisin onnentunteeseeni lisätä. Eihän minulle oikeastaan ole vielä mikään toteutunut, mutta minusta on, kuin minulle kuitenkin olisi toteutunut kaikki. Kaikki, mikä on tapahtunut, on totta, minä tiedän sen, mutta minä melkein kuin toivoisin, että se ei sitä olisi, vaan olisi yhäkin unta voidakseni siitä herätä siihen, että se on totta.

Hän on ollut täällä — hän tulee jäämään tänne — hän on käyvä täällä usein samalla tavoin kuin eilen. Ja minä, joka koetin karkoittaa hänet täältä, joka lähdin sitä varten häntä pakoon, luovuin hänestä ja kaikesta omakohtaisesta onnesta — ja silloin hän tuli tänne! Sen ihmeen jälkeen en epäile enää mitään. Kun se on ollut mahdollista, on kaikki muukin oleva, mikä tahansa maailmassa. Minä tiedän ja tunnen sen. Minä uskon onneeni ja sen tähteen. Se on ilmoitettu minulle, vaikkei olekaan vielä annettu. Olen rauhallinen ja varma. On tapahtunut taika, jota ei mikään voi purkaa. On kuin olisi kuultu rukous ja siihen vastattu, annettu kuin kohtalon korkea hyväksyminen sellaisesta, missä minut on pantu koetukselle, tunnustuksena, kuin palkkiona siitä, että olen ollut uskollinen siinä vähässä, mitä minulla on, hänelle, se on: ihanteelleni ja itselleni. Minussa on voitokas varmuus siitä, että olen siis ollut ja tulen myös olemaan onnen erikoisen kaitselmuksen alainen. Minä näen ja selitän kaikki, mitä on ollut ja tapahtunut, siinä mielessä, että sinun täytyi tulla, että se oli niin määrätty siitä saakka, kun minut ensi kerran kohtasit. Lähdit juhlille, ojensit minulle laiturilla kätesi, et mennytkään sieltä pois, niinkuin luulin, vaan tulit tänne, ja istuit odottamaan minua puutarhan penkillä. Autoit

han minua heti, sidoit yhdessä kanssani säkin suun, avasit portin, painoit hatun päähäni, avasit aitan oven, heitit minulle portilla kukan . . . Jos minulle nyt juuri annettaisiin jotakin muuta tämän lisäksi, minä tuskin jaksaisin ottaa sitä vastaan.

Sinä olet jo täällä, olet täällä siksi, että olet aina ollut. Olet ollut aina, elämäni näkymättömänä haltijana, monessa muodossa, nyt ilmestyit vain lopullisessa, siinä, missä tulet aina olemaan, kaikkialla niinkuin kuultokuvana kirkon kaari-ikkunassa, jossa, taivaan ollessa harmaan ja tumman, siitä ennen näkyi vain himmeä hahmo, mutta jossa nyt, auringon sädehtiessä sisään täydeltä terältään, värit hehkuu ja ääriviivat elävät.

Tätä uskoani minä siinä itsekseni juhlin. Tämä on ensimmäinen niitä onnen hiljaisia pyhiä, semmoisia, jolloin ei olla kirkossa, vaan vietetään se kotona, omassa yksityishartaudessa. Niitä on ollut meillä — kuinka paljon! Niistä ei toinen tiennyt, et sinäkään aina, vaikka olitkin aina niissä mukana. Kun ei nyt vain kukaan tulisi — mutta ei tule kukaan, ei äitikään, istuu kai omassa huoneessaan ja pitää omien aatostensa pyhää hänkin . . .

Tuli vielä pieni takatalvi siihen kevääseen, satoi lumen onneni oraaseen . . .

Missä sinä viivyt? Miksi et tulekaan, vaikka olet saanut tiedon?

Saithan heti tiedon, ja minä odotin, että tulisit samassa, odotin uuden kotisi avaimet valmiina. Odotin pääseväni sitä sinulle näyttämään, uutta, vasta valmistunutta, puhdistettua, maalattua.

Et tullut sinä päivänä, et toisena, et kolmantena, et koko viikolla. Katselin maantielle, kuulostelin jokaisen rattaan ritinää. Ehkä tulet sunnuntaina kirkkoon. Et ollut siellä.

Oli mentävä jokivarrelle heinään, laamannin ohi. Ajattelin: ehkä näet jo veneen ja riennät avopäin rantaan, heilutat liinaa ja huikkaat. Hovissa on vieraita, lienee nimi-päivä, syntymäpäivä, voi olla vaikka kihlajaiset, mistä minä tiedän heidän juhiansa. Istuvat valkoisissaan verannalla, ja olkihatuissa, ja naiset harsohameissa, toiset heittävät äyräällä renkaita ilmaan, huudahdellen, hypähdellen, nau-rahdellen; sinä lennätät rengasta tuomarin pojalle, var-talosi notkahtaa, palmikkosi heilahtaa. Et huomaa venettä, vaikka on viitakkeita kokassa ja haravoita perässä.

Menenkö maihin? En.

Olisi ollut sinulla kiirempi käydäksesi, jos tulit tänne sen tähden, kuin jo kuvittelin.

Satoi lumen mielen yli, kaiken taannoisen yli. On kolea olla, epäilyn ja epävarmuuden vilu tunkee sieluun ja mieleen — sillä en enää jaksa uskoa mahdolliseksi mitään siitä, mitä olin kuvitellut. Eikö siinä ollutkaan mitään taikaa, että tulit, eikö merkinnytkään mitään, että istuit ja odotit puutarhan penkillä, avasit portin, kiersit auki aitan lukon ja heitit portilla kukan ja huiskutit tien käänteessä kättä?

Mitä sinä minusta, semmoinen kuin sinä, semmoisesta kuin minä, kömpelö, saamaton, sinä hieno toisen maailman tyttö, noiden suurellisten sukua! Olen hulluttelija, ainainen luulottelija, parantumaton haaveilija ja unien näkijä — enkä kuitenkaan jaksa päästä siitä omin voimin eroon, en koskaan.

Raadan siellä viikon päivät heinäkuun helteessä, lepäilen yöt viileässä ladossa, saan sen täyteen parhaita heiniä, ei ole käynyt edes aamukaste karhon päällä — kaikki minulle onnistuu, ei vain se ainoa, mitä eniten toivon.

Kun palaan, ovat hovin ovet kiinni ja kaikki näkyvät olevan poissa. Kun tulen kotiin, kysyn:

— Onko uusi opettajatar käynyt?

— Ei ole näkynyt, äiti melkein ärähtää kankaansa takaa, iskien pirttaa, — ovat kuulemma olleet retkillä pitkän pitäjää ajelemassa vieraidensa kanssa . . . Ja taitaa katsella sitä omakseen tuomarin poika, äitinsä haastoi.

— Lieneekö jo saanut?

— En tiedä, tiuskaa äiti.

Tulee väsyneen työmiehen raukea sunnuntai. En välitä enää mistään. Ei siis ole mikään muuttunut. Riu-tuva päivä paistaa iltaisia pihoja pitkin, ilottoman sunnuntain sanomattoman ikävä ehto, kuva eletystä ja vielä elettävästä. Lepään aittani yläsillalla ja luen lehteä. Varpuset narskuttavat katon harjalla. Äitivanha istuu kamarinsa ikkunassa, silmälasit nenällä, ja tutkii sanaa.

Niin silloin narahtaa portti ja sinä tulet ylt'yleensä valkoiseen puettuna siitä sisään. Sinä tulet arasti liukuen kuin metsälintu joskus eksyessään autioon taloon, niinkuin olisi vähän kiire, niinkuin pelkäisit myöhästyväsi, silmä tähystellen joka taholle, kummastellen, eikö täällä ollakaan kotona, kolkutat porstuan ovelle, mutta niin arasti, ettei äiti kuule, katsahdat aittaankin päin, huulilla utelias hymy ja silmissä kyselevä, melkein hätäytynyt katse, mutta et huomaa minua, sillä yläsillan luukku on vain

puoleksi auki ja minä en liikahta. Menet puutarhaan, tulet takaisin, kädessä heinänkorsi, jota heilutat, istahdat keinulaudalle, suorit helmojasi — ja minä katson sinuun ja näen silmäsi, vaikkeivät ne näe minua, näen joka piirteesi, odottavan ilmeesi — kun tietäisin, mitä ajattelet? Sinä viimein rykäiset ja minä myös, ennenkuin astun aistasta ulos. Sinä sanot: — Ah!

— Iltaa, sanon minä.

Olet noussut, ilostunut, punastut, värähdät — mitä?

— Voi, annatteko anteeksi, sinä sanot ja tarjoat minulle molemmat kätesi.

— Mistä niin?

— Etten ole tullut ennen teitä kiittämään.

— Eihän siinä mitä kiittämistä.

— Onhan — kun olette toteuttanut hartaimman toivoni.

— Sehän oli helposti toteutettavissa semmoisilla todistuksilla ja suosituksilla.

— Miten hyvänsä, mutta kiitos kuitenkin.

— Käymmekö sisään?

— Istumme tässä.

— Nähkääs, saanko kuitenkin selittää. Siellä oli koko ajan vieraita ja retkiä ja kaikenlaista muuta .. ja minun täytyi .. mutta nyt se saa riittää .. minä melkein karkasin pappilasta. Olin tullessani koululla, mutta en päässyt sisään.

— Olette saanut maalia hihaanne.

— Kiipesin ikkunaan .. Tahtoisin nyt heti paikalla päästä sinne — järjestämään ja toimimaan — milloin voin muuttaa?

— Milloin tahansa .. kaikkihan on valmiina .. arvelin teidän muuttavan laamannista vasta syksyllä.

— Ei, minä muutan sinne heti.. tulin pyytämään avaimia?

— Ehkä saan tulla teitä saattamaan ja näyttämään? Valjastan heti. Käytte ehkä siksi aikaa äidin luo.

— Emmekö mene mielummin jalkaisin?

— Niinkuin tahdotte.

Äiti tulee.

— Valkoinen kuin morsian — ja jos jo lieneekin — mutta jos olisi totta, mitä puhuvat, olisi kai sulhanenkin mukana.

— Ei ole totta, täti kulta, sinä sanot tyynesti hymähtäen, ja minä näen, että se ei ole totta.

— Suottahan minä vain, ilman aikojani, sanoo äiti ja hänen ryppynsä säteilevät, suupielistä ja silmäin kulumista yli kasvojen.

Suli siihen sen takatalven lumi — eikä sitä sitten enää koskaan satanut meidän onneemme.

Muistatko — ? .. kysyn, sillä nythän meitä on tästä lähtien näitä muistelemassa kaksi — muistathan sen iki-muistoisen ensimmäisen kävelyretkemme kesäisenä iltana ja yönä, aina uudelleen eletyn, joka kerta kun yhdessä kääntelimme onnemme kuvakirjan lehtiä.

Sillä kävelyllä ja sinä lämpimänä kesäisenä iltana, joka vähitellen vaihtui viileäksi yöksi, ohi pappilan ja kirkon, ohi kirkonkylän talojen, oikopolkua peltojen läpi, vähän matkaa suuren tyynen järven rantaa, sitten syrjä-tietä koulun lehtoiseen niemeen ja sieltä takaisin maantielle ja vielä raikasta, helähtelevää hongikkoa siihen, missä erottiin, mutta ei erottukaan — sillä kävelyllä pan-

tään koko tulevan elämämme pohja, virisi yhteiselämämme johtosävel soimaan aina tähän päivään asti.

Et aavistanut, mikä riemu täytti rintani, kun minä maantielle tultuamme kysyin: — Menemmekö niittyjä myöten suoraan pappilan kautta vai ympäri? — ja sinä sanoit: — Menemme ympäri, niin emme tapaa heitä. — Ovatko ne siellä? — Ovat — vaan en välittäisi nyt heistä — tahdon olla nyt teidän kanssanne.

Sinä käyt toisella puolen tietä, minä toisella, uusi, ylt'yleensä valkea pukusi tumman vihreää havumetsää vasten. Sinä vaikenet hetken, sitten se tulee purkautuen kuin olisi se jo kauan ollut sydämelläsi:

— Minä tätä tietä siksi, että saisin kerrankin häiritsemättä puhua totisista, joista täällä ei kukaan välitä — sillä ne totisesti eivät välitä muusta kuin niistä pienistä omistaan, nämä täällä niinkuin heikäläiset kaikkialla, ei mitään yleistä harrastusta, ei aatteellista eikä isänmaallista innostusta — ei laamannissa, ei pappilassa.. ne melkein säälivät minua, että olen antautunut opettajaksi.. pitävät sitä päähänpistona.. olisi muka niin paljon parempaa ja arvokkaampaa semmoiselle kuin minulle — minä lopulta melkein suutuin ja läksin — oikeassa oli opettajani: »ei tämän kansan kultuuria linnoista käsin luoda — aivan toisista keskustoista kuin kartanoista ja hoveista ja suurista pappiloista uuden ajan valo tulee säteilemään Suomen saloille.» Ja se on totta — näinä kahtena viikkona minä vasta oikein olen sen huomannut — minä olen siitä nyt niin varma, niin varma — kun vain voisin ja osaisin! — ja sinä taoit nyrkillä avoimeen kämmeneesi.

— Te varmaan voitte.

— Luuletteko? sinä sanoit lämpimästi ja astuit askeleen keskemälle tietä omalta puoleltasi, ja minä samoin omaltani, ja me kävelimme kohta rinnakkain, lähekkäin, nopein askelin, sinun innostuksesi tahdissa, joka samalla oli tarttunut minuun.

— Täällä ei ole, vaikka toivoin ja luulin, minulle ketään henkiheimoa, ei ainoatakaan ymmärtäjää . . .

— Ei täällä ole, ei ole ollut minullekaan.

— Mutta meidän täytyy siis, ainakin meidän olla sitä toisillemme. Kyllä minä tietäisin, kuinka, kun vain saisin apua jostain. Koulutyö kyllä menee, sen tiedän, mutta minusta pitäisi muutenkin herättää, virittää — tahdotteko auttaa minua?

Minä sanon — sydän sykkyrällä — että minä, mitä suinkin voin, että minä kyllä — ja että kokemukseni ovat juuri samat.

— Katsokaa, se menee kyllä, kun on se tahto ja se henki. Voi, voi, sitä olisi niin sanomattoman paljon, — minun täytyy saada teidät mukaan — teidän olette sekä talonpoika että herra — juuri niinkuin jokaisen olisi oltava tässä maassa, täällä maalla . . . Minä heti nähtyäni teidät laivassa sain kuin ilmestyksen, että siinä hän on, jos missään, jota tarvitsen: ylioppilaslakki ja kotikutotakki. — Minne te sieltä juhlasta yhtäkkiä katositte?

— Olitte siellä aina niiden minulle vieraiden ympäröimänä.

— Niin, niin, se oli sellaista touhua . . . Mutta te ihan kartoitte minua.

— Enhän tiennyt, mitä olisitte ajatellut, jos olisin tunkeutunut tuntematonna . . .

— Te ette ole minulle tuntematon, sanoinhan sen jo heti laivassa! sinä sanoit melkein kiivaasti, ollen lei-

killä suuttuvinasi ja sitten sille naurahtaen, hiukan hämiläsi.

— Mitä te sanoitte?

— Ettekö enää muista?

— Tahtoisin kuulla sen vielä kerran.

— Niin tarkistakaa sitten korvanne ja kuulkaa, että meillä tytöillä oli siellä kullakin »ihanteemme» ja »ihastuksemme», ja te olitte langennut minun osalleni. Nyt sen kuulitte — vielä kerran!

— Saanko vielä kysyä: mikä minussa sitten oli niin ihannoitavaa ja ihastuttavaa?

— Ettekö katsonut siellä koskaan katuikkunaan? Tuommoinen totinen, hirveän totinen, ehkä hiukan ujo, avosilmäinen, otsa aatteellisissa rypyissä, suu asianymmärtävässä supussa, lakin reunan alla kähertynyt valkoinen tukan reuna — nyt se on jo hiukan kellertynyt, huomaan — olennoitunut kuva siitä, minkä olin luonut itselleni »isänmaan toivosta», joka elää vain aatteissa ja ihanteissa, niin kuin minusta pitikin.

— En minä, valitettavasti kyllä, siellä juuri ollenkaan niissä aatteissa ja ihanteissa elänyt. . . päinvastoin minä menetin senkin vähän, mitä olin sitä ennen omistanut. . . ainakin suurimmaksi osaksi.

— Ette te ole mitään menettänyt. . . — Ja sitten sinä taas sanoit oikein totisesti: — Ja sentähden täytyy meidän, kahden ja ainoan täkäläisen, tehdä liitto.

— Kuinka ajattelette?

— Työliitto. . . valistusliitto. . . teidän täytyy vastata kaikkia toiveitani — toteuttaa se ihanteeni. . . kuuletteko?

— Mutta millä tavoin olette ajatellut?

— Antakaa minulle ensin kätenne. . . näemme sen sitten, millä tavalla. . . pääasia on aluksi, etten ole täällä

missään yksin. Jos ette lupaa, peruutan hakemukseni ja haen itselleni vaikutusala jostain muualta.

— Eihän toki, eihän toki — kyllähän minä tietysti teen kaikki, minkä vain voin.

— Kiitos.

— Mitä nauratte?

— Pelästystänne — että ehkä jäisitte ilman opettajaa.

— Mutta ettehan minua ollenkaan tunne, mistä tiedätte, että minä kelpaan teidän tarkoituksiinne?

— Jos en tiedä, niin tunnen, aavistan.. kuulen äänestänne ja näen ilmeestänne.. sitä paitse täti laamanska on kertonut teistä ja toimistanne täällä. — Sieltä niiden vaunut nyt ajavat.. painaamme tähän, niin ne eivät huomaa.

Laamannin vaunut ajoivat pappilan puistokujaa, jonka tienhaaraan me juuri olimme tulossa, ja me painuimme kiireesti ruispellon suojaan, kunnes ne olivat ohi.

Sinä nauroit:

— On kuin me olisimme jo liitossa.. salaliitossa heitä vastaan..

Me nousemme. Sinä kurkotat ruiskukan aidan yli ja kiinnität sen rintaani. Et puhu mitään, se tapahtuu kuin ohimennen. En saa edes kiitetyksi, kun sinä samassa hyppäät takaisin maantielle.

Olen kuin suunniltani, kuin huumautunut, en ymmärrä vielä, mitä tämä oikein on. Onko hän tullut heidän luotaan kokonaan minun luokseni? Hänkö minulle semmoista puhuu, minusta semmoista usko? Tietääkö hän, aavistaako hän, mitä hän oikein on minulle? Eihän tämä vain olle mikään näköhäiriö, eihän hän vain vielä pyrähtäne pois niinkuin lintu polulta — eikä jää muuta kuin oksan heilahdus? — Hänkö pyytää minua avukseen, minua yhteistyöhön, minua liittoonsa, joka täällä kaiken ikäni en ole muuta

niin kaivannut kuin apua ja henkiheimoa ja ymmärtäjää? Tuleeko hän omakseni. . onko jo tulemassa? Olisiko se sittenkin mahdollista? Välittääkö hän minusta muutenkin kuin aate- ja työtoverina? Mutta sama se, vaikkapa vain sellaisenakin. . onhan ihmeellistä, uskomatonta, että tämä on nyt näin, sittenkuin oli niin kokonaan toisin. Minä kysyn tätä kaikkea, samalla koko ajan kuullen sinun puhuvan yhä edelleen, ja minä vastaan ja alan itsekin suunnitella ja alan innostua — josta sinä yhä lämpenet ja äänesi värähtää ja povesi nousee ja silmäsi tummuu.

Me ohjelmoimme yhä edelleen kulkiessamme ohi kirkon ja kirkonkylän talojen. Se on haaveilua enemmän kuin suunnitelmaa. Sinun suunnitelmasi vaihtuvat, sinulla on mielestäni aate toinen toistaan onnistuneempi ja tarpeellisempi. (Ne olivat niitä, joita kaikkia sitten koetimme toteuttaa.)

— En missään ole kuullut niin kauniita ääniä kuin täällä, tuossa kirkossa — minkä ihanan kuoron täällä voisi saada aikaan! Ja se on saatava aikaan! On ihmeellistä, kuinka sellainen kuoro yhdistää ja kuinka sen kautta pääsee heitä lähelle, kuinka se kokoo nuoria ja vanhojakin ja kuinka sen ohessa sitten voi heille puhua ja heitä innostuttaa ja saada heitä mukaansa muuhunkin. Me ensin laulamme heidät hereille heidän omalla laulullaan.

— Kansan laululla kansan.

— Juuri niin, mutta kuulkaa, eihän siellä koululla kuulu olevan edes urkuharmoniakaan. Me ryhdymme heti hankkimaan arpajaisia. Ja siihen ainakin täytyy saada nuo herrasväetkin mukaan. Meillä on tehtäviä loppumattomiin, vaikka koko elinajaksemme.

»Me — ! Meillä ! — Vaikka koko elinajaksemme —!»

Tahdon olla, lupaan olla mukana kaikessa — minä sinun kanssasi — me kaksi — me, sinä ja minä. . . Herää aatteita ja aloitteita, joista ei äsken ollut aavistustakaan, löydän itsestäni semmoista, jota en olisi uskonut olevankaan. Alkaa nyt, mikä sitten jatkui kautta koko elämän, että sinä hedelmöität, annat uskoa ja luottamusta. Minä aina aloin kuin kuivua, kun sinä joskus satuit olemaan poissa. . . Eihän se, mitä suunnittelimme, ollut mitään niin erikoisen nerokasta, ei mitään itsestään ihmeellistä ja uutta, mutta siinä oli minulle ihmeellistä se, että me molemmat aioimme samaa, ihailimme ja rakastimme samaa.

Kaikki käy niin luontevasti, olemme kuin vanhat tutut — olemme jo kauan sitten astuneet samoin askelin ja minusta tuntuu kuin olisimme jo kauan sitten sointuneet yhteen, näistä jo monesti puhuneet ja sopineet, ja voisimme kulkea käsi kädessä. Minä sanon vähä väliä: »Niin juuri, juuri sitä minäkin olen», ja sinä sanot samoin — ja sehän se sitten on ollutkin elämänlaulumme ainainen kerronta. Minä sanon, että juuri näitähän minäkin olen kaiken ikäni hautonut ja ajatellut, vaikei minulla ole ollut henkiheimoa eikä ymmärtäjää.

— Ei minullakaan ole ollut sitä, johon olisin oikein sointunut, sinä sanot — muita kuin vanha opettajani, sinä sitten hetken kuluttua lisää.

— Onhan tosin minullakin ollut Tapiosetä ja metsänvartijan Johanna ja hänen miehensä.

— Ketä ne ovat? sinä kysyt, ja minä kerron heistä hiukan, minä kerron, että Johanna oli toinen rakkauteni, kun hän oli pieni tyttö ja minä vielä pienempi poika; ensimmäinen rakkauteni oli eräs punainen tyttö, joka onki tuolla pappilan laiturilla.

— Onko teillä ollut montakin rakkautta? sinä kysyt, hymähdät.

— On, sanoin minä samoin . . . oli vielä eräs tyttö koulukaupungissa, jota en edes puhutellut, ja eräs laulajatar, joka oli kuin taivaan enkeli, ja Taaton täti, isäni sisar.

— Eikö muita?

— Ja eräs, joka oli, mutta jota ei kuitenkaan ollut. Entä teillä?

— On minullakin ollut — eräs, josta en tiennyt, oliko häntä vai eikö.

Minä tahtoisin puhua siitä enemmän, kertoa koko elämäni, päästä sinua vielä lähemmä. Minä tahtoisin sanoa, mikä minusta näyttää olleen sen tarkoitus: se, etten joutunut täältä pois, voidakseni täällä olla apuna sinulle, kun kerran ehkä tulet, että täällä varta vasten valmistuisin kaikkeen siihen, mihin sinä minua täällä tarvitset. Sinähän tarvitset minua, minähän kelpaan sinulle, ennen kaikkia muita, siksi, etten ole samanlainen kuin ne muut täällä — ja jos en olisi jäänyt tänne, en olisi sinusta se, mikä olen, vaan samanlainen kuin ne muut. Minun elämälläni on siis ollut tarkoitus, edeltämäärätty, sinun tähtesi, sitä varten, että voisin olla sinulle apuna. Tahtoisin saada tämän kaiken sinulle jotenkuten sanotuksi, jotta tietäisit, ja luottaisit. . .

Mutta on tultu koulun portille. Se on siinä pikku niemessään vähän yksinäisenä, autiona ja suljettuna korjauksen ja puhdistuksen jäleltä. Porttikin on tylysti lukossa. Joistain ikkunoista puuttuu vielä lasit ja niiden edessä on rumat laudat. Piha on nurmsettunut. Minä avaan sinulle ovet ja me käymme kaikki huoneet. Juhlasalissa sinä laulahdat, koettaen sen sointua. Se on hyvä, oikein hyvä. . . Sinä huudahtelet ja ihastelet uusia, siistejä huoneita. Sinun huoneestasi on näköala järvelle ja yli

kirkonkylän peltojen, ja sinä huomaat, että siellä kauimpana näkyy meidän talon pääty ja sen katon yli koivut.

— Ehkä näkyy sieltä tuletкин talvella?

— Ei näy, ikävä kyllä.

— Mutta lippu näkyisi.

— Meillä ei ole lippua.

— Laittakaa se lippu, minä laitan myös.

Suljemme taas ja levähdämme ulkoporstuan penkillä. On kuin innostuksesi yhtäkkiä olisi jotenkuten laimentunut, niinkuin olisit jostain alakuloinen, epävarma, mutta koettaisit kuitenkin koettamalla pysyä vireessä.

— Täällä on nyt tietysti hiukan autiota ja tyhjää, mutta jahka lapset tulevat — miksi koulu ei ala heti? On niin pitkälti syksyyn... Tuohon täytyy laittaa puutarha — jotain siihen voisi vieläkin kylvää. Mutta mistä minä saan hevosen ja miehen — tuletteko te auraamaan sen auki?

— Mutta aiotteko todellakin heti muuttaa tähän autioon taloon — täällä on teille liian kolkkoa ja yksinäistä.

— En voi jäädä laamanniin — se on nyt vain niin — enhän tiedä, minne minä muuannekaan.

— Tulkaa meille siksi aikaa — äiti varmaan ottaisi teidät ilolla vastaan — ja minä myös.

— Ja tekö myös?

En vastannut sen varmemmin. En saanut selville, mitä ajattelit ja aioit. Katsoit minuun vain pitkästi ja silmää räpäyttämättä. Sitten luomesi värähtivät ja sinä nousit ja me lähdimme. Tie kulki järvenrantaa, korkean hongikon viileätä pylvästöä. Sinä kävelit vaieten, katsahtaen vain kerran toiselle puolelle tien, missä minä kävelin, ja näytit olevan jossain kaukana.

— Kai minä nyt tulen toimeen koulullakin... mutta jos tulisin teille siksi aikaa, kunnes koulu alkaa, voisinko

olla teille joksikin hyödyksi — minä tarkoitan: jollain tavalla avuksi.

— Jos välttämättä tahdotte auttaa —

— Tahdon — välttämättä.

— .. niin voittehan auttaa äitiä kuinka paljon tahansa hänen kankaissaan ja puutarhassaan ja taloudessaan. . .

— Minä osaan lypsää, osaan kirnuta, osaan leipoa kuinka hienoja leivoksia tahansa! sinä yhtäkkiä riemahdat.

— Eihän meillä niitä niin erittäin hienoja.

— Osaan minä laittaa kalakukonkin! — Minä tulen!

— Mutta voisinko auttaa myöskin teitä? Osaan haravoida —

— Ja niittää —!

Sinä ryöpsähdät sille puolelle tietä, missä minä käyn.

— Minä tulen! Kuule sinä — en minä osaa enää teititellä — kuulehan, kun minä kesällä ensin autan sinua, niin sinäkö sitten talvella minua?

— Sehän sopii.

Me kuljemme yhtäkkiä käsikädessä. Sinä olet, en tiedä kuinka, pistänyt kätesi kainalooni. En uskalla painaa sitä käsivarrellani, en edes sitä liikauttaakaan — se kangistuu siihen koukkuunsa, missä se oli, kun tartuit siihen. Et ota sitä pois, ennenkuin olemme laamannin tienhaarassa.

— Nyt teidän täytyy — sinun täytyy — kääntyä — kiitos, aatetoveri, työtoveri, kävelytoveri! — Näkemiin!

Alat mennä kiireesti — käännyt, kuljet muutamia askelia taapäin, poskesi hehkuvat ja silmäsi säteilevät, riennät puolijuoksua — sitten vielä kerran käännyt.

— Kuule, minä sanon. Elä mene sinne, tule meille heti!

— Mitä sanot? sinä kysyt ja pysähdyt vielä kerran.

— Minä sanoin: tule nyt jo meille!

— Näinkö myöhään?

— Eihän nyt ole myöhä — äiti kyllä vielä valvoo.
Epäröit lyhyen hetken, sitten sanot:

— Minä tulen! — ja tulet.

Ja me kävelemme takaisin saman tien, jonka äsken olimme tulleet.

Äiti vielä valvoo, porttiaitaa vasten nojaten, valkotukka, villahuivi olkapäillä, käärittynä tiukalle käsivarsien ympärille.

— No? sanoo hän.

— Saako tämä nuori neiti tulla meille yöksi?

— Tottahan toki.

— Saanko jäädä leipomaan ja kutomaan? — minä osaan!

— Ja niittämään ja haravoimaan?

— Johan nyt toki — mutta aivanko totta, että tulet meille?

— Totta. . . .

— No, voi minun päiviäni. . . .

Muistatko vielä —? — kun sitten jonain päivänä sen jälkeen istuimme penkillä puutarhan lehtimajassa.

Minäkö olin sen ensin sanonut vai sinä? Mutta kun se oli sanottu, sanoit sinä:

— Tiedä — että olen rakastanut sinua siitä pitäen, kuin sinut ensi kerran näin.

— Ja minä sinua jo ennen, kuin sinut näin. . . . sinä olet minulle koko entinen elämäni, ja olet tämä nykyinen. . . . ja olet oleva tulevakin. . . . minulla ei nyt näytä olleen mitään elämää, jossa sinä et olisi ollut mukana, eikä tule olemaan, jossa et olisi oleva mukana.

Sinä tartuit heltyen ja sisäisesti haltioituen molempiin käsiini ja sanoit totisesti, hartaasti, melkein juhlallisesti, kasvot kiinteinä ja kalpeina:

— Minä olen rakastanut sinua siitä alkaen, kun kohtasin sinut siellä vanhan kirkon puistossa, kun sinä, valkolakki ja kotikutotakki, astelit ajatuksissasi ohitseni, ja vaikkeet sinä silloin etkä milloinkaan minua huomannut, niin minä sanoin itselleni: »Siinä hän on». . tai ehkä: »Sellainen hän on oleva». . . ja hän oli sekä se että sellainen. Ja vaikka sinä yhtäkkiä katosit enkä tiennyt minne, etkä tullut enää minua vastaan, vaikka odotin — ja vaikka olin menehtyä turhan odotuksen ikävään — enkä tiennyt edes, kuka olit, niin sinä et koskaan kokonaan häipynyt mielestäni. Enkä ollut koskaan oikeastaan siitä onneton, sillä olin varma, että hänet kerran tapaan, että aikanaan hän tulee, kuinkas ei tulisi — minulle soi sinusta aina sävel jostain niinkuin metsästä näkymättömän linnun viserrys.

— Rakas — sinä — onko se totta?

— Minun sielussani ja sydämässäni ei ole koskaan ollut ketään muuta — eikä siinä ole soinnut mitään muuta säveltä kuin sinun eikä ole voinut soida, sillä se oli viritetty sinun sointuusi heti, kun se mihinkään viritettiin. Ja jos siinä joskus on pyrkinyt soimaan jokin muu, niin on se soinnut väärin ja tunne on mennyt umpeen.

Päästit käteni ja virkoit vielä:

— Ja minä tahdon vielä sanoa sinulle sen, että minä tulin juhlille vain sitä varten, että ehkä tapaisin sinut siellä — ja kun kohtasin sinut laivassa, niin minä tiesin, että kohtaloni oli ratkaistu, mutta en uskaltanut sinua lähestyä, koska pelkäsin, ettet ehkä tulisi välittämään — ja kun kadotin sinut taas, mutta en voinut mennä — ja vain sinua vartenhan minä tulin sitten tänne — ja kun odotin sinua

tässä puutarhan penkillä enkä tiennyt, tulisitko, niin en voinut käsittää, mikä minusta tulisi, jollei tämä sinun talosi olisi oleva minunkin taloni ja sinun äitisi minunkin äitini. . . Ja nyt olen sanonut minä, mitä minulla oli sanottavana. Sano sinä nyt, mitä sinulla on.

— Jos minä sanoisin, mitä minulla on sanottavana sinusta, niin pitäisi minun sanella sinulle koko elämäni.

— Sanele.

Minä sanelen ne sinulle, aina iltaisin päivän työn päätyttyä, kaikki, näin kuin tässä. Minä tuon sinulle kaikki, mitä minulla on ollut siihenastista itseäni ja onneani — kaikki nämä kukkaset keväiseltä niityltä. Sinä sanot: — Tuo vielä, tuo vielä! — Ja minä tuon, ja kun tuon, sinä sanot: — Kuule, on ihan kuin olisin nämä ennen nähnyt, kuin olisin ollut siinä kaikessa minäkin mukana!

— Olitkin!

Kun toin sen siitä tämän talon hyvästä haltijasta, jota olin hoitanut ja palvellut ja jolle olin uhrannut parhaani, mitä osasin ja ymmärsin, jotta hän täällä viihtyisi ja menestyisi ja minua seuraisi elämässäni onni, ja kun sanoin, että se haltija, jota niin olin hoitanut ja joka oli tätä taloani ja minua vuorostaan hoitanut, sittenkin kai olit sinä, niin sanoit:

— En minä ollut se, se oli enempi ja parempi kuin minä, mutta minäkin tahdon sitä hoitaa niinkuin sinä, täällä ja sinussa ja minussa, itsemme ja muiden onneksi — hoidamme sitä yhdessä.

Ja kuinka me sitä hoidimme, kaiken hyvän haltijaa — omaksi onneksemme ja muiden ja kuinka koetimme koko tämän maan ja kansankin onneksi — senhän sinä tiedät. Mutta vaikka tiedätkin, niin minä vielä kerron siitä si-

nulle, sillä niin kauan kuin minulla on, mitä kertoa onnesta ja sinusta, onni ja sinä täällä pysytte. Ja kun minulla ei enää ole niistä mitään kerrottavana, kun kerran päättyvät nämä tuhannen ja yhden onnenpäivän tarinat, silloin päättyköön myöskin minun tarinani, ja minä lähdän ja tulen sinne, missä olet, missäpä sitten olletkin.

SANOMALEHTIMIESAJOILTANI

MATKOILTA OMASSA MAASSA

Kasäkuvia.

I.

KIRKONMÄELLÄ.

Ei ole juuri milloinkaan tehnyt sukunni vieraaksi

SANOMALEHTIMIESAJOILTANI

ista innostusta lähtökäsi eniten miesten jalka myöten
Vepsän-Karjalaan tai Lappiin tai Virossa tai muiden
suomensukuisten kansojen kuo runoja keräämään tai kanta-
tieteellisiä kirjoja tai rättejä penkomaan. Puhumatta
kann siitä, että olisi hakennut tai saanut jonkun stipendia,
jonka avulla olisi voinut tehdä hyvämääräisen ulkomaille
vuodeksi tai pariin.

Mutta matkustamaan minulla on aina kukaan ollut
halu niissä palava. Ja kuni en ole päässyt ulompiin tapo-
liä liikkumaan, niin päätin lähtellä kerran tallustelemaan
siitä, jota jokainen on ennen minua tallustellut. Ja kivi-
joutaa matkamurheita kerran maallikin, niinkuin kaikki
muutkin tähän maailmaan aikaa.

Paljon minulla tosin ei ole kertonut. Ei mitään
muuta kuin mitä kuka tahansa saattaa nähdä siirtyessään
hiukan pirin uukkujuurta ulomaksi. Ei ole minulla

2ANOMALFHTIMIESAJOLTANI

MATKOILTA OMASSA MAASSA.

Kesäkuvia.

I.

KIRKONMÄELLÄ.

Ei ole juuri milloinkaan tehnyt mieleni matkustaa Aavasaksalle tynnyrin pohjan kokoista aurinkoa katsomaan. Eikä minulla ole koskaan ollut kylläksi isänmaallista innostusta lähteäkseni suurten miesten jälkiä myöten Venäjän-Karjalaan tai Lappiin tai Viroon tai muiden suomensukuisten kansojen luo runoja keräämään tai kansatieteellisiä riepua tai rättejä penkomaan. Puhumattaakaan siitä, että olisin hakenut tai saanut jonkun stipendin, jonka avulla olisin voinut tehdä huvimatkan ulkomaille vuodeksi tai pariksi.

Mutta matkustamaan minulla on aina kuitenkin ollut halu tulisen palava. Ja kun en ole päässyt ulompia taivalia liikkumaan, niin päätin lähteä kerran tallustelemaan niitä, joita jokainen on ennen minua tallustellut. Ja kirjoittaa matkamuistelmia kerran minäkin, niinkuin kaikki muutkin tähän maailman aikaan.

Paljon minulla tosin ei ole kertomista. Ei mitään muuta kuin mitä kuka tahansa saattaa nähdä siirtyessään hiukan pirtin nurkkajuurta ulommaksi. Ei ole minulla

tarjottavana tarkkoja kertomuksia kivitaltoista eikä kansantieteellisistä housuista ja päähineistä, joista nuoret tiedemiehet tätä nykyä niin innokkaasti kirjoittelevat ja joita tietävät niin ja niin monta kymmentä vuotta sitten siinä tai siinä paikkakunnassa käytetyn. En osaa myöskään määrätä, kuinka monta jalkaa meren pinnasta lukien ovat ne kukkulat, joille tulen kohoamaan. En sanalla sanoen kykene antamaan minkäänlaista luetteloa minkäänlaisesta »saaliista», jota kaikki muut matkamiehet saavat kokoon ja jotkut hevoskuormittain. En kykene, sentähden etten ole mitään saalista kokoon saanut.

Mutta siitä huolimatta minä nyt kuitenkin aion matkastani kirjoittaa. Ja katson itseni siihen oikeutetuksi, etupäässä sentähden, että aion noudattaa erästä pääsääntöä, jota kaikki matkamiehet ennen minua ovat noudattaneet ja luultavasti tulevat vastedeskin noudattamaan. Minä näet aion kirjoittaa hyvin paljon itsestäni. Vaan jos sattuisi niin, että joskus »poikkeaisin aineestani» ja kertoisin siinä sivussa jostain muustakin, niin pyydän huomauttaa, että kaikilla säännöillä on poikkeuksensa.

Minä siis lähdin liikkeelle muutamasta suuresta kirkonkylästä, jonka nimeä on sentähden tarpeeton mainita, että niitä samanlaisia kirkonkylä on Suomessa satoja. Vaan tämä oli kuitenkin niitä suurimpia, sillä se oli suuren pitäjän keskessä. Lavea maaseutu levisi parin kolmen penikulman päähän joka haaralle, vaikka olisit lähtenyt mitä ilmaa kohti tahansa kulkemaan jostain kirkon neljästä ovesta. Ja tämän maaseudun väki se kokoontui tähän kirkkoon joka sunnuntai yhteistä Jumalaansa yhteisin voimin palvelemaan. Jo lauantai-iltana se tänne saapui ja aina oli sillä yksi tie ja kaksi asiaa. Siellä kirkolla käydessään se saattoi toimittaa sekä aineelliset että hengelliset

asiansa. Ja ihmiset tulivat tänne kuin maailmansa keskisteeseen, jossa oli kaikki ne huvit tarjottavana, mitä maailma heille keskimäärin saattoi tarjota. Toiset tulivat höyry- tai kirkkovenheissä suurten selkään takaa, toiset kaukaisista mäkikylistä hevosella ajaen.

Ne, joilla oli pappilaan asiata, ne sinne poikkesivat, mutta suurin osa meni sivu kirkon ja pappilan ja kiiruhti kauppamiehiin tahi meni kamreerin eli vallesmannin puheille. Ja näiden asiat olivat tärkeämpiä kuin noiden edellisten, ja niiden toimittamista sitä oikeastaan »kirkolla» käymiseksi sanottiin.

Ja »kirkolla» käymiseen se useilta jäikin, vaikka »kirkossa» olivat käyvinään ja kotiin tultuaan sanoivat terveisiä »kirkosta». Se se oli lähtiessäkin olevinaan tärkeintä asiaa, mutta kuta enemmän kirkonkylää läheni, sitä pienemmäksi painui mielessä kirkko ja sitä isommaksi kasvoivat maalliset asiat ja kauppamiehin puoti.

Sinnehän oli niin mukava hevosensa sitoa valmiiseen ruuheen kauppamiehen makasiinin eteen, nostaa voi-astia kärryistä ja kantaa se puotiin. Sillä sitten suorittaa talvellinen puotivelka ja saada itselleen sikari suuhun ja emännän kouraan naula kahvia. Ja tarinoida ja rupatella ja puhua laidasta laitaan kaiken maailman poudat ja saateet, sekä kysellä muiden heinänteosta ja leikkuusta ja samalla selittää omiaan. Jos sitten vielä lisäksi oli nuori mies ja käveli verkanuttuun puettuna, jalassa punasuiset suvarohvisaappaat, niin mikä mielihyvä tavata maantien varrella neitosta neitosen vieressä, kättä lyödä ja keikaroiden kävellä! Ja viedä tuttavansa suntion matamiin ja juoda ja juottaa sikurikahvit korpun kanssa. Tai jos oli ryyppymies, niin mikä riemu ja sydämen tyydytys tavata toinen ryyppymies, hankkia puteli viinaa ja povi pullollaan juosta

joka laskeutuu joka paikan ylle, mikä vaan sen alle jou-
tuu. Yksin suljettujen kauppapuotien ja kiinni pantujen
kapakoiden ja pölyisen maantien, sanalla sanoen koko kulu-
neen kirkonkylän ylle. Se ei valitse paikkaa eikä katso
ihmisten muotoa. Niin että siinä valaistuksessa ovat ajet-
tuine partoineen ja puhtaine paidankauluksineen suntio
ja haudankaivaja yhtä arvokkaan ja pyhäisen näköisiä
kuin rovasti ja kappalainenkin, kulkiessaan peräkkäin papin-
kellon soidessa pappilasta kirkkoon, jonka ympärillä rau-
hallisesti parveilee sinne saapunut pitäjän väki.

Niinkuin jo sanoin, oli sunnuntai-aamu, kun minä
tulin tähän kirkonkylään, parahiksi nähdäkseni, kun pa-
pisto lähenei sakastin ovea. Ukkoja oli sakastin oven edus-
talla seisonut odottamassa saadakseen tervehtiä rovastia,
ja akkoja rappusilla istunut. Mutta nyt ne nousivat seisoal-
leen, väistyivät syrjään ja tekivät hyvän huomenen, toi-
set kumartaen, toiset niiaten. Ja kun minä arvasin rovas-
tin yölliset aatokset, niin tiesin myöskin hänen tämän-
aamuisensa. Ja tätä hän ajatteli siinä kohotessaan kirk-
koonsa ja luodessaan silmäyksen yli viheriän kirkonmäen
ja siinä liikkuvan hartaan näköisen kansan: kävipähän
aavistukseni toteen, kun ei nyt näy jälkeäkään yön synti-
sestä elämästä.. ei jälkeäkään.. kaikki on sunnuntai-
aamun tenhovoima huuhtaissut näkymättömiin.

Mutta minä en mennyt kirkkoon, niinkuin sinne eivät
vielä menneet monet muutkaan. Jäin kirkon edustalle
käyskentelemään, niinkuin jäi sinne suuri osa muutakin
kansaa, sillä »ohjelmassa» oli saarnoja kokonaista kolme ja
kuulutuksiin oli pitkä aika vielä. Ja täällä tuulla höllytteli
lauhkea eteläinen, kun kirkossa sen sijaan oli ummehtunut
ilma ja tukahduttava kuumuus.

En siis mennyt kirkkoon, vaan jäin sen ympäryksiä katselemaan. Suuren selän niemessä olin ja kahden puolen oli ruohoiset lahdemat, joiden ranteilla näkyi taloja talojen takana ja peltoja pelloissaan kiinni. Kaikki oli hyvin rakennettua ja hyvin viljeltyä. Muutamalta mieheltä, joka oli useiden muiden kanssa seurannut minua, minne vaan kuljin, kysyin, kuka tuossa niemekkeessä asui vasemman puolisen lahden rannalla. Mutta ennenkuin hän vastasi minun kysymykseeni, tahtoi hän tietää, mikä mies häntä puhutteli.

Minä selitin säätyäni ja arvoni.

— Vai ylioppilas... niin tuota työ ootta sitte semmoinen tutentti, niinkuin rovastin nuori herra...

— Semmoinen, selitin minä.

— Meinoottako sitä papiksi?

En sanonut meinoovani.

— Vaan sehän se ois hyvä virka.

— Saattaisipa olla hyväkin, sanoin minä ja uudistin kysymykseni.

— Tuossa, siinä asuu kappalainen ja tuolla, jonka katto paistaa metän takkoo, on vallesmannin paikka.

— Siellä näyttää olevan laajat viljelykset?

— Loajathan ne on... niin isot, ettei niihen meäree tiijäkkään. Joka kyntääkin uuden muotisilla oatroilla ja puip riihesä höyrymassiinalla..

— Totta kai hän leikkaakin koneilla?

— Jo on monet vuu'et leikanna ja niittännä...

— Onko täällä muillakin maanviljelyskoneita? kysyin kääntyen samassa miesjoukkoon, joka oli kokoontunut ympärilleni.

Ja vuorotellen siinä miehet alkoivat vastailta, ottaen vähän väliä suunvuoron toisiltaan.

— On niitä rovasti muutamia itelleen laittanna, voan eipä niitä muilla taija olla . .

— Ompaan kauppamiehelläi leikkuumassiina . .

— Kenellä kauppiaalla?

— Tuolla, jonka puot tuossa näkky . .

— Onko hän varakas mies?

— Mikäs se on kauppamies muu kuin rikas . . pittää elon kauppoo ja voin kauppoo ja kaiken muun tavarann kauppoo . .

— Eikös kellään maanmiehellä ole uudenaikaisia koneita?

— Ei niitä kannata talonpoikain pittee . . tulloo semmoisen pito vähävaraiselle kalliiks . .

— Tokko lie muilla niitä kuin kirkonkylän herroilla.

— Ompaan Hovin herrallakin.

— Ei oo muuta kuin vältti.

— Etpä tunnu tietävänkään, kun eilen illalla tuli höyryssä niittokone ja kirkkoaijan jälestä kuulutaan lähettävän sitä viemään.

— Kuka hän on tuo Hovin herra?

— Sitä vaan sanotaan Hovin herraks. . sinne on tästä yheksän neljänestä.

— Kulkeeko sinne höyry?

— Kulukoohan sinne höyry. . se käyp tok joka lauantai hakemassa kirkkoväkkee ja pyhänä viep takasi. .

— Siinähan minä sitten pääsenkin. .

— Minnekkä se on herralla sinne matka. .

— Eikös sieltä pääse naapuripitäjän kirkolle?

— Sieltähän sitä syvänmaita myöten peäsöö. . myö ollaan kanssa sieltä päin. . voan mittee työ sinne määttä?

— Minulla on sukulaisia siellä.

Minua tarkastettiin kuin jotakin epäiltävää olentoa joka haaralta. Ja miesten naamoista olin näkevinäni ihmettelyn sellaisen, että kumma mies tuo, kun lähtee sydänmaita myöten sukulaistensa luo. Vähän ajan päästä sanoi kuitenkin se, jota olin ensiksi puhutellut:

— Jos työ ootta sinnepäin mänövä, niin soatatta olla-kin Hovissa yötä. . tuossahan tuo näkkyi ite kävelevänkin. .

Heti kohta huomasin, että sieltä tuli mahtava mies, puoleksi herra, puoleksi talonpoika, mutta joka mielellään näki sen, että häntä kutsuttiin »possessionaatiksi.» Sen jo näin ensi silmäyksellä ja en tiedä mistä syystä niin tein, mutta tuo päätelmä tuli mieleeni sen johdosta, että hänellä oli sateenvarjo kädessään ja kalossit jalassa. Herra tuli samaan miesjoukkoon, jossa minäkin seisoin, mutta kun talonpojat ovat hitaita esittelemään, niin käytin tilaisuutta poistuakseni tästä ryhmästä muuanne. Kun vähän matkaa kulettuani seisotuun katselemaan muutamata taulua kirkkomaalla, huomasin, että siellä minusta jo herralle puhuttiin.

Annoin heidän puhella ja kävelin edelleen kirkon seutuvilla lueskellen hautakirjoituksia. Monenlaisia niitä siinä olikin, ja oikokirjoitus oli ollut kunkin vainajan sukulaisilla erilainen. Mutta urut olivat jo jonkun aikaa soida lurikoitelleet, sitten oli kuulunut saarnaamistakin, ja nyt soitettiin juuri yhteen. Kirkon ovella syntyi ankara tungos, sillä toisia tuli ja toisia tahtoi mennä. Tuleva virta kuitenkin voitti, vaikka menevässä oli pappilan neidet ja nuori herra, joka koki heille tietä raivata. Eivät tahtoneet nämä »herrainpenkkiläiset» päästä mitenkään eteenpäin, sillä porsuassa pyöri ankara »akan virta», joka oli »akan virta» sanan varsinaisessa merkityksessä. Kauan aikaa tässä virrassa

pyörittyään pääsivät kuitenkin nuoren herran soutamina kirkon ovelle ja katosivat vihdoinkin sen isoon kitaan.

Jymäkkä-ääninen rovasti alkoi kohta saarnata paukuttaa kirkossa, niin että kuuluivat tärkeimmät sanat, joille pantiin kaikista suurin paino, aina hautausmaan kaukaisimpaan nurkkaan, jonne istuuduin vähän matkaa muutamasta miesjoukosta, pannen tupakan, niinkuin olivat hekin tehneet. Ukot eivät puhuneet mitään ja tuntuivat kuuntelevan, niinkuin minäkin. Ja minä kuulin hajanaisia sanoja: — — se nykyajan kalvava epäusko — — joka kansoja kalvaa — — nousevassa nuorisossa — — kun ei enää huolita Jumalasta eikä hänen sanastaan — — ja kaikenlaiset lahkokunnat — — kirohut olkoot —

— Ketään se nyt kiroo? kysäisi toiseltaan muuan polttelevista miehistä.

— Villiläisiähän se joka pyhä kiroo. .

— Mitähän pahaa ne on sille tehneet?

— Eikö se pappi saata pahan tekemättä kirotta. .

— Kun on lain vasara vallassaan, niin pittäähän sillä paukuttoo. .

— Eihän tuolla ies vasarata ookkaan, kun nyrkillään aina saarnastuolinsa laitaan lyyvvä jämmäyttellöö. .

— Milläs lailla se olikaan männä pyhänä saarnasa peättännä?

— Sillähän se oli peättännä, että nyt on tärkeitä kuulutuksia. . niin ettei piä männä kenenkää kuulutuksista pois. .

— Mitään kuulutuksia ne sitten olikaan?

— Soataviaanhan se sitten kuulutti. .

— So, so. .

— No, kuulinhan minä omilla korvillani.

— Ja etteikö ne sitten ole tärkeitä!

— Tärkeitähän ne tok on.

Ukot siinä huvittelivat itseään saarna-aikana ja alkuun päästyään jatkoivat tarinoitaan samaan suuntaan.

Niitä oli usea tarina. Kun oli ollut tämä rovasti vaalissa tänne, niin oli ollut muuan tämän pitäjän mies siinä hänen entisessä pitäjässään tukkityössä. Se oli se hulivili Kattainen, joka osasi kaikille puhua mieliksi. Sen oli kutsuttanut rovasti puheilleen ja kysellyt, tokko ne hänelle aikovat äänensä antaa. — »No ihan tok järestään», oli Kattainen sanonut, »ikävällähän sinne teitä outetaannii».

— »Mutta kuules, Kattainen», oli siihen kysynyt, »sanopas, kuoleeko siellä teijän pitäjässä isäntiä ja emäntiä?» — »No, niitähän kaatuu kuin lahokantoja, miten täällä rovastin pitäjässä kuollee?» —

»Eihän ne ies kuolekkaan . . ne on ruojat niin sitkeähenkisiä» . .

Ei vetäytynyt ainoakaan suu nauruun, mikä ei olisi sopinutkaan kirkko-aikana, eikä muidenkaan samanlaisten johdosta, joita harvaksen kerrottiin.

Sain vielä kuulla, että tämä rovasti oli tullut tänne keisarin mää äyksestä vastoin seurakunnan tahtoa, joka oli melkein yksimielisesti anonut toista miestä. Vaan rovasti, joka oli herrain ystävä, oli käynyt kumartamassa piispat ja keisarit ja saanut viran.

Kun olin polttanut paperossini pohjaan, jätin ukot siihen kirkko-aikaansa omalla tavalla kuluttamaan ja lähdin kävelemään niemen kärkeen päin, josta kuului höyry-veneiden hiljainen tohina. Kirkon lasin alaitse kulkiessani kuulin rovastin siellä yhä vaan vielä epäuskoa pommittavan. Totta puhuakseni valtasi minut uteliaisuus ja päätin astua sisälle temppeliin. Porstuassa oli nyt tungos loppunut, eikä siellä tällä haavaa ollut muuta kuin pari kolme vaimoa, jotka hyssyttelivät parkuvia lapsiaan. Ja kaksi koiraa, jotka

toinen toiselta puolen kynnyksen tunnustelivat toisiaan, valmiina käydäkseen hammaskähmään. Ei ne kuitenkaan päässeet härähtämään ennen kuin käytävien risteyksessä, niin että minä pääsin rauhassa istuutumaan ovensuupenkkiin.

Epäuskon kanssa siinä saarnamies yhä vaan taisteli ja minä huomasin, että hän saarnasi katkismussaarnaa ensimmäisen uskonkappaleen johdosta. Paavista oli hän nähtävästi aloittanut ja ennusti nyt Antikristuksen tuloa ja maailman loppua, jonka edellä ilmaantuivat kaikenlaiset von Bergenit ja muut epäuskon apostolit tänne meidän rakkaaseen, ennen rauhalliseen isänmaahammekin, rakkaaseen Suomenmaahankin, jonka kansa kuitenkin oli uskonnollinen kansa eikä villitsijöiden mukana kulkenut eikä heidän houkutuksiaan kuunnellut. Mutta varuillamme meidän kuitenkin pitäisi oleman, seisoman aina uskon miekka kädessä aamusta varhain iltaan myöhään. Sillä pahuuden ruhtinas, joka muuten kulkee kuin kiljuva jalopeura, se oli tätä nykyä alkanut n. s. uusien aatteiden hahmossa hiipiä kuin huuhkain nielläkseen ja kuolettaakseen ja iankaikkiseen kadotukseen saattaakseen. Sillä hänen valtansa oli suuri ihmisten yli.

Tähän suuntaan hän saarnasi ja huitoi kahdella kädellä, niitä aina vuorotellen saarnastuolin laitaan jämähyttäen. Mutta kuumuus oli kirkossa painava ja moni mies, joka oli viikon työtä tehnyt ja varhain sunnuntai-aamuna lähtenyt kirkolle soutamaan, koetti turhaan pysyttäytyä valveilla. Minunkin vieressäni siinä muuan mies viattomasti kuorsasi, vaeltaen kuka sen tiesikään missä asti näistä syntisen maailman kauhuista ja taisteluista. Vastaitten, kun rovasti oli saarnansa kaikuvaan ameneen lopettanut ja laskeutunut alas kuoriin kyselemään muilta sitä, mitä itse oli heille sanellut, heräsi mies ja työntäytyi mui-

den mukana ulos. Ja minä kun seurasin hänen kulkuaan, näin kuinka hän haukotellen vetäytyi niemen kainaloon venevalkamaa kohti, asettui sinne päiväpaisteeseen suuren kirkkoveneen kokkaan ja nukkui sinne, poistuen tämän matoisen maailman uskoista ja epäuskoista. Hänellä oli oma vihollisensa, väsymys, joka oli ottanut häntä väijyäkseen, ja joka oli hänet voittanut.

Vaan jos oli väsyneitä, niin oli virkeitäkin. Niemen ne-
nässä siellä, mistä kuului höyryn hiljainen tohina, oli suuri joukko nuorta väkeä pyhäänsä pitämässä. Ne olivat tyttöjä ja poikia, niitä samoja, jotka lauantai-iltana kauppamiehen edustalla kävelivät. Nyt he olivat istuutuneet rantatöyräille suurempiin ja pienempiin piireihin, tytöt ja pojat vastakkain. Pojilla oli yhäkin kenkään varret alaspäin kierrettyinä, niin että punainen sahviaani tuli kokonaan näkyviin, ja tyttörien päällyshameet olivat siksi ylöspäin käännettyt, että punaraitaiset sukat sieltä pistivät silmään samoin kuin monenkarvaiset alushameitten helmat. Ja hopeahelaisesta piipustaan pojat ostotupakkiaan polttelivat, mutta tytöt kiersivät arpaheiniä sormiensa ympärille tai kurkottivat läheisestä puusta lehden, jota vuoroin pureksivat, vuoroin kämmeniensä keskessä hieroskelivat, kunnes se mureni ja uusi tuli otettavaksi.

Lähenin höyryvenettä, joka oli parista lankusta tehdyn sillan päähän kiinnitettynä. Kokassa luin latinaisilla kirjaimilla maalatun sanan »WELLAMO.»

II.

KIRKON RANNASSA.

Astuin huojuvaa lautalaituria myöten venheeseen. Se oli jaettuna kahteen osaan eli oikeammin sanoen osastoon, joista perempänä olevata kutsuttiin »salongiksi» ja joka lienee ollut aiottu herroja varten. Talonpoikia varten oli taas toinen puoli katoksen alustaa ja samassa osastossa oli myöskin kone.

Pari lautamiehen näköistä miestä istui penkillä polttelemassa sikaria, joita heille nähtävästi oli antanut heidän kolmas seuratoverinsa josta en voinut varmasti päättää, mikä hän oli. Mutta sen voi kuitenkin jo ensi silmäyksellä nähdä, että hän »luuli olevansa jotakin», niinkuin sanotaan.

Minä istuuduin toiselle puolelle konetta ja kuulostin.

Ei mahtanut kolmas mies olla säädyltään muita kahta paljoakaan etevämpi, koskapahan nämä häntä sinuttelivat.

— No, rengiäkö sinä nyt ruppeet, vai onko muuta ammattia?

— En tietä minä hyvin rengiäskään ruppeemistani. . . huonot maksetaan tätä nykyä palkat . . puolta toista tarjottiin mulle pappilasta, jos oisin pehtuoriksi ruvennut, mutt'en minä ottanut pestiä. . .

— Voan oishan siinä jo palakkoo ollu yhelle miehelle.

— Kaupungissa maksetaan puotirengille kaksin kolmin.

— Kaupunkiinko sulla on sitte tarkotus mennä?

— En tieä . . ehkä mennään.

— Etkö sieltä jo kyllääsi soanna, kun olit kolomekkii vuotta.

— Ruununtyo on erittäin.

— Etköön ennee ruppeis toista satsia olemaan?

— Ei ole ennee pakko ruveta . . minä olen velvollisuuteni isänmaan palveluksessa jo täyttännä . . niin sanoi övestikin, kun heitin hyvästäni, että numero kolme Heikkinen on nyt vapaa isänmaan palveluksesta . .

— Vai niin sanoi . . se oli kolmen numerolla sinun huutos . . sit oot ollunnai ensmäisiä miehiä.

— Ensimmäisiä . . tässä on kellokin, joka annettiin mulle ampumisesta.

— Siinäpähän on . .

— Ankkurikello?

— Ankkurikello.

Sitä mahtavuutta, jolla sanottiin tuo »ankkurikello!» Siinä äänessä oli monenlaiset vivahdukset. Se sanottiin sekä vähäisellä ylenkatseella, jopa halveksienkin, kuin myöskin niin, että siitä kävi selville: »totta kai ankkurikello!» Ja kello vedettiin taskusta ja annettiin lautamiesten katsella. Mutta ketjun koukku oli kuitenkin napinlävessä kiinni eikä sitä siitä irtautettu. Ja mikä ylevä välinpitämättömyys piirteissä, kun entinen asevelvollinen istui selkä kenossa ja seurasi silmillään kahta puhetoveriaan. Taulut ja »pujetit» tarkasteltiin samalla tarkkuudella ja sitten katsottiin vielä peräimet.

— Eikö tuota pantane jo taskuun, sanoi sitten kellon omistaja.

— Pannaan, pannaan, mutt' mittees siihen on tuohon kuoreen »ravvierattu»?

— Siinä on Hänen Majesteettinsa Keisarin nimi.

— Elä valehtele . .

— No, ettäkö ossoo lukkee, vaikka ootte lautamiehiä?

— Niinpähän on . . ettäkö oot tämän Keisarilta suanna?

— Minkätähen se ei oo sitä soattanna soaha . .

— Taiat sinä sitte olla hyvä ampuja?

— Toinen mies minä olin Lappeenrannan leirissä. Ei hän siis ollutkaan mikään vähäinen mies, kun oli toinen mies ampumisessa ja saanut Keisarilta kellon, ajattelin minä.

— Eiköön täältä laivasta soa olutta eli muuta maistamista . . minua niin kovasti janottais. .

— Missä lie se kapteeni . . sillähän sitä on olutta kaupan. .

Asevelvollinen meni salonkiin, ja tuli sieltä vähän päästä ulos kapteenin kanssa, joka nähtävästi oli nukkunut. Tämä meni kokkaan ja toi sieltä olutpullon. Mutta kun asevelvollinen sen huomasi, käski hän tuomaan pari kolme yhdellä tiellä. Kapteeni toi, ja kun masinisti, joka nukkui kokassa, rasvariivettä päänsä alla, oli herätetty, vetäytyivät kaikki neljä salonkiin ja painoivat oven tarkasti kiinni jälkeensä. Josta minä päätin, ettei anniskelu kirkon rannassa kuitenkaan mahtanut olla aivan niin luvallista kuin minä ensiksi luulin.

III.

LAIVAMATKA.

Missähän lienen siellä kirkkomaalla päivänpaisteessa loikoen kulutellut aikaani siihen asti kuin kirkkomenot päättyivät ja tapulista vihdoinkin kuului kolme läppäystä suuren kellon laitaan. . .

Vaan sitä ennen oli jo hyvän aikaa pursunnut ihmisiä kirkosta ja paksua mustaa savua »Wellamon» piipusta.

Kirkonmäellä syntyi hälinä ja pauke kuin pienillä markkinoilla. Hevosia valjastettiin, kärryjä rätisi pitkin maantietä pois kotiin päin ja pölyä kohosi kuin pilvenä. Rantaan kuitenkin riensivät useimmat osavenheilleen, mutta suurin osa tuli »Wellamoon».

Kun tuli sinne, oli se sullottuna ukkoja, akkoja, voipyttyjä, eväskontteja, tyttöjä ja poikia niin täyteen, että tuskin sopi päättään kääntämään. Ja siinä tungoksessa kuitenkin koneenkäyttäjä hyöriskeli, voiteli ja panetti puita uuniin, tuon tuostakin huudatellen. Eikä ainoastaan kolme kertaa, niinkuin on tavallista, vaan aina vähän väliä, varmaankin puolikymmentä kertaa.

— Mitä ne noin yhtä mittaa sitä huudattavat? kysyin minä lähimmäiseltäni.

— Taitaavat kiirehtiä sitä Hovin herroo, sain vastaukseksi.

Minä vähän kummastelin tätä kaunista kansallista tapaa, jota en ollut vielä muualla Suomessa tavannut, mutta kysyin kuitenkin, mikä oikeus hänellä oli tuolla Hovin herralla odotuttaa itseään.

— Sillä on puolet tätä venettä, selitettiin minulle ja sitten arveltiin hänen viipymisensä syyksi sitä, että oli niittokone tuotava kauppamiehestä laivaan.

Kun koneenkäyttäjä, joka näkyi olevan suurempi kapteeni kuin kapteeni itse, oli vielä jonkun aikaa kiuksissaan huudattanut konettaan ja odottanut herraa maan puolelta tulevaksi, saapui tämä vihdoin viimeinkin järven puolelta. Pitkin rantaa soudettiin suurta kirkkovenettä, jonka keskessä näkyi kummannäköinen, punaiseksi maalattu härrykkä, ja perässä seiso i hattu kädessä ja hikeä otsaltaan pyyhkien se usein mainittu hovin herra, jonka jo olin kirkonmäellä nähnyt. Kun venhe tuli likemmä,

kuulin että oli aikomus saada punainen härrykkä »höyryyn», mutta väen paljouden takia täytyi sen tyytyä kuitenkin siihen kunniaan, että sai tulla perässä siinä venheessään, johon jo oli sijoitettu. Laittelemista siinä oli kuitenkin kappaleen, ennenkuin saatiin rossit kiinnitetyiksi ja ennenkuin herra itse oli peränpuolelta otettu höyryvenheeseen.

Kun kaikki oli onnellisesti suoritettu, päästiin vihdoinkin lähtemään »hiljaan etes», niinkuin kapteeni koki, ja vähän päästä sitten »täyttä kyytiä».

Minä häpeän, että nyt vasta olen päässyt varsinaisesti matkalle, mutta lohdutan itseäni kuitenkin sillä, että taival nyt katkeaa kymmenen hevosen voimalla. Höyryvenhe, joka näkyy olevan hyväkulkuinen, kyyristyy kuin laukkaava hevonen, joka maha matalana kiittää eteenpäin. Kahden puolen lakoilevat laineet kokan edessä, savua ja kipinöitä pursuaa piipusta ja pistongit veivavat semmoisella innolla kuin olisivat jo kauan odottaneet tätä vapautuksensa hetkeä. Rannat jäävät vilisten jälle eivätkä kauan pysy kirkkovenheetkään rinnalla, vaikka koettavat parastaan.

Vaan ne ovatkin vanhan ajan kulkuneuvoja, ja tässä viedään suomalaista talonpoikaa kirkosta kotiinsa uuden ajan airoilla, joista ei vielä muutama kymmenen vuotta takaperin ukoilla ollut aavistustakaan.

Niin, koska tuli uusi aika puheeksi, niin saanen tässä höyryvenheen suurta selkää kyntäessä ja jättäessään kirkonkylän kirkkoineen sinne niemeensä pienenemään, esittää muutamia mietteitä, jotka tulivat istuessani siinä »Wellamon» kokassa. Minä näet ajattelin, että jos viljelyksestä ja sivistyksestä eli yleensä sekä aineellisesta että henkisestä edistyksestä meidän kansassamme voisi luoda jonkun keskimääräisen kuvan, niin sopisi sellaiselle ehkä

paraimmaksi malliksi tuollainen kirkonkylä maaseudulla. Siinä on nähtävänä ikäänkuin tulos meidän kulttuuristamme semmoisena kuin se saataisiin, jos kaupunkien sivistys ja kehitys laskettaisiin siihen sivistykseen ja niihin tietoihin, jotka tavataan kaukaisimmassa korven mökissä —

Ja niinikään on samassa paikassa toteutunut kuva meidän aineellisesta viljelyksestämme, kulkuneuvoista, y. m. uuden ajan antamista eduista, joka syntyisi sekin siten, että verrattaisiin kaupunkien etuja ja maaseudun puutteellisuuksia toisiinsa. Jos siis esim. mitä oppinein teologian professori liitettäisiin semmoiseen korven jätkään, joka ei ole saanut kolmessakymmenessä vuodessa rippikouluun suoritetuksi, ja tästä taikinasta muodostettaisiin uusi ihminen, jolle molemmat elementit ovat antaneet itsestensä kaiken sisällyksensä, niin luulen, että tästä uudesta ihmisestä tulisi pappi, joka näyttäisi melkein maaseudun rovestin näköiseltä. Samaten saataisiin rikkaasta Helsingin tukkukauppiaasta, jolla on kauppatietoja ja kauppasivistystä Saksaa ja Englantia myöten ja joka nauttii lain ja asetusten suojaa kehuen aina niitä noudattavansa, ja maata kuljeksivasta reppurista — saataisiin näistä sekoitus sellainen, että siitä syntyisi tuollainen kirkonkylässä asuva maakauppias, joka lain nojalla laukkuvenäläistä vainoo, mutta joka voikaupassaan saattaa käyttää vääriä mittoja ja pitää luvatonta rommin ja oluen kauppaa. Taikka jos vielä kaikki maailman tieteet lukenut filosofian professori ja ensimmäisiin opin alkeisiin perehtynyt kiertokoulun opettaja lyötäisiin yhteen ahjoon sulaamaan, niin en luulisi suuresti erehtyväni sanoessani, että näistä takeista muodostuisi kansakoulun opettaja.

Samanlainen olisi asian laita muillakin aloilla, esim. maanviljelyksen. Siinäkin pitäisi luullakseni kirkonkylän

edustaa keskimääräistä tulosta Suomen eri maanviljelystavoista, nimittäin uudenaikaisimmista ja kaikkein alkuperäisimmistä. Ja mitä kulkuneuvoihin tulee, niin luulen että suurimman höyrylaivan ja pienimmän soutuvenheen edut ja puutteet, pantuina yhteen vaikuttamaan, tuottaisivat lopulliseksi tuloksekseen tällaisen maaseutuhöyryn kuin esim. tämä »Wellamo». Eli lyhyesti sanoen: suurin ja pienin edistys eri aloilla meidän maassamme antaisi keskimäärin sellaisen edistyksen, joka on kirkonkylässä tavattavana.

Jotenka siis esim. tuo kirkonkylä, joka yhä enemmän on jäämäisillään tuonne auringon sumun peittoon, oikeastaan tulee mainita sekä meidän henkisen että aineellisen elämän diagonaaliksi. Eikä suinkaan Helsinkiä tai muuta suurempaa kaupunkia. Siltä ainakin minusta näyttää, vaikka en sitä nyt tässä osaa numeroilla toteen näyttää. Vaan ehkä joku nuori maisteri ottaisi siitä kirjoittaakseen väitöskirjan tohtorin arvoa varten.

Mutta näitä miettiessäni oli jo saatu ensimmäinen selkä kuletuksi ja vedet alkoivat vähitellen kaveta ikäänkuin sisämaahan tunkeakseen. Kulettiin pieniä järviä, jokia ja salmia ja käytiin yhtämittaa laitureissa, joihin riputettiin pari kolme ihmistä kerrallaan. Yhteen ahdettu elämä höyryvenheessä siitä vähän väljeni, niin että pääsi jo sääriäänkin oikomaan. Minä tein sen ja tarkastelin sitten maisemaa. Oli kulettu pari tuntia, ja kun kello oli kirkolta lähtiessä ollut 4:n paikoilla, kävi se nyt 6:ttä. Oli siis tuollainen ihana sunnuntain iltapäivä, joka on meidän maisemillemme niin omituinen. Päivä ei enää paahda, ainoastaan valaisee ja lämmittää. Vähäinenkin tuuli on jo paneutunut levolle ja kaikki, mitä vaan rannoilla on, kuvastuu tyyneen veteen. Niittyiset rannat, tuuheat leh-

dot ja jonkun kivikkoniemen nenässä yksinäinen nuottakota ja sen takana pari vanhaa vääntynyttä petäjää. Ylettyvät talotkin vähän ylempää kuvastumaan veteen, ja niiden mukana seuraa aina joukko lapsia, jotka rantatietä juoksevat alas rantaan nähdäkseen ohitse kulkevaa laivaa niin likeltä kuin suinkin. Niityt ovat huolellisesti raiva- tuita, pellot näyttävät hyvin viljellyiltä, ja sarat eroavat suoriin ojin tarkasti toisistaan. Kaikesta näkyy, että kule- taan seudussa, joka ei lue itseään sydänmaahan. Minä huo- mautan tästä muutamalle miehelle, joka seisoo vieressäni, ja hän sanoo, että »onhan tämä tok' kaupunkia syömöan suhteen.» Ja sitten sanoo hän, että »ei nämä talot tok oo vielä mittään hovin rinnalla . . siellä se vasta emätalo on.»

Kun minä toisen kerran kuulin tuota hovia mainit- tavan ja kun minulle oli sanottu, että siinä sopisi olla yötä, niin vetäysin tuosta salonkiin, jossa itsensä »herran» olisi pitänyt olla. Siellä hän olikin, ja kun näki minut herras- mieheksi, niin esitteli itsensä ruotsiksi ja mainitsi itsensä »possessionaatiksi», niinkuin jo olin arvellut kirkkomaalla hänet nähdessäni. Tätä pientä turhamaisuutta lukuun- ottamatta oli hän kuitenkin aika miellyttävä mies. Kun sai kuulla, että matkani veti hänen talonsa kautta, pyysi hän minua tekemään hyvin ja seisottumaan heille yöksi, lisäten, että kunhan sinne tullaan, niin ehkä siellä näyttää saattavan yönsä nukkua niinkuin muuallakin. Minä tie- tysti kiitin ja sanoin kuullearni, että siellä oli hänellä ko- mea talo sydänmaassa.

— Onhan se, vaikka ei mitään erittäin, sanoi hän vähän siihen vivahtavalla tavalla kuin oli sanonut tuo ennen mainittu asevelvollinen ankkurikellostaan.

Minä olisin ruvennut juttelemaan kaikenlaista seudun maanviljelys- ynnä muista asioista, mutta herralla oli omat

asiansa niin sydämellä, että puheet yhtämittaa keskeytyivät. Venhe siellä perässä vaati hänen alituista huomiotaan.

— Varo sinä, Pekka, siellä perässä, ettei kipinät polta vehnäjauhosaäkkiä! Pitäisi olla vielä yksi mies lisää tuonne venheeseen . . .

Ja sitten oli asiaa joka toiselle miehelle tien varrella. Ei sitä pysäyspaikkaa, jossa ei hän lähtenyt salongista ja huutanut nimeltään milloin mitäkin rannalla olijaa. Milloin oli siellä joku Matti, jota kutsuttiin kasakaksi, milloin joku Taavetti, jonka piti tulla maanantaina mökkinsä puolesta päivätöitä tekemään, milloin taas joku Liisa tai Mari, joilta tiedusteltiin eivätkö ottaisi piiaksi ruvetaksensa.

Ja niiden tähden keskeytyi puhe vähän väliä, sikarin pätkä, joka lyhyytensä tähden jo aikoja sitten olisi joutanut piipunperän purijalle, sammui yhtämittaa ja jäi viimein pöydän nurkalle, josta vähitellen koneen tärinästä vieryi yhä täpärämmälle, pudoten siitä sitten likaiselle lattialle. Ei herrakaan pitkään aikaan joutanut salongissa käymään, ja kun ei siellä muitakaan ollut, heittäysin pitkäksi penkille. Epämukavanlainen oli ollakseni, ja pääminulla tutisi laivan liikkeestä kuin vanhalla ukolla.

Huvikseni aloin tarkastella huonetta. Se oli parahiksi niin pitkä, että juuri sovin sohvalla jalat suorana loikomaan. Ja muita huonekaluja ei täällä ollut kuin pari koon käännettävää tuolia ja pöytä. Tämän viimemainitun puhtaus oli alle keskimäärän. Puolet sen pinnasta oli yhtenä ainoana olutlammikkona, ja toisessa puolessa kuljeskeli edestakaisin kaksi pulloa ja kolme lasia. Koneen jyskytys pani ne liikkeelle, mutta muuten niiden kulku näytti olevan joidenkuiden minulle tuntemattomien luonnolakkien vaikutuksen alaisena. Toinen pulloista ja lasit oli-

vat tyhjät, vaan toinen pullo oli puolillaan olutta. Ja tämän ympäri nuo tyhjät kiertelivät. Milloin tulivat aivan likelle sitä, kilistivät sen kupeeseen ikäänkuin jotain sanoakseen. Lasit varsinkin olivat yhtämittaa pullon kimpussa. Houkuttelivat ja houkuttelivat, mutta kun eivät mitään saaneet, tulivat niin kovasti kiihkoihinsa, että luulin niiden siihen paikkaan halkeavan. Mutta sitten näytti siltä kuin olisi puolillaan oleva pullo heille virkkanut jotain vihaista ja vastenmielistä, koskapahan nämä lähtivät kuin yhteisestä päätöksestä mennä kalkuttamaan, aina pöydän laitaan saakka. Mutta juuri kun olivat putoamaisillaan, kääntyivät takaisin ja lähtivät yksissä tuumin taas täydempää toveriaan kosioimaan. Vaan silloin laiva vähän kallistihe, pöydällä olevasta oluesta syntyi ankara luodevesi, joka tulvi yli toisenkin puolen pöytää ja siihen tarttuivat sekä pullot että lasit, pääsemättä enää paikaltaan liikahtamaan.

Jonkun aikaa kun siinä olin antanut takaraivoni jyskyttää venheen laita vasten, tuli taas ihmisiä salonkiin. Niitä oli kaksi tyttöä ja kaksi nuorta miestä, olivat nähtävästi naimakansaa, joita oli kirkossa kuulutettu. Tytöt istuutuivat penkille, vaan toinen pojista haki peräpuolelta kapteenin käsiinsä. Jonkun aikaa kuiskuttelivat he keskenään ja katsoivat aina minuun. Mutta minä painoin silloin silmäni kiinni ja olin nukkuvinani. Sitten tuotiin olutta ja tarjottiin tytöille. Vähän kipristellen nämä sitä maistelivat ja sanoivat olevan »pahhoo». Mutta pojat ottivat suun täydeltä.

— Juokee työ, tytöt, olutta!

— Eipä tuo oo ies hyvän makuistakaan . .

— Vai ei oo hyvän makuista . . jota tok särpää kuin sinukkata . .

Kun pullo oli tyhjennetty, menivät tytöt ulos, mutta pojat kävivät taas kolkuttamaan sitä ovea, joka vei perään kapteenin seisomasijalle . .

— Kuulkeepas, kapteeni, eikö teilloo viinoo?

— Eijoo viinoo.

— No entäs konjakkia?

— Konjakkia on . .

— Paljonko sitä putel maksaa . . .

— Ei anneta putelittain, vaan ryyppy maksaa 25 penniä.

— Otetaanko myö?

— No antoo tänne!

Ja kapteeni laski heille ryyppyn kullekin, ja kun se oli yhdellä siemauksella tyhjennetty, antoi toinen pojista kapteenille markan ja käski kaataa vielä toisen »satsin». Seisovilta jaloilta se sekin haukattiin. Hipristelivät siinä miehet vähän aikaa suutaan ja katsoivat toisiaan silmiin. Vaan silloin kaivoi kukkaronsa se, joka ei ollut äsken maksanut, ja sanoi:

— Koatoos häntä minunnii rätinkiin . .

— En minä ennee juo, sanoi toinen.

— Juo pois!

— Voan jos männöö peähän?

— Tämän vertainen . . (ja silloin he taas kallistivat) nyt ei mää kenenkään peähän . . pankoo vielä, kapteeni, yhet ryyppyt.

— Elekee panna . . minä en ota . .

— Etkö ota, jos minä tarjoan . .

— En ota . . soat olla vissi siitä, etten minä ota.

— No, kun et ota . .

Ja niin he poistuivat. Mutta en minä ollut kauan yksinäni, ennenkuin taas tulee sisään viimeinen tarjooja ja

ryyppää kapteenilta yhteen perään kolme ryyppyä. Minusta näytti, että hän jo hiukan horjahti ovesta mennessään. Mutta kun laiva laski ensimmäiseen seisauspaikkaansa, näin minä salongin ikkunasta saman miehen hyppäävän tasakäpälässä laiturille, vaikka laiva oli vielä ainakin sylen päässä maasta. Ja laiturille päästyään hän hyppäsi vielä kerran ilmaan, löi kahta kämmentään yhteen ja hihkaisi niin, että seutu kajahti.

— Kuka se on tuo hurja? kuulin jonkun vaimonpuolen kysyvän.

— Sehän se on Hietapuron renki, vastattiin, — jo on taas juonna ihtesä humalaan . .

— Jahah! sanoi samassa Hovin herran ääni takanani. Nyt se on tämä taival lopussa . .

— Eikö tämä höyryvene kulje enää eteenpäin?

— Ei kulje, ei kulje . . huhhuh, kylläpä ovat tuota olutta tuohon pöydälleen töhrineet . . niin, ei tämä kulje, mutta nyt tästä lähettäisiin venheellä . . ja jos teidän sopii . . ei meillä ole mitään erikoisempaa tarjottavana . . vanlig bondkost . .

— Kiitoksia vaan . .

— Niin no, jos sopii, niin lähdetään tästä veneeseen, jonkun tunnin perästä ollaan perillä . . minulla on hyvä vene ja riskit soutajat . . muiden veneiden edelle me ajetaan niin että hurahtaa . .

Lähdettiin siitä sitten salongista, ja kun olin suorittanut markan kyytirahaa kapteenille, astuttiin Hovin herran veneeseen.

IV.

HOVI JA SEN HERRA.

Soudettiin soukkaa jokea, sitten kaitaista järveä ja saavuttiin hovin rantaan. Jo ensi silmäyksellä näki, että oltiin vanhassa talossa. Rannasta vei pihaan miellyttävä polku, kulki pellon keskitse, jossa nuokkui kellahtava ruis. Kartano, johon kohottiin, oli vakavan ja rauhallisen näköinen, niinkuin vanhat herrastalot tavallisesti ovat. Suuria koivuja kasvoi puutarhassa ja niiden vieressä vielä suurempia haapoja, joiden lehdet meidän lähestyessämme rupesivat lepattamaan ikäänkuin meitä tervehtiäkseen. Tie kulki hyvin tehdyn aitauksen vartta, joka erotti puutarhan pelloista. Minä katsahdin sen yli ja näin siellä täydessä kunnossaan olevan puutarhan herne-, papu- ja kaalipenkkeineen. Talossa on varmaankin nuoria neitoseja, ajattelin, kun huomasin keskustassa kukkasia. Ja arveluni toteutuikin samassa, sillä herra huusi takanani:

— Terveisiä kirkosta, tytöt! Minä tuon teille vieraita.

— Kiitoksia, pappi, vastattiin iloisesti, ja silloin vasta minä huomasin, että kaksi valkoveristä olentoa nojasi vähän matkan päässä edessämme aitausta vastaan. Minä tietysti kohotin lakkiani ja siinä meidät esitettiin aitauksen yli ilman muita mutkia.

— Onkos mammalla kahvi valmiina? kysyi herra, ja kun tytöt olivat yhteen ääneen vastanneet olevan, niin katosivat he syreenipensaikkoon ja me käännyimme samassa nurkan ympäri pihaan. Porstuata nähdessäni en nätin tulla yhä enemmän vakuutetuksi siitä, että talo oli todellakin vankka ja että kaikki rakennukset olivat hyvässä järjestyksessä kukin lujittuneina tarkasti määrä-

tylle paikalleen. Niinikään ennätin keksiä ruokakellon porstuan päädyistä ja siihen katsahtaessani saada suudelman suurelta villakoiralta, joka oli heittänyt minut selälleen.

— Huut, Pontus! Se on vielä pentu! . . . Olkaa hyvä ja astukaa sisään.

— Minä olen vähän näin sopimattomassa asussa . . . pieksuissa, ja . . .

— Vieläpä tässä nyt lankkisaappaita ja frakkeja sydänmaan keskellä . . .

— Vai sydänmaan keskellä . . . ei nämä paikat siltä näytä.

Porstuassa esitettiin minulle talon emäntä, hennonlainen nainen, jonka piirteet olivat hienon ja samalla vähän kärsivän näköiset. Hänen tervehdyksensä oli ystävällinen ja vaatimaton, mutta koko olennessa oli silmiinpistävä ylimyksellinen arvokkuus. Sainkin sitten tietää, että hän oli alkujaan aatelisneiti, joka oli saanut kasvatuksensa hienossa maailmassa.

Minut vietiin suoraan saliin, joka näin sydänmaan saliksi oli komea kylläkin. Jänneniekka tuolit ja sohvot, sohvapöydät ja albumit. Ja suuri joukko kukkia ikkunain edessä, joiden astiat oli asetettu koivuisten ja honkaisten pölkkyjen päälle. Muutamassa nurkassa kasvoi kotimaan kataja ja toisessa tuuhea pienoinen kuusi.

Tuskin olin ehtinyt istuutua, niin tulivat neitokset sisään ja tervehtivät minua uudelleen. Herra jätti minut kohta siihen naisten kanssa istumaan, sillä hänen piti toimittaa rannasta niittokone pihaan. Jos hän ei ole katsomassa, niin pudottavat ne sen järveen. Rouvakin meni taloutensa toimiin, luultavasti kahvia varustamaan, ja minä jäin siis neitosten kanssa siihen istumaan.

Asema on tavallisesti hyvin tukala, kun joutuu tunte-mattomien neitosten seuraan, eikä sovi millään muotoa olla vaiti, mutta ei myöskään ole mitään puhumista. Ja se on kahta tukalampaa, kun neitokset pitävät herran vel-vollisuutena puhella, mutta omana oikeutenaan olla vaiti. Onneksi olivat nämä neitokset kuitenkin niin hyvin kasva-tettuja, että molempain tehtävät olivat muuttuneet. —

Neitokset olivat erittäin puheliaita ja vielä enemmän kyseliäitä. Niin että minä tulin heidän kanssaan varsin oivallisesti toimeen, kun kysymyksetkään eivät juuri olleet kovin vaikeita. Minä sain muun muassa vastata siihen, mistä minä tulin, ja siihen, minne menin. Ja sitten siihen: »tykkäsinkö, että nämä seudut ovat kauniita», johon tie-tysti vastasin niin, että olin aivan ihastunut varsinkin tähän paikkaan. Ja moneen muuhun samanlaiseen kysy-mykseen minä annoin sen enempää miettimättä mielestäni aivan oikeat vastaukset. Sillä välin me tarkastelimme toisiamme, he minua ja minä heitä. Enkä minä tiedä, olinko minä heidän nähdäkseen jotenkuten naurettavan näköinen, mutta siltä minusta näytti, että he vähän väliä olivat purskahtamaisillaan nauruun. Kun olen kuitenkin jo usein ennenkin huomannut, varsinkin maaseudun neito-sissa, samanlaisen selittämättömän taipumuksen, niin en huolinut siitä loukkaantua. Varsinkin kun he sitten kohta ehdottelivat, että tulisin heidän kanssaan puutarhaan, jossa piti juotaman kahvia. Sillä pappa tahtoi, että hänen kir-kosta tultuaan aina juotaisiin lehtimajassa tuomen alla tulokahvit.

En rupea tässä kertomaan näistä neitosista tämän enempää. Ennenkuin heidät jätän, täytyy minun kuiten-kin saada sanotuksi, että ne olivat erittäin hyvin kasva-tettuja tyttöjä, mikä näkyi siitäkin, että he pitivät huolen

siitä, että vieras pani kylliksi sokeria kahviinsa ja että hän otti joka »sorttia» leipää; ja että he, vaikka olivatkin käyneet »rouvasväen koulun» läpi, eivät talouden toimia ylenkatsooneet, vaan auttoivat äitiä kaikissa. He olivat melkein toistensa näköiset ja aivan toistensa kokoiset ja pukuiset, hameet hienorantuista pumpulikangasta.

Oli tuo oikea maalaiskuva siinä kahvia juodessa. Isä istuu keskellä kiikkulautaa, polttaa piippuaan, katsoo suoraan järvelle ja antaa ohimennen määräyksiä rengeille, jotka tulevat kysymään, millekä niitylle huomenna mennään heinään. Äiti vähän matkaa hänestä, kädet rinnan päällä ristissä, pujotettuina villaiseen liinaan, sillä hänellä on iltakousteudesta vähän kylmä. Ja työt, jotka hänen takanaan äänettöminä istuvat ja kuuntelevat, mitä vanhemmat ihmiset puhuivat — mutta työistähän minun ei pitänytkään enää kertoman. Olen kuitenkin kyllin itse-rakas ollakseni varma siitä, että he odottivat, milloin pappi ja mamma lakkaisivat ja he saisivat anastaa minut taas kokonaan. Mutta jos heillä oli sellaisia toiveita, niin jäivät ne nyt ainakin tällä kertaa toteutumatta, sillä isä ehdotti, että mentäisiin vähän tiluksia katsomaan.

Hm! — niin, no, tietysti täytyi sanoa, että oli hauska mennä tiluksia katsomaan.

Maanviljelijät hyvin mielellään näyttelevät talojaan ja tavaroitaan. Eikähän tuo kumma olekaan, sillä mielelläänhän taiteilijakin kulettaa sinut taulunsa ääreen ja yhtä mielellään lukee sinulle kirjailija teoksiaan. Miksei sitten Hovin herrakin olisi saanut esittää nähtäväksesi ja ihmeteltäväksesi sitä, minkä oli sekasortoisesta raaka-aineesta luonut sopusointuisaksi kokonaiskuvaksi, ja selittää, kuinka hän siinä oli menetellyt. Sillä onhan maanviljelijäkin tavallaan taideniekka. Neroa, mielikuvitusta, ais-

tia ja kätevyyttä tarvitaan viljeltävän talon raatamisessa korven keskestä yhtä paljon kuin kiven kalkuttamisessa tai värien sekoituksessa.

Niinkuin jo olin ensi silmäyksellä huomannut, oli kartano varsin hyvin rakennettu ja kaikki huoneet siinä asetetut juuri sille paikalle, missä niiden tuli ollakin. Ensimmäiset olivat asuinhuoneet, antaen järvelle päin. Ne olivat yhdessä jaksossa niin herrasyväen puoli kuin pirttikin, yhden katon alle pantuina, eikä niitä erottanut toisistaan kuin porstua.

— Ja niin sen pitää ollakin, huomautti herra, sillä palvelija talossa on yhtä tärkeä ja tarpeellinen kuin isäntäkin ja heidät tulee asettaa niin läheiseen yhteyteen kuin suinkin. Sitäpaitsi huojentaa tämä heidän silmälläpitoaan.

Vastapäätä päärakennusta oli aittoja ja makasiineja, joiden takaa näkyi peltoja, peltojen perällä niittyjä ja sitten järviä, sillä talo oli isommassa niemessä.

Mutta näitä katasteltiin vain sivumennen ja mentiin suoraa päätä navettarakennusta kohti, joka oli suorassa kulmassa asuinrakennukseen ja jonka nurkasta oli vain sata askelta pirtin nurkkaan. Navetta oli vähän muista huoneista ylempänä pienoisella ylänneellä ja sen harja kohosi korkeammalle kuin päärakennuksen katto. Se ikäänkuin hallitsi ympäristöään, ja oikeushan sillä olikin vaatia itselleen ensimmäinen sija, kun oli kaiken muun talouden kannattaja ja keskipiste. Sillä oli sama paikka kuin rautatehtaan pajarakennuksella tai masuunalla, joiden piiput aina näkyvät yli tehtaanhoitajan asunnon ja sattuvat ennen silmään, olkoon tämä sitten kuinka komea tahansa. Sentähdenpä ilmaantuukin mielestäni useissa uudemman ajan maanviljelijöissä hyvin luonnollinen aisti juuri siinä, että navetta tehdään arvonsa mukaisesti komea ja kau-

aksi näkyvälle paikalle. Vasta se talo on mielestäni esteettisesti kaunis, jonka navetta paistaa pitkien matkojen päähän. Jota vastoin semmoinen talo, missä navettaa saa hakea jostain likaisesta notkosta muiden rakennuksien takaa, vaikuttaa epäsoinnuista juuri sentähden, että pääasia on sysätty syrjään, ja että siihen sillä tavalla tulee jotain keskentekoista ja vinoa.

Julkeaksi kuin mikäkin temppele oli hovinkin navetta rakennettu, ja kansa, joka aina osaa antaa asioille ja esineille kuvaavat nimityksensä, puhuttelikin sitä keskuudessaan »kirkoksi».

— Eikä se olekaan tuhmasti sanottu, selitti minulle herra, sillä sen minä sanon suoraan, vaikka siinä tulisinkin omaani kiittämään, että tämä minun navettani on yhtä hyvä ja tilava kuin monen pienen pitäjän kirkko.

Ja sitä ei minun tarvinne huomauttaakaan, että herra tätä rakennustaan kernaammin näytteli kuin joku rovasti vasta rakennettua kirkkoaan. Enkä suuresti erehtyne sanoessani, että hän ainakin kuusi päivää viikossa eli tämän kirkkonsa uskossa. Jonkunmoisella kunnioituksella sitä minäkin katselin ja täytyy tunnustaa, että kuta enemmän sitä katselin, sitä enemmän se rupesi minunkin silmissäni kirkolta näyttämään. Sillä kivistä oli tämäkin rakennettu ja pitkän jyrkän kattonsa tähden se minusta muistutti paljon noita vanhoja keskiajan kirkkoja, joita tavataan Hämeessä ja Etelä-Suomessa.

Iloinen ammunta ja rautakyttyitten kilske kuului vastaamme navetasta. Siellä kytkettiin pariinsa lehmiä, jotka parhaallaan saapuivat lypsettäviksi. Minä jo olin astumassa kynnyksen yli navettaan, kun herra huusi minut takaisin. Sillä kaikki piti katsottaman järjestyksessään. Eikä se katsottava tällä kertaa ollutkaan vähäinen, kun oli

pumppulaitos, joka nosti veden aina järvestä navetan pors-
tuaan saakka.

— Tämä on erittäin »fiffinen» laitos, — puhui hän ja
alkoi keikuttaa pumpun vipua. Lihavanlätä mies kun oli,
rupesivat jo vesikarpalot otsalta kihoamaan, mutta silloin
kuului koriseva ääni pumpun sisästä ja hanikasta tulla
kohahti vettä sammioon. Vaan suunsa täydeltä sylkäis-
tyään lakkasi hanikka jo samassa vettä antamasta.

— Ei oo kievarin sammiossa vettä! huudahti herra ja
syöksyi ulos. — Olli hoi! Olli hoi! Juokse kievariin ja
pumppaa vettä sammioon!

Olliko lie ollut se, joka puhaltautui pirtin rappusilta
laukkaan ja katosi jonnekin huoneiden taakse.

— Odotetaan, sanoi herra, kyllä kohta saadaan vettä!
— Ja sitä odottaessa selitti hän minulle mikä tuo kievari
oli. Ja niin sain tietää, että se oli huone, puolitiessä rantaan,
ja että siinä huoneessa oli samanlainen sammio, joka
pumputtiin vettä täyteen samalla tavalla kuin tämäkin
sammio. Sillä muuten ei olisi vettä saatu noin korkealle
kohoamaan, kun luonnonlakien avulla ei vettä saada imu-
pumpulla nousemaan kuin vähän yli kahdenkymmenen
jalan ja tämä navettarakennus on neljättäkymmentä jal-
kaa veden pintaa korkeammalla. Mutta kun vesi kievaripum-
pun ja tämän pumpun avulla kerran saadaan tähän sammioon,
niin juoksee sitä tästä maanalaisia torvia myöten sekä keitti-
öön että pirttiin, maitokamariin ja talliin.

Ja selittäessään sitä hän taas alkoi vivun ponnassa
nyökkäistä ja ähkää.

— Kohta se kohahtaa. . kohta se kohahtaa. . äh, puh.
Sojaa! Sojaa!

Ja vettä tuli, tuli torven täydeltä eikä kauan kestä-
nyt, ennenkuin sammio oli puolillaan.

— Koettakaapa tekin pumputa. . ei se ole raskas ollenkaan. . päinvastoin se on hyvin kevyt. . se on mitä herkimpiä pumppuja.

Minä tietysti koettelin, mutta tinki minua naurattamaan, kun ajattelin, että samalla tavalla kuin minä tässä nyökkäisen, samalla tavalla siellä kievarissa joku Olli nyökkäisee.

— No, jo riittää. Semmoinen laitos se on tämä. Ja eikö ole tämä helkkunan mukava. Hevosen ja miehen aika tämän kautta säästyä hyvinkin ja sitten tästä saa veden niinkuin jo sanoin vaikka mihin juoksemaan.

En tarvinne mainitakaan, että minä myönsin kaiken sen, minkä näin, erinomaisen mukavaksi ja nerokkaaksi.

Ja sitten vasta me menimme navettaan. Se oli sisästä yhtä juhlallinen kuin päältäpäinkin nähden. Katto oli korkealla, ikkunat suuret ja koko huone siitä syystä valoisa ja iloinen. Parret oli rakennettu kahteen pitkään riviin, joiden välissä oli n. s. pöytä, johon heitettiin rehu elukkain eteen pöydälle juoksevasta heinähäkistä. Ainoastaan muuan kaidepuu erotti parressaan seisovat lehmät toisistaan, niin että ne voivat aivan hyvin sen ylitse ja alitse nähdä, jopa nuoleksiakin toisiaan.

— Eikö ne tingi puskemaan tuossa toisiaan? kysyin.

— Niin sen luulisi, mutta eikös mitä. Lehmä rakastaa seuraa ja sen kauttahan ne juuri pysyy lauhkeina ja sävyisinä, kun saavat siinä syöntinsä lomalla toisiaan katsoa maurottaa. Jota vastoin, jos ne pidetään pimeässä navetassa ja erotetaan toisistaan hirsistä salvetuilla parsilla, niistä tulee äkäisiä ja pelkureita.

Iloisen ja vilkkaan näköisiä olivatkin kaikki lehmät, jotka nyt siinä seisoivat kukin parressaan, yhtämittaista hiljaista yninätä pitäen, anoessaan palaa hoitajiltaan. Näitä oli vain kolme, ja näytti niillä olevan työtä tar-

peeksi paloittellessaan ja lypsäessään yli viidenkymmenen pään suuruista karjaa. Vaan reippaasti kävi heiltä siinä kuitenkin askareen teko eikä kauan kestänyt, ennenkuin aina keskellä lattiaa olevaan suureen korvoon kaadettiin vaahtoava kiulullinen lämmintä maitoa.

Navetasta tultiin välittömästi talliin, joka oli saman katon alla kuin navettakin ja yhtä siisti ja valoisa.

Pilttuita oli siellä toista kymmentä ja perimmäisestä hirnuu hörhätti meitä vastaan kiiltävän musta ori, kohottaen päänsä pilttuun laiteelle. Herra meni sen eteen ja tarjosi sille sokuripalasen, niinkuin hän sanoi aina tallissa käydessään tekevänsä. Sillä lailla tulee hevosesta kesy ja se oppii isäntäänsä rakastamaan.

— Elukka pitää opettaa hyvyydellä ja ainoastaan poikkeustilassa käyttää ruoskaa.

Ja sitä sanoessaan taputti hän oritta kaulalle ja nimitteli häntä nimeltään. Kehoitti minuakin koettelemaan sen lautasta ja tunnustelemaan turpaa, joka oli »sileä kuin sametin nukka».

Oriista päästyämme katsahdimme rekiliiteriin, johon tultiin suoraan tallista. Siellä aina kuului hevoset valjastettavan, joka oli paljon mukavampi täällä tehdä kuin ulkona kartanolla pyryssä ja pakkasessa.

— Ja tästä ne on aina niin sukkelat pyöräyttää talliin.

Minä luulin jo, että ulkokuoneiden tarkastus olisi loppunut, mutta sitä minun ei olisi pitänyt luulla, sillä »yläsilta» oli vielä käymättä, eikä suinkaan ollut tarkoitus sitä semmoiseksi jättää.

Mukavia kiertoportaita myöten sinne tallista kohottiin ja toden totta minä hämmästyin, kun aukeni eteeni siellä huone semmoinen, että päätä huimentti. Yhtenä ainoana suurena salina oli koko navetan päällyys ja niin siisti kuin puhtahin pirtti.

— Täällä saattaisi vaikka tanssiksi pistää, ihmettelin.

— Jottako täällä ei olekin sitten pistetty, jo toki montakin kertaa. Melkein joka vuosi täällä kauranleikkua-talkoossa tanssia lekutellaan.

— »Ja siin' ei seinät hämmentele», deklamoin minä. Keskelle tuota mahdottoman suurta luhtia oli ripustettu nuorakiikku, ja siihen sanoi herra kylän poikien aina sunnuntaisin kokoontuvan tyttöjänsä kiikuttelemaan.

— Vaimoni mielestä se ei ollut oikein sopivaa, mutta minä ajattelin, että parempi on, että ne kokoontuvat tänne kuin jonnekin muualle, niin ei omain renkien ja piikojen tee mieli kylään juosta. — On siinä tänäkin päivänä mahdettu heippaista, mutta nyt se joutaa taas viikoksi yöpuulleen. —

Ja sen sanottuaan nakkasi hän nuoran pohjukan ylös orrelle. Siitä läyskäyksestä säikähti sitten pääsky pesässään ja suikaisi ulos. Ja kun sen johdosta tulin tarkastaneeksi kattoa, huomasin siellä näiden viehättävien lintujen pesiä toinen toisessaan kiinni.

— Kyllä tänne heiniä mahtuu, sanoi siinä sitten herra ja pyörähti kantapäillään, tehden kepillään kaaren ilmaan. Eikä muuta pihalatoa tarvitakaan, kun tänne ajaa niin heinänsä kuin olkensakin. Eikähän tämä vielä meidän nykyisistä rehuista tule puolilleenkaan, mutta hyvä se on suuri olemassa, kun on toivo saada niittyä lisääntymään. Ja täältä ne on mukavia pudottaa sekä lehmille että hevosille.

— Se häkki aina ajetaan tänne ylös saakka?

— Niinhän se tehdään. Tuosta suuresta ovesta sisään vaan . . tulkaapa katsomaan, maisteri.

Ja niin hän vei minut toiseen päähän yläsiltaa mahdottoman leveälle kaksois-ovelle, josta yhtä leveät hiljalleen viettävät rappuset veivät alas maahan.

— Tästä ne häkit ajetaan sisään. . . niin, ja tästä nyt näette melkein kaikki minun tilukseni.

Mutta minä olin jo ehtinyt kääntyä näköalaa katselemaan enkä pannut huomiota hänen tiluksiinsa. Sillä todella olikin kaunis se, mikä siinä eteeni aukeni. Aurinko oli juuri laskemaisillaan ja valoi viimeisillä säteillään met-sikköä tuolla ahon reunassa toisella puolen järven. Isot petäjät ikäänkuin tulessa paloivat ja aho hohti kuin kullattu kumpu. Mutta se ei kestänyt kuin jonkun silmänräpäyksen, aurinko samassa pyöri piiloon ja heitti pitkät hohtavat sädejuovat puolitiehen taivasta. Mutta kauan en minä saanut siinä antautua luonnon runollisuutta nauttimaan, sillä vieressäni seisoj realisti, joka oli kokonaan muusta huvitettu, vaatien minutkin olemaan samasta asiasta innostunut.

— Mitäs pidätte? kysyi hän.

— Kyllä se on harvinaisen kaunis auringonlasku, sanoin minä.

— Niin, mutta eikös siinä ole tuossa kaunis ruispelto-kin? kysyi hän.

Olin todellakin kuin pilvistä pudonnut, vaan samassa kuitenkin siksi toinuin, että ymmärsin asemani ja osasin myöntää, että ruispelto oli kaunis.

— Ja eikös siinä ole peltoa yhden talon tarpeeksi?

— Hyvin onkin. Ja kuinka paljon luulette siitä saavanne?

— Ei sitä tarkoilleen tiedä, vaan jos ovat hyvälähtöisiä, niin saattaapa tulla parin sadan tynnyrin paikoille.

— Jaa-a! ihmettelin minä, ja kyllä se sen sietikin, sillä pelto oli todellakin komea, eikä ainoastaan aineelliselta kannalta katsoen komea, vaan minun silmäni katsellessa vielä enemmän taiteelliselta. Siellä se ulottui aaltomaisena lakeutena useita satoja kyynäriä melkein meidän jalkojemme

alta aina rantaan saakka, jossa sitä rajoitti tuuheata lehtipuuta kasvava piennar. Ja miellyttävän vaikutuksen tekivät siinä siellä täällä kohoavat kivirauniot, joiden lomassa kasvavat viheriät vaarainpensaat kuvautuivat tarkasti kellahtavaa ruisvainiota vastaan.

— Se oli kaikki tuo paksuna metsänä, kun minä tulin tänne. Mutta minä panin miehet sinne kirveineen liehuamaan ja toiset kantoja juurimaan. Eivät ne olisi alussa kehdanneet ja neuvoivat minun sitä kaskeksi hakkaamaan. Vaan mitäs minä kaskeksi. Olihan minun yhtä hyvä tehdä se pelloksi ja ottaa siitä kaiken ikäni sato, kuin se että vain kerran tahi pari. Ei se yhtenä vuonna tullut tehdyksi eikä kahtenakaan, mutta vuosi vuodelta minä ajoin metsän reunaa yhä edemmäksi, kunnes viimein järven ranta vastasi. Ja armosta minä vain jätin tuonne pientareen rajaan muutamia puita seisomaan. Minulla on siinä kohden talonpojan katsantokanta, että minä en suvaitse metsää taloni ympärillä, sillä minun mielestäni on kaunista se, kun on aukeata paljon ja peltoja näkee kaikille suunnille, niinkuin tässäkin. Kun metsä loppui järveen päin, aloin minä sitä muualta ahdistella. Ja kun suo tuli eteen, muokkasin minä suon ja aloin taas metsän reunaa työntää edelläni ulommaksi. Tuossa sen näette, kun katsotte tänne maan puolelle.

Ja minä silmäsin ja silmäni seisattuivat katsomaan. Se osa peltoa, jota äsken olimme katselleet ja joka oli navetan ja järven välillä, oli vielä pienoinen tilkka sen suhteen, mitä navetan takapuolella oli tehty. Ja hupaista oli tuota vainiota katsella ja nähdä siinä ihan kuin tuoreeltaan, miten viljelys karkoittaa tieltään korven eli kuinka sivistyksen voima voittaa raakuuden vastarinnan.

Vaikka oli vielä jotenkin valoisa, oli kuitenkin jo ilta siksi hämärtynyt, ettei kaikkia yksityiskohtia tarkkaan

erottanut. Mutta sen kuitenkin huomasin, että etumaiset sarka-osat olivat siistiä, vakaantunutta peltoa, jossa kasvoi rehevä ohra. Tuonnempana kasvava kaura näytti olevan harvempaa ja kasvulleen huonompaa, ja herra kertoikin, että se pelto tänä kesänä kasvoi ensimmäistä satoaan. Tämän takana oli kääntöauralla käännettyä nurmikoita, joka mennä vuonna oli ollut heinän kasvussa; ja vielä siitäkin taampana näkyi kylvöheinävainiota, joka ennen oli ollut vetelänä suona.

Kaikista näistä piti herra minulle pitkän ja asiallisen esitelmän, selittäen niiden kyntämistä ja kylvämistä ja osoittaen kepillään, missä oli suuret viemäriajat ja missä muut pienemmät. Mutta ihan perimmäisenä pellon ja metsän välissä oli vielä iso aukea, josta näkyi halkopinoja ja hämmötti kummallisia häkkyrämäisiä olentoja, joista en osannut ymmärtää, mitä ne oikein olivat. Ja vasta vähän aikaa katseltuani huomasin, että ne olivat kantoja, jotka juurineen oli maasta väännetty ja heitetty nurin niskoin suurin kokoihin. Iltahämärässä ne näyttivät kammottavilta satarvi-kummituksilta, jotka olivat metsästä astuneet sitä vartioimaan. Vaan oikeastaan ne olivatkin korven kaatuneita sotilaita, jotka viljelyksen voimakas valloittaja oli iänikuisilta asuinsijoiltaan keikauttanut kumoon ja säälimättä heittänyt töppöset taivasta kohti. Mutta korven reunassa tuolla seisoi vielä synkkänä ja uhkaavana lukematon joukko heidän veljiään, seisoi siellä mustaverisiä pitkiä kuusia ja jäntterävirtaisia petäjiä, jotka olivat toinen toiselleen vannoneet metsän itsenäisyyttä puolustavansa, vannoneet ennen siihen kaatuvansa kuin hiuskarvaakaan väistyvänsä. Ja kerran oli heidänkin kaatumisensa päivä, ehkä jo ensi syksynä. Miehiä sinne silloin on heitä vastaan piennarta myöten kirves olalla asteleva, pian he saavuttavat kor-

ven reunan, terä vilkkaa, runko paukkaa ja vihaisesti ravistelee vanha metsän ruhtinas tuuheata tukkaansa. Mutta vihamies on voimakkaampi, yhä suurenee juurella haava ja lyhyt parاهدus vain ilmoittaa vieressä seisovalle veljelle, että hänen vuoronsa on tullut.

Ei kuitenkaan ollut vielä tuo hetki tullut. Vielä seisivat he siellä syvälle maahansa juurtuneina, hautoen juuriensa välissä talvellista routaa, jota tuhoa tuottavana halla-usvana huokuivat yli vihannan vainion.

— Se se on se ikuinen hallanpesä tuo Suontaus-korpi ja routa ei sen povesta ole sulanut milloinkaan, sanoi herra, mutta jahka tässä ikää annetaan, niin kyllä se pengotaan, ja eipähän mikään auta hallan paetessa, kun pannaan aurinko silmästä silmään paistamaan.

— Pappa! huudettiin yhtäkkiä heleällä neitosen äänellä, ja minä näin yhden noista kahdesta seisovan kartanolla ja katsovan tännepäin. — Tulkaa ruualle!

— Tullaan, tullaan, vastasi herra, ja sitten sitä mentiin syömään.

Heidän haastamatta ruuat ja ruokapuheetkin. En puhu ruuan jälkeen rappusilla istumisestakaan, joka kuitenkin usein on maata matkustelewan nuorukaisen ihanimpia hetkiä sellaisessa talossa, jossa on nuoria neitoseja. Jäykkyys on silloin jo sulanut, kesä-illan hämäryys antaa ajatuksille vauhtia ja jokapäiväisimpienkin kasvojen piirteitä verhoaa silloin salaperäisyyden viehätys, jota niissä selvällä päivällä turhaan hakee. — Ventovieraatkin tutustuvat tuossa pian toisiinsa ja olisivat millä hetkellä hyvänsä valmiit juomaan »sinun»-maljan.

Mutta pappaa alkaa haukotuttaa ja hän ehdottaa mammalle, että mentäisiin maata. Sanotaan »hyvää yötä» ja

ohjataan vieras ylliskamariin, jossa hänelle on valmistettu vuode kahdesta höyhenpatjasta ja pantu kynttilä, tultikut ja vesilasi tuolille pään pohjiin.

Vieras jää yksin ja alkaa riisuutua. Sitä tehdessään hän avaa ikkunan ja nojautuu katsomaan ulos. Puutarha on siinä aivan hänen allaan ja koivun lehdistä tuoksuu yökaste. Hän tarkastelee puutarhaa. Hämärätä on, mutta hän huomaa valkoisen olennon väijyen hiipivän pitkin hiekkaista käytävää ja pujahtavan hernepenkkiin. Se on kissa. Siitä hän luo silmänsä ruispellon yli rantaan. Siellä on yksinäinen sauna ja etempänä rannalla nuottakota. Niityllä syö hevonen ja silloin tällöin kalahtaa sen vaskinen kello. Usma kohoo järven pinnasta ja peittää sitä paikoitellen. Kuuluu yksinäisen yökulkijan varovainen melonta. Kaukana järven takana, jossain virstojen päässä mörisee härkä ja ammuu tuontuostakin intohimoisesti.

Vaan usma sakenee ja kosteus enenee! Vieraan käsi-
varsissa tuntuu vähän kylmältä. Hän sulkee akkunan.
Kiipee sänkyynsä. Painuu syvälle pehmeihin höyheniin.

Kuinka kaunis on maailma, kuinka ihana elämä!
Mistä syystä? en tiedä — se on vaan.

»Keski-Suomi», syyskuun 23 p:nä ja seur. 1886.

Käynti Kolilla.

Karjala on minulle tähän saakka ollut satujen maailma. Ei minulla ole ollut siitä mitään muita kuvia kuin mitä innokkaat sen seutulaiset ovat luoneet eteeni Pielisestä, Höytiäisestä, Joensuusta ja Koitereesta. Sitäpaitsi ovat muutamat nuoremmat taiteilijat siihen määrin hurmaantuneet Venäjän Karjalaan, että he tuolla jossain Kajaanin takana ovat viettäneet useampia kesiänsä ja sinne muitakin houkutelleet.

Se yhteinen Karjala-innostusko lienee tarttunut minuunkin, koska yhtäkkiä istuin Kuopiosta itäänpäin menevässä laivassa. Jostain oli tullut tietooni, että Pielisjärven rannalla ovat n. s. Kolin vuoret ja että Karjalan luonto niissä nousee huippuunsa.

Kohta kun lähtee Juan-tehtaalta ajamaan Kaaville päin, muuttuukin luonto vivahduksiltaan toisenlaiseksi kuin se on Kuopion seuduilla. Mäet eivät kasva mäntypuuta niinkuin moniahtaalla Savossa, vaan kaikkein korkeimmatkin kukkulat ovat vihreätä lehtoa ja kivikkoisia ahoja. Se on kuin Karjalan lehtiporstua, jossa tämän kaskiviljelyksen kotimaan luonto näyttää ilmaantuvan äärimmilleen kehittyneenä. Hauskana vaihteluna ja vastakohtana tälle melkein sydäntä etovalle hempeydelle siintävät kuitenkin idempää nuo korkeat kukkulat, joita

karjalainen kutsuu »vaaroiksi» ja jotka lienevät Karjalan maan varsinaisimmat tuntomerkit.

Niitä kohden me pyrimme Juukaan vievää maantietä myöten, joka on ojentautunut melkein linjasuorana ruskeana viivana menemään vaaran huipulta toiselle. Juuan ja Kaavin pitäjain väliset suuret sydänmaat se halkaisee kulkien pitkät matkat talottomia taipalia. Se on kuin maatunutta lainehtivaa merta, jossa milloin vaipuu sen laaksoon, milloin taas kimmahuttaa sen kyömyiselle selälle, josta silloin joka kerta näkyvät yhä lähempänä edessä olevat vaarat.

Niinkuin muita korkeampina majakkoina siintää matkamme määrä, Kolin vuoriryhmä. Se on siellä suon tietömän taipaleen takana, ainakin penikulman verran Juuasta Joensuuhun menevältä maantieltä.

Ahmavaaran kylästä otamme oppaan saloiselle taipaleelle ja lähdemme metsäpolun vietäväksi. Se on suloinen kävellä taas pitkästä ajasta tuollainen karjan ura, joka omien mielijohteittensa mukaan milloin kaareutuu ahon rinteelle, milloin pistäytyy sakeaan lepikkoon, milloin heitäkseen kivisen metsäpuron poikki. Yht'äkkiä tulee järvi eteen ja laineet loiskivat jyrkän kallion juuressa. Se on sydänmaan järvi, soikea allas jyrkkien kaskettujen mäkien keskessä. Ei ole ainoatakaan asumusta näkyvässä tällä rannalla eikä venettä, millä voisi yli päästä. Mutta etäisen lahden pohjukassa kuultaa saarien lomitse mökin katto ja oppaalla on omat keinonsa. Hän kerää risuja metsästä, kantaa ne kallion päähän ja tekee tulen. Se on sovittu merkki, ja kun savu on aikansa tuprunnut ylös tyyneen ilmaan, kuuluu veden pintaa pitkin tapin kolkutusta ja saaren taitse soutaa hetken päästä vene esiin.

Toiselle rannalle tultua alkaa maa kohota Kolia kohti. Tie, jota nyt kuljemme läpi talojen pihain, läpi heilimoivain

ruishuhtain, poikki poltettujen palojen ja ohitse vasta kaadettujen lehtokaskien, joissa pihlaja vielä kukkii ja tuoksuu maahan kaatuneenakin ja joissa pikkulapset kerpupuja ja vastaksia taittelevat — se on jo itsestäänkin ihainta, mitä kesäinen matkailija voi toivoa. Mutta sillä on vielä taka-alana maisema, joka on yhtä mahtava kuin tämä tie on sievän soma ja viehättävä.

Me istumme Kolin vastaisella vaaralla erään veräjän päällä.

Kolissa on kolme yppylää niinkuin kamelin selässä, kaikki paljaita avopäitä kallioita. Ne kohoavat yläpuolelle kaikkia muita lähellä olevia kukkuloita ja niiden rinteet paistavat parhaallaan täydessä paahtavan keskipäivän valossa. Siellä on juurella notkoja ja notkoisia lampia.

Lammista vähän ylempänä on talo ja taas vähän ylempänä toinen talo pienten pellontilkareiden keskessä ja etäämpänä ahojen ja lehtojen ympäröiminä. Metsä juovittelee siellä viljelyksien välissä ja katkeaa vähän väliä jyrkkään pykälään ahon reunassa. Koko rinne muodostuu juovikkaaksi kudokseksi, joka on levitetty kuin loimeksi vaaran kylkiä peittämään. Se on kuin elävä vaate, joka yhtämittaa muuttelee muotoaan auringon säteiden ja varjojen mukaan. Milloin helahtaa se vaalean vihreäksi, milloin taas synkkenevät sen posket. On kuuma keskipäivä, auer hehkuu hikevistä lehdoista, tuolla täällä polteetaan kaskia ja joskus tuikahtaa tulen liekkikin savun seasta. Ja tuo eloisuus, tuo asutus se juuri tekee tämän rinteeseen niin ihanaksi, että sitä uupumatta jaksaisi katsella kuinka kauan tahansa. Puijon läheisyydestä tullen tulee sitä ehdottomasti tähän verranneeksi. Koli voittaa vertailussa. Puijo on aina totinen, synkkä ja yksivakainen. Satoipa siihen tai paistoi, aina on se yhtä juhlallinen ja yksitoikkoi-

nen. Koli sitä vastoin, vaikka korkeampi ja mahtavampi, tekee virkeän, aina muuttelvan vaikutuksen.

Se näyttää olevan aivan lähellä tuossa edessämme ja taloihin tuolla sen rinteellä ei näyttäisi olevan matkaa kuin kerta liikkeelle lähtien. Mutta kun alamme mennä, on vielä monet talot sivuutettava, moneen alankoon painuttava ja monet notkot rämmittävä. Samassa on vuorenhuippukin kadonnut, kun sen rinnettä alamme kohota.

Levähdetään talossa, joka on noin puolimatassa vaaran laelta. Se on noita pieniä karjalaisia taloja, jotka ovat käpristäytyneet jyrkän mäen kupeelle ja joiden paikan on määrännyt kallion kylestä lirisevä lähde. Rakenukset ovat supistetut niin vähiin kuin suinkin, sillä karjainen ei juuri viitsi rasittaa itseään liialla raatamisella. Pienissä kivikkopelloissa ja vielä kivisemmissä kaskissa on tarpeeksi vastustusvoimaa voitettavana hänen työhälulleen. Kaksi pirttiä hänellä kuitenkin on ja niiden välissä porstuanpohja-kamari. Vastapäätä porstuan ovea on pienoinen navetta, sillä karja on pieni, noin kymmenlehmäinen. Sen yhteydessä on katettu kuja, jonka ylisille vie hevosella ajettavat leveät raput. Että ollaan kivisellä mäkimaalla, sen osoittaa sekin, että suurin osa kujaa ja navettaa on tehty kivistä. Mutta ettei järvikään ole kaukana, sen voi arvata siitä, että päreliisteiden päälle ja seinärakoihin asetettujen tikkujen neniin on asetettu kaloja päiväpaisteessa kuivumaan. Suuri Pielinen onkin tuossa toisella puolen vaaran, ja sen »mujet» ovat kaukanakin kuuluisat.

Mutta Kolille! Sinne on talosta liki pari kilometriä melkein koko ajan kohoavaa metsäpolkua. Kahden puolen tietä kasvaa korkeaa heinikkoa, sillä vaikka asutus täällä on satain vuosien vanha ja vaikka monet suku-

polvet ovat vaaran kylkiä kaskeamalla haaskanneet, ei se kuitenkaan ole vielä mehuaan menettänyt. Näyttää siltä kuin sen kivissä asuisi ainainen ruokamulta, joka siitä polttamalla murenee ja muodostaa maan hedelmällisen maakerroksen.

Yhtäkkiä avautuu lehdon sisästä iso, ylenevä aukea ja sen ylipäässä on kohtisuorana kohoava kallio. Kun olemme vaivoin sen juureen kiivenneet, näyttäytyy se yhtä korkeaksi kuin tavallinen kolmikerroksinen kivirakennus. Sen alla on jääkylmä suon silmäke. Ja kun tulemme sen harjalle, niin seisotaan sileällä ukonkivisellä kalliolla kuin lasisella katolla. Siinä sitä sitten ollaan ja siinä se on sitten Kolin kuuluisa näköala.

Ei tuo näköala kuitenkaan ole vielä saavuttanut sitä mainetta, minkä se ansaitsee.

— »Ei mutta kylläpä —!» huudahti toverini enkä minä voinut muuta kuin pääätä nyökäyttämällä vahvistaa hänen ihastustaan.

Sillä kyllä se onkin sitä mitä se on, lajissaan ennen näkemätöntä.

Suurten selkien niemissä näkyy luonto mielellään melskeitään pitäneen. Puijo on kohottanut harjansa Kallavedelle uhaksi, ja Kolin vaarat ovat Pielisjärven niemessä ja kulkevat pitkin sen rantaa pohjoisesta etelään. Siltä kukkulalta, millä seisomme, näemme kolme vähän matalampaa. Ja ne jakavat näköalan kahteen osaan. Toinen, vasemmalla kädellä oleva, on samanlainen kuin mikä oli äsken edessämme: erotus on vain se, että se, minkä äsken näimme Kolille, sen näemme nyt Kolilta. Siellä on samat kasket, ahot, palot, huuhdat ja talot.

Maisema on vain vähän matalampi, sillä Koli on korkeampi ja sen harjulle kuontuu siintämään kaukaisimmat-

kin vaarat. Niitä näkyy useista pitäjistä, niiden kaikkien nimiä ei tiedäkään. Päivä paistaa nyt sinne edullisesti. Se sattuu talojen ikkunoihin ja panee ne penikulmain päästä kimmeltämään. Se saa esille pienimmätkin muodostukset maanpinnassa ja metsissä. Se kouhottelee lehmiä ja kaskisavut ihmeellisen selviksi, ja kun se sattuu pieneen vaarojen väliseen metsälampeen, hehkuu tämä kuin sulava lyijy. Kuka niiden kaikkien vesien, järvien ja lampien nimiä tienneekään. Mutta opas nimittelee niitä mitä Herajärveksi, mitä Höytiäiseksi, mitä Jeronjärveksi, mitä miksikin.

Tuota kaikkea katsellessa, hakiessa esiin aina uusia yksityiskohtia tästä »mäkisestä lakeudesta», joka melkein uuvuttaa moninaisuudellaan, melkein rasittaa rikkaalla vaihtelullaan, on Kolin toinen näköala aivan unohtunut.

Sinne kääntyy kuin viileyttä hakeakseen. Sillä se on totinen, juhlallinen ja yhtä vakava kuin edellinen on raskas. Se on luonteeltaan samanlainen kuin Puijon näköala. Siitä näkyy vain vettä ja saaria ja synkkää havumetsäistä mannerta. Mutta nähdäksemme sen kaiken kerta katsomalla on meidän kohottava yksi pykälä ylemmä, kaikkein korkeimmalle Kolille. Sinne on vähän metsää ja vähän notkoa ja sitten nousee sinne melkein pystysuora polku, jota myöten täytyy puitten oksien avulla kiivetä tuolle n. s. »vanhalle Kolille». Siitä katsoen on edessämme koko penikulmain pitkä Pielinen. Etelästä siintävät Enon vaarat ja pohjoisesta kuultaa kukkuloita, jotka lienevät jossain Nurmeksen puolella Pielisen pohjoispäässä. Mutta itään päin kantaa silmä kaikista kauimmas ja noiden metsäisten vuorten sanotaan olevan jo rajantakaisia, Venäjän puoleisia maailmoita.

Vaan itse Pielinen! Se lepää nyt siinä rauhallisena ja tyynenä. Siellä ei näy pienintäkään liikettä, ei ainoa-

takaan asumusta ole sen rannoilla, ei yhtään venettä souda siellä alhaalla. Hyvin heikko tuulen henki saa liikkeelle pienen laineen, joka satojen saarien rannoilla kuitenkin kokonaan katoaa. Siinä on kuin suuri, autio erämaa, joka uinailee itsetiedoton ja ummessa silmin. Eikä sieltä kuulu muuta kuin hiljainen, säännöllinen sohina, joka syntyy siitä, että nuo pienet laineet toinen toisensa perästä murtuvat kivikkoiseen rantaan Kolin juurelle, jonka veden puolinen rinne melkein kohtisuorana putoaa alas Pie-lisen helmaan.

»Päivälehti», 5 p:nä elok. 1892.

Purjehdus sisävesillä.

Oli jo kauan tämän kirjoittajalla ollut tuumana tehdä pitempi purjehdus sisävesillämme. Ja jos se kerran tulisi tehtäväksi, niin täytyisi sen tulla niin perinpohjaiseksi kuin suinkin. Sen olisi alkaminen meren rannalta ja ulottuminen niin syvälle maansydämeen kuin purjehdittavia vesiä vaan riittäisi, esimerkiksi Viipurista Iisalmeen. Ja sen tarkoitus olisi osoittaa, että huvipurjehdus sisävesillä on yhtä mahdollinen kuin saaristossakin, jota merenrentapurjehtijat useinkin ovat taipuvaiset epäilemään. Ahtaat vedet! sanovat he. Matalat rannat, luotoja ja kareja kaikkialla ja ennen kaikkia kelvottomat, epätasaiset tuulet!

Niillä venheillä, joita tähän saakka sisävesillämme on huvipurjehdukseen käytetty, ei purjehdus olekaan suurta huvia tarjonnut. Ne ovat olleet joko merivenheitä tai niiden mallin mukaan rakennettuja ja siitä syystä syväkulkuisia, raskaita soutaa ja huonoja kulkemaan heikoissa tuulissa, joita kuitenkin yhtämittaa sattuu salmissa ja korkeiden maiden alla, minne sisävesillä purjehtiessa vähäväliä joutuu. Niitä on kyllä koetettu lyhentää, madaltaa tai muuten pienentää, mutta silloin ovat purjepurret taas käyneet epävakaisiksi, ahtaiksi ja pitempiä retkiä varten epämukaviksi. Ja se lienee osaltaan syynä siihen että purjehdus sisävesillä on tullut niin huonoon huutoon ja niin vähän kehittynyt.

On kuitenkin eräänlaisia purjevenheitä, jotka samoin kuin nuo niin suureen käytäntöön tulleet palkovenheet eivät ole suomalaista keksintöä, mutta jotka kuitenkin ovat kuin meitä varten keksityt. Ne ovat nuo n. s. centerboards, joita on ja valmistetaankin jo koko joukko Viipurissa, mistä ne ovat päässeet Kuopioonkin päin leviämään. Myöskin Varkauden tehtaan laivaveistämö on ryhtynyt niitä valmistamaan. Ja se oli sellaisella venheellä kuin allekirjoittanut muutamain Viipurin purjehdusseuran jäsenten hyväntahtoisella välityksellä pääsi panemaan toimeen kokeensa purjehtia Viipurista Iisalmeen.

Enkä voikaan kylläksi kehua niitä etuja, joita käyttämäni venhe tarjosi. Se oli vaan pienoinen, kuuttatoista jalkaa pitkä pursi, mutta leveys korvasi lyhyiden ja tilaa oli riittävästi kolmelle hengelle. Yksi ainoa purje kokassa on helppo hoitaa eikä tuota mitään vaaraa äkkinäisenkin tuulen puuskan päälle karatessa, kun kaitainen köli sallii melkein silmänräpäyksessä pyörähtää vastatuuleen. Se köli on muuten nerokas laitos, sillä kun sen voi nostaa ja laskea voi muuten matalassa uiva vene liukua melkein mihin niittyrintaan tahansa ja ajaa helposti karien yli niihin tarttumatta. Luoviminen on kuitenkin ehkä centerboardin pääansio, sen kun voi pusertaa melkein niin liki tuulta kuin kehtaa — verraton etu ahtaissa salmissa ja niemien kärjissä.

Mutta vaikka käytettävä venhe olisi kuinka käytännöllinen tahansa, eihän sisävesillä purjehtiminen sittenkään vedä vertoja meren aavain ulappain kyntämiselle, väitetänee. En tahdo mieliala-asioista kiistellä, vaikka luulen, että syy epäilyksiin on siinäkin, että harva purjehdusurheilun harjoittaja on oikein ollut tilaisuudessa antautua sen viehätyksen valtaan, minkä tuhansien järvien maa

tältä kannalta tutkittuna tarjoo. Sillä ne ovat lukemattomat ne pikku-ilot, joita siellä valmistetaan, ja vaihtelevat ne tunnelmat, jotka siellä syntyvät. Saanen sentähden puhua sanasen rakkaiden sisävesieni kiitokseksi, kertomalla muutamia vaikutuksia matkaltani.

*

Ensiksikin purjehdus suurella Saimaalla! Onhan se melkein kuin merta viilettäisi. Laajat selät, aavat ulapat, paikotellen niin pitkät näköpiirit, ett'ei rantoja näy. Lauritsalasta lähdettyä ovat rannat asumattomat, siinä on täydellinen erämainen ulkosaaristo: kallioita ja karua petäjikköä. Suuret merikotkat vaakkuvat taivaalla, kalalokit huutelevat vettä pitkin, seuraavat purjehtijan mukana ja asuttavat luotoja ja kareja, joissa aalto synnyttää melkein ainaisen kohinan. Merta muistuttavat suuret koi-vistolaisten halkojaalatkin, joita ilmaantuu tuon tuostakin kaukaisiin salmien suihin, mistä ne laskevat täysissä purjeissa ulapoiden halki. Ja merta muistuttavat majakat, jotka illan tultua alkavat tuikkia niemien nenistä ja viitoittavat tien penikulmien päähän.

Vaan vaikka se on kuin merta, ei siinä kuitenkaan ole meren turvattomuuden tunnetta eikä yksinäisyys muutu siellä yksitoikkoisuudeksi. Helposti löytyy joku asuttu saari, johon voi yöpyä tai antautua päiväkausiksi maalaiselämän mukavuuksiin. Siellä on saaristo, *suomalainen* saaristo, jossa elää ystävällistä karjalaista kansaa ja joka sentähden on niin kotoista ja omamaista. Ja sentähden ovat Saimaan vedet minusta kuin luodut huvipurjehtijan hauskuudeksi.

Sieltä on kuitenkin halu nousta ylemmä, pyrkiä pohjoista kohti. Tuuli liehtoo etelästä, tullaan ahtaammille

vesille ja maat nousevat jo edessä päin. Seudut asuttuvat sitä mukaa kuin vedet Puumalaan tullessa kapenevat. Ilmaantuu peltoja ja kellertäviä koskia etäisille mäkirinteille ja selänteiden päällä erottuu taivasta vasten taloja ja huoneiden harjoja, joiden ikkunoita laskeva ilta-aurinko kimmellyyttelee. Ja jo kauvas näkyy Puumalan kirkontorni. On sunnuntai-ilta ja vesikansa soutaa meitä vastaan kirkovenheissään. Kuljetaan ohi kirkkorannan ja kirkonkylän, jossa laivalaiturit ovat kansaa täynnä ja jossa joutilaat katselijat huiskuttavat meille hattujaan ensin tervehdykseksi ja sitten hyvästiksi. Edessäpäin virran niskassa haaveilee joku paikkakunnan purjevenhe hiljaisessa tuullessa. Se saavutetaan ja sivuutetaan ja sinne jäävät asutut maat ja taas ollaan saarien, salmien ja nimettömäin niemien sokkeloissa.

Päivä paistaa valkoseen purjeeseen, purjeen alta näkyy kappale maata ja vettä ja valkoset merimerkit elähyttävät maisemaa ollen ilona silmälle niinkuin virstatolpat talottomilla taipaleilla. Kuinkan ne ovat monimuotoisia mitä vaihtelevimman mielikuvituksen mukaan tehtyjä, niinkuin ne olisi siihen kasvattanut itse luonto, joka ei koskaan jäljittele itseään! Tuolla on niemen nenään koottu kivi-raunio, jonka keskeltä nousee risti ja tähti. Toisaalla korkea kolmikulmainen haasia, ja kun ehdimme sinne, kiiltää jo toinen samanlainen toisen selän rannalta. Sillä välin, ja varsinkin ahtaammilla vesillä, piipottaa luodon tai vedenalaisen kiven kohdalla valkeita tai kirjavia tankoja ja vaarallisimmassa, salavihaisimmassa paikassa lepattaa punainen vaateviiri varoittamassa. Niiden tähystäminen ja niiden mukaan väylän etsiminen oudoilla vesillä pitää purjehtijan alituisessa jännityksessä, hänen mielensä virkeänä ja silmän valppaana.

Matka Puumalasta Savonlinnaan on vielä jylhempää erämaata kuin Saimaa. Ei kalastajan majaakaan keksi silmä. Ainoa väylän verralla oleva asumus on Seviön saari ja ainoastaan silloin tällöin tulee vastaan joku hinaajalaiva loppumatonta lotjajonoa perässään kiskoien. Mutta muuten vaan kivikkosaarta kivikkosaaren vieressä, niinkuin jättiläisten tekemiä saunan kiukaita, jotka ovat joutuneet veden alle. Päivä kuumentaa ne polttaviksi, petäjän pihka tuoksuu vesien yli ja jalkaa kirpeloi, kun maalle astuu. Lasketaan vene paaden reunaan, noustaan maihin, uidaan, ongitaan ja keitetään rantakalaa.

Savonlinnassa tämä kivikkomaisema kehittyy kuin huippuunsa. Kun tulemme sinne, on taas ilta ja aurinko valaisee ruskeakivistä linnaa, joka on niin luonnollisena jatkona siitä kalliosta, minkä päälle se on rakennettu, mutta josta se näyttää olevan kuin veistettynä. Kiinnitämme purtemme ohikulkiessa vanhan linnan pääportin eteen, jätämme sen siihen hetkeksi keinumaan ja käymme katselemaan Olavinlinnan raunioita. Olla se oma asumus, olla se purjehtijan kesähuvila tuo, jonka torneihin näkyvät kaikkialla siintävät selät! Mutta johan on kylläksi siinäkin, kun on tuollainen paikka hetkenkään verran siinä levähtääksemme.

Tuuli työntää virtaa vasten, vaivaloisesti nousee vene, mutta purje tekee kuin tekeekin velvollisuutensa eikä aikaakaan, kun ollaan taas suurilla selillä, ja autioilla selillä kivikkosaarien sokkeloissa.

On iltapäivä taas, takainen taivas on mustassa pilvessä, joka on kuin palkeena tuulelle, mikä kiihtyy yhä vinhemmäksi kuta enemmän sen edestä pakenemme. Silloin tällöin vilahtaa salama selän takana ja kuuluu kumea jyrähdys. Laine nousee lakkapääksi, irvistelee ja sähähtelee

kummallakin kupeella, yrittää nousta perän kautta niskaan, ropsahuttaa jo siihen kyntensä kiinni, mutta ei saakaan niille sijaa ja retkahtaa voimatonta vihaansa pärskyen selälleen ja jää. Takainen taivaanranta mustenee yhä, kaksi sateenkaarta helottaa siellä suurina mahtavina ja singahuttaa yhä tiheämmin tulisia vasamoitaan. Mutta me olemme kuin rauhoitetut, pilvi repeää kahdeksi, kaari katkeaa, murtuu palasiksi ja putoo maahan. Ja kun sade hyökkää pitkin harjanteita molemmilla rannoilla, purjehdimme me voitollisina lävitse ja saavumme pienen asunnon kohdalle juuri kun tuuli tyyntyy.

Yövyimme siihen. Teemme tilamme latoon kohisevien heinien keskelle. Sirkka sirittää, rastas laulaa pellon takana ja käki kukkuu väsynyttä tuuditellen. Aamulla heräämme siihen, että västäräkit juosta raaputtelevat kattoa pitkin.

On tyven, hievahtamattoman ilman aamu. Purtemme seista lekottaa somana ja sopusointuisena ankkurissaan lahden kainalossa. Se ei ole vielä herännyt, kun ei ole tuulikaan herännyt ja sen silkkinen tuuliviiri nukkuu mastoon kääriytyneenä. Mutta vesille on kuitenkin purjehtijan mieli ja hän vetää purjeen levälleen. Ilman henki kantaa hänet selälle, jossa hän tuulta odotellen aamupais-teessa vaakkuu maan ja taivaan välillä.

Hyvin kaukana tuolla jossain syntyy sininen juova, se lähenee lähenemistään, mutta ei pidä kiirettä . . . kuolee välillä ja virkoo taas uudelleen eloon, kunnes se vihdoin hellävaroen herättää purjeen unestaan ja asettaa sen poikiteloin. Myötätuuli alkaa, alkaa aamusta varhain ja lietsoo iltaan myöhään.

Ja taas uudistuvat matkan pikku ilot, merimerkit kiiluvat, seudut jäävät jällelle ja uudet tulevat eteen. Se

päivä tuo meidät Taipaleen kanavalle ja Varkauden tehtaalle ystävällisten ihmisten ilmoihin. Toinen päivä kuljettaa Leppävirran lehtorantaisiin salmiin ja läpi Konnuksen kanavan. Kolmas avaa etemme Kallaveden, jonka helmasta vähitellen kohoo Laivon saari, Neulamäki, Vanuvuori ja Puijon kyömyinen niska. Kuinka tutusti kohoo siinä kaunis kaupunki puistojensa keskessä! Kuinka tuttua on joka pykälä taivaanrannassa, jokainen saari, jokainen merimerkki! »Niemellä» soitetaan, nuoriso viettää kansanjuhlaa, palkovenheitä parveilee rantamilla ja pikku laivat lähtevät kuin tulikipinät kiitämään keskipisteestään eri haaroille Kallaveden kaikkien lahdelmien lokeroihin.

Etelätuuli on meitä seurannut Lauritsalasta saakka. Luonto on ollut viikon päivät leppeällä, hyväntahtoisella tuulella. Mutta viimein se näyttää kyllästyvän ja kääntyy pohjoseen viimeisellä taipaleella Iisalmesta Kuopioon. Kymmenen penikulman luoviminen alkaa ahtailla vesillä ja kestää kolme päivää.

Mutta juuri kuin me alamme olla perillä ja Iisalmen kirkon harja näkyy Poroveden ylitse, heitäkseen ilma taas eteläiseksi ja kiidättää meitä kotia kohti ja kohti matkan lopullista määrää. Vilahtaa vaan ohitse pikkunen kaupunki harmaine taloineen ja me purjehdimme kirkon alla kapeassa salmessa. Siellä on taaskin sunnuntai, rantaäyräät täynnä väkeä ja venheitä. Urkujen soitto kuuluu salmelle saakka, hymisee niin kotoisesti ja hellästi ja avonaiset kellotapulin luukut näyttävät kuin silmää iskevän meille muiden huomaamatta keskellä juhllista toimitusta.

Jo huomataan pappilassa tulijat, jo nostaa tuttu hevonen rantaniityllä päätään ja hirnahtaa, jo juoksee kotiväki rantaan ja purtemme käännäksen pitkässä kaaressa rantalaituria kohti, jota sen kokka koskettaa. Vavahtaa

vähän koko venhe, puistaa kuin paljon juossut hevonen valjaitaan, purjenuora laukiaa, purje hulmahtaa alas ja me olemme päättäneet purjehdusretkemme, jonka lähtöpaikkana oli Lauritsala ja määränä Saimaan vesistön perimmäinen pohjukka.

»Nuori Suomi» 1893

Pikimmältään Venäjän-Karjalassa.

Muutamia matkahavainnoita.

I.

PANKAKOSKI JA KALLIOLAHTI.

Pielisjärven kirkonkylä oli se paikka, mistä meidän oli määrä lähteä nousemaan Venäjän-Karjalaa kohti. Tämä kylä, jota voisi kutsua suomalaisen viljelyksen viimeiseksi turvapaikaksi idässä, onkin tämän asemansa arvoinen. Se on laaja, hyvin viljelty suuri tasanko, jossa on taloja kuin pienessä kaupungissa, muutamassa Pielisjärven ja Lieksanjoen muodostamassa niemessä. Kaikki näyttää täällä niin rehevältä, että luulisi olevansa parhaalla Pohjanmaalla eikä karun Karjalan äärimmäisessä laidassa.

Mutta ei kauan tarvitse itää kohti kulkea, ennenkuin luonto muuttuu ja muuttuu kokonaan. Ajettuamme suuren laajan sillan yli, jonka alitse Venäjältä tuleva ja monissa kymmenissä koskissa mylleröinyt vesi nyt jo jotakuinkin rauhallisesti, vaikka vähän hermostuneesti virtaa, tulemme tiehaaraan, joka suurelta maantieltä kääntyy Pankakosken tehtaalle. Tämä tie on viimeinen ajotie, ja jos ei kulki-sikaan sitä edemmä, voisi jo saada käsityksen rajantakaisesta luonnosta. Siinä on vain kuivaa kangasta ja surul-

lista, pienipetäjäistä suota. Muuten on sekä tuo tie että maisema hyvin tuttua. Sen tapaisen tapaa näet kaikkialla, missä joku vesistö lähteitään lähetessään muodostaa koskia ja synnyttää niihin tuon tähän asti varsinkin ylimaissa melkein ainoan tehdaslaitoksen: rautaruukin.

Semmoinen on nytkin tulossa. Se näkyy siitä, että tielle on vedetty kuonaa soran sijasta ja että metsä on pientä ja ympäristö asumaton. Eikä aikaakaan, kun alkaa jo kohina kuulua, ja kun vähän vielä ajetaan, vilkkuvat jo vaahtopääaallot petäjikön sisästä.

Pankakoski on epäilemättä meidän mahtavimpia koskiamme. Putous on siinä pitkä ja jyrkkä ja aalto kosken alajuoksussa niin kuohuinen ja mahtava, ettei ole ajattelemistakaan siihen venheellä lähteä. Tähän päättyykin se venereitti, joka kaukaa Repolan pitäjältä alkaen tuo tänne saakka. Vasen ranta on jyrkkä, suora törmä, oikea on matalampi, ja siinä on tehdas, jonka telassa pääasiallisesti rautalankaa valmistettaneen. Nyt siinä kuitenkin seisoo melkein kaikki liike. Suuret sulatusuunit ovat kylmillään, pitkät ja paksut piiput eivät anna savua. Ainoastaan muuan sirkkelisaha pienenteli halkoja ja sen räikeä, vähän väliä uudistuva säräys kuului kosken äänenkin läpi. Vaelimme pajasta pajaan. Vasarat nukkuivat tukiensa varassa ja muistuttivat leukaa, joka haukotellessaan on mennyt sijoiltaan. Ainoastaan muuan käsiseppä kalkutteli yksinään joitain pieniä, tilapäisiä takeita. Muut missä lie nevät olleet, eikä ollut tehtaan omistajakaan kotona. Tuntuu niin omituiselta tuo seisaus paikalla, jossa luonnon voimat ikäänkuin yllyttämällä yllyttävät ihmistä pysymään mukana.

Niinkuin sanoin, loppuu rattailta kulettava tie tehtaalle. Vielä sitä sentään oli muuan puolikilometriä eteen-

päin tehtaan lastauspaikalle, yläpuolelle kosken. Tähän kokoontuvat kaikki tehtaan halko- ja hiilivarat pitkiin pinoihin, ja suuriin kokoihin on siihen keräytynyt venheistä heitettyä malmia, joka on muodostanut maan mustanruskeaksi kovaksi kamaraksi. Maalle on vedetty isoja lotjia ja toisia samanlaisia on järvessä, vettä puolillaan. Ihmisiä täällä ei näy muita kuin joitain lapsia, jotka ovat juosseet alas rantaan.

Astumme venheeseen ja lähdemme soutamaan valkamasta. Näköala ja ympäristömme ei ole juuri ilahuttavimpia. Joki, jota alamme kulkea, on leveänlainen, se on tulvillaan ja ikäänkuin läkähtymäisillään vesisateista. Rannat ovat matalata suota, ja näyttää siltä kuin se aivan ikään olisi ollut veden alla ja yhtenä järvenä joen kanssa. Suolla kasvaa kuitenkin petäjikköä, joka on niin hoikkaa ja pitkää kuin palmumetsä. Joen niskassa tapaamme tukkilautan ja ponttuun miehineen. Ne ovat tulleet alas rajan takaa, aina Repolan pitäjältä. Ja sitähan todistaa sekin, että ponttuun ohi kulkiessamme siitä hajahtaa tuo Venäjän nahkan tuttu tököttivoide.

Järvi, johon tulemme, on Pankajärvi, ja luonto sen ympärillä on yhtä karua kuin jokivarrellakin. Pitkät matalat lahdet muuttuvat soiksi ja jatkuvat alavana korpena niin kauas, kunnes viimein nousee joku kaukainen vaara niinkuin korkea saari metsäjärvestä. Sinne on viljelys-kin kiivennyt kuivana ja sulana pysyäkseen. Sieltä näkyy taloja, ahoja, kaskia ja peltoja. Järven rannoilla ei näy mitään asutusta. Ne ovat kovet ja sulkeutuneet. Siinä, missä ei ole suota, on kivikko ja petäjikköä, joka kääkkyräisenä kasvaa melkein veden partaasta. Saarissakin on kasvullisuus sama. Varsinkin savolaisen silmässä, joka on tottunut suurienkin järviensä rannoilla näkemään luon-

non niittyjä ja viljelystä, syntyy säälin sekainen kaipuu. Ainoa, mitä tämä järvi tuntuu antavan, on malmi. Sitä nostetaan yhä ja sen haavimamiehiä näkyy nytkin aher- tamassa siellä täällä ponttuitten päällä. Se on raskasta työtä ja alakuloinen nostomies tuskin katsahtaa meihin ohi mennessämme.

Yksi ainoa viljelyspaikka sattuu tiellemme. Se on Kalliolahden talo Pankajärven itäisellä rannalla, ja siihen päättyy venematkamme, keستettyään noin puolitoista tun- tia. Pitkä Lieksanjoki tekee näet tässä suuren polven pois matkamme suunnasta ja muuttuu siellä hyvin koski- seksi, minkä vuoksi kaikki matkamiehet oijustavat tästä lähtien jalkaisin.

Talo, jonka pihaan nousemme, on niin sanoakseni ensimmäinen aavistus rajantakaisista taloista.

Se on aution järven rannalla ainoa meidän huomaa- mamme asumus. Tuntuu heti, että tästä se nyt jo oikea sydänmaan taival alkaa. Siihen vaikuttaa varsinkin pirtti, joka on täydellinen perikuva vanhasta savutuvasta.

Ikkunat siinä ensiksikin ovat vain noin puolen kyy- närän suuruiset neliöt ja nähtävästi tehdyt siihen aikaan, jolloin lasi vielä oli kallista ylellisyystavaraa. Vaikka tupa onkin tavallisen suuri, on ikkunoita vain neljä, kaksi pöydänpäänurkassa hyvin lähellä toisiaan ja toiset kaksi samanlaista karsinanurkassa. Se, että ikkunat olivat näin lähekkäin, teki, että tuvassa olivat ainoastaan nuo kaksi nurkkaa valaistut ja muu pirtti pitkine mustine seinineen melkein hämärässä. Omassa nurkassaan seisoi sitten suuri uuni, lajiaan huomiota ansaitseva. Se oli tehty yläpuoli kivistä ja pankko puusta. Samalla teki uuni myöskin kuopankaton virkaa, sillä sen kupeella olevasta laatikosta

meni raput sillan alle, jossa kuului säilytettävän perunoita y. m. tarpeita.

Tuo komero muistutti mieleen vanhoja tarinoita sota- ja vainovuosilta, jolloin — ainakin Topeliuksen mukaan — takaa-ajetut karkulaiset pakenivat sillan alle ja siellä piilottelivat. Tietysti ei myöskään puuttunut noita tavallisia, yhdestä paksusta pölkystä tehtyjä portaita. Uunin päällä, katossa ja porstuan orsilla oli sitten joukko kaikenlaista vanhaa talon kalua, puusta ja tuohesta tehtyjä astioita, jotka kaikki niin hyvin sopivat tähän ympäristöön. Kotona ei ollut muuta väkeä kuin piikatyttö, jonka pajattava puhetapa ja lyhyt ruumis ja hämmästyneet harrottavat silmät muistuttivat metsän alkuasukasta semmoisena kuin sitä tavallisesti kuvaillaan.

Taipaleelle lähtiessämme herätti huomiotamme eräs kapine, joka sitten näyttäytyi aivan omituiseksi ja välttämättömäksi tämmöisille maantiettomille metsätaipalille. Se oli kesäreki, jonka jalakset ja aisat olivat yhdestä puusta, aisat tavallisen pituiset, mutta jalakset niinkuin olisi tavallisesta reestä vain ensimmäinen kaplasväli jälellä. Tämän tämmöisen ajopelin valjastaa sydänmaalainen hevosensa jälkeen ja ajaa sillä niin hyvin kuin voi kuormiaan metsäteitä pitkin. Kankaita ja kuivia maita sillä pääseekin aika hyvin ja jos ei olisi soita vastuksina, niin tuskin tuntuisi tien puute kesälläkään kovin rasittavalta.

Kalliolahdesta lähtevä jalkatie olikin samalla tämmöisellä reelläkin ajettava. Ja että sitä oli paljon ajettu, sen osoittivat jälet. Oppaaltamme ja kantomieheltämme saimmekin tietää, että tästä muutama viikko sitten oli kulkenut suuri »ruunun ransportti». Siitä oli näet viety Venäjän puolelle suuri määrä kulijauhoja, jotka ensin tuotiin laivalla Pielisjärvelle, siitä maitse Pankakoskelle, josta

venheellä Kalliolahden rantaan. Kalliolahdessa ne pantiin kesärekiin sillä tavalla vietäviksi noin penikulman verran Ruunaan kylään, jossa ne vielä kerran lastattiin venheisiin ja Lieksanjoen koskia myöten nostettiin Lieksan järveen ja sitten soudettiin Repolan kirkolle.

Vaivalloisempia ja monimutkaisempia taipalia tuskin voi ajatella. Tuon tuostakin oli tiemme varrella hajonneita rekiä, ja kovia koskia myöten on kuletukseltaan tietysti vieläkin hankalampaa. Mutta hätä pakottaa riehumaan, sillä rajan takana ei ole viljan saannista puhettakaan ja kaikki leipäaine täytyy kulettaa sinne Pietarista. Sieltä ne olivat nämäkin elot tulleet hätää lievittämään. Hirvittää kuitenkin melkein sanoakin, miten paljon leipä tammöisten takuusten taa kuletettuna tulee maksamaan. Se kuuluu näet nousseen 21 ruplaan säkki, ennenkuin joutui Repolan kirkolle sen hinnan mukaan köyhien kesken jaettavaksi.

Kun tämä niin kallis vilja kuului olevan hätäapuviljaksi aiottua, niin syntyi itsestään kysymys, miksi ei sitä talven aikaan oltu tuotu, jolloin kuletukseltaan tietysti olisivat suuresti alenneet. Suomen puolella eivät osanneet tuohon kysymykseen vastausta antaa, mutta rajan takana tiettiin siihen syy. Oli sitä viljaa valtion puolelta jo kelin aikaan lähetetty, ja sen viljan hinta ei ollut kuin 16 ruplaa säkki. Se olisi riittänytkin Repolan köyhille ensi rekikeliin asti. Mutta keväällä ilmaantui suuria tukkitöitä ja tukkiherrat saivat jotenkuten sellaisilla keinoilla, jotka rajan takana hyvin tunnetaan, ostetuksi sen viljan, mikä ei suinkaan ollut heille aiottu. Maksusiinit olivat pian tyhjät ja nälkä ovella. Silloin ei auttanut muu kuin hankkia uutta viljaa, jonka kuletukseltaan kuskannukset eivät tietysti tulleet muualta kuin köyhäin kukkaroista.

Pitkin matkaamme meille tästä asiasta näin kerrottiin, kerrottiin ilman katkeruutta, niinkuin välttämätöntä kovaa onnea, joka usein tapahtuu, mutta jota ei voi auttaa. »Ka, se oli sallittua — oli niin sallittu.»

Oli tätä samaa tietä muutamia vuosia sitten kulkenut toinenkin transportti, joka oli hyvässä muistossa siinä talossa, mihin yövyimme matkustettuamme noin penikulman verran Pankakoskelta. Tuo yöpaikka oli Naara-joen varrella olevan metsävahdin mökki ja näytti jotenkin varakkaalta ja elävältä. Siinä oli hyvin puhelias emäntä, joka tiesi kertoa kaikenlaista niistä monista matkamiehistä, jotka tästä kesänsä talvensa kulkevat Venäjälle ja sieltä takaisin. Niiden joukossa oli monta tuttua miestä, jotka olivat käyneet talossa sadun- ja runonkeräysmatkoillaan. Mutta kaikista merkillisin oli eräs matkue, joka joku aika sitten oli kulkenut Petroskoin kuvernöörin kanssa.

Tämä suuri herra oli kerran tahtonut nähdä lääninsä laitapuoletkin. Sitä varten hän oli ensin mennyt Pietariin ja sieltä kiertänyt Joensuun kautta Pielisjärvelle ja sitten pyrkinyt rajalle samaa tietä, mitä me nyt. Kalliolahteen saakka oli häntä vastassa ollut kaikenlaisia ylempiä ja alempia virkamiehiä, jotka kaikki ajoivat selkähevosella. Vaikka kuvernööri kuului olleenkin sotaväen kenraali, ei hän uskaltanut huonoilla teillä nousta hevosen selkään. Käveläkään ei lihava mies jaksanut. Hän asettui kesärekeen, joka jalaksien päälle nuoritettujen tyynyjen avulla oli koitettu tehdä niin mukavaksi kuin suinkin. Siinä hän istui, yksi mies ajoi rinnalla kulettaen hevosta ja toinen kannatteli takaa rekeä niinkuin auraa, ettei se pääsisi kaatumaan. Ja sillä laillahan sitä sitten mennä könyttiin niinkuin parhaiten taidettiin.

Näistä puhellessamme metsämiehen siistissä tuvassa

oli jo tullut iltamyöhä ja päätimme jäädä yöksi, kun meille vakuutettiin, että aivan hyvin ennättäisimme huomispäivänä matkamme ensimmäiseen määrään, Lusman kylään suuren Tuulijärven rannalle. Syötiin makea maitokokkeli-illallinen ja heittäyttiin pitkäksemme mukaville olkivuoteille.

II.

ERÄMAAN TAIVAL.

Ei pidetty kiirettä metsävahdin mökiltä lähdetessä, kun Lusman kylään rajan takana ei kuulunut olevan matkaa enempää kuin pari penikulmaa, joka kyllä päivässä ennätettäisiin päättää. Saimme oppaaksi ja kantajaksi talon emännän itsensä, joka jo kävi kuudettakymmentä. Epäilimme jaksaisiko hän, mutta eukko heitti keikauttamalla selkäänsä ensin oman kannettavansa ja olisi sitten vielä tahtonut ottaa meidänkin reppumme. Eikä sittenkään olisi kuulema tullut sitä kuormaa, minkä hän keruutörkyä tehdessään on tottunut kantamaan virstain päästä kaukaisilta soilta ja mäkien rinteiltä.

Hän oli muutenkin mukava toveri, hauskin koko matkalla. Kun oli päästy pihasta lähtemään ja saatu haihdutetuksi sika, joka väkisinkin pyrki syöttäjänsä jälkeen, valjasti eukko jalat alleen ja lensi edellämme kuin kuiva tuohikääry tuulessa. Meidän muka reippaiden miesten täytyi jo kiellessä häntä, ettei sentään niin mennä, kun tässä ennättää vähemmälläkin. Silloin hän vähän hiljensi vauhtiaan ja antoi sen sijaan kielensä laulaa. Hän puhui siitä suuresta »ruunun ransportista», puhui Petroskoin kuvernöörin matkasta, puhui omista elannoistaan ja muiden,

kertoi karhujen kaatamista lehmistä, kun siltä ja siltäkin mökiltä oli sinä ja sinäkin kesänä mennyt kaikki elämiset kontion häntään. Oli toki häneltä itseltään säilynyt kaatamatta, mutta monta kertaa oli hän nähnyt elävän metsässä. Äskettäin olivat olleet tyttönsä kanssa marjassa. Silloin oli suon laidasta tullut kolme karhua, emä kahden poikansa kanssa, ja »siihen jäivät marjat, astiat, kun lähdettiin pako-koon kursimaan!»

Siltä se näyttikin tämä taival kuin tässä olisi milloin hyvänsä saattanut metsän isäntä perheineen vastaan astua. Maa oli milloin suota, jonka yli kulettiin poikittelaisia puita myöten, kahden puolen hyllyvä, pohjaton hete, milloin kangasta niin tasaista kuin kamarin lattia, jossa kasvoi koskematonta komeaa hongikkaa ja siellä täällä vilahteli pieni metsälammen pyörylä. Välistä, kun nous-tiin kallioiselle mäelle, ei sieltä näkynyt muuta kuin tätä yhtä ainoata rannatonta metsämerta, ainoastaan siellä täällä näkyi tällainen vähän ylävämpi harjanne ja siitä nousevat ruskeat rungot.

Tie kuitenkin kohosi, ja kun ruunun metsät loppuivat, ilmaantui lehtimetsää ja ahoja. Noustiin yhä ylemmä ja oltiin Ruunaan kylässä, joka on viimeinen kyläinen kylä Suomen puolella. Talo, johon tultiin, oli korkealla mäellä. Kaikkiällä ympäröi sitä metsät ja ainoastaan idän puolella näkyi järvi, jonka toisella puolella jo kohosivat Venäjän-puoleiset vaarat. Rakennustapa oli sokkeloista ja moni-mutkaista, muistuttaen vähän sitä rakennustapaa, minkä sittemmin tapasimme Venäjän-Karjalassa. Vähän matkaa pihasta kasvoi toistakymmentä tuuheata pihlajapensaikkaa, joista meille erityisesti huomautettiin niinkuin jostain hyvin harvinaisesta ilmiöstä täällä havupuiden luvatussa maassa. Ne tekivätkin minuun sen vaikutuk-

sen kuin olisi niissä ollut jotain salaperäistä, ja se omituinen ääni, jolla niitä mainittiin, johti mieleeni ajatuksen, että ehkä ne ovat joitain jätteitä vanhain aikain pyhistä puista, vai olisivatko ne vain ensimmäisen kasken kaatajan jätelmiä käen kukuntapuita.

Isäntä lupautui meille saattomieheksi. Oli ensin kulettava venheellä järveä, sitten jokea, ja kun tuli ensimmäinen koski, noustava maihin ja käveltävä noin penikulma, jolloin oltaisiin Lusman kylässä.

Ruunaan järvi on pitkä ja soikulainen. Se kulkee korkeiden vaarain välissä ja eteläpäässä yhtyy siihen kaksi suurta Venäjältä tulevaa jokea, toinen Tuulijärvestä, toinen sen takana olevasta Lieksan järvestä. Rannat ovat vielä kolkkommat kuin Pankajärvässä. Me nousemme Tuulijärveen vievää jokea. Vähän väliä on honkia kaatunut veteen. Muutaman ison hongan latvassa on tyhjä petolinnun pesä. Vesi on ruskeaa kuin terva. Turhaan etsii silmä luhtaa joen rannalla, turhaan mitään muutakaan; tämä on täydellistä erämaata, jossa tuskin milloinkaan tulee minkäänlaista viljelystä ilmaantumaan, ei ainakaan ennen kuin soiset rannat ovat maatuneet. Ei kuulu kalojakaan, sillä vaikka meillä on uistin perässä viilettämässä, ei sitä nykäisekään.

Mutta yht'äkkiä ilmaantuu joen käänteessä talo. Se on metsävahdin torppa, yksi noita pakollisia asumuksia korven keskessä. Mökin rannassa juoksee virta vihaissa häränsilmissä, sillä vähän matkaa ylempänä on koski. Kun väkevää virtaa olisi vaikea soutaa ylös, jätämme venheen tähän, nakkaamme reput selkään ja lähdemme jokivartta nousemaan. Jonkun kilometrin kulettuamme hyötyisää sekametsää olemme Aittokosken rannalla, josta on vain muutamia askeleita rajalle.

Aittokoski on suuri ja voimakas koski. Se kuohuu siinä aivan erikseen synkän sydänmaan sisässä. Rannalle on kyllä kerran koetettu tehdä asumus, on siinä tupaa vähän ja vähän muitakin huoneita, kaikki kuitenkin hajoamaisillaan. Pihamaa ja pieni pelto ovat aivan heinittyneet. Entiseen aikaan kuului koskessa olleen myllykin, mutta kun ei täällä asti ollut kenelläkään mitään jauhattamista, niin hävisi se ja nyt siitä on koskessa vain vähän rautioita jäljellä. Istuttiin kappaleen aikaa tässä ja annettiin veden kuohua silmäimme alla ilta-auringon kullatessa valkeita aaltoja ja korkeaa lehtoista vaaraa vastakkaisella rannalla.

Sitten me muutamia kymmeniä askelia otettuamme seisoimme rajalla. Täytyy tunnustaa, että se hetki tuntui hiukan juhlalliselta. Joskus ennen olin kuullut kerrotavan, että Suomen ja Venäjän raja on umpeen kasvamaisillaan. Miten lie ennen ollut, nyt se ainakin oli avattu ja puhdas puista kuin pellon sarka. Se kulki leveänä juovana niin pitkälle kuin silmä kantoi halki äänettömän korven. Tuntui se melkein itsetietoiselta tehtävästään, niin kuin olisi tahtonut sanoa, että tässä minä olen ja tässä minä pysyn enkä mene kiusallakaan umpeen. Ja siinä kai se on ja siinä kai se pysyykin, ja ellei siihen »yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi» istuteta korpikuusia kasvamaan, niin kestää varmaankin vuosisatoja, ennenkuin se käy näkymättömäksi.

Olemme kuulleet oppailtamme ja muiltakin pitkin matkaa, että olot ja elämä toisella puolen rajan kohtikään muuttuvat. Tottahan se tavallaan olikin. Matkustaja panee ensin huomionsa tiesuhteet, ja nämä olivat hetikohta erilaiset. Suomen puolella oli jalkatie leveätä ja verrannollisesti jotakuinkin hyvin hoidettua. Soiden yli oli asetettu poikkitelaisia pölkkyjä, joita pääsi melkein kuivin jaloin kulkemaan, ja purojen poikki toi tavalliset maantieoja-

sillat. Venäjän puolella tuskin ollenkaan erotti polkua, joka oli kaitainen ja mutkittileva kuin karjan ura. Ja ensimmäiselle suolle tultuamme ei siinä ollut muuta ylimenon apua kuin kaksi kaitaista pitkospuuta, jotka upposivat näkymättömiin jalan alla. Luultavasti oli tällaisen sillan insinööri kuitenkin katsonut työtään hyvinkin tyytyväisin silmin, kun hän melkein jokaisen tämmöisen maahan kaatamansa puun tyveen oli lyönyt pari venäläistä kirjainta, arvattavasti omat alkukirjaimensa. Sillä ennen vanhaan ei kuulunut tällä tiellä, joka kuitenkin välittää hyvinkin vilkasta liikettä Keski-Karjalan ja Repolan pitäjän välillä, olleen tämmöisiäkään ylipääsökeinoja. Eräs Repolasta kotoisin oleva varakas pietarilainen kauppias oli kuitenkin testamentannut useita satoja ruplia jalkasiltain tekemiseen ja määrännyt, että ne vetelimmille paikoille ovat tehtävät poikkitelaisista puista. Vaan rajantakaiset olotko lienevät olleet syynä siihen, että vaikka nykyiset sillat tuskin tulivat maksamaan kymmenissä ruplissa sen, mikä oli sadoissa ollut tarkoitus, rahat kuitenkin kuluivat siihen niin, ettei näy jääneen tähteeksi ylläpitovarojakaan.

Saimme siis kulkea niinkuin parhaiten taisimme ja aina kuivalle maalle tultuamme istahtaa kivelle kaatamaan saappaistamme varsien yli hulahtanutta vettä.

Tien huonouden korvasi muuten yllin kyllin meitä ympäröivä luonto. En ole sellaista maisemaa vielä eläisäni nähnyt. Oli niitä Suomen puolellakin ollut soita ja metsiä, mutta siihen mahtavuuteen kuin täällä eivät ne missään kohonneet. Siihen vaikutti etupäässä se, että metsät olivat kerrassaan koskemattomia. Kaitaisten suosalmekkeiden välissä, jotka näkyivät kulkevan samaa suuntaa kuin vesistötkin eli luoteesta kaakkoon, ja suurien suo-

järvien ympärillä oli äärettömiä hietakankaita, joissa metsä oli mitä ihanteellisinta hongikkoa, s. o. sellaista, joka ei ikipäivinä näy kirveen kolahdusta kuulleen. Suuret suunnattomat petäjät olivat rauhoitettuina otuksina saaneet kasvaa täällä nähtävästi siitä lähtien kuin Sampsu Pelervoinen

kylvi maita kyyhätteli,
 kylvi maita, kylvi soita,
 kylvi auhtoja ahoja,

ja kun hän

mäet kylvi männiköiksi,
 kummut kylvi kuusikoiksi,
 kankahat kanervikoiksi,
 notkot nuoriksi vesoiksi.

Siinä kävellessä näet johtui kuin itsestään Kalevala ja Kalevalan aikuiset ajat mieleemme. Ja jos missään, niin täällä tuntui siltä kuin olisi joka puu ja kivi kätkenyt elävän olennon ja kuin olisivat haltijat meitä metsän sisästä pilkistelleet. Sitä tunnetta kartutti vielä yhä enemmän kesäyön hämärä, joka saattaa kyllä olla viehättävä vesiläkin, mutta joka tällaisen synkän salon sisässä on aivan selittämättömän salaperäinen.

Kuljimme kulkemistamme. Jonkun ajan käveltyämme loppuivat suot ja kankaat ja tie alkoi kohota. Päästyämme suuremman selänteen rinteelle hämmästytti meitä yht'äkkiä omituinen näky. Kohtasimme näet kasken, suuren suunnattoman hakkion, jossa kaadetut puut olivat kaikki ikihonkia. Vaikka puut olivat pitkällään, muodostivat oksat kuitenkin niin korkean ja sakean metsän, että täytyi

kiivetä kivelle sen yli nähdäkseen. Yön hämärässä näytti se kuin tappotantereelta, johon satoja urhoja oli kaatunut päällekkäin, pitkittäin ja poikittain, kädet, sääret ja aseet kamalassa sekasorrossa ja niin uhkaavissa asennoissa, että melkeinpä teki mieli peloittamaan.

Omituinen ahdistus mielessä me taas vaelsimme eteenpäin. Sekin saattoi sydämen vähän arasti sykkimään, kun oppaan sanan mukaan pian olisimme perillä Lusman kylässä suuren Tuulijärven rannalla. Tällaisen taipaleen takana oleva matkamme määrä alkoi näyttää jonkinlaiselta satumaiselta maailmalta, ja yht'äkkiä rupesi meitä arveltuttamaan, mitenkä siellä otettaisiin vastaan, kun sinne saapuisimme, ja miten siellä osaisi olla, kuin eleä. Ei kauan kestänytkään, ennenkuin puiden välistä jo välkkyi veden pinta. Me kiinnitimme kulkuamme, tulimme melkein juoksujalassa rantaan ja samassa loppui tie pieneen ruohoiseen niemeen.

Siinä oli nyt Tuulijärvi edessämme, enkä koskaan unohda sitä vaikutusta, minkä se teki. Laaja, tyyni ulappa oli hienon autereen peitossa. Me seisoinme siinä

nenässä utuisen niemen,
päässä saaren terhenisen,

ja yhä muinaisaikaisemmalta, yhä kalevalaisemmalta alkoi ympäristömme tuntua. Ei muistettu ensi hetkellä huuata venettäkään päästäksemme kylään, jonka talot vaan vähän häämöttivät toiselta rannalta muutaman niemen takaa.

Samassa kuitenkin keksimme kaksi venettä järvellä nuottaa vetämässä, oppaamme huhusi sinne, kylän koirat kuullessaan vieraita ääniä alkoivat ulvahdellen haukkua ja kohta tuli venekin meitä ottamaan ja vei meidät lahden poikki — Venäjän-Karjalaan.

III.

RIION PEKKA.

Se muinaisaikain runollisuus, jonka mielikuvituksemme oli luonut eteemme suurta saloa kulkiessamme ja tullessamme veden niemeen Tuulijärven rannalle, haihtui melkein kohta, kun pääsimme lahden yli Lusman kylään. Rannalla kohosi komea punaiseksi maalattu talo (ja valkoiset ikkunalaudat) — aivan niinkuin paras herrastalo Suomessa. Pellolla oli tuulimylly, ja kun lähenimme rantalaituria, josta tie näkyi vievän peltojen läpi pihaan, niin mitä näimme? Höyrypurren!

Höyrypursi täällä, näiden taipalien takana? Niin se kuitenkin oli. Pieni puinen höyrypursi, Varkaudessa tehty, siinä seisoi kuin seisoikin. Ja kun tulimme pihaan, olivat kaikki muutkin laitokset sopusoinnussa tämän kanssa.

Me menimme suuren ulkoporstuan kautta pirttiin. Se oli avara ja puhdas, ikkunat suuret, lattiat, pöydät ja penkit maalatut. Pirtin perällä seisoi kookas, mahtavan näköinen mies. Hän otti meidät erinomaisen kohteliaasti ja ystävällisesti vastaan ja vei kohta porstuan toisella puolen olevaan salonkiinsa, joita oli kaksi huonetta, sisustetut keinutuoleilla, sohvilla, tapeteilla, uutimilla ja kaikilla herrastalossa tavattavilla mukavuuksilla.

Talon isäntä oli nimeltään Peter Grigorjeff eli Riion Pekka, joka on hänen suomalainen nimensä.

Hänenlaisiaan hyvinvoipia, tuuheapartaisia, isoääniisiä miehiä tapaa hyvin tiheään Suomen märkkinoilla kaupaa tekemässä, ja melkein joka hetki tulee niitä vastaan Pietarin kaduilla tai istuu niitä sen lukemattomissa traktiireissä teetä särpien. Olisi luullut hänet täydelliseksi

venäläiseksi, ellei hänen huuliltaan olisi helkkynyt tuo hauskalta kuuluva karjalankieli täynnä satu- ja kalevalasanoja.

Emmehän olleet tulleet juuri tämänlaisia taloja ja tämänlaisia tyyppisiä hakemaan, mutta siitä huolimatta ei tuttavuutemme kummankin kanssa ollut hauskuuttaan vaille, sillä sekä talon että sen isännän tarina on palanen rajantakaisen maan tarinaa, ja se kehitys ja edistys, mikä tällä paikalla tuli näkyviin, korkein aste, mihin siellä yleensä on voitu kohota.

Riion Pekka on epäilemättä kauppaan kärkkäiden kansalaistensa joukossa etevimpiä. Tietysti on vaikea sanoa, millä tavalla sellaisissa oloissa, kuin missä hän ja hänen vertaisensa elävät, omaisuus kootaan. Mutta että hänen aineelliselle kannalleen tulemisekseen tarvitaan tavallista suurempaa kauppaälyä, sen osoittaa se, että hän, vaikka alkujaan olikin ollut varaton talonpoika, kuitenkin oli ajanut vertaisistaan niin paljon edelle, että heidän talonsa hänen talonsa rinnalla näyttävät kuin hökkeleiltä ja hän itse heidän suhteensa kuin pikkuruhtinaalta.

Onni ja äly olivat häntä alussa auttaneet saamaan pientä pääomaa. Kun muutamia vuosia sitten karjalaiset kyläkunnat saivat oman maapalstan lohkaistuksi erilleen valtion yleismaasta, lienee Riion Pekka käyttänyt tilaisuutta tukkipuita myydäkseen, ennenkuin siitä tuli kielto. Tällä tavalla alkuun päästyään pani hän heti rahansa siihen liikkeeseen, jota hän nyt suurella menestyksellä harjoittaa.

Samoin kuin niin monet muutkin vähän varakkaammat karjalaiset ostaa hän näet vuosittain suuret määrät tavaraa Pietarista ja palkkaa miehiä niitä kantamaan ympäri Suomea; itse hän tekee suuria kauppoja ostamalla

lintuja ja nahkoja sekä kaikilta Suomen markkinoilta, joilla hän talven pitkään matkustelee, että myöskin omalta paikkakunnaltaan, jolle hän siten toimittaa hyvinkin arvokasta rahanansiota. Tuolla tavoin kootut tavarat sitten lähetetään Pietariin ja Sunkkuun ja myydään siellä hyvällä voitolla. Näiden rahalähteiden lisänä on hänellä vielä kolme kauppapuotia, yksi Joensuussa, toinen kotonaan ja kolmas Repolan kirkolla.

Monilta matkoiltaan Suomeen, josta on kotoisin hänen niinkuin kaikkien muidenkin karjalaisten varallisuus, on Riion Pekka tuonut tullessaan suomalaiset olotkin kotiinsa. Sekä sisällä että ulkona on siinä melkein kokonaan suomalainen leima, tietysti kuitenkin osaksi sekoitettuna venäläisiinkin tapoihin. Niinpä oli esim. hänen vaimonsa, herttaisen ja hyväntahtoisen näköinen ihminen, joka palveli meitä sydämellisen ja leppoisen kohteliaasti, puettuna aivan suomalaiseen, savolaiseen malliin.

Suomalaisesta vaikutuksesta pisti kuitenkin eniten kaikista silmään Riion Pekan maanviljelys. Peltoja oli hänellä talonsa ympärillä useampi tynnyrinala ja lehmiä kuului olevan toista kymmentä, jota sikäläisiin oloihin nähden voisi sanoa miltei suurviljelykseksi. Tässä toimestaan on hänellä hyvänä apuna tuo äsken mainittu höyrypursi, jolla hän nopeasti kulettaa työväkensä milloin millekin puolelle tuota kolmea penikulmaa pitkää ja penikulmaa leveätä Tuulijärveä, jonka rannoilla olevilta soilta ja joiltakuilta luhdilta hän saa kerätä heinät karjalleen.

Tuollainen suuri hovi keskellä sydänmaata on tietysti mieluisa käyntipaikka kaikille niille, jotka sielläpäin Suomen puolelta matkustelevat. Melkein joka vuosi käy siellä Karjalan herroja karhunampumaretkillään. Arvok-

kaimpia käypäläisiä oli kuitenkin ollut pari vuotta sitten Lusmassa vierailut Kuopion läänin kuvernööri. Emme olleet kauan jutelleet isännän kanssa, ennenkuin puhe kääntyi tähän käyntiin. Sen johdosta tuli isäntämme myöskin kertoneeksi erään seikkailun, joka seuraavana talvena oli tapahtunut Kuopiossa ja jossa hän ja kuvernööri olivat päähenkilöitä.

Riion Pekalle oli näet tullut Pietarista niin kiire lähtö Kuopion markkinoille, ettei hän ollut ehtinyt hankkia itselleen passia viranomaisilta. Mutta kun hän alkaa tehdä kauppaansa kaupungin torilla, niin ilmaantuu sinne poliisi ja vaatii papereita. Kun niitä ei ole, täytyy jättää kaupat kesken ja lähteä viskaaliin. Viskaali vaatii passia. Kun sitä ei ole, niin kysyy hän, eikö hänellä olisi jotain tuttavaa, joka voisi taata, ettei hän ole mikään vaarallinen mies, joka kulkee luvattomilla retkillä. Olisihan niitä ollut Riion Pekalla kauppalankoja paljonkin, mutta kun ne noin turhanpäiten häntä ahdistelivat, niin pisti hänen päähänsä tehdä pieni kepponen. »Eihän miulla ouolla miehellä ole teällä muita kuin yks ainoa mies, ku milma tuntee, voan enhän mie tiejä, miten heän teille kelvannoo?» — »Kuka se olisi, voithan sanoa edes sen, niin katsotaan sitten, mitä voidaan tehdä.» — »Ka, käihän tuo meillä mennä kesänä kupernyöri, tuntenetteko hänet, mutta varmaan hän minut tuntee.»

Viskaali vähän ällistyi, mutta ei ottanut vielä uskoakseen, ja lähetti hänet poliisin seurassa kuvernöörin luo. Siellä otettiin hänet avosylin vastaan, vietiin kuvernöörin omaan kamariin ja poliisi sai tehdä kunniaa porsuassa. Pekka selitti asiansa ja kuvernööri lupasi antaa viskaalille käskyn, ettei Riion Pekkaa saa ahdistaa, vaan saakoon hän vapaasti tehdä kauppojaan. Vaan tämä tah-

toi paperia itselleenkin. »Anna sie moaherra miulle oikea paperi», pyysi hän, »anna semmoinen kirja, jota mie soan näytteä kaikille siun rengilles, kun hyö ei milma tuntene kaikki ja ehkä vielä tulloot milma uuvelleen vangitshemaan ja minun täytynöö toas tulla siulla heille sanottamaan kuka mie oun. Niin että anna sie miulle heijän jalkavaivoja säästäessä, anna miulle se paperi omaan taskuuni.»

Kuvernööri mietti vähän, repäisi sitten lehden taskukirjastaan ja kirjoitti siihen, että Riion Pekan pitää antaa rauhassa markkinoida markkinoitavansa missä ikänä hänen asiansa Suomen rajain sisällä sitä vaativat.

Ja apu siitä lähti. Joka kerta, kun se poliisi, joka oli Riion Pekkaa vankina kuletellut, nyt kulki ohitse, niin nyökytti se jo kaukaa päätään ja teki kohdalle tultuaan kunniaa kuin sotamies upseerilleen.

»Ka, niinhän tuo miulle hyvästi käi sillä kertaa, voan ei tieä, missä oltais kallihit tavarat, jos ei ois sattunut tuttu hyvä herra apumiehekseni.»

Siitä johtui puhe itsestään laukkumiesten vaikeaan asemaan, ja me tulimme kaikki siihen päätökseen, että kielto heidän kulkemisestaan olisi poistettava. Ja tuskinpa lienee ainoatakaan Venäjän-Karjalassa kulkenutta ja tämän maan oloja omin silmin nähnyttä, joka ei olisi tullut tähän samaan päätökseen.

Viivyimme Riion Pekan hovissa seuraavan päivän puoliväliin, tultuamme sinne iltasella myöhään. Meitä kes-tittiin parhaalla mitä talo voi tarjota ja tarjoukset olivat kaikki suomalaiselle suulle soveltuvia, sillä isäntämme näytti kaikessa koettavan harrastaa sitä, että hänen elan-tonsa näyttäisi niin suomalaiselta kuin suinkin.

Muissa taloissa, joissa pistäysimme, olivat olot tietysti paljoo yksinkertaisemmat. Huoneiden rakennustapa näissä varsinaisissa talonpoikaispaikoissa erosi siinä kohden suomenpuolisista, että kaikki suojat, sekä ihmisten että elukain, olivat yhdessä jaksossa ja ikkunat pienemmät kuin meillä. Tuvat olivat meikäläiseen tapaan sisustetut, mutta uloslämpivät ja paljoo siistimmät. Sisustuskin oli muuten samanlaista, paitsi että pöytä ei ollut asetettu pitkin peräseinää, vaan poikittain. Mitä muuten omituiseen karjalaisuuteen tulee puvuissa ja koristeissa, niin näytti siltä, että se, mikä ei ollut suomalaista, se oli venäläistä vaikutusta. Kotona kudotuista vaatteista ei näkynyt muuta kuin kaikkein karkeimmat alusvaatteet, vaan kenties nekin olivat meidän puolella valmistettuja ja sieltä ostettuja. Kaikki muut vaatteet, samoin kuin niiden kuosikin, olivat selvästi Venäjältä tuotuja. Venäläisiä karttuuneja näkyivät olevan miesten paremmat paidat ja kaikki naisten vaatteet. Ja mitä kuosiin tulee, niin oli miehillä järjestään sellainen puku kuin minkä voi nähdä jokaisella laukkuvenäläisellä, s. o. nuttu oli yleismaailmallinen, housut leveähköt, niinkuin venäläisillä on tapana ne pitää, ja paita ulkopuolella liivien. Tuota pitkää kauhtanaa, johon Väinämöinen on kuvattu, ei täällä näkynyt. Naisten puvut taas olivat venäläisiä kansallispukuja: hame pitkä, vyöhystä ihan lyhyt ja kaulasta syvälle avonainen. Siitä päättäen, että eräs nuorikko Tuulivaarassa kantoi tällaista pukua, vaikka olikin kotoisin kaukaa sisä-Karjalasta, luulisin että tuo puku on karjalaisilla naisilla aivan yleinen, ja ettei heillä käytännössä tätä nykyä siis sen ominaisempaa olekaan. Ja jotenkin luonnollistahan onkin, että puvun kuosi on lainattu sieltä, mistä puvun ainekin.

Venäläisen vaikutuksen puheeksi tultua muistuu tässä mieleeni eräs sen vaikutuksen edustajoina, jonka tuttavuuden teimme Riion Pekan talossa. Siellä oli näet meidän ollessamme vieraana Repolan kansakoulun opettaja. Karjalassakin on kansakouluja, mutta tietysti kaikki venäläisiä, opettaja oli ummikkovenäläinen, taitamatta sanaakaan niiden kieltä, joiden opettajaksi hänet oli pantu. Hän puhui kyllä erilaisista opetustavoista, niinkuin havaintometoodista y. m. s., mutta kun tuli kysymys hänen antamansa opetuksen tuloksista, niin saatiin selville, että se supistui ainoastaan venäjänkielen opetukseen. Riion Pekallakin oli ollut pikku poika tässä koulussa joitain lukukausia ja sanoi hänkin joitakuuta sanoja venäjänkieltä oppineensa. Vaimonsa ja pienen lapsensa kanssa oli opettaja tullut kesävieraaksi Lusmaan. Siellä he kuitenkin haikailivat ja kävelivät kuin outojen seurassa, eikä keskustelut talonväen kanssa näyttäneet kovinkaan vilkkaasti sujuvan, sillä jos isäntä osasikin vähän venäjätä, ei se emännältä tuntunut juuri ollenkaan käyvän. Mutta vaikka opettajan vaikutus lie ollutkin kuin pisara, joka kalliolle putoaa, niin eihän sentään tiedä, millaisen loven se pisarakin kallioon kaivaa aikain kuluessa.

Muita venäläisyyden edustajia emme tavanneet koko matkallamme. Kerran vuodessako täällä vaan käynee pappi ja toisen kerran metsäherra. Jälkimmäinen onkin kaikesta päättäen se, josta ollaan eniten riippuvaisia ja joka hallitsee sitä, mistä parhaat ruoka- ja muut tarpeet ovat otettavat, nimittäin metsää. Hän se esittää ne asetukset, joita tuon tuostakin tulla tupsahtaa kuin salamoita kirkaalta taivaalta ja jotka yht'äkkiä saattavat mitä likeisimmästi vaikuttaa asujanten talouteen.

Yksi semmoinen asetus oli tuo ennen mainitsemani

kielto tukkipuiden myymisestä. Kun tuli puheeksi tuo suuri, ikihongista kaadettu kaski, jonka matkallamme olimme nähneet, ja kun me kummastelimme, miksi nuo julmat puut poltettiin rangoiksi, kun niistä myymällä olisi voinut saada kasken tuottaman sadon moninkertaisen hinnan, niin kerrottiin meille asian selvittämiseksi seuraavaa.

Liki viisi vuotta sitten olivat talonpojat täällä samoin kuin muuallakin Karjalassa saaneet kutakin kyläkuntaa kohden palan perintömaata viljelläkseen. Tuo pala annettiin asianomaisia kuulusteltua, ja nämä valitsivat siinä toivossa, että saisivat menetellä maansa suhteen miten tahtoisivat, enimmäkseen tukkipuita kasvavia kangasmaita, jättäen viljelykseen sopivimmat vaarat sikseen. Pian alettiinkin tukkikauppoja hieroa ja usein mainittu yritteliäs isäntämme oli jo pannut rahoja liikkeelle ostellen useilta kyläläisiltään heidän metsäosuutensa. Tällaisen toimen edullisuuden oli huomannut myöskin eräs asianomainen metsäherra ja kerännyt ja saanut hänkin valtakirjoja puiden omistajilta tarjoutuen heidän asiamiehekseen. Miesten mielet olivat kuitenkin pian kääntyneet ja he vaativat nimensä pois peläten jäävänsä liian vähälle osalle. Suuttuneena tästä lienee metsän herra yht'äkkiä ruvennut metsän palvelijaksi ja vaikuttanut siihen, että tuli julistus, joka kielsi kaikenlaisen metsäkaupan. Julistuksessa sanottiin kiellon syyksi, että metsät myyden pian häviäisivät ja niiden kanssa metsän riista. Talonpojat saisivat yhdellä kerralla liian paljon rahaa, tulisivat laiskoiksi ja ylpeiksi eivätkä sitten viitsisikään enää tehdä työtä. Kaikki ennen tehdytkin kaupat peruutettiin, ja siihen päättyivät haaveet pikaisen kulta-ajan koitosta, joka yht'äkkiä oli noussut säteilemään köyhäin karjalaisten silmissä.

IV:

TUULIVAARASSA.

Yhtä hyvän hoidon kuin meille oli antanut Riion Pekka talossaan, yhtä hyvän hän meille antoi lähdönkin. Meillä oli näet määrä mennä Tuulijärven pohjoispäässä olevaan Tuulivaaran kylään. Matkan saimme kulkea talon höyrypurrella.

Tuntui kerrassaan omituiselta lasketella höyryn voimalla tätä autiota järveä sen lukemattomien saarien lomitse, joissa ei näkynyt vivahdustakaan asutuksesta ja joka oudolle näytti sellaiselta sokkelolta, mistä ei mitenkään olisi voinut omin neuvoineen selvitä. Saattajana oli meillä Pekan kaksi poikaa, toinen perämiehenä, toinen koneenkäyttäjänä. Olihan se meistä vähän nurinperäistä tällainen kulkeminen, mutta se hyvähän siitä oli, että säästyi aikaa. Ja ennenkuin osattiin ajatellakaan, niin huudahti jo toinen saattajistamme: »Tuolla on Tuulivaara!»

Tuon kauniilta kajahtavan nimen, Tuulivaaran, johdostako lienen kuvitellut sen kauniiksi paikaksi. En siinä erehtynytäkään, sillä kun katsahdin eteeni, oli siellä vihreärantainen lahti, jonka pohjukassa oli hauskan näköinen talo ja talon takana korkeanlainen lehtoinen mäen rinne peltoineen ja ahoineen. Kun olimme monta päivää vaeltaneet yksitoikkoista ruskeaa havumetsätaivalta, niin teki hyvää silmälle tämä hymyilevä vihreys.

Lahden pohjassa oleva talo oli huvittavampi kuin ne, mitkä olimme Lusmassa nähneet. Ikkunat olivat pienet ja lautaluukuilla varustetut. Pääty oli leveä ja katonrajassa olevan aukon edessä oli soma pieni parveke.

Talon ympärillä oli paljon ulkokuoneita: aittoja, riisiä y. m. ja vähän matkaa niistä niemen nenässä pienoinen kappelikirkko kuusikon keskessä.

Kaikesta päättäen oli talo varakas. Nousimme korkeille katetuille rappusille eli kuistille. Siitä tultiin isoon porstuaan, jonka toisella puolen oli erityinen kamari, toisella suuri pirtti. Pirtistä vei vielä uunin kupeelta ovi kamariinkin ja senkin kamarin takana oli vielä kamari. Kaikissa niissä oli vanhoja kaappeja, ahdetut sekä päältä että sisältä täyteen kaikenlaisia kapineita, nähtävästi enimmäkseen ostokalua ja romua.

Se olikin tämä paikka vanhan rikkaan Sernin ukon entinen talo, jota nyt poika hallitsi. Ukko-vainaja oli ollut suuri turkiksien kauppias, joka melkein kuolemaansa saakka kolusi kaikki Suomen kaupungit ja markkinapaikat, joka viljeli kaskia ja keräsi suuren omaisuuden sekä ahkeruudellaan että suurella tarkkuudellaan, joka meni niin pitkälle, että hän pani pettua leipään, vaikka hinkalot olivat eloa täynnä. Tämän vanhuksen perintöä sitä nyt Sernilässä sekä syötiin että — juotiin.

Kun tulimme pirttiin, seisoj siellä keskellä lattiaa äärettömän lihava, punaisen keltaiseen ja rinnasta avonaiseen hameeseen puettu emäntä. Hänen vieressään oli pitkä, mustaverinen mies, joka tarttui meitä käteen kahdella kämmenellä ja toivotti meidät tervetulleiksi, vähän oudot värähdykset kasvoissaan. Luulin näiden ensin tulevan erinomaisesta ihastuksesta saada nähdä vieraita. Meidän ei kuitenkaan tarvinnut kauan istua peräkamarissa, jonne hän meidät vei, ennenkuin näimme, että hän oli — humalassa.

Seuraavalla hetkellä oli hän jo tuonut pullon viinaa pöytään ja pyysi saada tarjota siitä meillekin ryyppyn. Kun

kielsimme, ei hän siitä pahastunut sen enempää kuin että otti itse kolme pikarillista yhteen menoon. Ja samassa alkoi hän jo kertoa itsestään.

»Pari kymmentä vuotta», sanoi hän, »olen mie ollut viinaan mänövä. Mie en tie päiväkausiin muuta kuin pikaria kallistelen, en muuta kuin kallistelen... näin ikään vaan... En syökään... en kuin välistä vaan kuivaa kannikkaa puraisen. Sentähden mie olenkin näin laihtunut... ei näissä käsissäkään ole enää muuta järellä kuin luu ja nahka... tietäähän sen, kun ei käy syönti... ei muuta kuin luu ja nahka, vaikk' olin ennen nuorra miessä ollessani niin lihava ja hyötyvä kuin siekin (hän osoitti minua)... Vaan eikö vieraat haluttaisi ottaa pientä paukkua matkan päälle... eikö?... no, ei sitten, ei sitten... mie otan vähän väliä... menee kaksi pulloa päivässä... Hohhoo! niin on, niin on!»

Kun meidät kohta kutsuttiin teetä juomaan toiseen huoneeseen, ehdottelimme, että isäntäkin joisi lasin meidän toverinamme.

»Enhän mie saijua, mie otan paukun vieraiden kunniaksi... kas niin... vodka haraso... se on minun ruoka ja ruoma... Yhhyh!... tahtoo välistä vähän sisuksia korventaa... tähän näin tekee kipeää sydänalaa... pitää ottaa paukku, pitää ottaa paukku...»

Semmoisen isännän kanssa on helppo tulla toimeen, ei muuta kuin antaa puhua ja kuuntelee. Ja hän kertoi meille kaikki asiansa yhteen menoon.

»Mie kun olen näin viinaan mänövä, niin annoin kaiken hallituksen akalleni, että jos rahat olisivat minulla, niin ne hävittäisin. Mie en taho muuta kuin antavat viinoa... sitä ottelen päivät pitkät ja välillä makailen... On meillä ottopoikakin... se on nyt vaaralla lehtiä tekemässä...»

ei ole ollut eukossa oman perillisen saajaa». . . — »Elähän sie nyt kaikkia asioitasi hoasta», huomautti emäntä. — »Olehan vait sie. . . hoastan mitä hoastan. . . ka, koa vieraille saijua . . . ettekö huoli . . no, no, ei pakoteta.»

Kun olimme ensimmäiset virvoitukset nauttineet, lähdimme tarkastelemaan hautuumaata ja kirkkoa. Isäntä oli kirkon vartija ja hän tietysti tuli sitä näyttämään. Mies parka oli jo siihen määrin voimansa menettänyt, että tuskin jaksoi tulla mukana.

Kohteliaisuudesta meidän tietysti täytyi kulkea hänen mukanaan ja vähän väliä seisottua, kun hän veti henkeänsä.

Tuosta seurasta huolimatta teki kuitenkin tämä erämaan kappeli ja sitä ympäröivä hautuunmaa miellyttävän, runollisen vaikutuksen. Kappeli oli tuskin heinäladon kokoinen, jaettuna kahteen osastoon. Ensimmäinen osasto oli pieni porstua, josta kaitaiset kiertoportaat veivät kello-torniin. Toinen osasto oli itse kirkko, peräseinällä pieni alttari ja sen tausta täynnä pyhimysten kuvia, joiden eteen oli asetettu suurempia ja pienempiä vahakynttilöitä sekä suuri joukko kaikenlaista uhrikalua, niinkuin karttuuni-huiveja, silkkinauhoja y. m. s. Lattiata oli kirkossa niin vähän, että siihen tuskin mahtui parikymmentä henkeä messua kuulemaan, silloinkun sen pitäjä jonkun kerran vuodessa tänne saapuu. Mahtoi se sellainen tilaisuus olla juhlallinen, kun kellot soivat hiljaisen erämaan keskellä kaukasiin Tuulijärven saariin, missä niiden helinää ei ole kuulemassa muut kuin rannan kivet ja totiset ikihongat.

Päästyämme isännästämmä erillemme — hän oli vihdoinkin kehittynyt niin pitkälle, että katosi tallin ylisille nukkumaan päivällisuntaan — nousimme lähellä olevalle vaaralle, jossa oli varsinainen Tuulivaaran kylä. Siellä oli viljeltyjä peltoja, useampia taloja yksillä pelloilla.

Kahdessa niistä kävimme sisällä ja istuskelimme pitkän aikaa asukkaiden kanssa jutellen. Toinen oli suuri talo, jossa puolikymmentä veljestä asui vaimoineen ja lapsineen kuin yhtenä perheenä. Vanhus oli kuollut, mutta hänen vaimonsa oli vielä elossa. Tämä oli iso, roteva, mustaverinen ihminen, vanhaa sitkeätä rotua. Pojista ei kuitenkaan ollut kotona kuin kaksi, joista toinen, ei kauan sitten, oli palannut kotiin sotapalveluksesta. Kolme nuorempaa poikaa oli vielä sillä tiellään samaa velvollisuutta täyttämässä jossain kaukaisessa sisämaan kaupungissa. Vielä Suomessakin tapaa tuollaisia suurijoukkoisia taloja, vaikka ne meillä tavallisesti hajoavat isän kuoltua useiksi pienemiksi. Täällä ei näyttänyt erosta olevan puhettakaan siitä päättäen, että entistä, monisokkeloista taloa parhaillaan jatkettiin suurella uudella tuvalla. Kaikkein vanhinkin ja alkuperäisin tupa oli vielä jälellä. Se oli pyöreistä hirsistä tehty savupirtti, joka ei koskaan ole ikkunoita nähnyt, ainoastaan luukkuja. Matala, kiukaan tapainen uuni oli vielä jälellä. Vastapäätä tämän tuvan ovea oli navetta, jolla oli sama porstua kuin tuvallakin.

Mutta vielä alkuperäisempi asumus oli kylän laidassa. Se oli pienemmän mökin tapainen, ja tupa oli oikea ihanne vanhasta erämaan asumuksesta. Hirret eivät ainoastaan pyöreät ja kolomattomat, vaan nurkatkin epätasaiset ja kirveen jäleltä; katto turpeesta, joka kasvoi moniväristä kukkaisheinää; rappuna kivi; uunin alaosa puusta; pöytä ristikkojalkain varassa, lattia ja penkit kirveellä halaistuista laudoista.

Tämä asumus oli etäisin paikka, johon tunkeuduimme tällä matkallamme. Aika ei antanut mennä pitemmälle, ja niin minusta tuntuikin, että sitä jo yhdeksi kerraksi riitti sydänmaan luontoa ja sen herättämiä mielialoja. Ne kai

olisivat olleet samat, jos olisimme jatkaneet matkaamme. Tänne saakka tullessamme olimme nähneet parhaiten viljeltyjä ja edistyneimpiä paikkakuntia Suomessa. Kuta syvemmälle sukelsimme, sitä alkuperäisemmiksi muuttivat olot, ja me olimme asteittain saaneet nähdä eri kehityskausia kansamme elämästä: rehoittavan kirkonkylän, suuria sydänmaan taloja ja vihdoin tämän pienen torpan, joka edusti sitä tilaa, missä meidän puolellamme elettiin sata vuotta tai pari jälle päin.

Erittäinkin tuntui siihen olevan hyvä kuva tuo maisema, joka näkyi mökin pihalle. Tässä oli tämän vaaran huippu viljelty, ja siinä olevat talot olivat ainoat monen penikulman piirissä. Koko tuo suuri ympyrä, jonka keskipisteessä seisoiimme, oli yksitoikkoista tumman ruskeaa havumetsää niin kauas kuin silmä kantoi. Semmoista se on ollut yleensä Suomen puolellakin, ennenkuin se kaskeamalla vähitellen muuttui lehtimaaksi. Järviä ja lampia välkyi joka taholla, mutta niiden rannoilta ei näkynyt heleän vihreää luhtaa. Ehkä sitä vielä sitäkin löytyy, kun kosket vähitellen perkautuvat ja vedet laskeutuvat. Soita näkyi ja kukaties mitä ne nekin kuivattamalla ja ojittamalla olisivat voineet antaa, mutta vielä ei ole varallisuus ehtinyt niin pitkälle, että se olisi jaksanut ottaa suolta omansa. Karjaa täällä pitää paimentaa kontiolta läpi kesän, ja sitenkin tahtoo se sen käsistä ottaa. Mutta metsän riistaa on niin paljon kuin pyytää tahtoo, ja kaloja kuhisee kuin muurahaisia monissa koskissa ja virroissa.

TUULIJÄRVELLÄ. — SATUJEN MAAILMASSA.

Tuulijärvi, tuo suuri autio selkä rajan toisella puolella, oli meihin jo ensi näkemällä vaikuttanut ihmeen runollisesti ja niin sanoakseni satumaisesti, kun synkän korven sisästä yhtäkkiä tulimme sen rannalle ja näimme sen tyyneen, laajan pinnan, jota ympäröi kaikkialla iikkomaton havumetsäinen keby. Sama vaikutus uudistui vielä toisenkin kerran, ja paljoa voimakkaampana.

Käännyttyämme takaisin järven pohjoiselta rannalta olevasta Tuulivaaran kylästä, lähdimme illan suussa soutelemaan samaa tietä, jota olimme tulleetkin.

Ilma oli aivan tyven ja veden sileä pinta ei liikahtanutkaan muualla kuin matalikoilla ja niemien nenissä, joissa maininki sai aikaan vähän kuolevia väreitä.

Pian oli Tuulivaaran valkama taloineen näkymättömissä, ja me matkustimme taas täydellisessä erämaassa.

On niitä meilläkin autioita sydänmaan järviä ja asuuttomia rantoja, mutta aina sentään jostain salmekkeesta vihertää niitty, kellertää pelto tai kiiltää kaukainen ikkuna. Täällä ei penikulman matkalla näkynyt muuta kuin kivinentä kiviniemen takana, kalliosaarta kalliossaaren suojassa. Eikä missään muuta puuta kuin ruskeaa petäjikköä ja mitä komeinta hongikkoja, jotka kuvastuivat tervan kaltaiseen veteen. Se vesi se sitten aukeili suuriksi seliksi, niin että toinen ranta vain vähän siinteli pisimmiltä pohjukoilta.

En ole aavoilla merillä, en synkimmässä korvessakaan tuntenut itseäni niin täydellisesti kasvotusten luonnottarien kanssa kuin tällä venetaipaleella Tuulijärvellä. Sa-

malla kuin se oli synkkää, oli siinä jotain äärettömän lapsellistakin, viatonta, itsetiedotonta ja turmeltumatonta. Asutuissa paikoissa sekoittuu ilmaan aina jotain, jota voisi sanoa viljelyksen hengitykseksi, jotain, joka hunnuttaa ja himmentää näköpiiriä ja joka kaskista ja soista nousevine savuineen antaa omat värivivahduksensa pilville ja taivaalle, mistä se sitten vaikuttaa veteen, maahan, puihin ja koko maisemaan. Täällä ei siitä ollut mitään nähtävänä, täällä sai aurinko taittaa esiin alkuperäisimmät, sekoittamattomimmat säteensä.

Ja kun siinä ei sitten kuulunut hiiskahdustakaan, ei etäisintäkään ääntä, ei ihmisen haastelua, ei karjan kellon kalahdusta, ei vasikan ynähdystä, ei mitään, ei niin mitään. . . jos ei ota lukuun tuota kareihin varovasti murtuvaa lainetta ja keskellä selkää silloin tällöin pulakehtelevaa ahventa, joka pikkukaloja ajaessaan sattui aikaansaamaan äänen, niinkuin olisi pieni kivi pudonnut veteen jostain hyvin korkealta ilmasta.

Tämmöinen on muistoni Tuulijärvestä, mutta se on vain kehyksenä toiselle, joka painui vielä vaikuttavammin mieleeni. . .

Niin kauan kuin mekin olimme olleet vaiti, ei soutajammekaan mitään virkkanut. Puhetta aloittamatta nyökki hän kokkatuhdolla ja antoi silmäinsä harhailta ohitsemme taivaan rannan tasalla, huulilla tyytyväinen hymy ja kasvoilla vähän haaveellinen ilme. Hän oli keski-ikäinen mies, piirteet hienot ja älykkäät, vaikka vähän raukeat ja kärsivät, niinkuin niin monella muullakin tuolla puolen rajan, jotka melkein läpi vuoden kantavat pettuleipää laukussaan.

Aikamme maisemaa ihailtuamme teimme hänen kanssaan lähempää tuttavuutta ja kysyimme, eikö hän osaisi laulaa vanhoja runoja. Se olisi niin hyvin sopinut tähän ympäristöön. Ei hän osannut runoja laulaa, mutta »kaskuja mie hennon hoastoo» Se sopi meistä vielä paremmin ja me pyysimme hänen heti alkamaan. Hän kysyi, mitä me tahtoisimme kuunnella, mutta me ehdottelimme, että hän itse valitsisi aineensa. Vähän mietittyään hän löysikin sen, mitä oli hakenut, ja rupesi kertomaan.

Ne ovat omituinen laji kansanrunoutta nuo sadut. En niitä ole missään niin ymmärtänyt ja niiden henkeä ja hienoutta niin hyvin käsittänyt kuin nyt tällä autiolla, haaveellisella järven selällä. Ne tuntuivat kuin juuri tässä ympäristössä syntyneiltä. Vaikk'eivät ne suorastaan käsitteisikään sitä, mitä kertojan ympärillä tapahtuu, näyttää tuo ympäristö kuitenkin olevan niiden välttämätön elinehto. Sillä siellä, missä liike, hälinä ja aina uudistuvat vaikutukset yhtämittaa häiritsevät, ei mielikuvitus koskaan saa sitä laajaa vapautta liikkuakseen, minkä se tarvitsee puhjetakseen sadun muodossa esille. Eikä missään muualla kuin erämaiden, tällaisten metsäjärvi-maisemain hiljaisuudessa voi kehittyä se hämmästyttävän tarkka muisti, joka täytyy olla runolaulajalla tai satujen sanelijalla. Kun hän alkaa alusta ja pääsee loppuun, niin on hänen esityksensä tehnyt taipaleen, joka näyttää kaareutuvan taivaanrannasta toiseen. Siinä on itämaisten aivojen miltei rajatonta hajaantumista, samalla kuin se nousee päätä huimaavaan korkeuteen.

Ei ainakaan minun länsimainen mielikuvitukseni kauan kannoilla pysynyt satua kuunnellessamme. Hetken aikaa oli kyllä helppo häntä seurata, kun hän esitti sankarinsa ja kertoi hänen elämästään. Se oli joku köyhä mies niinkuin

kertojakin. Hän lähti matkalle onneansa etsimään ja siellä alkoivat jo ensimmäiset vastukset kohdata: niitä oli karhuja, susia, haastelevia hirviä, tulta kuohuvia koskia j. n. e. Mutta kun niitä tuli yhä ihmeellisempiä, yhä monimutkaisempia ja kun seikkailut rupesivat kutoutumaan toisiinsa ja toisiinsa vaikuttamaan hyvin pitkään välimatkain päästä, niin sain jännittää kaikki henkiset voimani pitääkseni entisen mielessäni ja pysyäkseni samalla yhä uudistuvain seikkailujen rinnalla. Turhaan ponnistin aivojani enkä hetken kulluttua enää saanutkaan pidetyksi lukua muista kuin aivan läheisimmistä seikoista. Oltiin kuninkaan linnassa, kulettiin sodasta sotaan, käytiin järven pohjalla Ahdin kultaisissa kartanoissa, noustiin sieltä ihmeitten avulla taas ihmisten ilmoille, kosittiin kuninkaitten tyttäriä, omistettiin kaiken maailman rikkaudet, tultiin taas köyhiksi miehiksi jälleen j. n. e. j. n. e. Kauan ennen kuin satu loppui, olin kadottanut kaiken juonen käsistäni ja unohtanut lopen, mistä oli ollut kysymys ja mitä satu alussa oli sisältänyt. Aloin lohduttaa itseäni sillä, että ehkä hän vain laskee tarun toisensa perästä ilman mitään yhteyttä ja ehkä hänen kielensä käy yhtä itsetiedottomasti kuin hänen kätensä airoja kiskovat.

Mutta tarkasti hänellä kuitenkin näytti olevan aine hallussaan, ja kaikki se näkyi olevan aineeseen kuuluvaa. Kuului hänen äänensä lämmöstä ja sen eri vivahduksista ja näkyi hänen kasvojensa liikkeistä ja silmien välkkeestä, että kaikki tapaukset olivat hänellä tarkasti mielessä ja että hän kuletti niitä varmallalla kädellä loppukohtausta kohti. Jos muistan oikein, niin tuli tarun sankari siihen, mistä oli lähtenyt, ja jäi siksi samaksi, mikä hän ennenkin oli ollut. Mutta nuo äärettömät matkat, jotka hän oli tehnyt, ja tuo tapausten meno, joka huikaisevana vilinästä oli kulkenut

ohitseni, se oli hänestä vain pienoinen kasku, jonka hän päätti vaatimattomalla loppuponnella: »Sen pituinen sel!»

Taas soudettiin äänettöminä, ja minä puolestani olin tyytyväinen saadessani lepuuttaa aivojani, jotka olivat aivan uuvuksissa tekemästään työstä. Katsellessani luontoa, joka kulkiessämme ei näyttänyt ollenkaan muuttuneen, tulin ajatelleeksi, että yhtä vähän kuin minä olisin osannut pois tältä järveltä, jonka saaret ja salmet olivat minulle sokkelokäytävänä, tai löytänyt tien oudosta korvesta, jossa kaikki puut ovat minulle samanlaisia, — yhtä vähän kykenin minä erottamaan sadusta sen yksityiskohdat. Mutta samalla selvisi minulle, että yhtä hyvin kuin hän, tuo korven eläjä, erottaa puun puusta, salmen salmesta ja saaren saaresta — jotka hän nimeltäänkin tuntee — yhtä tarkasti ovat sadunkin pikkuseikat hänen mielessään määrättyt ja siihen paikkaan kuuluvat, mihin hän ne asettaa. Sillä miksipä hän muuten säpsähtäisi ja hämmentyisi, niinkuin olisi ottanut väärän äänen, jos sattumalta hairahtuu pois totutulta tolaltaan tai tulee ne panneeksi väärälle paikalleen.

Eikä hänellä ollut muistissaan ainoastaan yksi tuollainen tarina. Niitä oli siellä kymmeniä, kenties satojakin, yhtä monimutkaisia, joista hän vielä useita kertoi meille taipaleen kuluksi, helposti ja sujuvasti ilman mitään ponnistusta ja näkyvää vaivaa. Vaikutti melkein mahtavasti ajatellessa sitä sielun voimain jänteveyttä ja tuoreutta, joka täytyy olla tuollaisella miehellä. Mitähän hän olisikaan saanut aikaan, jos tuo hänen kykynsä olisi ollut luovaa laatua ja jos hän olisi sepittäjä sen sijaan kuin nyt oli vaan esittäjä! Vaan on kai niitä aikoinaan ollut niitäkin.

Ja näillä mailla kai ne olivat nekin elelleet, näitä samoja salmia soudelleet ja eläneet kasvokkain tämän luonnon kanssa.

En tahdo ruveta tekemään uusia teorioja enkä ottaa niitä puolustaakseni, mutta eihän kukaan kieltäne minulta hauskuutta edes kuvitella omassa mielessäni, että vanha taru- ja runomaailmamme ainakin yhdellä kulmallaan ulottui tälle Tuulijärvellekin, jonka nukkuvaa pintaa pitkin me tyynenä heinäkuun yönä näin hiljalleen soute-
limme.

Päivälehti, syysk. 13, lokak. 6 ja 26 p:öä 1892.

Laatokalla ja Valamossa.

Oli helteinen kesäkuun päivä — aloittaakseni tunnettuun tapaan, ja harvoin on tällainen alku ollutkaan paremmin paikallaan. Sortavala ei tosin ollut niin täynnä laulujuhlayleisöä kuin paikkakunnalla ehkä oli odotettu, mutta kadut põlisivät onnettomasti ja aurinko paahtoi ja kuumensi niin, ettei olisi luullut merikaupungissa olevansa: oli kuin olisivat kaikki Karjalan kasket palaneet jossain tuulen päällä ja ajaneet savuaan ja lämmintään katuja pitkin.

Ajureilla, polkupyörillä, veneajureilla — mainio laitos! — mutta suurin osa jalkaisin, kiiruhtivat ihmiset juhlakentälle — harjoituksia kuuntelemaan. Allekirjoittanut oli kuitenkin tullut näkemään Laatokkaa ja astui ensimmäisen juhlapäivän aattona laivaan, jonka oli määrä lähteä Valamoon.

Laatokka, samoin kuin koko Karjalakin, on aina ollut minulle taruston huntuu kiedottuna. Taitavathan ne tieteelliset runoteoriat nykyään olla sitä mieltä, että Kalevalan »ulapat aukeat» ja »saaret merelliset» eivät ole Laatokan ulapoita eikä sen saaria, mutta mielikuvituksella on omat teoriansa; ja kun minun mielikuvitukseni ei ole viitsinyt lähteä merta edemmä kalaan, niin on se aina sijoittanut runojen toiminnan Laatokan rannoille. Illusionia häiritsemättä se voikin huoletta tapahtua, Laatokan

seuduilla kun on kaikki mitä tarvitaan vanhojen runojen ympäristön ymmärtämiseksi. Siellä on koskia kovia, on vaaroja vaskisia, ja Sortavala sopii erinomaisen hyvin summaksi Sariolaksi siihen paksuun, veitsellä leikattavaan usvaan nähden, joka sinne tuon tuostakin Laatokalta tulvahtaa ja joka ei varmaankaan ole paksumpaa Vienassakaan. Ja Valamoon olen minä kaikista munkkiluostarin pyhistä säännöistä huolimatta sijoittanut sen Saaren, jossa Lemminkäinen vietti iloisia päiviään »noitten impien iloissa, kassapäiden karkeloissa».

Nyt piti siis lähteä tuota kuuluisata merta kyntämään ja tarkastamaan, oliko perää kaikissa niissä kehumisissa, joilla karjalaiset olivat Laatokkaa ylistelleet. Heidän puheistaan päättäen oli Laatokka kaikkia meriä kauniimpi, eikä sen rannoille ollut verran vetävää.

Laivaväylä Sortavalasta ulos merelle onkin aika miellyttävä. Toisen vuoron on vihreitä rantoja, toisen vuoron jylhiä kallioita, siellä joku talo, tuolla joku huvila. Luonto on melkein samanlaista kuin Saimaan vesillä, mutta siihen somuuteen ei maisema kuitenkaan pääse, mikä silmälle tarjoutuu Leppävirroilla, Kuopiossa ja Iisalmen väylällä. Ei näy noita niittyisiä rantoja, ei noita lempeitä lehtoja eikä kauempana kohoavia asutuita kukkuloita, jotka luovat väri vaihteluun savolaiseen maisemaan. Sanoetaan ehkä, että kalliosaaret ovat korkeampia ja jylhempitä, mutta eivät ne mielestäni olleet sen korkeampia ja jylhempitä kuin mitä on väylällä Puumalasta Savonlinnaan ja Savonlinnasta Varkauteen päin.

Jos sanon suoraan vaikutukseni Laatokan sisemmästä saaristosta, niin tuntui se minusta jotenkin yksitoikkoiselta heti kohta, kun Sortavalan katot ja kirkot olivat kadonneet näkyvistämme. Odotin kuitenkin sitä suuremmalla

jännityksellä itseään merta, eikä kauan kestänytkään, ennenkuin se aukeni eteeni.

Ehkä on väärin vertailla yhtä maisemaa toiseen, ja saattaahan olla niin, ettei »kauneuden kilpailu» tällä alalla ole oikein paikallaan. Mutta kun nyt kerran vertailu tuli itsestään mieleen, niin saanenhan sen tulokset tässä mainita.

Laiva, jonka kannelta Laatokkaa katselimme, oli entinen saaristolaislaiva »Leimu», jolla ennen olimme kulkeneet läntisessä saaristossa Helsingistä Turkuun. Näköala oli tavallaan sama, mutta kuitenkin hyvin erilainen. Onhan tässäkin aava rannaton meri edessä, oli kallioita ja kareja ja merimerkkejä ja puhalsihan ulapalta raitis, viileä merituuli. Mutta ei se meri kuitenkaan ole Suomenlahden meri. Eivät nyt ensiksikään nuo kalliot ole noita oikean meren kallioita. Harmaita ne ovat ja ikäviä eikä niissä ole sitä ryhtiä, mikä on esim. Hangon edustalla olevissa, punaiselta paistavissa kivilouhuissa. Ei ole meressä sitä kirkkautta, joka on suolaisen meren vihertävässä pinnassa. Ja sitten on laine niin siivo ja kevyt, vaikka se kyllä voinee olla äkäinen ja vaarallinen. Ei ole sanalla sanoen sitä suuruutta ja voimaa, ei sitä vaihtelua, ei sitä ikuisen levottomuuden leimaa, joka oikeaa merta kulkiessa sen tyynenäkin ollen aina tuon tuostakin sydänalaa vihlaisee ja selkäpiitä karmaisee. Turhaan hakee Laatokkaa kulkiessa siitä sitä vaikutusta, joka valtaa mielen, kun esim. Helsingistä tai Hangosta merelle urkenee. Laatokka on kuin onkin suurempi sisäjärvi, saareton Saimaa. En minä ainakaan merielämästä nauttiakseni lähiti sitä Laatokalle nauttimaan. Siihen aikaan kun Laatokka oli — niinkuin sanotaan olleen — yhtäältä yhteydessä Jäämeren kanssa ja toisaalta Suomenlahden — se olisi ollut toista.

Mutta on se Laatokallakin ihmeensä, jonka vertaista ei ole monellakaan merellä, — on Valamonsa. Se on helmi, saarien helmi, jonka kirkkautta kuitenkin, ainakin meikäläisten silmissä himmentävät sen kehykset — tarkoitan luostarilaitoksia. Mutta sittenkin!

Vaikka ei olekaan oikeauskoinen, niin voi kuitenkin ymmärtää ne tunteet, joilla toivioletkeläiset meren pintaa liukuen katselevat tuota aaltojen sinestä nousevaa toiveitensa saarta ja sen kirkkojen kimmelteleviä ristejä ja kullalle hohtavia kupoleja. Ne nousevat heidän eteensä, ensin ristit merestä, sitten kupolit, sitten metsän ranta ja kohta koko saari luvaten lohdutusta ja anteeksi antamista. Kreikkalais-katolinen on herkkä mieleltään, hänen uskontonsa on tunnetta, ja sitä on tämä näky omansa mitä suurimmassa määrässä tyydyttämään. On ihme, etteivät karjalaiset, jotka vieläkin, ainakin eräissä paikoin, runoja sepittelevät, ole mitään laulaneet Valamosta ja matkasta sinne. Ehkä on syynä siihen se, että kristinusko heidän omistamassaan muodossa on liian vähän heidän sisimpään olentoonsa tunkeutunut. Olen kuitenkin kuullut karjalaisten naisten kertovan pyhiinvaelluksistaan sekä Valamoon että Solovetskoihin tavalla, joka osoittaa, että noilla monastereilla on ollut viehätöksensä heihin juuri tuon omituisen ihanan, meren keskessä sijaitsevan asemansakin vuoksi.

Somempaa satamaa ja viehättävämpää maallenusupaikkaa kuin Valamossa lienee harvassa. Se on nyt suorastaan ihanne siitä, mitä pohjoismaisesta maisemasta luonto ja ihmiskädet voivat saada aikaan. Suomalaisen luonnon heikkous on sen yksitoikkoisuus. Meidän kaikkein kauneimmat näköalamme kärsivät sen vaihtelun puutetta, jota viljelys ja asutus suopi. Etelämaisten maise-

main suuri viehätys on siinä värien rikkaudessa, jota pellot, puutarhat, kaupungit ja nuo kaikkialle sirotetut valkoiset talot synnyttävät. Erämaa ja kulttuuri täydentävät toisiaan Valamossa. Siinä on tuo synkkä viheriän ruskea havumetsäpohja ja nuo harmaat rantakalliot, mutta niitä ympäröivät puutarhat. Vaikka paikka on hiljaisuudelle ja rauhalle pyhitetty, tekee satamaan tulo miltei iloisen vaikutuksen.

Heti sataman suussa on pienoisella saarella vaalean viheriä kirkko ja sen vieressä joitain vaaleita rakennuksia. Joka kallion kielekkeellä on somia rukoushuoneita kuin huvimajoja. Siellä täällä viehättävien pikku lahdelmien poukamissa on venehuoneita ja työpajain näköisiä lautamajoja. Laivasillalla on vilkasta liikettä, sillä juuri ennen meitä on toinen laiva Sortavalasta saapunut sinne tuoden täytensä laulujuhlaaisia, joita nyt pienillä venheillä lähdetään soutamaan Valamon saaren merkillisimpiä paikkoja näkemään. Päivä on tyven ja aurinko paistaa, ja ylinnä tässä iloisessa maisemassa, joka näyttää olevan kuin meitä huvimatkoilijoita varten luotu, hallitsee rannan korkealla äyräällä oleva luostarin kirkko, jonka monet tornit ja tornipallot säteilevät auringon valossa niin, että silmää häikäisee. Kun laiva on laskenut rantaan ja me mukavia kiviportaita nousemme luostariin, pysyy mielessä yhäkin vielä tunne hilpeyttä ja iloisuutta. Siinä on puutarhoja, kukkivia taimilavoja, hyvin hoidetuita käytäviä, outoja puita ja etelämaisii kasveja, ja kaikki tämä on suomalaisen maiseman keskellä, vaikka se yhtä hyvin voisi olla jossain Välimeren rannikolla, jossain noista satumaisista rivieran paratiisilinnoista.

Mutta siihen, muurien ulkopuolelle, pysähtyykin vertailun mahdollisuus. Niin pian kuin ollaan muurien

sisällä, on lumous kadonnut. Kadun melkein, etten pysynyt ulkopuolella. Luostarin pihaan tultua ei olla enää Suomessa, ei olla Välimeren rannalla; ollaan venäläisessä monasterissa ja mieliala käy masennuksiinsa.

En tiedä oikein, miksi se niin käy, mutta kovin surumielisen vaikutuksen saan siitä, mitä näen. Tullee se siitä vertailusta, jonka ehdottomasti tulen tehneeksi ennen Italiassa näkemieni katolisten luostarien ja tämän luostarin välillä. Siellä oli pihan ympärillä pylvästöitä, joissa jokainen pilari oli taideteos, täällä sileä seinä kuin kasarmissa ja uuvuttavan pitkä rivi yksitoikkoisia ikkunoita. Siellä oli kirkko kaunis ja sopusuhtainen, täällä on se korea ja rakenteessa raskaus, jota ulkonaisen kiillon paljous turhaan koettaa kevennellä. Kirkon sisusta oli siellä täynnä vanhoja, suurten taiteilijain tekemiä maalauksia, täällä ovat kuvat räikein värein tehtyjä, öljypainoskuvain kaltaisia. Siellä laskettiin kirkon kalleuksien arvo niiden taiteellisen tekotavan mukaan, täällä on pääpaino kullan, hopean ja kalliiden kivien painossa.

Mutta kaikista surunvoittoisimmin vaikuttaa täällä samoin kuin kaikissa luostareissa yleensä itse luostarin asujamisto. Onhan se tavallaan suuri aate tuo maailmasta eroaminen, eikähän elämäänsä kyllästyneiden puolesta voi olla iloitsematta siitä, että on olemassa tällaisia tyyniä satamia, joihin elämän ulapoilla haaksirikkoon joutuneet voivat vetäytyä. Mutta kun näkee sadoittain nuoria miehiä, pitkätukkaisina ja pitkäpartaisina, uupunein askelin, kalpein poskin ja sammunein silmin, joissa elämän tulen pitäisi palaa, astelevan korkeiden muurien välissä, niin käy sydän kipeäksi ja rintaa painaa. Siinä on jotain sairaloista koko tuossa järjestelmässä, jotain kieroä koko suunnassa. Luostareissa vieraillessani on minulle usein tullut mieleen

ajatus, että pitäisi maalata suurilla kirjaimilla niiden pään oven päälle: »Menkäätkä kaikkeen maailmaan ja opettakaat kaikkea kansaa!» Se johtuu mieleen Valamossakin, ja sen ajatuksen valossa ei tuo ihana saari, jonka somistamiseen ja viljelemiseen on niin äärettömän paljon ihmisvoimaa uhrattu ja josta hurskaiden rikkauksilla on saatu niin arvaamattoman kallisarvoinen helmi, enää kykene äskeisen ihaillevan innostuksen tunnetta ylläpitämään. Turhaan kävelee siellä noita sileitä teitä, jotka saattavat yhdestä runollisesta paikasta toiseen, turhaan antaa siellä soudattaa itseään saaresta saareen ja niemestä niemeen. Ei ota mieli tyytyäkseen, vaan ikävöi pois raikkaampiin oloihin. Ja helpotuksen huokaus pääsee rinnasta, kun laiva taas tupruavin piipuin keinuu Laatokan ulapalla ja reipas sekakööri toisesta laivasta virittää iloisen sävelen.

Uusi Kuvalehti, N:o 15 1896.

Yöllinen konsertti Kouvolassa.

(Rautatietunnelma vuodelta 1890.)

Olen istunut koko yön kolmannen luokan vaunussa ja nauttinut sanomattomasti kuunnellessani pyörien soittamia suloisia skaaloja. Joskus kyllä on ruumis tahtonut solahtaa pitkäkseen penkille ja pää vaipua ikäänkuin varkein seinää vasten. Ja on hetkiä, jolloin olen lakannut kuulemasta, ja silmäni ummistuvat. Kuvailen, että ehkä jo heretään, ehkä saan nukkua, tai edes torkkua. Mutta samassa jo saan huomata, että minä olen paneutunut itsensä soittokoneen päälle. Karahutetaan vekselin yli, allani kirkuu ja karjuu, koko piano nytkähtelee ja minun täytyy uudelleen nousta istualleni nauttimaan kotimaisesta musiikista, joka milloin soi rautasiltain bassona, milloin kiilautuu ylös kimeimpään diskanttiin lyhyitten kiskojen kohdalla.

Ja miks' en minä nauttisi! Onhan yö niin kaunis, taivaan ranta niin kirkas ja haaveelliset usmapilvet harhaillevat järvistä niityille ja niityiltä metsiin, tien varrella. Suloiset tunteet vaeltavat selkäpiitäni pitkin ja karsivat heikumallisella kylmyydellään koko ruumistani.

Harvoin tarjoutuu kesäaikana tilaisuutta taidenauttintoon, mietin minä. Minä nyt vaan voitan väsymyk-

seni ja pakotan itseni istumaan valveilla koko yön. Saanhan sitäpaitsi nukkua Kouvolassa vähintään viisi tuntia.

Jokainen, joka on nauttinut rautatiematkasta yöjunissa, hän tuntee, kuinka haikealla mielellä astuu rauhaiselle, hiljaiselle asemalle, jossa ei kuulu muuta kuin pois-pakenevan junan laimeneva jyrinä. Kuinka minä kadehdin seisoessani Kouvolan asemasillalla niitä onnen suosi-mia, jotka olin juurikään jättänyt junaan ja jotka saivat jatkaa matkaansa Pietariin saakka ja vasta aamulla tarvitsisivat lähteä ulos vaunujen runollisuudesta. En voinut olla ajattelematta heitä katkeruudella, kun saavat nykyä siellä oikeaan ja vasempaan, huumaantua ja suloi-sesti väsyä, sillaikaa kuin minun täytyy mennä nukkumaan vuoteelleni, missä minulla luultavasti ei ole kuultavana muuta kuin kammottava, tuudittava haudan hiljaisuus. Jotenkin alakuloisena, melkein synkkänä istuin sentähden odotushuoneen rappusille ja toivoin, että jos Kuopion juna jo pian lähtisi, niin minun ei tarvitsisi kitua soi-ton puutteessa. Kyllähän tuolta metsästä kuului lehmän kellojen kilinä ja rastas sirautteli lehdossa toisella puolen rataa. Humisivat sähkölangatkin syviä ja surullisia rinta-ääniään. Mutta mikä epäsointu, mikä korvia särkevä vastakohta, mikä heikommuus — junamusiikkiin ver-rattuna!

Tyytymättömyyteni oli kuitenkin liian aikainen. Lepo ja yörauha ovat sopivat ainoastaan jokapäiväisessä elä-mässä. Matkustajan, varsinkin huvimatkaileijan täytyy saada huvitusta ja hauskaa virkistystä aina ja joka paikassa, yksin yölläkin ja odotuspaikoissakin. Ettei nykyajan sivistyneen ihmisen tarvitsisi kitua niiden puutteessa, on rautatiehallitus toimeenpannut yöllisiä konsertteja Kou-volan muuten ikävällä asemalla. Minä en niistä tien-

nyt mitään, ja sentähden oli sekä hämmästykseni että iloni vilpiton.

Vähän matkaa itse asemahuoneesta länteenpäin on olemassa puinen rakennus, yömaja matkustajia varten. Kun tulin toisen luokan makuuhuoneeseen, en ensiksi huomannut mitään erikoista. Suuri, korkea sali, jonka kattoa kannattavat useat pilarit, kaksi kaakeliuunია, useita isoja ikkunoita ja pitkin seinävieriä makuusijoja, joista toiset ovat tyhjiä, toisissa lepää jo yövieraita. Minulla kun on sattumalta tyyny ja villapeite mukana, niin lasken vuoteelle, jossa niitä ei ennestään ole ja alan riisuutua. Häpeäkseni täytyy minun tunnustaa, että minua raukaisee, ja minä ajattelen melkein mielihyvällä hetikohta lähestyvää lepoetkeäni. Olen kokonaan unohtanut äskeisen innostukseni rautatiemusiiikkiin. Kaikki henkiset taipumukseni ovat haihtuneet, minä olen täydellinen materialisti

Melkein rentonani heittäydyn minä selälleni sänkyyn. Mutta lennän samassa istualleni. Minä, joka luulen tulleen rauhalliseen vuoteeseen, olenkin hypännyt soittoon pään päälle. Se parkuu, narahtelee, vikisee ja kitisee. Ja yhä uusia ääniä, niin pian kuin vain hiukankaan liikahtaa. Eikä ainoastaan minun kohdallani, vaan joka haaralta muualtakin kuuluu suuressa hämärässä salissa samantilaista mystillistä soittoa. Joka sänky on pelikalu, jokainen yövieras on taiteilija. He käännähtelevät ja väännähtelevät ja kun yksi alkaa, niin toinen lopettaa. Ei pitkään aikaan hetkenkään hiljaisuutta. Samat hurmaavat säveleet, välistä voimakkaampina, välistä heikompina.

Ensi hämmästyksestä selvittyäni käyn tutkimaan tätä omituisen outoa ilmiötä ja kiiruhdan nyt heti kohta selittämään tutkimusteni tulokset.

Vuoteeni on tosin ensi silmäyksellä sellaisen vuoteen näköinen, joita matkailijayhdistyksen toimesta on kaukaisissa maaseutukievareissa, esim. Kajaanin ja Iisalmen välillä, ja joita työntää kiinni ja vetää auki mielensä mukaan. Mutta kun sitä kauemmin katselee, niin muistuttaa se elävästi jättiläisvirsseliä eli käsiharmonikkaa. Ääni ei kuitenkaan tule palkeista, koska niitä ei ole, vaan jalkain kihnauksesta toisiaan vastaan. Sekä siinä suhteessa että myöskin jalkain paljouteen nähden muistuttavat nämä soittovuoteet mahdollottoman suuria heinäsiirkkoja.

Uneni on tietysti kokonaan haihtunut. Ei ole makaaamista ajattelemiseenkaan. Sirkat sirittävät koko yön, lakkaamatta, uupumatta. Joskus aikoo tulla hiljaisuus. Nähtävästi koettelevat soittomiehet pitää paussia. Ainoastaan heikko narinan sekainen pianissimovikinä kuuluu jostain etäisestä nurkasta toisella puolen huonetta. Luulen jo kaikkien nukkuvan ja minäkin jo yritän ummistaa silmäni. Mutta samassa parahtaa vierustoverini virseli forte fortissimoon, kun hän, sattumaltako vai tahallaan, en tiedä, pyörähtää toiselta kyljeltään toiselle. Se on merkki hänen takanaan olevalle, ja niinkuin suuressa orkesterissa innostuvat kaikki soittokoneet yhteen ainoaan suureen ja mahtavaan säveleen. Soittoniekat peppuroivat haltioissaan, potkivat jaloillaan ja heittelevät käsiään, nousevat istualleen pörröllä päin ja katsovat toisiaan vihaisin silmin.

Kun ne tekevät samalla lailla oikeissakin konserteissa, niin voin olla täydellisesti tyytyväinen. Melua voi joskus sanoa helvetilliseksi, mutta jos en väärin muista, on soittokappale, jonka nimenä on »Hexentanz». Niin, juuri sitä hän tämä taitaa ollakin, kun sitä tarkemmin kuuntelen.

Viisi tuntia kestää tätä konserttia, jollaisia joka yö pidetään rautatiehallituksen toimesta Kouvolassa. Kun ne lisäksi ovat maksuttomia, niin luulen asettuvani jotenkin laajalle levinneen mielipiteen ilmituojaksi, kiittäessäni rautatiehallitusta näin harvinaisen hauskaasti vietetystä yöstä.

Päivälehti syysk. 1 p:nä 1890.

Pyöräraivoilija.

Hän on ollut jotenkin siivo ja tasainen mies kaiken elinaikansa. Ei ole tiedetty hänellä olevan mitään erikoisemman raivokkaita intohimoja ja vielä vähemmin mitään varsinaisia paheita. Hänen ruumiinsa ja sielunsa ovat olleet siinä tyynessä tasapainossa, johon joutuu mies, joka on syntynyt kristillisistä vanhemmista, käynyt koulussa luokan ja vuoden, suorittanut täsmälleen tarpeelliset tutkinnot ja päässyt palvelemaan virastossa, jossa edistys on varma, vaikkakaan ei liioin nopea. Ei koskaan ollut hänen elämässään suurempia mullistuksia tapahtunut eikä niitä näyttänyt olevan odotettavissakaan.

Mutta ei kenessäkään ole toteutunut sananlasku, että tyynessä vedessä ne suurimmat kalat kutevat, paremmin kuin hänessä. Häntä hallitsee eräs intohimo, melkein raivo, joka tosin ei vielä ole vienyt häntä perikatoon, vaikka onkin jo hänet hyvin sen partaalle ajanut.

Milloin hullu koira häntä puraisi, ei voi varmuudella sanoa, mutta jo viime kevännä, vähää ennen polkupyöräajokauden alkamista, rupesi hänessä ilmaantumaan arveluttavia oireita. Hän kävi alakuloiseksi, harvasanaiseksi, ei tuntenut kaikistellen tovereitaan kadulla, teki tuon tuostakin tehtävänsä hulluin päin virastossaan, ja tavattiin vähäväliä seisomassa kasvot synkkinä milloin Stockmanin, milloin Brandt & Blombergin, milloin Suomen Polku-

pyöräliikkeen ikkunassa. Alussa hän nähtävästi koetti taistella miehuullisesti tautia vastaan, puhui halveksivasti polkupyörällä ajamisesta, vakuutti muitakin siitä, että se on vain sitä viimeistä muotihulluutta, joka pian on menevä ohi. Mutta silmät päässä tuijottaen ja kasvot kankeina pidätetystä uteliaisuudesta kuunteli hän pyörämiesten keskusteluja heidän teräsratsustaan ja kesällä aikomistaan retkistä.

Jo kauan sitten oli hän kuitenkin salaisessa mielessään päättänyt ostaa pyörän, eikä kysymys nyt enää ollut muusta kuin siitä, minkä pyörän hän ostaisi. Hänestä olivat ne kaikki yhtä hyviä, vaikka hän kuinkakin olisi niitä tarkastellut, sekä suuhun että hännän alle, ja antanut niiden, polkimista kädellä pyörittäen, ravata paikoillaan kaupapuodin lattialla. Mutta kaikkien muiden mielestä olivat kaikki muut pyörät kelvottomia paitsi tietysti se ainoa, joka on paras kaikista — itsekunkin oma pyörä.

Vihdoin löi vapautuksen hetki ja hän osti »Columbian», uusimman ja uudenaikaisimman viime kevännä.

Sen kautta oli hän päässyt pahasta painajaisesta, mikä pyörä olisi ostettava. Mutta nyt oli häneen painajaisen sijasta mennyt »heittäjä», ja sen vallassa on hän yhä vieläkin.

Pyöräkoiran purema vaikuttaa hitaasti, mutta varmasti. »Heittäjä» saa vain vähitellen uhrinsa valtaansa.

Naama happamana, suu väännyksissä, koko ruumis siinä asennossa — hartiat korvissa ja pää olkapäiden välissä — kuin jos olisi hyvin pahaa rohtoa ottanut eikä saisi sitä alas niellyksi, töyttääle hän ensin maneesissa seinästä seinään ja sitten Kaisaniemen kentällä puusta puuhun. Vähitellen vakautuu hän, pääsee ikäänkuin parempaan makuun, oppii ajamaan kaduilla ja viertoteillä, ja nyt loistavat kasvot jo kauas tyydytystä, rohkeutta ja itsetietoista

iloa, joka on yhtä vilpittöntä kuin koulupojan ensimmäinen humala-ilo. Sydämessään hihkaisee vanha mies, hihkaisisi ääneenkin, jos ilkeäisi — ja ennättäisi. Sillä juuri silloin, kun riemu on rajattomin, kun kaikki maailman pahuus on vain kalpea muisto, töyttää pyörä ilman mitään ymmärrettävää aihetta kuin hullaantunut, ohjia tottelematon hevonen syyttömän jalkamiehen kimppuun, kaataa hänet maahan ja heittää ratsastajan raviin. Poliisi korjaa hänet sieltä ja sakottaa; naarmuissa on naama, koko ruumis runneltuna ja mieli synkkä ja epätoivoinen.

Ei kuitenkaan synkkä ja epätoivoinen siitä, että ajoi syyttömän päälle ja että jäseniä pakottaa, vaan siitä, ettei osannut ajaa ja ettei tiedä, oppiiko koskaan. Ehkä se on hänessä synnynnäinen vika, ettei opi, ehkä hän aina tulee kaatuilemaan ja ihmisten päälle ajamaan.

Muutamia päiviä on hän ajamatta, ja jo luulevat toverit, että hän on parantunut ja päässyt taudistaan.

Mutta sittenhän se vasta oikein puhkesikin. Sattui sunnuntai, koko päivä oli vapaa, ja jo varhain aamulla hyppäsi hän hevosensa selkään, ajoi autioita katuja, kierti Kaivopuiston, töyttäsi sieltä Esplanaadin kautta Töölöseen, poikkesi Eläintarhaan, polki viertotietä vanhaan kaupunkiin ja sieltä takaisin Kaivopuistoon ja Töölöseen j. n. e. herkeämättömässä kiertokulussa. Päästyään kerran pyörä pyörimään, näytti siltä kuin ei sitä mikään enää olisi saanut pysähtymään.

Eikä sitä ole saanutkaan. Milloin vaan virkatoimet vähänkään myöten antavat, nähdään hänet polkemassa . . . Hän polkee Sipoot, Espoot, polkee Porvoot. . . viertotiet, maantiet, jopa metsäpolutkin. . . polkee kesän kaikkein kuumimmankin, syksyn sateisimmankin, ja olisi polkenut talvenkin, ellei pyry olisi nostanut nietoksia eteen.

Talvi kului kuin sairaudessa, itsetiedottomassa horros-tilassa niinkuin karhulla, eikä siitä näyttänyt alkavan loppua tullakaan. Kun hän heräsi asemaansa ymmärtämään ja näki yhä vaan lunta satavan, pui hän nyrkkiä taivaalle ja kiroili kinoksia Helsingin kaduilla, jotka eivät muuta kuin kohosivat.

Mutta vihdoin lakkaa lumentulo, vihdoin alkaa pistää paljasta katua esiin. . . Jo laskiaisesta on hänen pyöränsä seisonut pumputtuna ja voideltuna hänen huoneessaan. Jo viikkoa ennen kuin ajurit ottivat rattaansa esiin, nähtiin hänet hepoaan räakkäämässä yökylmän kovettamilla kaduilla.

Hän ajaa nyt varmasti ja vakavasti, ei horju eikä kaadu, näennäisesti tyynenä ja arvokkaana. Mutta verissä palaa kuume, silmissä outo tuli, hänellä on joku paha mielessä. Hän miettii lähteäkseen polkupyöräretkelle ympäri Suomen, ei tyydy enää Helsinkiin ja sen ympäristöihin.

Varmaankin tulette hänet vielä näkemään, milloin siellä, milloin täällä. Jos tyynenä kesäisenä yönä käyskette maantien viertä ja kuuntelette käen kukuntaa tai lahorastaan laulua. . . jos korvaanne sattuu sähisevä ääni . . . jos sieltä karkaa esiin, sieramet suurina, suu auki, silmät kuin vihasta veripunaisina joku outo olento. . . vapiskaa häntä, varokaa itseänne, hypätkää ravin taa, se on hän. . . hän voi purra teitä ohimennessänne. . . hänen raivonsa voi tarttua teihinkin!

Uusi Kuvalehti, N:o 9 1898.

Käynti »Herättäjän» kokouksessa.

Muutamia vaikutuksia Pohjanmaalta.

Vanhan herännäisyyden merkitystä kansalliseen kehityksemme nähden on viime aikoina alettu yhä selvemmin ymmärtää. Ylen suuret ovatkin sen vaikutukset varsinkin Savossa ja Pohjanmaalla olleet. Saattaa sanoa, että siitä vielä tänäkin päivänä tuntuu voimaa siinä vainiossa, johon kulttuuri kylvää, tuntuu niilläkin paikkakunnilla, joilla liike liikkeenä jo aikoja sitten on kadonnut. Se on tullut näkyviin varsinkin viime aikoina. Tuskinpa missään muualla maassamme lienee harrastus valtiollisiin asioihin ja selvyys siitä, mitä asema tätä nykyä vaatii, niin virkeä kuin niissä seuduissa, joissa herännäisyys vielä vaikuttaa. Se tulee tietysti siitä, että tämä liike on ollut alunpitäen ei ainoastaan uskonnollisesti, vaan yleensä aatteellisesti herättävää laatua. Elävä uskonnollinen tunne pitää vireillä järkähtämättömiä siveellisiä periaatteita, kannattaa käsitystä oikeudesta ja totuudesta ja vaatii niiden toteutumista sekä yksityisessä elämässä että myöskin julkisessa. Niiden loukkaaminen vaikuttaa siis välittömämmin sellaiseen mieleen, jossa tunne tästä on herkkä.

Viime kesänä olivat »heränneet» kokoontuneet tavanmukaiseen suureen vuosikokoukseensa Lapualle. Tästä kokouksesta saamistani vaikutuksista pyydän saada muutamain sanoin kertoa.

Kokous pidettiin ihanimmalla Pohjanmaalla kesän ihanimmillaan ollessa, heinäkuun 5 p:nä. Sisä- ja ranta-suomalaiset pitävät yleensä Pohjanmaan seutuja rumina, eivätkähän pohjalaiset itsekään vaadi mitään kauneuden pal-kintoa lakeuksilleen. Mutta kaikkihan on niinkuin sitä katsoo. Ja kun minä Lapuan kirkonkylän takana olevalta harjanteelta katsoin lakeutta edessäni, niin oli se sillä kertaa minusta kaunein näköala mitä aikoihin olin nähnyt. Ei mikään maisema ole itsessään kaunis, kaunis on se vain sikäli, kuin siinä on karaktääriä, leimaa. Onhan niitä meillä metsiä, on järviä, on välistä aivan ikäväksi asti tuota syn-kän sinistä ja sitä ruskean harmaata, josta siellä täällä pilkoittaa joku vihreä tai kellahtava ruispelto. Mutta harvassa on tuollaista rannatonta lakeutta, yhtä ainoata vih-reätä viljelysmerta, harvassa noin paljon ja noin upeita suuria, varakkaita taloja. Mikä ääretön määrä työtä siinä onkaan mahdettu vuosisatain kuluessa tehdä, ennenkuin viljelys on saatu sille kannalle, millä se siinä nyt on edes-sämme. Sillä se on ollut korpea ja se on ollut suota ja nevaa, siinä on taisteltu vilua ja hallaa vastaan ehkä enemmän kuin missään muualla. Että Suomen karu luonto on siihen määrin saanut luvan muotoaan muuttaa ja taipua inhimilli-sen tahdon alle, se on sellainen todistus tämän kansan tarmosta, että tuntuu loukkaukselta epäillä sen tulevai-suutta millä muullakin alalla tahansa, kun se vaan tahtoo tämän tulevaisuutensa puolesta jotain tehdä. Sitä enem-män, kun ne eivät ole orjat, jotka ovat tässä raataneet, eivät herrain rengit eivätkä suurten kartanojen kidutetut muonamiehet, vaan vapaat talolliset omilla konnuillaan omine väkineen, omine poikineen ja tyttärineen.

Ja se työ jatkuu yhäkin. Yhä uusia oja kaivetaan, yhä uusia maanalaisia kantoja ja juuria kiskotaan päivän-

valoon. Tuskin on maata niin huonoa, suota niin rahkaista, jota ei pakotettaisi viljaa lainehtimaan ja karjalaumojia selässään kantamaan. Yhä uusia asuntoja ilmaantuu, yhä tihenee asutus ja kirkonkylä laajenee, muuttuen vähitellen kaupungiksi, sellaiseksi maata viljeleväksi kaupungiksi, joita tapaa vanhain kulttuurimaiden parhailla viljelysseuduilla. Se on kuin kuva tulevasta Suomesta. Ja eikö maisema, joka tätä tulkitsee, olisi kaunis?

Mutta onhan se sitäpaitsi itsessäänkin kaunis mitä ihanimman kesäillan valossa, kiedottuna hienoon kytösavun huntuun, jota soista tupruilee ja joka suota tuoksuu, tuoksuu noita väkeviä yrttejä, jotka vuosituhansia ovat kukkineet ja kaatuneet ja maaksi maatuneet, mutta joiden hengen nyt tuli eloon herättää.

Se oli komea näky, se oli mahtava maisema.

Mutta komea oli sekin näky, joka meitä seuraavana aamuna kirkolla kohtasi. Kirkko on tavallisestikin pitäjän keskusta, sinne ne kaikki sen tiet johtavat, niinkuin Roomaan muinoin, mistä vaan suinkin pääsevät. Mutta niin näkyvästi, niin ilmeisesti kuin Lapualla tämä aate harvoin toteutuu. Niinkuin säteet tuon laajan lakeuden ympyrän kehästä tuovat tiet kahden joen niemeen, jossa kirkko seisoo. Ja teitä myöten rientää kansaa loppumattomissa jonoissa keskustaa kohti.

Liekö se aikaisemman laspuuteni ajoilta jäänyt muisto, jolloin vanha körttipuku vielä oli yleinen Savossakin, liekö se se, joka sen tekee, mutta ei minusta ole kansa koskaan oikein kansalta tuntunut ilman tätä vanhaa vaatetusta. Se ei ole vain muotia, ei vanhaa tapaa tuo puku, sillä on syvemmät juuret. Se ikäänkuin tulkitsee Suomen maalaisväestön luonteen parasta puolta: vakavuutta, yksinkertaisuutta, lujuuutta, omintakeisuutta ja omistaan elämistä.

Kun näkee tätä pukua kantavan joukossa jonkun tavallisiin ostovaatteisiin puetun likaisine urheilupaitoineen, on körttimies hänen rinnallaan kuin ruhtinas.

Tätä ruhtinaallista väkeä oli täynnä kirkkomäki ja kirkko tungoksellaan. Tuskin ihmeekseenkään näki siellä muunlaista pukua. Se oli niin puhdasta, niin kokonaista, niin tyylikästä kuin on vaan se, mikä on vanhaa, koeteltua, horjumatonta. En väsynyt sakastin ovelta katselemasta noita jakaukselle kammatus tukan reunustamia kauniita miesten kasvoja, noita sielukkaita silmiä, noita korkeita otsia, ja sinisten huivien suojasta katselevia naisia, heidän virttä veisatessaan. Kuinka monta syvää ilmettä, kuinka paljon totista mietettä ja tyyntä hartautta! Ja millä jännityksellä ne seurasivat saarnaa! Ei missään esiinny ilme ihmisen kasvoissa niin kauniina ja puhtaana kuin jonkun henkisen toiminnan kestäessä, olkoon se uskonnollista tai muuta aatteellista laatua. Ken tahtoisi kuvata Suomen kansaa sen ihanteellisessa ilmestysmuodossa, hän katselkoon sitä kasvoihin jumalanpalveluksen aikana maalaiskirkossa, kun se kuuntelee jonkun ihailemansa opettajan esitystä.

Vaikutusta lisäsivät ne muistot, jotka olivat tähän ympäristöön kiinnitetyt. Oltiin Lapualla, Niilo Kustaa Malmbergin vanhassa pitäjässä, samassa kirkossa, jossa hän oli luihin ja ytimiin tärisyttänyt sen ajan raainta rahvasta, kesyttänyt karhut, ajanut sudet lammaskarsinaan ja sinne telkinnyt katumusta tekemään. Hänen kuoltuaan ja muiden vanhain johtajain kuoltua oli lauma hajaantunut, harrastus laimentunut. Mutta nyt on hänen poikansa taas järjestänyt joukon, puhaltanut siihen uutta tietoisuutta itsestään, uudistanut vanhat tavat ja sovittanut ne uuden ajan vaatimukseen — se oli hän, joka saarnasi. Ja van-

hat miehet sanoiva kuulevansta esityksessä isän kaikua pojassa.

Kun jumalanpalvelus oli päättynyt, oli määrä kokoontua varsinaiseen juhlaan. Se pidettiin Sinninmäen talossa, noin puolitoista penikulmaa kirkolta nevojen takana. Tie sinne kulki kilometrittäin yhtenä suorana viivana, ja niin pitkältä kuin silmä kantoi oli hevosta hevosen takana ja jalkaväkeä tie täynnä, yhä sankemmissa ryhmissä, kuta lähemmä kokouspaikkaa tultiin. Oli polkupyöräilijöitäkin körttitakissa ja kurpposkengissä. Tuntui kuin ei maailmassa olisi muuta kansaa ollutkaan kuin tätä herännyttä. Tuli herroja vastaan, joitain valtion virkamiehiä. Saivat ajaa syrjään ja odottaa, silmässä kummasteleva katse, vaikkakin huulilla yritys ylenkatseelliseen hymyyn. Toiset olivat ajat nyt, toiset yli puoli vuosisataa sitten, kun noiden isät kulettivat näiden poikia käräjissä korkean esivallan käskystä.

Tulin ajatelleeksi monia muita kesäisiä juhlia, joihin kansa rientää. Kansako? Harvoin niissä kansaa näkee, varsinaista kansaa. Onko niissä jotain, joka on kansalle vierasta, laulujuhliissa ja sen semmoisissa? Onko tässä jotain, joka on enemmän sen omaa henkeä? Jotain siinä lienee, ei vain vanhaa tapaa, joka saattaa tuhannet jättämään työnsä, sadat valjastamaan hevosensa tuntemattomien kyyditsemiseksi ja ravitsemiseksi. Hevosia oli seisonut kirkkomäellä valmiina viemään ketä vain halutti rattaille astua. Eikä ollut ero sillä kuuluiko »joukkoon» tai ei. Kaikki otettiin vastaan yhtä vieraanvaraisesti.

Talo, johon tulimme, oli noita pulskia pohjalaisia, joita sanottaisiin hoveiksi Savossa. En tiedä, liekö se varustautunut vastaanottamaan väkijoukkoa, joka nousi ainakin pariin tuhanteen henkeen, mutta jota toiset arvioivat

enemmäksikin. Vaan tungosta ei ollut huomattavissa. Mihin lienevät nuo hevoset ja kärryt kadonneetkin, kuka lienee niiden tuloa ja menoa järjestänyt, ne ajoivat esiin, pujottelivat ja ajoivat taas pois pihalta niinkuin jonkun suurkaupungin taitavimman poliisimestarin käden viittauksesta. Ja kun minä kaikessa tahdoin nähdä näitä ihmisiä yhdistävän aatteen vaikutusta, niin sallittakoon minun nähdä se tässäkin. Ja minä näin sen vielä siinä tyyneydessä ja hiljaisuudessa, millä tämä väki liikkui kartanolla ja huoneissa. Ei mitään tungosta syötäessä, ei mitään ruokapuuhassa, kukin tiesi aikansa, otti siitä vaarin ja poistui. Ja kaikki se ilman näkyviä marsalkkoja ja juhla-menojen ohjaajia.

Talo oli metsäisessä aavan lakeuden niemessä. Puutomalta Pohjanmaalta oli tultu kuin jonnekin Savoan suuren selän rannalle, josta aittojen lomitse, pirtin peräitse ja kaivon vintin kahden puolen siinti autereinen ulappa tuolla kaukana toisen rannan rajoittamana. Tuvan takana kohosi komea havumäki. Sinne vei tie huoneiden välitse. Tie oli hiekoitettu ja viitoitettu kuusilla ja koivuilla, jotka estivät näkemästä kujia ja takapihoja. Seurasin väkeä, jota valui sinne valumistaan sitä mukaa, kuin talon puolesta tarjotut tervetuliaiset oli nautittu.

Olivatpa osanneetkin valita paikan! »Juhlakenttä» koristelematon, mutta mitä viehättävin ajatella voi, oli niittypelto metsän keskessä, jonka toiseen laitaan oli kuusikon rintaan pienoisen kallion alle rakennettu »puhujalava», viheriällä hiukan koristettu. Kentällä ei ollut muita istumasijoja kuin nurmikko, johon seuraväki oli asettunut taajaan ryhmään, naiset vasemmalle puolelle lavaa ja miehet oikealle; etäämpänä olevat istuivat ojien reunalla niin paljon kuin tilaa riitti.

Se oli mitä omituisin näkö tuo kaksivärinen ryhmä, synkän sininen ja ruskean harmaa, selkä selän takana, pää päässään kiinni. Niistä ei voinut erottaa nuoria eikä vanhoja, sillä syrjittäinkin kääntyneet kasvot peitti kankea huivi. Koetit ruumiin rakennuksesta arvata jotain, päättelit tuota vanhaksi vaimoksi, mutta kun eteen kiersit, pilkistivät huivin alta mitä kirkkaimmat silmät ja mitä heleimmät posket. Lapsetkin, niin pojat kuin tytötkin, olivat puetut kuin aikuiset — pienoishmisiä, nukkeja — samanlaiseen, joskin vähän pienempään muottiin valtaita. Pieni vivahdus humoristisuuteen korotti vaan vaikutusta, lisäsi myötätuntoisuutta. Siellä täällä häiritsti kokonaisuutta joku ryhmä uteliasta herrasväkeä, joku ylioppilaslakki, joku olkihattu, vaalea urheilupuku tai värikäs päivänvarjo outona vastakohtana.

Ei ollut minusta lavakaan oikein »tyylissä», ei oikein sopusoinnussa ympäristön kanssa. Se muistutti liiaksi uudenaikaisia kansan- ja laulujuhlia. Joku kivi, joku kallion reuna, hirsikoko tai kaatunut puu — nehän olivat ennen vanhaan olleet saarnastuoleja. Lavaa käyttivät vain papit; kun kansan miehet puhuivat, seisoivat he sen juurella.

Hymisi virren veisuu vastaamme lähestyessämme. Sitä oli vakituinen »naiskööri» kannattamassa, mutta kaikki ottivat siihen osaa enemmän tai vähemmän. Tuskin oli yksi virsi loppunut, sammunut, kun tuikahti uusi, ensin heikkona, yhden ainoan äänen kannattamana, joka paloi kuin tuli pienessä tuijussa, mutta siitä yleni ja sytytti toisia itseensä yhtymään. Lopulta, kun olivat ehtineet saada selkoa numerosta ja sen virsikirjastaan löytäneet, yhtyivät siihen miehetkin. Virsi ei voi jyräistä eikä tehdä valtavampaa vaikutusta, mutta se sointuu erinomaisesti

yhteen Suomen luonnon kanssa. Surullinen kansanlaulu puhtaimmassa ja alkuperäisimmässä muodossaan ja virsi, henkensä puolesta niin läheistä sukua toisilleen, seuraavat rytmissään rantaimme rajaviivoja, viihtyvät parhaiten veneessä tai metsäpolulla, joka koivistossa kulkee. Virsi ei pyri murtautumaan toisiin taloihin ja vieraisiin kyliin niinkuin uudenaikainen torvisoitto, eikä tule esiin töytähdellen pianissimojen ja fortissimojen kanssa niinkuin usein kvartettilaulu; virsi joko kuuluu kokonaan tai ei kuulu ollenkaan. Tuntuu kuin se nousisi enemmän ylöspäin kuin laajalle leviäisi. Vaan vaikka se onkin niin vähän vaihtelevaa, tulkitsee se kuitenkin mitä erilaisimpia tunteita. Iloahan siinä ei juuri ole, riemua ei juuri ollenkaan, mutta siinä on kiitollisuutta, tyytyväisyyttä ja ennen kaikkea toivoa.

Odotin suurella uteliaisuudella puhujointa. Niissähän se on ollut herännäisliikkeen voima, sen kansanpuhujissa. Malmbergit, Lagukset, Durchmannit, Bergit, Ruotsalai et, Niskaset — elävä sana, elävä esitys, joita kuulemaan vaellettiin maan äärestä toiseen saamaan sisältöä tyhjentyneelle sielulle, vahvistusta horjuvalle mielelle. En voi vertailla entisiä nykyisiin, mutta sen voi huomata, että muistot elivät ja että muistoja kunnioitettiin ja että oli elävä pyrkimys ainakin koettaa pysyä sillä kannalla, johon oli päästy. Periaatteet ovat aikain kuluessa selvinneet, erimielisyydet tasaantuneet, oppi vakautunut. Näyttää kuin koetettaisiin enemmän ylläpitää ja hoitaa vanhaa kuin uutta rakentaa, niinkuin pantaisiin paljon huolta siihen, että aatteet elämässä toteutuvat, että nuorisossa pidetään vireillä puhdas henki, siisti käytös, hyvät tavat. Nykyisen herännäisyysliikkeen tarkoitus näyttää olevan n. s. käytännöllinen kristillisyys, ja semmoisena on sillä

ylen suuri yhteiskunnallinen ja siitä seurauksena isänmaallinen merkitys. Ulkonainen hyvinvointi on siitä uut-teruuden, säännöllisen elämän, keskinäisen avuliaisuuden ja keskinäisen kurinpidon tuloksena. Hyvin harva heränneistä esim. lähtee Amerikkaan, ja tätä muutto-kuumetta kuulee heidän ankarasti arvostelevan. Että samat tulokset ovat muitakin teitä saavutettavissa, ei vähennä liikkeen ansiota tässä kohden.

Puhujista ovat epäilemättä etevimpiä liikkeen kaksi pääjohtajaa, kirkkoherra Malmberg ja rehtori Rosendal. Jälkimmäinen piti kentällä varsinaisen juhlapuheen. Hän on kuin luotu kansanpuhujaksi, ja hänen voimakas äänensä ja syvä paatoksensa tempaa ehdottomasti mukaansa. Nuoremmissa papeissa, joita on liikkeeseen liittynyt suuri joukko, tapaa toisissa hehkuvaa intoa, toisissa lämmintä tunnetta ja sitä sisäisen itsensä tuntemisen taitoa, sitä kykyä ymmärtää sielullisia ilmiöitä, niitä arvostella ja tuomitakin, jotka aina ovat olleet tämän liikkeen tunnusmerkkejä ja sitä uudistavia ja ylläpitäviä voimia. An-kara itsekritiikki, kaiken hengellisen valheen viha, kaiken siirappimaisuuden puute — jos saan tuota sanaa käyttää — ne ovat nämä puolet, jotka meidän pietismille sen parhaassa muodossa ovat antaneet sen miehekkään, suoran niin sanoaksemme »sarkaisen» luonteen ja joiden kautta se niin edullisesti erotakse niin monesta muusta meidän päivämme hengellisyydestä. Onhan tietysti varjopuoliakin, on ehkä itsekkäisyyttä, toisen tuomitsemista, ahdasmielisyttä, lahkohenkeä — mutta missäpä liikkeessä tai puolueessa sitä ei olisi.

Miellyttävän vaikutuksen tekivät maallikkopuhujat, jotka vasta toisena päivänä esiintyivät ikäänkuin ulkopuolella ohjelmaa. Useimmalla näistä oli hidas puhe ja

kankea kieli, mutta se vain lisäsi ytimekkyyttä ja pontta puheelle. Sanain takana oli aina kokemusta ja omaa mieltä, joka perustui oleelliseen elämään ja otti siitä valaisevia vertauksia. Vaikuttavin puhe niistä monista, joita pidettiin, oli ehkä Malkamäen Lapualta. Esitys oli täynnä hillittyä sisäistä hehkua, joka näytti syvästi vaikuttavan nuorisoon, jolle se oli omistettu. Nuo tuon pienen, tankan, kalpean miehen sanat antoivat syrjäisellekin aavistuksen siitä kovasta, mutta isällisesti ymmärtävästä kurista, jolla Pohjanmaan tuliset isät pitävät itseään vielä tulisempia poikiaan hyveiden kaitaisella polulla.

En voi lopettaa tätä esitystä kertomatta erästä lausetta, joka painui ainaiseksi mieleeni. Keskustellessani erään isännän kanssa tulin lausuneeksi ihmettelyni siitä erinomaisesta ystävällisyydestä ja vieraanvaraisuudesta, jota täällä osoitettiin tuiki tuntemattomalle, ja arvelin, etteikö sentään ole rasittavaa kyyditä ja ruokkia niin lukuisia vieraita ilman kysymystäkään korvauksesta. »Me ollahan siihen totuttu. Ei me pruukata koskahan ottaa maksua, ei ruast' eikä kyyrist' niiltä, jotka kulkevat hengellisissä ja aatteellisissa asioissa.»

Sain tuosta vielä lähtiessänikin loistavan todistuksen. Kun näkivät, että aloin liikkua lähtöpuuhissa, osoitettiin minulle valjastettu hevonen, annettiin ohjat käsiin, pyydettiin ajamaan se pappilan seinään ja jättämään siihen, he sen sieltä noutaisivat. Tein niin, ajoin puolitoista penikulmaa, vein tavarani asemalle ja sidoin hevosen pappilan seinään. En tuntenut miestä eikä mies minua.

Olisivatpa tavat muuallakin maassamme samanlaiset . . . !

SANOMALEHTIMIEHEN MUISTELMIA.

I.

KUINKA MINUSTA TULI SANOMALEHTIMIES.

Ei minulla oikeastaan ole ollut sen suurempaa synnynäistä kutsumusta sanomalehtimieheksi kuin monella muullakaan, jotka ovat sille alalle antautuneet. Sattumus se on, joka on luonut sanomalehtimiehemme. Mikä on sille alalle joutunut varojen puutteesta, kun ei ole voinut jatkaa lukujaan ja tutkintojaan, mikä on onnistumatonna runoilijana tai kaunokirjailijana katsonut paremmaksi päästä arvostelemaan kuin olla arvosteltuna, mikä ihailemainsa suurten miesten kehoituksesta saanut päähänsä, että hänen täytyy »uhrautua», s. o. panna aikansa ja varansa yhteisen hyvän pyhälle alttarille. Toivo pienistä lisätuloista on ajanut monen maaseutuopettajan publisistiuralle, ja näiden toiveiden pettymys on hänet siitä karkoittanut. Muutamia vain on meillä niitä, jos luetaan pois varsinaiset kirjailijat, jotka kynänsä avulla olisivat kohonneet suurempaan vaikutukseen ja jotka kirjoitustapaansa nähden eroaisivat suuresta joukosta.

Ei minullakaan, niinkuin sanoin, ollut mitään aavistusta siitä, että minusta olisi sanomalehtimieheksi. Olin parin vuoden vanha ylioppilas, joka oli kuluttanut aikansa ja isältä saamansa ensimmäiset oppirahat kaunokirjallisuuden

lukemiseen ja ylioppilaskunnan puolueriitoihin. Ylioppilaskunnan lukusalissa kyllä kului paljonkin aikaa sanomalehtien lukemiseen, johon minulla aina on ollut vastustamaton halu, mutta sitä en kuitenkaan vielä osannut pitää merkkinä vastaisista taipumuksistani. Tämä aika tietysti päättyi niin kuin se tavallisesti päättyy: minun täytyi jäädä maalle isäni kotiin, kun muut matkustivat pääkaupunkiin. Olisi edes ollut *pro exercitio* kirjoitettuna, niin olisi voinut alkaa lukea kandidaattitutkintoa varten. Mutta minulla ei ollut silloin vielä akateemisista opinnäytteistä takanani kuin »pikkuteologia», eikä ole vielääkään sen enempää. Ja niin minä kuljin syyslukukauden toimetonna, koettaen kuluttaa aikaani jäniksiä ampumalla ja kattoon syljeksimällä, kummassakaan sanottavasti onnistumatta. Aloin jo luulla, ettei minusta ole mihinkään. Mutta minä kelpasin kuitenkin sanomalehtimieheksi.

Olihan minulla siinä virassa tosin jo pienoinen menneisyys takanani. Jo koulupoikana olin kirjoitellut runoja ja ollut käsin kirjoitetun sanomalehden toimittajana. Yliopistoon tultuani koroitettiin minut osakunnan lehden julkaisijaksi. Ja näiden ansioiden perusteella oli minulla kylläksi hävyttömyyttä kirjoittaakseni erälle tuttavalleni Helsinkiin, että hän hankkisi minulle työtä jossain sanomalehdessä.

Mutta hämmästykseni oli kuitenkin vilpityn, kun vähää ennen joulua sain häneltä kirjeen, että toivomani paikka oli minua odottamassa tammikuun 1 p:stä. Se oli referentin paikka, ja velvollisuuksiini kuului sen lisäksi kääntämistyötä ja uutisten hankkimista kaupungilta.

En nukkunut koko sinä yönä, joka seurasi. Mitenkä minä oikean sanomalehden toimittajaksi? Mitä minä osaisin siihen kirjoittaa? Kuinka ennättäisin panna paperille kaikki, mitä kokouksissa puhutaan, ja mistä minä tietäisin, mitä siihen olisi pantava ja mitä ei?

Hain käsiini vanhan sanomalehden ja aloin sitä lukea. Tuo vanha tuttu repale oli kuin uusi ikään. Yhtäkkiä oli se nyt minusta niin viisasta, niin syvää ja niin outoa, että en löytänyt mitään paikkaa, joka olisi voitu minun älylläni panna kokoon. Mistä minä tietäisin esim. milloin pitää panna »kuten H. D. kertoo» tai »H. D:n mukaan» tai vain »H. D.»? Asioista, joita ennen tuskin olin huomannut, tuli minulle nyt mystillisiä seikkoja, joiden salaisuutta turhaan koetin ratkaista. Kuinka voisin kirjoittaa niin, että toinen sana tulisi mustemmalla kuin toinen tai että toiset paikat näyttäisivät valkoisemmilta kuin toiset? Nyt sen konstin jo kuitenkin olen oppinut, niinkuin näette.

Koetin sitten miettiä, miten joku uutinen olisi kirjoitettava. Naapurikylässä oli äskettäin hukkunut lapsi huonoon jäähän. Minä tartun kynään ja alan kirjoittaa koetteeksi. Saan siitä näin kuuluvan uutisen: »Tämän kuun 30 p:nä hukkui Latvalan kylässä työmies Pekka Hartikaisen 5:nnellä oleva poika huonoon jäähän.» Pitäisihän sen riittää, mutta ei se minua kuitenkaan oikein tyydyttänyt. Puuttui siitä jotakin, mutta mitä? Aloin etsiä lehdestä, eikö siellä olisi jotain samantapaista tapausta kerrottuna, josta voisin ottaa oppia. Eikä tarvinnutkaan kauan lukea, sillä hukkuuhan niitä lapsia syksyllä huonoon jäähän maassa, jossa on vettä niin viljalti kuin Suomessa. Ja aivan oikein, tuossa se jo onkin, siinä sanotaan: »Surkea onnettomuus»: (Ka niin, »surkeaksi onnettomuudeksi» olisi Latvalan lapsenkin hukkumista voinut sanoa.) »Tämän kuun 20 päivänä, kun useat Heikkilän kylän lapset olivat menneet luisua laskemaan kylän alla olevan lammen jäälle, sattui surkea onnettomuus, että yksi heistä toisten huomaamatta oli juossut yksiöiselle riitalle, jossa hän melkein samassa upposi ja joutui ahtolan saaliiksi, ennenkuin hänen apuunsa jouduttiin.

Vainaja oli vanhempainsa ainoa lapsi, jotka jäivät häntä kauheasti suremaan. Tässä siis taaskin yksi varoittava esimerkki, etteivät lasten vanhemmat tai heidän holhoojansa jättäisi pienokaisia peräänkatsantoa vaille, niinkuin valitettavasti kovinkin usein tapahtuu.»

Aivan samat asiat kuin minunkin uutisessani. Mutta siinä oli ollut toinen mies kirjoittamassa. Samasta asiasta, mistä minä en saanut kuin kolme riviä, teki hän yksitoista ja oli osannut lisätä pienen yleishyödyllisen neuvonkin. Milloinka minä voisin sellaisen kätevyuden saavuttaa? Minusta näytti, etten voisi milloinkaan. Ja minua alkoi jo kaduttaa, että olin ruvennut koko puuhaan. Eihän minulla ollut siihen kykyä eikä siitä mitään kokemusta. Ennen vaikka kansakoulunopettajaksi!

Mutta silloin tuli minulle avukseni luonteen ominaisuus, joka sanomalehtimiehille on hyvin suuriarvoinen ja joka pelastaa heidät kaikista pulmista. Me saamme kirjoittaa ja me totummekin kirjoittamaan asioista, joita emme ollenkaan ymmärrä ja joista ei meillä ole etäisintäkään käsitystä. Ja minä päätin kuin päätinkin ottaa vastaan viran, jonka toimittamisesta minulla ei ollut aavistustakaan. Saisinhan käydä edes Helsingissä, jos ei muuta.

Ja kohta joulunpyhän jälkeen — taisi olla vuonna 1881 — läksin minä »omalla hevosella» ajamaan pääkaupunkia kohti. Eihän se ollut mitään sanomalehtimiehen kyytiä. Mutta enhän minä vielä ollutkaan mikään sanomalehtimies, en totta tosiaan ollutkaan.

»Päivälehti», marrask. 2 p:nä 1893.

II.

»SUURI SUOMALAINEN» JA ENSIMMÄISET TEHTÄVÄNI SANOMALEHTIMIEHENÄ.

»Suuri Suomalainen» oli siihen aikaan pääkaupungin ainoa suomenkielinen sanomalehti ja oli ollut jo kauan, kuinka kauan lienee ollutkaan. Se oli yhtä vakava kuin vanhakin. Vaikkei silloin vielä ollutkaan »nuoria» eikä »vanhoja», niin kutsuivat sitä kaikki »vanhaksi» suomalaiseksi. »Se vanha Suomalainen», se oli samaa kuin se rakas, se hyvä, se taattu, se vankka j. n. e. Ja sillä oli paljon ystäviä, jotka sydämestään antoivat anteeksi kaikki sen viat ja puutteet.

Nykyajan kannalta katsottuna niitä olisi noita puutteita ollut paljonkin, mutta silloin niitä tuskin huomattiin, sillä »Päivälehti» ei vielä ollut koroittanut yleisön vaatimuksia suomenkielisen sanomalehden suhteen eikä puolueen arvo sallinut verrata sitä ruotsinkielisiin, jotka olivat ajanmukaisemmin toimitetut.

Aivan äskettäin oli lehti tullut jokapäiväiseksi. Ensimmäisenä ylioppilasvuotenani se oli vielä ilmestynyt ainoastaan kolme kertaa viikossa, silloinkin iltapäivällä. Mutta oli ollut Turkin sota, ja se on suuri merkkivuosi suomalaisen sanomalehdistön historiassa, sillä siitä alkoi meidän sanomalehdistömme kehitys. Siitä pitäen alkoi »Suuri Suomalainenkin» kannattaa ja kuulemma voittoakin tuottaa, kun pienet osakkeet oli muutettu suuriksi ja suuret osakkeet tulleet lehden omistajiksi.

Me oltiin siis koko poikia, kun meilläkin oli — päivälehti. Ja ilomme oli niin suuri, ettemme koskaan nurkuneet, vaikka lehti kaupunkitilaaajille olisi tullutkin vasta

klo 12 päivällä. Sillä sehän oli päivälehti, ja noudattihan se oikeastaan siinäkin suhteessa vain ohjelmaansa, joka oli silloin ja on vielä nytkin: »kiireeseen ei ole luotu Suomen mies».

Uuden vuoden päivänä itsenään 1882 astuin minä »Suuren Suomalaisen» toimistoon. Saattamassa ja päätoimittajalle esittämässä oli minulla mukana ennen mainittu ystäväni. Me nousimme ensin kivirappuja, sitten tulimme konttorihuoneisiin, joita oli kaksi, ja niiden läpi toimitushuoneisiin, joita oli yksi. Siinä huoneessa oli kaksi suurta hyllyä täynnä sanomalehtiä, nahkasohva ja pyöreä pöytä keskellä lattiaa, jonka äärestä kohosi pikkuihen, harvatukkainen, hermostuneen näköinen mies, jota ystäväni kutsui ristimänimeltä Teotoriksi. Teotori pisti minulle kättä, katsahti sivumennen pukuani, joka ehkä oli liian kansallinen kansallisenkin lehden toimittajan puvuksi, se kun oli kaikkein kotikutoisinta sarkaa, ja käski menemään — kirkkoon.

Kirkossa en ollut käynyt vuosikausiin, Helsingin kirkossa en koskaan. Täytyy tunnustaa, että minua hiukan kummastutti tämä, vaikka tiesinkin, että »Suuri Suomalainen» oli silloin niinkuin on nytkin kirkollismielinen. Vaan luultavasti täällä on tapana aloittaa uusi vuosi kirkossa käymällä, ajattelin, ja sanoa tokaisin jotain sanoakseni: »Lähtekö ne muutkin miehet kirkkoon?»

Teotori purskahti nauramaan, samoin ystäväni ja konttorinainen, ja minä sain tietää, että minun oli mentävä Nikolainkirkon sakaristoon kirkkoherran kuulutuskirjasta kopioimaan vuoden varrella syntyneet, kuolleet, vihityt ja poismuuttaneet.

Mennä Nikolainkirkon sakaristoon! Se oli helpompi sanoa kuin tehdä. Kun minä kirkkoa kiertelin ja kaarte-

lin, niin näytti minusta kuin siinä olisi ollut sakaristoja joka kulmalla. Mutta joka kerta kun yritin sisään, tulin kirkkoon, jossa urut soivat ja väki veisasi. Viimein löysin oikean oven. Minua oli alkanut vähän peloittaa, että jos ne kaikki Helsingin papit ovat siellä sisällä ja minä keskellä kirkkoaikaa tulen heitä maallisilla hommillani häiritsemään, niin saattavat suuttua. Mutta ne ottivat minut hyvin ystävällisesti vastaan, sillä olihan Teotorin lehti teologienkin lehti, ja aukaisivat kuulutuskirjansa eteeni, kantoivat tuolin istuakseni ja kastelivat kynänkin. Ja sillä tavalla suoritin minä kuin aika poika ensimmäisen publisis-tisen koetehtäväni.

Toinen kävi yhtä helposti. Se oli matkustaja- ja laivalistan suomentaminen, jotka jostain, en koskaan saanut selkoa mistä, tulivat toimistoon ruotsinkielisinä.

Sanomalehtimiesurani oli siis avattu, arpa oli heitetty, alani oli löydetty. Enkä minä enää voinut käsittää, kuinka olin kutsumustani epäillyt. Teotori oli vahvistanut minua uskossani. Kun työn lomassa hänelle ujosti arvelin, että mahtaisiko minulla olla siihen tarvittavia ominaisuuksia, vakuutti hän lohduttavasti, ettei hänelläkään ollut sen enempää ollut. Hän sanoi, ettei siihen muuta tarvita kuin uutteruutta, sitkeyttä, käden nopeutta ja käsialan selvyttä, etenkin käsialan selvyttä. Ja nehän minulla oli — vielä siihen aikaan! — ja mitä puuttui, sen voisin saavuttaa.

Voitte ehkä arvata, etteivät askeleeni paljoa painaneet, kun palasin toimistosta asuntooni. Minä olin siis sanomalehtimies, minä kuuluin »Suuren Suomalaisen» toimittukseen! Jo huomenna saisin nähdä työni painettuna, lukea o m a t kirjoittamani väkiluvun muutokset, synty

neet, kuolleet, vihityt ja kastetut, lukea o m a n laivalistani, o m a t matkustajani!

Painettaisiinko ehkä runonikin vielä kerran?

»Päivälehti», marrask. 3 p:nä 1893.

III.

TAPAHTUMIA »SUUREN SUOMALAISEN» TOIMISTOSSA.

Niinkuin jo edellä mainitsin, oli meillä pienessä toimistohuoneessa yksi ainoa pyöreä pöytä. Sen ääressä oli meitä kolme miestä, päätoimittaja, ulkomaanosaston toimittaja ja minä. Vaihtamatta sanaakaan pitkään aikaan ratuuttelimme me kukin paperiamme ja menimme työmme toimitettuumme tiehemme. Kaikilla oli määrätty tehtävänsä, minulla kaikista koneellisimmat. Se oli parhaasta päästä vain käännöstyötä, jossa vähänä vaihteluna oli se, että aina parin viikon kuluttua sain käydä valtuusmiesten kokouksissa. Ulkomaanosaston toimittaja käänsi hänkin ja valitti välistä, että hätäkö niillä on noilla ruotsalaisilla lehdillä, jotka saavat käyttää saksia kaikkeen. Päätoimittajakin teki paljon käännöstyötä tai luki läpi kaikki, mitä me muut olimme kääntäneet. Sen lisäksi hän korjaili maaseutukirjeitä ja muita lähetettyjä kirjoituksia, joilla lehti parhaasta päästä täytettiin.

Pääartikkeleita hän kirjoitti harvemmin ja silloinkin suurella vaivalla. Hän puri partaansa ja poltteli paljon, pyyhki välistä pois kaikki, mitä oli kirjoittanut, kirosi haikeasti ja aloitti kaikki uudestaan. Silloin minä en uskaltanut liikahtaakaan, en hiiskahtaakaan. Hän se myöskin

hoiti pikkupolemiikkeja muiden lehtien kanssa, ja sitä oli aika paljon, yhtä paljon kuin nytkin. Mutta silloin sitä ei, jumalan kiitos, tarvinnut käydä muita kuin ruotsinmielisiä vastaan. Koko maaseutusanomalehdistön kesken vallitsi vielä rauha ja rakkaus. Vaan ruotsalaiset lehdet, ne ne saivat takkiinsa niin että pölisi.

Näki jo etäältä Teotorista, milloin hän oli hyvällä polemiikkituulella. Hän ei purrut partaansa, ei kiroilla, ei liikahdellut hermostuneesti tuolillaan, vaan veteli tyytyväisen näköisenä viiksiään, tuon tuostakin hymähtäen ja purskahtaen välistä lyhyeen nauruunkin. Eikä hän malttanut pidättäytyä, jo luki meillekin, mitä oli kirjoittanut. Ne olivat lyhyitä, ilkeitä, ivallisia pätkiä, niissä oli sellaisia sanoja kuin »moinen vastustaja», »mutta rehellistä menettelyä emme tosin ole tottuneetkaan siltä taholta odottamaan», »taas uusi todistus liberaalisen puolueen kuulusasta liberaalisuudesta», »*Qvod erat demonstrandum*» y. m. s.

Meistä muista se oli tietysti yhtä sukkelaa ja onnistunutta kuin päätoimittajasta itsestäänkin, sillä olihan hän päätoimittaja. Eikä ainoastaan meistä, vaan nähtävästi kaikista muistakin, sillä kaikki, jotka siihen aikaan kirjoittivat sanomalehtiin, koettivat kirjoittaa niinkuin »Suuri Suomalainen.» Kaikki se, mikä meidän toimistostamme kajahti maaseudulle, tuli sieltä monisteltuna takaisin. »Samat sanat, vaikka vähän kovemmin» saatiin lukea kaikissa maaseutulehdissä. Ja luultavasti oli tämä kirjoitustapa kansallista, koska se yhäkin vielä on pysynyt käytännössä »Suuren Suomalaisen» polemiikeissa, joissa sitä nyt erotuksetta käytetään sekä oman puolueen että vastapuolueen kanssa riidellessä.

Mutta paitsi pöytää oli toimistossa sohvakin, nahkasohva, joka erityisistä syistä on mieleeni painunut. Se on näet, niinkuin luonnollista onkin, hyvin likeisessä yhteydessä niiden vieraiden kanssa, jotka tuon tuostakin tulivat »Suuren Suomalaisen» toimitusta tervehtimään. Ja niiden joukossa olivat kaikki meidän nykyiset suuret miehemme. Silloin tosin eivät vielä suuret eikä pienet, vaan siltä väliltä, sillä Snellman eli vielä ja hänen nimensä piti muut varjossaan. He tulivat sinne tavallisesti kerta päivässä uutisia kuulemaan ja keskustelemaan päivän tapahtumista. Niistä en saanut kuitenkaan minä paljon tietää ennenkuin ehkä seuraavan päivän lehdestä, sillä Teotori vapautti minut velvollisuusistani sanoen: »saat mennä!» Useimmiten oli heillä pääkirjoituskin mukanaan, sillä ne ne pääartikkeleita kirjoittivat.

Heitä tuli vanha Yrjö ja hänen veljensä Jaakko. Tuli rehevä, terhakka numeromies K. F. I. ja nopeakielinen, pulloposkinen pankkimies W. E., joka aina puhui ruotsinkieltä, tuli tuo lasisilmäinsä yli katseleva Kangasalan karhu, aina iloinen »Matti» (Antti J.), jolla oli minullekin joku ystävällinen sana sanottavana, ja kirkassilmäinen Suonio, joka aina pisti kättä minullekin, samoin kuin puolueen ainoa kenraalikin. Puolueen ainoata luutnanttia, joka myöhemmin on astunut näyttämölle, ei vielä siihen aikaan näkynyt.

Ahkerointa vieraita, vaikka vähemmän tervetulleita, olivat valtiopäivämiehet, varsinkin talonpojat, jotka näkyivät katsovan velvollisuudekseen tulla äänenkannattajaansa tervehtimään. Heitä tuli pitkin päivää, kiireisimpänäkin työaikana, ja he istuivat kauan ja tupakoivat paljon, niinkuin olisivat olleet omassa tuvassaan. Ja vasta sitten, kun oli kahlattu läpi kaikki maan asiat ja kaikki

kansan toivomukset, tuli oikea asia esille: »miksi ei minun lausuntoani ole otettu lehteen?» — »Jaa, niin, en minä tiedä... minä kysyn referentiltä», oli toimittajan tavallinen vastaus. Vaan ukot tiesivät, millaista se oli tuo referentiltä kysyminen ja vääntivät melkein jokikinen povi-taskustaan paksun paperipinkan, jossa oli heidän lausuntoensa kirjoitettuna. Niitä kutsuttiin toimittajain kesken »vaalisaarnoiksi» ja melkein poikkeuksetta saivat ne vaeltaa kaappiin, josta ne sitten kesemmällä, kun sattui puutetta käsikirjoituksesta, pääsivät julkisuuteen.

Tuo alituinen edusmiesten tulva olisi voinut panna kovahermoisemmankin miehen kärsivällisyyden koetukselle, kuin mitä oli »Suuren Suomalaisen» toimittaja. Ja täytyi minun ihmetellä, kuinka kärsivällisesti hän osasi tätä yleisöään palvella. Oven käydessä ja raskaiden askelten junnahdellessa etuhuoneessa hän kimmautti tuoliltaan, raastoi tukkaansa ja huokasi epätoivoisena: »Jo taas!» Mutta kun tulija seisoj selän takana, millä hellyydellä, millä sydämellisyydellä hän osasikaan ottaa hänet vastaan ja millä maltilla kuunnella loppumattomia laverruksia! Ja tuskin oli yksi poistunut ja hän saanut kuivuneen kynänsä taas käymään, kun tuli toinen ja kolmas ja samat jutut alkoivat uudelleen.

Eivätkä ne kuitenkaan ne olleet toimituksen pahimpia vitsauksia.

Kuka meistä ei muistaisi Sipi-vainajata, jolla on niin suuret ansiot kansanrunoutemme rikastuttamisessa ja jonka sanotaan kielemmekin tutkimista rikastuttaneen! Mutta monien ominaisuuksiensa ohessa oli hänellä sekin, että hän tahtoi olla runoilija ja publisisti ja saada kumpaisenaikin esiintyä. Ollen »Suuren Suomalaisen» entisiä toimittajia tahtoi hän edelleenkin sen palstat käytettäväkseen.

Ja hän saikin. Sai ensin runojansa ja sittemmin proosaansa varten. Muistan edellisistä muutaman ulkoakin. Se oli kirjoitettu erään rautatiejuhlan johdosta eikä ole hullumpia, vaikka sitä semmoisena siihen aikaan naurettiin. Kun rautatiejuhlat ovat tätä nykyä päivänkysymyksiä, panen sen tähän. Se on näin kuuluva:

Nytpä Suomi suloin iloitse,
 Sekä riemuin riemuele,
 Kun olet vyötty riennon vyöllä,
 Riennon rintaseppeleillä,
 Suomen riennon rintavöillä,
 Kansan kunniasiteillä!

Riennon on juhla joutununna,
 Riennon on aurinko ylennyt,
 Riennon on aika auvennunna,
 Riennon on ikä alettu.

Riennon on ikä ikuinen,
 Riennon on päivä päättymätön.
 Siis Suomi suloin iloitse,
 Sekä riemuin riemuele,
 Terve tiemme, terve työmme,
 Terve vyömme ja väkemme!

Se oli runoa. Ja proosassa oli silloin tällöin monen paltan pituisia polemiikkejä ruotsinmielisiä vastaan. En niitä kuitenkaan koskaan lukenut enkä kuullut muidenkaan lukeneen. Erään kerran oli kuitenkin hänen kirjoituksensa varustettu esipuheella: »Emme ole tahtoneet kieltää sijaa seuraavalta sepustukselta, josta kirjoittaja itse vas-

tatkoon.» Oikeampi olisi ollut sanoa: emme ole *uskaltaneet* j. n. e. sillä nämä kirjoitukset pakotettiin pakottamalla lehteen. Ei tosin painolain nojalla, vaan lain, joka oli sitä paljoa tehokkaampi, niinkuin kohta tulen kertomaan.

Kuulin jo ennen toimitukseen tuloani olleen pienempiä otteluja »Suuren Suomalaisen» toimistossa. Ne olivat päättyneet siten, että Sipi miehissä työnnettiin ulos ja hänen kirjoituksensa paperikoriin. Mutta vuosi vuodelta tuli hän yhä rohkeammaksi. Jotta hänestä kerrankin päästäisiin, otettiin nyt tuo runo lehteen. Sitä ei kuitenkaan olisi pitänyt tehdä, sillä vaatimukset siitä vain suurenivat. Isolla kiljunnalla ja hampaitten hionnalla sai hän aikaan sen, että hänen polemiikkinsakin tuli lehteen, mutta varustettuna yllä mainitulla esipuheella. Vaan siitä oli seurauksena tapaus, joka luultavasti on ainoa laatuaan meidän sanomalehdistömme historiassa.

Sen jälkeisenä päivänä kuin kirjoitus oli ollut lehdessä julaistuna, istuttiin »Suuren Suomalaisen» toimistossa suljettujen ovien takana, sillä jo ennen toimitustunnin alkamista oli Sipi käynyt Teotoria tapaamassa. Pieninkin risahdus konttorissa sai meidät työstämme lakkaamaan ja kuuntelemaan. Jo kuului tuttu änkyttävä ääni kysyvän, onko toimittaja tavattavissa. Konttorinainen vastaa niinkuin oli neuvottu, ettei toimittaja ole tavattavissa. Mutta samassa tarttuu käsi lukkoon. Teotori tarttuu toiselta puolelta. Molemmat vääntävät voimiensa takaa, voitto on epä tietoinen, ja me seuraamme suurella jännityksellä tapahtumien kehitystä. — »Aukaise!» kähisee ääni oven takana. — »Aukaise, riivattu!» kähisee sama ääni uudelleen. Mutta Teotori ei aukaise. Kolmatta kertaa ei ääni enää kähähdäkään, vaan sen sijaan lentää ovi auki kauhealla pamahduksella, sisään syöksyy ensin ojen-

nettu petolinnun koura, sitten toinen samanlainen koura, pieni pää, piippoparta, pörrötukka ja tulta hehkuvat silmät. Hirviö parkuu, kiljuu, syljeksii ja karkaa Teotorin tukkaan, partaan, kaulukseen, ja pienessä kamarissa syntyy taistelu elämästä ja kuolemasta. Iskut, temmellykset, käännähdykset ja pyörähdykset ovat niin nopeat, että meidän on turha koettaakaan saada sormiamme väliin. Mutta yhtäkkiä tekee Teotori jonkun sukkelan käsitempun ja hänen vastustajansa lentää selälleen nahkasohvalle, samalla kuin Teotori omia karvojaan põlisten pelastuu ovesta ulos. Vaan nähdessään saaliin käsistään päässeen joutuu hänen vainoojansa voimattoman kiukkukohtauksen valtaan, ja kuin pahankurinen lapsi — ja lapsihan hän oikeastaan olikin — heitäkse hän sohvalle pitkäkseen ja alkaa potkia jaloillaan, potkii rikki sohvan selustimen, särkee tuolin ulkomaanosaston toimittajan alta, kaataa kerta romauksella koko toimituspöydän, josta paperit ja kirjat lentävät hajalleen ja muste vuotaa lattiata pitkin. Mutta nyt on tullut meidän vuoromme, me tartumme villikkaa niskaan ja ohjaamme hänet ulos, jonne hän nyt siivosti lähtekin, saatuaan sydämensä puretuksi.

Mutta mistä on Sipi niin silmittömästi suuttunut? Sen hän selittää huomenna tullessaan katuvaisena tekoaan anteeksi pyytämään. Hänen kirjoituksensa olisi pitänyt panna pääartikkelin paikalle, tai ainakin olla sitä varustamatta häntä halventavalla esipuheella.

Teotori antoi tietysti anteeksi ja lisäsi tähän lahjaansa kymmenmarkkasen pyydettyä tekijäpalkkiota, kuitenkin sillä pisteliäällä huomautuksella, ettei hän tule lehteä velkomaan maksetusta summasta.

»Päivälehti,» marrask. 9 p:nä 1893.

IV.

»SUUREN SUOMALAISEN» PÄÄTOIMITTAJA.

Saammehan me sanomalehtimiehet tehdä pientä pilaa toisistamme, mutta me sen kuitenkin kaikista parhaiten tiedämme, mitkä vastukset meillä on voitettavina ja kuinka työmme on vaivalloista ja kiittämätöntä. Sanomalehden päätoimittajan asema on melkein kuin teatterin johtajan. Koko koneisto, koko tuo loistava aparaatti, joka yleisön silmiä häikäisee, on tavallisesti yhden miehen miettimä ja järjestämä, mutta kun yleisö taputtaa käsiään ja huutaa hyvä-huutoja näyttelijöille tai kirjailijoille, unohtuu melkein säännöllisesti se mies, jonka ansio on suurin. Ei muisteta, että ne, jotka saavat näyttämöllä esiintyä, taikka käyttävät päätoimittajan hiellä ja vaivalla vuosikausia hoitamaa lehteä lahjojensa ja mielipiteittensä esille tuomiseksi, ovat saaneet siihen tilaisuuden ainoastaan siten, että on ollut sitkeä mies, joka heitä kaikkia niin sanoakseni on selässään kantanut ja joka on tarjonnut niskansa heidän astinlaudakseen. Teatterin johtaja on vielä vähän onnellisemmassa asemassa kuin sanomalehtimies, hän saattaa silloin tällöin tulla esiin huudetuksi ja saada siis edes rahtusen sitä julkista tunnustusta osakseen, joka kuitenkin kaikille kuolevaisille on niin tervetullut.

Mutta missä saisi sanomalehtimies tällaisen tunnustuksen? Omassa lehdessäänkö? Kiittäköön onneaan, jos ei häntä painolain nojalla aivan usein vaadita julkaisemaan hänen kimppuunsa käypiä kirjoituksia, jos ei häntä pakoteta painattamaan oikeuden päätöksiä painojutuissa, joissa hän on sattunut joutumaan tappiolle! Muissa lehdistäkö? Milloin olette nähneet, että edes samanmieli-

nenkään sanomalehti, puhumattakaan toiseen leiriin tai puolue ryhmään kuuluvista, olisi antanut virkaveljelleen mitään mieskohtaista tunnustusta. Sopii katsoa onnen sattumaksi, jos sanomalehtimies elää esim. viidenkymmenen ikään ja hänen ystäviensä ja hänen lehtensä suosijain päähän pistää viettää joku pieni juhlanan hänen kunniaukseen.

Nämä mietteet ovat johtuneet mieleeni ajatellessani, mitä kiitosta »Suuren Suomalaisen» toimittaja on saanut kaikesta siitä työstä, jota hän asiansa hyväksi on vuosikausien kuluessa suorittanut.

Varsinaisena kirjailijana hänen merkityksensä ei, niin kuin ennen jo olen huomauttanut, liene ollut aivan suuri. Mutta lehtensä luoja, sen johtajana ja kannattajana oli hänen elämäntyönsä arvokkaimpia semmoisten töiden joukossa.

Kun työt toimistossa joksikuksi hetkeksi olivat loppuneet, kertoi hän siitä minullekin hiukkasen. Hyvin ymmärrettävällä tyytyväisyyden tunteella katseli hän ympäristöön, joka, vaikkakin vaatimaton nykyisiin oloihin nähden, oli kuin tehdasliikettä nurkkasuutarin työhön nähden, kun muistaa, millaista se oli lehteä aloitettaessa ollut.

Päätoimittaja oli näet siihen aikaan paitsi paria kolmea latojaa ainoa varsinainen työmies lehdessään. Hän oli päätoimittaja ja aputoimittaja, referentti ja ulkomaanosaston toimittaja, sai itse suomentaa novellit ja lukea korrehtuurin, oli taloudenhoitaja, ilmoitusten vastaanottaja ja konttorineiti. Sama huone oli sekä konttorin että toimituksen. Ja palkka siitä kaikesta? Sitä en koskaan tullut kysyneeksi, mutta minun on syytä otaksua, että siinä summassa numerot jäivät katselemaan jällelleen päin ja että se, mikä puuttui nollia, sen sai asian innostama mielikuvitus lisätä

omasta varastostaan. Ja moni kansallinen työ on tainnut saadakin leikata kuponkejaan tällaisen pääoman koroista!

Mutta ei se minusta tuntunut kuitenkaan niin kunnioitusta herättävältä kuin eräs toinen seikka: tuo äsken mainitsemani sanomalehtimiehen asema.

Oli kai sitä jo siihen aikaan kulunut kymmenkunta vuotta siitä kuin »Suuren Suomalaisen» toimittaja astui toimeensa. Olinhan minäkin lehteä ahkerasti lukenut ainakin viisi vuotta, mutta jos joku olisi kysynyt, kuka lehteä toimitti, niin olisin vastannut: »Toimitus». Se oli näet »Toimitus», joka allekirjoitti tilausilmoitukset eikä kenenkään yksityisen nimeä näkynyt ensi sivulla, artikkeleissa oli harvoin mitään nimimerkkiä, mutta jos joskus olikin, oli se jonkun toisen kuin toimittajan, jonkun tunnetun suuruuden, jonka takaa pientä, jokapäiväisen työn tekijää ei näkynyt. Kun puolue julkisuudessa esiintyi, kun sen huomattuja miehiä huudettiin esille ja kiitoksella ja kunnialla mainittiin, ei Teoria koskaan mainittu. Hän istui pöytänsä ääressä ja teki näkymätöntä työtään, hän reviderasi lehteään ja laitteli sitä painokuntoon, uhraten aikansa siihen niin kokonaan, että kieltäysi vastaanottamasta tarjottuja valtiopäivämiestoimiakin. Tuo pieni, välistä kärtyisä ja hermostunut herra, hän oli siis se sitkeä puolueen selkäranka, joka kannatti sen päätkin. Sillä mitä olisi puolue ollut ilman äänenkannattajaansa?

Rakkaus lehteensä näytti olevan hänen ainoa intohimonsa. Eikä se kumma olekaan, kun muistaa, että lehti pienestä nenäliinasta oli hänen silmäinsä alla kasvanut koko suureksi lakanaksi. Ja kasvanut kaikenlaisten vastusten, vaarainkin uhatessa. Monta kertaa oli hän luullut tämän lapsensa kuolintautia sairastavan. Ainakin muut sitä luulottelivat ja päivittelivät. Vaan hän ei menettänyt

toivoaan. Hän vähensi menoja, oli varovainen lehteä laajentaessaan, kiristi omaa ja lehtensä suolivyyötä, sai jotakuinkin tulot ja menot sopimaan päällekkäin ja näki sitten vähitellen menettelynsä oikeaksi. Siitä hän puhui välistä, puolusti taktiikkaansa ja sanoi välittämättä kestävänsä kaikki moitteet, joita alkoi jo siihenkin aikaan kuulua. En siihen aikaan oikein ymmärtänyt tuota hänen rakkauttaan sanomalehteensä. Olihan hänen toimensa minusta »virka kuin virka», jonka olisi pitänyt voida kaipauksetta vaihtaa johonkin parempaan, jos sellainen olisi ollut tarjona. Sitteen, kun itsekin vähän olen tämmöistä työtä koettanut, tiedän, että voimakkaimpia sanomalehtimiehen tunteita on hänen kiintymisensä siihen lehteen, jonka hän on luonut ja nostanut jaloilleen.

Näistä ynnä muista samantapaisista asioista keskustellessamme innostui Teotori välistä puhumaan tulevaisuudenkin toiveistaan. Silloin tuo kuivan proosan mies tuli runoilijaksi. Hänen mielikuvituksensa alkoi liihoitella suurissa kuusi- ja kahdeksanpalstaisissa numeroissa, hän näki lehden oman rakennuksen kohoavan silmäinsä edessä, näki pitkän rivin huoneita, joissa kymmenet kynät yhtä aikaa tekivät kuumeentapaista työtä, näki kansan parhaiden tulevain kirjailijain kantavan käsikirjoituksiaan »Suuren Suomalaisen» toimistoon, näki suurten vararahastojen kasvavan vastaisten kilpailijain varalle — eikä hän siinä liene aivan suuresti erehtynytään. Minä en ole enää hänen lehtensä ihailijoita. Mutta kun ajattelen että hänen haaveensa olisivat olleet turhat, niin täytyy kuitenkin tunnustaa, että se Teotorin itsensä vuoksi olisi minua säälistänyt.

«Päivälehti», marrask 16 p:nä 1893.

V.

MITÄ »SUURI SUOMALAINEN» SISÄLSI.

Kun selailee sen aikuisia »Suuren Suomalaisen» numeroita ja vertailee niiden kokoa ja sisältöä nykyisiin suomenkielisiin sanomalehtiin, niin täytyy kummastellen kysyä, onko todellakin mahdollista, että aika on siihen määrin tälläkin alalla edistynyt kuin mitä se on tehnyt. Harva se maaseutulehti, joka ei nyt näyttäisi vilkkaammin ja keveämmin toimitetulta kuin pääkaupungin sen aikuinen suurin suomalainen sanomalehti.

Ensiksikin jo pelkkään ulkomuotoon nähden. Vaikka saattaa olla eri mieliä siitä, kumpi on parempi, vaikuttaa minun mielestäni kuitenkin hauskesti sellainen lehti, jossa on paljon ilmoituksia ja jossa ilmoitukset alkavat ensi sivulta. Suurin osa lukijoista ei kyllä katsahdakaan ilmoituksiin, mutta sittenkin hän kaipaisi ilmoituksia, jos niitä ei olisi. Se on sama vaikutus, jonka tuntee, kun menee johonkin juhlatilaisuuteen. Jos ei väkeä seiso portin ulkopuolella ja tungeskele käytävissä, vaan molemmat ovat tyhjät, saa olla varma siitä, että sisässäkin on vähän väkeä. Vaan jos juhlasalin edustalla seisoo pitkät rivit ajureita odottamassa, jos sanomalehtien myyjät ja kaikenlaiset pikku-kauppiat kovalla äänellä kuuluttavat tavaroitaan ohikulkeville, niin syntyy heti se tunne, että sali on väkeä täynnä ja että siellä tarjotaan sellaista, jota kannattaa kuunnella, ja niin tekee mieli mennä sisään.

Toisestakin syystä tervehtii sanomalehden ystävä mielihyvällä lehtensä lisääntyviä ilmoituspalstoja. Hän tietää, että tulot perustuvat melkein yksinomaan ilmoituksiin ja että kuta suuremmat ne ovat, sitä enemmän ja sitä

parempaa lukemista lehti voi tarjota. »Suuri Suomalainen» ei siihen aikaan sisältänyt ilmoituksia kuin vähäisen murto-
man siitä, mitä suomalaisissa lehdissä nyt nähdään. Ensi
sivulla niitä ei ollut ollenkaan ja hyvä jos neljäskään täyttyi.
Mutta lienevät ne kuitenkin riittäneet yhdessä tilausra-
han kanssa korvaamaan niitä kustannuksia, joita lehden
painatus ja sisältö vaati.

Sisältö ei muuten liene vaatinut kovin paljoa yli sen,
mitä varsinaisiin toimituspalkkoihin meni. Sillä siihen ai-
kaan katsoivat sekä varsinaiset että satunnaiset maaseutu-
kirjeenvaihtajat kunniaksi, jos saivat kyhäyksensä lehteen,
ja olivat yllin kyllin palkitut, jos heille annettiin lehti
ilmaiseksi ja korvattiin postimaksut, joka ei kuitenkaan
sekään aina tapahtunut. Pääartikkeleita ei ollut paljon
sellaisia, jotka olisivat lehden kulunkiarvioita rasittaneet,
novellinkirjoittajat olivat vaatimuksissaan kohtuulliset ei-
vätkä saaneet sivulta enempää kuin kääntäjätkään. Koti-
maisista sähkösanomia ei ollut tapana siihen aikaan vaatia,
ja jos sellainen joskus sattumalta olisi tullutkin, olisi se
ollut aivan outo ilmestys. Uutiset virastoista, jotka nyt
tulevat niin suunnattoman kalliiksi, käänsin minä ruotsa-
laisista lehdistä. Ja jos minä saisin olla määräämässä, niin
kääntäisin ne vieläkin, sillä minä en todellakaan voi käsittää,
mikä tappio siitä olisi maailmalle, jos se saisi tiedon viralli-
sista nimityksistä tai semmoisista — päivää myöhemmin.
Mutta katselkaamme vertailun vuoksi, mitä sen aikuinen
suomalainen päivälehti sisälsi nykyisiin nähden.

Kuinka vakavaa se sentään oli tuo vanha aika ja kuinka
vakavia silloiset pääkirjoitukset! Lehden ensimmäinen
sivu oli kuin kirkon pääty, josta sisään astuessaan teki
melkein mieli hattunsa päästä reväistä. Pääkirjoituksessa
oli harvoin mitään otsikkoa, ja jos mieli saada sen sisällöstä

aavistusta, täytyi lukea se alusta loppuun. Se sisälsi tavallisimmasti kieliasioita, käsitteli sitä eri kannoilta, raskaasti, harvoin pisteliäästi. Taikka keskusteltiin kouluasioista, latinan tarpeellisuudesta, eri opinaineista y. m. s. Oli myöskin pitkiä esitelmiä rautatierakennuksista, elinkeinoasioista, kaskenpoltosta ja muista sellaisista, joita melkein kaikkia jatkettiin seuraavassa ja sitä seuraavassa numerossa. Uskonnollisiakin asioita kosketeltiin, mutta rauhallisesti ja intohimottomasti, sillä kukaan ei ollut vielä keksinyt ruveta epäilemään tunnustuskirjain oppia. Raittius-asia ei vielä nostanut päätäänkään ja naiskysymys oli tuntematon suuruus. Puuttui siis melkein kaikki päivän polttavat kysymykset, eivätkä sanomalehtimiehet vielä olleet keksineet ruveta niitä itse laatimaan.

Kirjalliset kysymykset puuttuivat nekin, enkä muista, olisiko koko sinä vuonna, jona minä olin »Suuren Suomalaisen» toimituksessa osallisena, siinä ollut ainoatakaan kirjavostelua. Se ei kuitenkaan ollut toimituksen vika, vaan kirjailijain, jotka loistivat poissaolollaan. Taidetta jo silloin oli ja lienee ollut näyttelyjäkin, mutta ne olivat asioita, joiden ei katsottu suurta suomalaista yleisöä liikuttavan. Ehkä se olikin niin, sillä eihän taide vielä ollut tullut »kansalliseksi». Gallénista ei vielä ollut aavistustakaan ja Järnefeltkin vasta aloittelihe. Hän oli kerran jättänyt taideyhdistyksen oppilaskilpailuun joitakuuta harjoitelmia. Maexmontan sai kuitenkin palkinnon ja Järnefeltille annettiin vain se naiivi tunnustus, että hänellä »on taipumusta taiteilijaksi».

Musiikki laiminlyötiin kokonaan, mutta teatteri s. o. kansallinen teatteri oli ainoa, jota varten oli palkattu varsinainen arvostelija. Hän kävi tavallisesti vain ensi-illoissa, ja muista näytännöistä kirjoitti kuka sattui. Kerran kir-

joitin minäkin, mutta ei olisi pitänyt kirjoittaa kertaakaan, sillä siitä oli hyvin ikävät seuraukset. Siihen aikaan oli teatterissa kaksi »tähteä», jotka eivät tahtoneet sopia samalla taivaalla paistamaan. Tähti X. oli yleisön suosikki, tähti Y. ei ollut sitä yhtä suuressa määrin. Arvostelu pani X:n aina ensisijaan ja Y:n toiseen. Eräänä juhlanäytäntöiltana, kun he molemmat esiytyivät, ei varsinainen arvostelija voinut olla saapuvilla ja minut lähetettiin v. t:ksi. Minun päähäni pisti kerran panna Y:kin etusijaan ja tein sen sitä suuremmalla mielihyvällä, kun vähän vainusin, että isäntäväkeni ei olisi ollut tästä tunnustuksesta pahoillaan. Mielenosoitukseni panin toimeen siten, että kirjoitin melkein näin: »Sittenkun neiti X. oli esiintynyt pienellä runolla, astui neiti Y. näyttämölle ja lausui tunnetulla etevällä ja pontevalla tavallaan... (sen ja sen runon)... ja sai palkkioksi innokkaat suosionosoitukset.» Tarkoittamani pistos oli nyt siinä, että kun neiti X. mainittiin vain sivulauseessa, neiti Y:n nimi pantiin päälauseeseen ja hänen nimensä harvennettiin. Ja pistos tuntui, siitä oli syntynyt teatterissa seuraavana päivänä sellainen rähäkkä, sellaista itkua ja hammasten kiristystä, ettei ennen vertaista. Neiti X. oli uhannut, että jos häntä näin ylenkatseellisesti kohdellaan, hän jättää koko kansallisen näyttämön ja menee joko ruotsalaiseen teatteriin tai perustaa — oman seurueensa. Vaara kuitenkin sillä kertaa vältettiin siten, että varsinainen arvostelija pesi kätensä ja että minulle ei enää sen jälkeen uskottu arkaluontoista tehtävää.

Niinkuin ylläolevasta näkyy, ei siis sen aikuisissa lehdissä ollut läheskään sitä mehua, mikä on nykyisissä. Se oli sitä »katajaisen kansallisuuden» aikaa ja ainoastaan harvoin oli katajassa tervaa. Mistä se olisi leimu syntynytäkään, mistä olisi saatu suuret paloartikkeli-otsikot ja

muut mielenkiihoittimet! Ei niitä kaivattukaan. Oltiin vain tyytyväiset »vakavaan henkiseen ravintoon» eikä kaivattu tuota »pienten tietojen» eikä viivanalusten jälkiruokaa, jota nyt ei saa puuttua. Jos silloin tällöin saatiin joku »kaikenlainen», ei enempää pyydetty.

Mutta väärin olisi kuitenkin sanoa, ettei lehdessä olisi ollut hauskaakin lukemista. Jo silloin kirjoitettiin »Helsingin kirjeitä». Ja silloin, kun sellainen ilmaantui, oli kuin pieni juhlapäivä keskellä viikkoa — keskiviikkona. »Matti» oli muuten sama »Matti» silloin kuin nytkin, se sama laajasuinen, leveän leikillinen kynäniekka. Kun kirjoitti totisesti, oli puheena avunkeräys jonkun kansallisen asian hyväksi, etukädessä teatterin. Kun laski leikkiä, oli hamppaissa »Hämäläinen», jonka »mätäkuun oireet» olivat seisovana sukkeluutena. Kun suuttui tai tahtoi pistää purevata pilkkaa, sai olla varma siitä, että »Dagblad» oli jotakin »väärennellyt», »uskotellut yleisölleen» »tunnettuun tapansa» t. m. s. Se oli lukijoista hauskaa ottelua ja »Matti» meistä tietysti aina piti puolensa ja muut saivat takkiinsa. Olimme täydellisesti samaa mieltä hänen kanssaan esim. silloinkin, kun hän ehdotti, että »Herää Suomi» otettaisiin suomalaiseksi kansallislauluksi »Maamme»-laulun asemesta. »Matti» ei ollut musikaalinen, mutta emme mekään. Ja kauan me kummasteltiin sitä, miksi »Maamme» laulua yhä vaan laulettiin.

»Päivälehti», marrask 25 p:nä 1893.

VI.

KAKSI LÄHETYSTÖÄ.

Siihen aikaan, jota nämä muistelmani tähän saakka ovat käsitelleet, oli jonkunlainen seisauksen tai odotuksen aika. Suomalaisuus oli sekä valtiopäivillä että sanomalehdissä — ja muuallahan sillä ei ollut sananvaltaa — ponnistanut ponnistettavansa. Edellisen ajan suurille miehille oli pidetty riemu- ja hyvästijuhlat heidän töittensä kiitokseksi, hedelmät olivat aivan kypsymäisillään, ja johan oli esim. ylioppilaskunnassa saavutettu voitto suomalaisuudelle, mutta koulukysymys ja kieliasia eivät vielä olleet ratkaistut. Eikä ollut vielä hallituksessakaan suomenmielisiä miehiä, muista korkeista viroista puhumattakaan. Mutta kirves oli jo puun juurelle pantu. Pantu useammassa kuin yhdessä suhteessa. Sillä pian ratkaistiin kouluasia ja pian saatiin senaattiinkin suomenmielinen mies. Oli myöskin muuttunut maan korkein hallitusmies. Uusi aika oli kaikin puolin tulossa, ja vaikei »uusista aatteista» vielä tiedettykään, kytivät ne kuitenkin jo mielissä. Alkoipa jo silloin tällöin kuulua niitä ääniä venäläisissä lehdissä, jotka sitten kymmenen vuoden kuluessa kasvoivat joka-päiväiseksi konsertiksi.

Kerron tässä muutamista ilmiöistä, jotka jossain suhteessa ovat tätä väli-aikaa kuvaavia.

Alussa sitä vuotta, jolloin tulin »Suuren Suomalaisen» toimitukseen, suoritettiin sen ja sen vastustajan »Helsingfors Dagbladin» välillä omituinen kynäsota, jonka mieleen johtaminen ehkä huvittaa niitä, jotka eivät ole siihen aikaan seuranneet sanomalehtiä ja kotimaista politiikkaa.

Koulu-asia ratkaistiin yhtäkkiä ja voitettiin se vastustus, jota kansan sivistyspyrinnöille oli vuosikymmenien kestäessä pantu. Se ei tietysti ollut mieleen »Dagbladille», jonka vuoksi tämä tapaus ja sen yhteydessä olevat seikat olivat saatettavat niin epäedulliseen valoon kuin mahdollista. Siihen ilmaantuikin hyvä tilaisuus, kun kuului, että Etelä-Hämeestä olisi tulossa lähetystö talonpoikia toivotamaan kenraalikuvernöörille onnea venäläisen uuden vuoden päivänä ja samalla kiittämään häntä koulu-asian onnellisesta ratkaisusta. H. D. kertoi tämän uutisen suuritekiossa pääartikkelissa ja otti sitä omalta kannaltaan valaistakseen. Kun kielikysymys koulu-asiaassa oli myöskin latinakysymys, kysyi lehti pisteliäästi, olivatko lähetystön jäsenet niin selvillä latinan ihmeitä tekevästä vaikutuksesta, että he lähtivät liikkeelle kiittämään kenraalikuvernööriä sen vaaran onnellisesta torjumisesta, josta latinan opetus nyt oli pelastunut? Mutta jos ei siitä ollut tarkoitus kiittää, niin mistä sitten? Siitäkö, että kun hallitus muka oli asiata niin viivyttänyt, kenraalikuvernööri oli ajoissa joutunut hätään? Ja siitäkö, että hänen ylhäisyytensä oli ehdottanut, että jos senaatin ehdottamat latinattomat pohjakoulut saataisiin aikaan, venäjänkieli sen sijaan tulisi ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi? Lehden mielestä oli kuitenkin sekä senaatti että kenraalikuvernööri ehdottanut uusia suomalaisia kouluja. Sentähden ei kenraalikuvernöörin kiittäminen ollut ollenkaan paikallaan, koska sen kautta tulisi näyttämään siltä, kuin olisi jotain saatu aikaan senaatin tahtoa vastaan.

Lieneekö lähetystöllä alussa ollut niitä tarkoituksia, joista H. D. oli tietävinään, eivät ne ainakaan tulleet näkyviin, sittenkun lähetystö saapui. »Suuri Suomalainen» vastasi kuitenkin hyvin ankarasti heidän puolestaan. Pa-

rissa kirjoituksessa löylytti se aika tavalla vastustajaansa ja huomautti m. m. siitä omituisuudesta, että H. D. näkyy katsovan jokaista kiitollisuuden osoitusta hallitukselle loukkaukseksi senaattia kohtaan. Eikä ollutkaan kuulemma muuta tarkoitusta kuin antaa adressi keisarille, kenraalikuvernöörin osallisuudesta koulu-asian ratkaisemiseen ei siinä ollut mitään mainittu.

Lähetystö, joka tietääkseni on ainoa laatuaan — ei sellaisia ole ainakaan sittemmin kuulunut liikkuviksi — tulikin ja jätti paperinsa kenraalikuvernöörin kansliaan, koska hänen ylh. terveydellisistä syistä oli estetty sitä vastaanottamasta. Mutta »Suuressa Suomalaisessa» kerrottiin sitten, että sen Helsingin asemalle saapuessa oli ollut urkkijoita, jotka olivat tiedustelleet niiden miesten nimiä, jotka siihen kuuluivat. Lienevätkö saaneet ne selville, en tiedä, mutta ei niitä ainakaan julkisuudessa näkynyt mainittuina.

Oli samana talvena toinenkin omituinen lähetystö tänne tulossa, vaikka se saatiin ajoissa estetyksi. Se on kenties hullunkurisimpia ilmiöitä meidän julkisen elämämme taivaalla. Oli silloin valtiopäivät täällä istumassa ja niiden ratkaistavana oli tuo paljon mieliä kiihoittanut kysymys Ouluun rakennettavan rautatien suunnasta. Kuten tunnettu voittivat rantaradan puolustajat ja Kuopion rautatien tahtajat joutuivat tappiolle. Olisi epäilemättä niillä, jotka siihen aikaan olivat osallisina näiden asiain ratkaisemisessa, monta kuvaavaa juttua kerrottavana sen aikuisista valtiopäivä-interiööreistä. On ainakin yksi tullut minunkin tietooni. Niinpä kerrotaan muutamasta Etelä-Savon edusmiehestä, että hän äänesti — Oulun rataa. Millä perusteella? Hän oli ensikertalainen, ja herrain päiville lähtiessään hyvin huolissaan siitä,

miten olla, kuin eleä. Meni sitten ennen lähtöään kysymään neuvoja rovastiltaan. Rovasti tiesi neuvon: »Kyllä sinä siellä toimeen tulet», lohdutti hän, »kun kuuntelet sitä miestä, joka kaikki tietää. Mene aina Meurmanin luo, kysy häneltä ja tee niinkuin hän kääkee.» — »Kiitoksia, herra rovasti, kyllä minä koetan parastani.» Tuli sitten rautatie-asia säätyyn. Oli paha pulma edessä, kun säädystä lausuttiin niin monenlaisia mielipiteitä, että aivan saattoi mennä pää pyörälle. Mutta Savon mies teki niinkuin teki Meurman: äänesti Oulun rataa.

Hän oli siis oikea esikuva »Meurmannin miehestä». Mutta Savon suuri kansa ei ollut ainakaan siihen aikaan vielä tyytyväinen tällaisiin »Meurmannin miehiin» eikä yleensääkään koko eduskuntaan. Kun rautatie oli mennyt sivu Kuopion ja sillirata päätetty rakennettavaksi ennen rittellirataa, joutuivat savolaisten vilkkaat veret kuohuksiin. Ja mitä he tekivät? Kuuluttivat suuren kokouksen Kuopioon, johon saapui kaikki paikkakunnan johtavat miehet, jopa läänin kuvernöörinkin. Ja tässä kokouksessa päättää päätettiin, että lähetystö on pantava toimeen pyytämään ylimääräisiä valtiopäiviä. Näiden valtiopäivien päätettäväksi esitettäisiin vain yksi ainoa asia — Savonrata.

Olivat ne aikoja nekin! Eikä siitä ole kulunut kuin kymmenkunta vuotta. Mutta saivat ne silloin kunniansa kuulla nuo paikkakuntansa parasta harrastavat Savon miehet. »Suuri Suomalainenkin» antoi heille niin, että paikat paukkui. Se lähetystö ei saapunut Helsinkiin, mutta kolmen vuoden päästä päätettiin Savon rata rakennettavaksi.

Suurin valtiollinen tapaus tuolta vuodelta oli epäilemättä uusien senaattorien nimitys. Eikä ainoastaan siltä kannalta katsottuna, että hallitukseen tuli suomalaisen

puolueen johtaja, mutta niihin periaatteisiin nähden, joiden luultiin vaikuttaneen näissä nimityksissä. Nimitetyt miehet olivat näet herättäneet huomiota etupäässä kansan edusmiehinä. Oltiinhan sitä siis hyvällä alulla saada käytäntöön parlamenttaarisia periaatteita ja miks'ei myöskin vastuunalaisia ministeristöjä. Vaan vaikka tästä iloittiin, ei, omituista kyllä, kuitenkaan osattu irtautua omista puoluenäkökannoista. H. D. oli hyvin kylmä ja äreä sitä suomalaisen puolueen miestä kohtaan, joka kahden ruotsinmielisen mukana oli tullut hallitukseen. Hän ei muka ole tarpeeksi maltillinen, ei osaa erottaa koko isänmaan hyötyä puolueensa eduista. »Suuri Suomalainen» puolestaan ei sekään salannut ajatuksiaan vastapuolueen miehistä.

Mutta vielä edemmä meni eräs maaseutulehti. Nimityksien edellä liikkuvien huhujen johdosta kirjoitti se seuraavan valituksen, jonka S. S. julkaisi: »Toivomme, etteivät nuo huhut puhu totta. Sillä silloin taas menisi Suomen kansa epäluottamuksessa tulevaisuutta kohti, joka hiljakkoin jo sarasti kirkkaana aamukoina, kun kerrottiin että muutamia tosisuomenmielisiä miehiä tulisi hallitukseen kutsuttavaksi. Oi, jospa tämän suomalaisen kansan mielialan ja alammaiset toiveet H. K. Majesteettinsa likeisimmät neuvonantajat jalon Hallitsijan eteen kantaisivat! Siitä vuotaisi maallemme runsas onni ja siunaus.»

Ei silloin nähty erittäin kauas. Nyt ei ainakaan enää pidettäisi sillä niin suurta väliä, mihin puolueeseen kotimaiset hallitusmiehet kuuluisivat, kunhan vain olisivat kotimaisia.

»Päivälehti», jouluk. 8 p:nä 1893

VII.

SANOMALEHTIMIEN AATTEIDEN PALVELUK-
SESSA.

Sanomalehtimiehiä enemmän pelätään kuin rakastetaan. Hyvin usein kuulee heistä sanottavan niinkuin jostain välttämättömästä pahasta: »Niin, no, ne sanomalehtimiehet . . .» Syyt siihen ovat moninaiset. Virkansa puolesta tulee sanomalehtimies monta kertaa kolahuttaneeksi kovastikin niiden aatteiden ja asiain puolesta, joiden hyväksi hän taistelee. Usein täytyy hänen olla säälimättömämpi kuin tuomarin, vaikka sydäntä kirveleekin. Usein on hänen valtansa hyvinkin rajaton, ja väärinhän olisi sanoa, ettei hän sitä joskus väärinkin käyttäisi, tai ainakin tulisi tietämättään niin tekemään. Taistelun touhinassa sitäpaitsi luonto karkiaa ja sydämen ja tunteiden hienoimmat säikeet katkeilevat. Sekin lienee osaksi syynä siihen, että sanomalehtimiehiä, niinkuin sanoin, enemmän pelätään kuin rakastetaan. Tiedetään, että tunne harvoin voi tulla kuuloon heidän samoin kuin niin monenlaisessa muussakin julkisessa toiminnassa, jos kerran kylmä järki on toista mieltä.

Kylmä järki! — Sitä valitettavasti täytyy sanomalehtimiehen totella useamminkin kuin itse tahtoisi. Mutta sen viljeleminen taas kehittää skeptisismiä eli kaiken epäilyä tai muodostaa luonteen arvostelevaksi ja ivalliseksi.

Mutta kuinka voisi oikeastaan muuten ollakaan, kun muistaa, mitä kaikkea yleisö ja lukijakunta vaatii äänenkannattajaltaan. Se ei vaadi siltä ainoastaan selkoa kaikesta siitä, mikä sitä milloinkin huvittaa, vaan myöskin kaikkien niiden aatteiden ajamista, joihin se sattumalta

innostuu. Niin on varsinkin pienessä maassa, jossa kaikki aatesuunnat, kansan kerrokset ja ikäluokat eivät jaksaa omaa äänitorvea ylläpitää ja jossa sanomalehtien täytyy niin paljon kuin mahdollista koettaa tyydyttää kaikkia näitä eri suuntia.

Siihen aikaan, kun aloin työskennellä »Suuren Suomalaisen» toimituksessa, eivät nuo n. s. uudet aatteet vielä olleet päässeet päiväjärjestykseen eivätkä niiden ajajat vielä olleet seuroiksi ryhmittyneet. Kokouksia ei ollut hetikään niin paljon kuin tätä nykyä, jolloin niitä on useampia joka ilta ja jolloin niistä täytyy kaikista kertoa. Mutta pian niitä alkoi ilmestyä sekä aatteita että kokouksia.

Ensiksikin tuli naiskysymys ja vaati yleistä huomiota osakseen. Sen ajajat pitivät kokouksia ja lausuiivat mielipiteitä. Heidän intonsa oli heidän asiansa nuoruuden intoa ja heidän puheensa sitä hehkui. Siihen saakka oli maailma mennyt niin ja näin, retustellut hitaasti mutta varmasti — turmiotaan kohti. Mutta nyt se oli siitä pelastettava, sen kulku käännettävä uusiin suuntiin ja käännettävä tuossa tuokiassa. Naislyseo, tyttöjen latinan luku, neitosten pääseminen yliopistoon — niistä olisi aloitettava yhteiskunnan pelastustyö. Sanomalehtimies istuu velvollisuutensa mukaisesti kokouksissa ja kuuntelee, innostuu vähä hänkin, kirjoittaa kaiken sen paperille ja toimittaa lehteensä. Jos hän ei sitä tekisi, jos ei hänen kertomuksestaan näkyisi, että hän ajattelee samaa kuin kokouksen enemmistö, tulvaisi jo seuraavana päivänä oikaisuja ja vastalauseita.

Vaan tuskin on asiata valmistamaan asetettu komitea ehtinyt antaa mietintönsä, kun sen esittämien syiden nojalla huomataankin, että naislyseo on sopimaton ja latinan luku tarpeeton. Sitä vastoin kansan tulevan onnen

ehto on realisivistyksen levittäminen yhteiskoulujen kautta. Ei siis muuta kuin kynä käteen ja siitä kertomaan samantaisella lämmöllä kuin edellisestä.

Ei sanomalehtimies kuitenkaan ole oikein ehtinyt tähän aatteeseen perehtyä ja muodostaa siitä »kokemukseen perustettua vakaumusta», ruveta sen puolesta puhumaan muutenkin kuin vaan toisten lausumia mielipiteitä kertomalla, kun näköpiiriin jo ilmaantuu uusi laiva, joka täysin purjein laskee länsimailta Suomen rannikolle ja jota hänen aikaansa seuratakseen täytyy olla satamassa vastaanottamassa. Se on raittiusasia, jonka senkin kokassa kohisee uusi onni isänmaalle. Siitäkin syntyy keskusteluita ja pidetään kokouksia, joista on kerrottava. Ja niin säilytetään taas uusi tehtävä sanomalehtimiehen selkään, ja voi häntä, joll'ei hän heti paikalla ota sitä perille kuljettaakseen! Jos hän pari päivää puhuu muusta, saa hän jo kolmantena lukea nimettömän kirjoituksen jossain toisessa lehdessä, jossa tehdään viittauksia siitä, että hän vastustaa raittiutta siksi, että itse rakastaa väkijuomia.

Hän nyt ei kuitenkaan vastusta raittiutta, vaikk'ei aivan silmittömästi vihaakaan pientä tuutinkia »lauantai-ilтана saunan jälkeen.» Mutta näinä kahtena välipäivänä hän on ollut estettynä yhtä aatetta ajamasta siksi, että hän on ollut ajamassa toista. »Joukko kansalaisia» on näet kuuluttanut kokouksen, johon kutsutaan kaikkia niitä, jotka harrastavat prostitutsionin poistamista ja tahtovat pelastaa isänmaan paheiden valtaan vajoamasta. Sanomalehtimiehen on täytynyt kiiruhtaa sinne, ja hänelle on tapahtunut se onni, että hänet on valittu komiteaan, jonka tehtäväksi on jätetty selvittää siveellisyysasiaa kaikessa laajuudessaan.

Hän selvittelee sitä, koettaa perehtyä asiaan, jota ei ole tullut ennen ajatelleeksikaan, tunkeutuu epäkohtiin, joita ei ennen ole tiennyt olevan olemassakaan. Sillä välin hän saa kiistellä yhteiskoulun vastustajain kanssa, kirjoittaa raittiuskirjoituksia tai ainakin lausua olevansa samaa mieltä kuin se ja se »arvoisa lähettäjä», puhumattakaan siitä, että hänellä aina täytyy olla ladattu pyssy varsinaisia vastustajiaan, ruotsinmielisiä, varten. Sitä tehdessään ei hän edes saa jakaa voimiaan, antamalla kullekin asialle osansa, arvonsa. Häneltä vaaditaan, että hänen täytyy tunnustaa jokainen asia yhtä tärkeäksi. Eikä ainoastaan niin, vaan että sen harrastus on kaikkia muita tärkeämpi, että se on ainoa, joka voi isänmaan pelastaa.

Hän koettaa, hän tekee parastaan, hän antaa kaikkien huutaa ja huutaa itse mukana. Hän kasvattaa itselleen sielun jokaista asiaa varten ja ajaa jokaista niistä koko sielullaan. Mutta kun hän sitten palaa yöllä kotiinsa toimistosta ja arvostelee itseään ja arvostelee muita, niin ei hän voi aivan itsestään syntyneeseen kysymykseen: »mikä paras?» olla vastaamatta: »kaikki paras!» Mutta sehän on järjettömyyttä! selviää hänelle. »Jos onkin, ei se ole ainakaan minun järjettömyyttäni.» Ja niin on epäilijä ja irvistelijä hänessä valmis.

Vaan vielä hän on verrattain onnellisessa asemassa. Hän ei ole joutunut itsensä kanssa ristiin, sillä kaikki nuo »parhaat» aatteet ja asiat soveltuvat vielä toisiinsa ja saattaa niitä rinnan ajaa. Yksi hyvä ei näet lykkää toista hyvää luotaan. Se on: »molempi parempi.»

Mutta yhtäkkiä saattaa tulla esille asia, joka on kaksipäinen kuin makkara ja josta papitkin ovat eri mieltä. Hänen yleisönsä jakaantuu kahteen yhtä suureen leiriin, molemmat väittävät olevansa oikeassa ja molemmat vaativat,

että sanomalehtimiehen täytyy heille heidän oikeuttaan jakaa.

Semmoista kollisioniasiaa ei tosin ilmaantunut vielä silloin, kun minä olin »Suuren Suomalaisen» toimituksessa, mutta muutamia vuosia jällempiä niitä ilmaantui useampia.

Oli ollut jo koko joukko »maaseaturähisijöitä», jotka vaativat kaikenlaista järjetöntä, tietysti isänmaan hyödyn nimessä. Vaativat ehtoollispakon poistamista, vaativat siviiliavioliiton aikaansaamista. Niille naurettiin, niitä pilkattiin mielettömiksi hulttioiksi ja oltiin toiselta puolen iloiset siitä, että ainakin tuossa oli kaksi aatetta, joiden vaunujen eteen ei toki tarvinnut väsyneen miehen valjastautua.

Vaan kuinka kävikään? Vieri vuosi, vieri kaksi, niin jopa vuotena kolmantena ottaa piispa ohjelmaansa ehtoollispakon poistamisen ja piispaa vielä korkeampi ottaa ohjelmaansa siviiliavioliiton. Mutta »Suurella Suomalaisella» ei ole asiassa mitään varmaa kantaa, jota sen parhaat kannattajat siltä kuitenkin odottavat. Mutta en minä ihmettelisi, jos toimittaja itsekseen hymähtäisi ivallisesti lukiesaan molemmanpuolisia lausuntoja, joissa samaan maaliin tähtäävät ampujat tuomitsevat toistensa pyssyjä turmiollisiksi sota-aseiksi ja alkavat sitä osoittaakseen ampua toisiaan. Kunhan eivät vaan minua ampuisi — mutta siinä ei voi koskaan olla varma, ja siinä on hänen asemansa turvattomuus ja kierous, kun hän ehkä omasta sydämestään puolustaisi sekä ehtoollispakon poistamista että siviiliavioliittoa.

Tämäkin ehkä vielä menettelisi, mutta tielle voi ilmaantua pahempiakin pulmia. Hän on sanomalehtimiehenä suomenmielinen ja vastustaa virka- ja rahavaltaa, puolus-

taa naisasiaa ja raittiutta siksi, että hän tahtoo koroittaa kansaa sekä henkisesti että aineellisesti ja että nuo kaikki asiat sitä edistävät. Mutta samalla on hänen työnsä pyrkimistä kukkuloille, pyrkimistä valtaan, johtoon ja vaikuttavaan asemaan, sillä elleivät virkamiehet ole suomenmielisiä ja suomenkielisiä, ei suomenkielikään voi pysyä virallisena eikä semmoisena vaikuttaa. Mutta kun hän sinne pääsee, niin näyttää maailma ylhäältä päin katsoen jo hiukan toiselta kuin alhaalta päin. Kansanvaltaiset harrastukset eivät kukkuloilla saavuta sitä vastakaikua, minkä saavuttivat laaksossa. Mutta ne, jotka ovat jääneet laaksoon, alkavat nurista siitä, etteivät he enää kuulekaan niitä tuttuja ääniä, joilla heidän paimenensa heitä ennen houkutteli. Sanomalehtimies, jonka pää nyt on pilvissä ja jonka kuitenkin täytyy pitää jalkansa maassa, joutuu ristiriitaiseen asemaan. Ylhäällä vievät tuulet tukkaa yhtäänne, alhaalla laaksossa toiset tuulet tempovat nutun liepeitä toisaanne. Siitä syntyy ristiveto, joka on vaarallinen ja epäterveellinen. Hän koettaa kyllä vakuuttaa, että kansanvaltaisuus ja ylimysvaltaisuus sopivat yhteen, kun niitä vain tahdotaan yhteen sovittaa, että raittiusmies voi olla yhtä hyvä suomalainen kuin viinamieskin, mutta sitä ei tietysti tuo suuri yksinkertainen yleisö ymmärrä. Se uhkailee ja soimaa häntä uskottomuudesta entisille aatteille.

Uskottomuudesta aatteille? Häntä, joka aina on koettanut palvella kaikkia aatteita, uhrannut niihin voimansa, varansa ja terveytensä! Se on kiittämätöntä, se on traagillista. Hän katkeroituu, ivahymy ilmaantuu yhä useammin hänen huulilleen, hän muuttuu säälimättömäksi, pistää ja iskee siinä, missä ennen sively ja hyväily. Kaikki uudet aatteet häntä tästälähin kyllästyttävät, hän koettaa pysyä niistä erillään, muuttaa taistelunsa aatteiden puolesta

taisteluksi aatteiden ajajia vastaan ja käy pieneksi despoottiksi. Mutta siitä on seurauksena, että häntä enemmän pelätään kuin rakastetaan.

Niin on käynyt monen sanomalehtimiehen, se on heidän psykologinen kehityksensä, ja sentähden ei sitä saa niin ankarasti tuomita kuin sitä tavallisesti tuomitaan.

»Päivälehti» jouluk. 16 p:nä 1893.

KUVAUKSIA SÄÄTYVALTIOPÄIVÄIN AJOILTA.

PLENUM PLENORUM HUHTIKUUN II P:NÄ 1885.

Viime lauantai-iltana alkoi tuo kaikkien säätyjen yhteisistunto, joka pappien pyynnöstä ja muiden säätyjen suostumuksella pantiin toimeen porvarissäädyn vaali-asian ratkaisemista varten.

Että tällainen uusi, meillä melkein tuntematon asia, kun kaikki maan edusmiehet kokoontuvat yhteen huoneeseen neuvottelemaan, herättäisi huomiota ja uteliaisuutta, ei ketään kummastuttane. Vaikka ei tuosta mitään oikeata tulosta olisikaan, ja vaikka asiat eivät siitä siirtyisikään sinne eikä tänne, niin olihan kuitenkin hyvä kerran kaikkien puolueitten saada vasten naamaa toisilleen puhua, mitä mielessä liikkuu. Olihan tilaisuus vihoviimeinkin viikingin sanoa äärimmäiselle fennomaanille, mitä hän asioista ajattelee.

Ja ettei siinä sanoja säästetty, sen kai arvaa, kun kuulee, että kielet kävivät melkein lakkaamatta kaksitoista tuntia!

Vaan mitä sitten sanottiin ja mitä siihen vastattiin? Sen sanon jo edeltäpäin, että sitä kannikkkaa on vaikea järsiä. Jos sen tekisin jotakuinkin huolellisesti, niinkuin iso asia vaatisi, saisi »Kaiku» ravintoa koko tämän ja tulevankin vuoden varalle. Kysymys oli sensuksista ja kor-

keimmista äänimääristä, mikä puolsi 1000:n, mikä 800:n markan sensusta; mikä 30:n mikä 20:n, mikä 10:n äänen korkeinta määrää.

Niiden ympärillä liikkui suurissa kierroksissa keskustelukin ja samoihin loppupäätöksiin tulivat puhujatkin, kukin kannaltaan, paitsi kaksi. Ne kaksi olivat kamariherra Taube ja Tampereen kaupungin nuori edustaja Lauri Kivekäs. Ne ne puolustivat molemmat tuota radikaalia periaatetta, että yksi mies yhdellä äänellä äänestäköön. Meidän oloissa radikaali, muissa maissa jo vanha asia ja niin luonnollinen, ettei siellä uskottaisi, jos kerrottaisiin, ettei meillä siihen suostuta.

Onnellinen se, joka sai piletin ja sijan itselleen nähdäkseen ja kuullakseen tuota Suomen säätyjen julkista näyttämöä. Paratiisipaikkoihin sai suurin osa tyytyä, ainoastaan muutamat pääkaupunkilehtien kirjeenvaihtajat pääsivät alas saliin »maan isien» joukkoon. Eivätkä paratiisipaikkojakaan ylhäällä lehterillä saaneet kaikki, jotka niitä halusivat, ei rahallakaan, sillä maan isät eivät rahasta näyttele. Ainoastaan hyvä tuttavuus itse näyttelijäin kanssa, hellät suhteet ja semmoiset soivat mahdollisuuden sijan saamiseen. Ja että hellät suhteet ja semmoiset olivat juuri eniten vaikuttaneet, sen näki siitä, että molemmat lehterit olivat täynnä naisia, etupäässä kauniita, jotka kiikareineen alas katselivat, söivät makeisia — ja »ottivat osaa meidän valtiolliseen elämään».

Alhaalla salissa maamarsalkka parhailaan julisti juhlan avatuksi. Kookas mies, komea ääni, »ritari peloton ja moitteeton!» Ja sittenkun esirippu on nostettu, sitten on näyttelijäin vuoro astua esiin. Vaan niin tapahtuu tämä näyttelemisen, että kukin oman mielensä mukaan näyttelkään, omaa tekemäänsä osaa esittäköön ja omat sanottavansa sanokoon.

»Kuka on tuo tuolla, joka puhuu?» kuiskataan lehteriltä — »joka nyt puhuu?» — Eräs hra Antell se on, yksi aatelisista, joka saa kaikista ensiksi kunnian suunsa avata — ja niin on hänen nimensä Suomen historian lehdille pürretty. Ei oikein kuulu, mitä hän sanoo, mutta lopussa kuuluu hra Wreden nimi, ja niin on selvä mitä mies tahtoo. Ja kun kohta päälle kuuluu: »förorda friherre Wredes reservation», niin on hän kantansa sanonut, ja se on se, että »ei edistytä, ei pysytä entisellään, vaan kuletaan vähän taapäin!»

Se loppuu siihen, mutta heti kohta alkaa salista kuulua tuttua kieltä, suomenkieltä, joksi tulkki, tuo tunnettu ja taitava talonpoikaissäädyn tulkkilehtori Almberg, puhujan lauseita kääntää. Kääntäjän selvä ääni kyllä kuuluisi, mutta eihän sitä viitsi kuunnella, saahan sen lehdistäkin lukea. Katselee häntä mielummin salia.

On siellä ukoilla katselemista. Siellä on seinillä tavailemista monenlaista, siellä on sarvia ja on sorkkia monenvärisissä tauluissa ja kehyksissä, mutta jokaisen kuvan alle on kirjoitettu »ketä sillä meinataan». Ja siitä syystä kääntyvät ylöspäin monet vakaiset, vilpittömät kasvot joka seinää tarkastellen.

Vähän alempana maamarsalkasta lepäävät huolettomina mukavilla istuimilla muitten säätyjen puhemiehet. Eiköhän tulle illan ollen ikävä joutilaille miehille? Vaan ne, jotka eivät joutilaina ole, ne ovat pikakirjurit tuossa keskellä salia pöytiensä ääressä. Monta niitä on, mutta työtä on vielä enemmän. Huomisiin lehtiin on saatava niin monta puhetta kuin suinkin, ja kun toiset tuossa puheen loppua paperille panevat, toiset jo hiipivät varpaillaan ulos alkupuolta painoon jouduttamaan. Aivan tuntuu kuin jossain suuren maailman parlamentissa. —

»Kammarherr Taube har ordet», kuuluu sanovan maamarsalkan voimakas ääni.

»Högvälborne herr baron och landtmarskalk! Finlands höglofliga ständer!» alkaa puhuja. Vähän epäilyttää tuo kamariherramainen kohtelias alku. Vaan loppua puheesta, sitä ei odottaisi kamariherran huulilta lähteneeksi. Kuuluu pieni humahdus alhaalta salista. »Hva' sa' han?» kyselevät neitokset toisiltaan. — »Att endast en röst!» — Niin, ainoastaan yhden äänen tahtoi se mies antaa kullekin äänivaltaiselle. Ja tulkin kääntäessä kohoo korviini muun muassa sanat: »ja näyttää puhujan mielestä kuin olisi herra Wreden vastalause kirjoitettu äärimmäisen oikeiston penkillä ja huokuu se semmoista konservatismia, ettei se voine saada kannatusta enää missään eduskunnassa meidän aikana».

Sitten saa professori Jaakko Forsman sananvuoron ja hän puhuu suomeksi. Ensimmäinen puhuja oli äärimmäisen oikeiston miehiä, toinen äärimmäisen vasemmiston, tämä kolmas puhuja panee kirkon keskelle kylää. Liekö niin sattuneet puheenvuorot, että jo alussa eri pääkannat tulivat peräkkäin esitetyiksi vai oliko ehkä niin hiljaisuudessa sovittu?

Vaan puhe on ruotsiksi käännettävä, sillä meidän suomalaisessa eduskunnassa on miehiä, jotka eivät maan kieltä tajua.

Herra Felix Heikel saa puheenvuoron ja alkaa esityksensä. Se ei huvita, tänne saakka ei oikein kuule, numeroita satelee ja sitäpaitsi alkaa löyly täällä ylhäällä kuumeta. Puhe kestää kappaleen aikaa. Aikani minä sitä koetan kuunnella, mutta sitten lähden alas. Jos olisi käydä katsomassa, miltä siellä käytävissä näyttää, jospa pääsisi saliinkin pujahtamaan. Ulos lämpimään käytävään tulvaa juuri

parhaillaan musta virta suuresta salista, puhe on loppunut, sitä käännetään ja virvoitukset alkavat kai tuntua tarpeellisilta, koskapahan jono pakkautuu siihen huoneeseen, missä niitä on saatavana. Minä pujahdan saliin, eikä kukaan minua estä. Tulkki on lähtenyt paikaltaan ja koonnut ympärilleen omat ukkonsa talonpoikaissäädystä, joille hartaasti puheen sisältöä neuvoo. Siellä täällä kurkistaa joku aatelinenkin nenä toisten olkapäiden takaa kuullakseen, miltä suomenkieli kuuluu.

Mutta salin viereisessä huoneessa kuuluu alituista naputuksen hyrinätä, joka, edestakaisin kiirehtivien pikakirjurien ovea avatessa, aina sillä kertaa selvemmin saliin tunkee. Tutun miehen luvalla pääsen sinne pistäytymään. Useita kymmeniä naisia ja herroja istuu siellä tulisessa työn touhussa. Toiset lukevat läpi ja pudistelevat yhtämittaa sisään lentäviä lehtiä, joihin puhujain sanat ovat pikakirjaimilla merkityt. Naiset istuvat ompelukoneiden näköisten koneiden ääressä, soittavat sormillaan niissä olevia näppäimiä kuin pianoa sen mukaan kuin toinen ääressä istuva sanelee. Ja vähänväliä valuu kuin vaatetta tuosta koneesta liuska liuskan perästä, joihin on painetuilla kirjaimilla puheet kirjoitettu kirjapainoon lähetettäväksi. Ennen kuitenkin tulee kunkin puhujan lausuntonsa tarkastaa, ja jos hän vähän kauemmin puhuu, saattaa hän puhumasta herettyään jo saada alkupuolen puheesta käsiinsä.

Tuota hauskaa työtä katsellessa, väliin salissa keskustelua kuunnellessa, väliin virvoitushuoneissa viipyessä kuluu kulumistaan aika. Puhuja puhujan perästä nousee, sanelee, istuutuu ja käännetään. Hra Rein puhuu selvästi ja asiaan, hra Ignatius »valaisee numeroilla» ja hra Runebergille huudetaan aateliston penkeistä »bravo!», kun hän vetelee semmoisia johtopäätöksiä, että muka talonpoikais-

sääty, koska ei ole suostunut laajentamaan omaa piiriään, ei myöskään tahtone, että vaa ioikeus porvarissäätystä varten laajennetaan. Hra Castrén nousee maamarsalkan luvalla puhumaan ja joka mies salissa liikahtaa, monet nousevat paikoiltaan, kiertävät puhujan kehään ja kuuntelevat kriittisin naamoin, mitä tuleman pitää. Ylhäältä ojentuu alas saliin häntä kohti niin monta kiikaria kuin siellä on, ja jos kussakin niissä olisi nuoli, olisi miesparka ensi käänteessä lävistetty. Vaan vakavasti, selvällä, kuuluvalla äänellä hän puhuu, lukee numeroita ja niillä kantaansa todistaa. Melkeinpä voittaa numeroissa itse numeroherrankin, hra Ignatiuksen — »Hvar f-n ifrån har han sina siffror?» mutisee nuori aatelismies viereiselleen.

— — — — —

Ollaan vaihteen vuoksi taas ylhäällä lehterillä. Parhailaan puhuu hra Kivekäs. Yleinen jännitys on sekä alhaalla salissa että täällä ylhäällä lehterillä. Puhujan ympärille kokoontuu musta, uhkaava pilvi ja kiikareja välkkää vastaisilta lehtereiltä alas häntä kohti. Kaiken uneliaisuuden, joka edellisten puheiden aikana on tahtonut laskeutua mieliin, on uteliaisuus puhaltanut näkymättömiin. Ollaan varmat siitä, että nyt on tulivuori huipultaan puhjennut ja että se, mikä pohjalla on tähän asti piillyt, että se sieltä on ulos syöksyvä.

Se syöksyykin sieltä täyteläisen sydämen pohjasta, rinnasta miehen, joka on asiaansa innostunut ja antaa innostuksensa puhua. Vaan meidän muka perin siivossa maassa pidetään innostusta miltei rikoksena.

Tänne ylös ei kuulu kaikki sanat, mutta kovin kuohu tänne kuitenkin pärskähtelee sanoissa semmoisissa kuin: »minä en tiedä, tokko uskallan tässä salissa, jonka seiniä koristaa keskiajan embleemit, en tiedä, uskallanko täällä

johtaa mieleen sitä Euroopan maata, jossa artikkeli ihmiskunnan oikeuksista ensi kerran julistettiin!»

Vihellystä ja jalan polkemista aateliston junkkerien penkeiltä. Hyvä-huutoja aatelittomien! Meidän siivossa maassamme ei kuitenkaan viheltäminen ole epäparlamentaarista, vaikka innostuminen sitä on.

Se puhujata kiihoittaa ja vähän ajan perästä pärskähtää taas tänne tähtiä kohti lause: »— keisarillinen esitys notkistaa yhden polven rahan epäjumalan eteen, valio-kunnan mietintö notkistaa molemmat polvet tälle jumalalle, mutta hra Wrede ja hänen miehensä heittäytyvät, kuin itämaalaiset fetischinsä eteen, kokonaan pitkälleen tämän jumalansa eteen».

Hyss! — Hyvä! — Ja musta pilvi vetäytyy vähän ulomaksi sienävierille.

»Että kansan siveellinen itsetajunta, valtaan päästyään eduskunnassa, saattaisi yhteiskunnan vaaraan, sitä ei voi pelätä eikä sitä pelkoaan lausua muut kuin ne, jotka luulevat näkevänsä alasrepivää tarkoitusta siinä suunnassa, joka tähän asti on kaikki voimansa alttiiksi pannut tämän itsetajunnan saavuttamiseksi. Sitä suuntaa on etupäässä kannattanut Suomen pappien ja talonpoikien suuri enemistö, ja sen kalliimpana päämaalina on ollut kansan kohottaminen henkisessä ja siveellisessä suhteessa, se on koettanut panna sulkua sitä yhteiskunnan hävitystä vastaan, joka syntyy siitä, että löytyy laki, jonka nojalla porvarit saavat kaupitella sitä viinaa, mitä aatelismiehet polttavat!»

Yhä suurempaa melua, vihellystä ja jalkain polkemista aateliston sivistyneiltä penkeiltä. Muistuttaa hyvin uusmaalaisten tuttuja ääniä ylioppilaskunnan riitaisilta ajoilta. Muuten juuri tälle puhujalle tuttuja ääniä. Mutta maamar-salkan vasara vaatii vaitioloa ja lapset tottelevat.

Puhujakin rauhoittuu, tekee tyynesti loppuehdotuksensa ja lakkaa.

»Hyvä! Hyvä!» huudetaan puheelle, joka todellakin oli hyvä.

»Hyss! Hyss!» huudettiin toisaalta. Ja kostoksi muka ilmoittivat ne, jotka eivät ennen ole suomenkieltä ymmärtäneet, ettei puhetta tarvitse ruotsiksi kääntää, s. o. että he tällä kertaa ovat suomenkieltä ymmärtäneet. Sillä muutaahan ei liene hra Kivekäs tahtonutkaan.

Se oli ankara pöyristys. Ja mieliala on kokonaan muuttunut. Vilkkaasti, melkein kiihkoisesti vilisee sali tuolla alhaalla. On kuin olisi kiven kalaparveen heittänyt.

Minä aavistan, mitä lauseita tuonne salin perältä buffettiin menevät viikinkiherrat laskettelevat. Tuntuu aivan kuin kuulisi sieltä: »skamlöst! oförsynt!» Mutta sitähan ei ole viheltäminen eikä jalkain polkeminen.

Puhuvat sitten taas Wredet, Palménit, Danielsonit ja muut. Ja ajan ollen rauhoittuu taas kiihoittunut seurakunta ja »bravo»-huudot lakkaavat, sittenkun niitä viimeisen puheen perästä on liitetty vähän väliä paikkoihin, joista ei tiedä minkätähden niille »bravo»-tetaan.

Aika kuluu aamua kohti, uteliaisuus laimenee, naiset puikahtelevat tiehensä, sittenkun ovat ottaneet osaa valtiolliseen elämään ja jättäneet muistoksi siitä tyhjiä namuistötteröitä pitkin penkkejä ja lattioita.

Tämän kirjoittaja pääsee nyt aivan tyhjiin etupenkkiin istumaan. Painaa leukansa vasten nyrkkejään, jotka lepäävät lehterin reunan päällä. Katselee välinpitämättömästi alas uupuneen näköisenä liikahtelevaa ja vähän väliä haukottelevaa eduskuntaa.

Pappien kasvoilta näkee ikävän odotuksen merkkejä siitä, ettei ylkä joudu, siunatun lopun sanansaattaja. Nuopaisuu.

kahtelee siellä täällä jonkun ukkosen väsynyt pää . . . yksitoikkoista puheen hyminää kuuluu . . . kukahan lie se, joka puhuu . . . kovin raukaisee . . . ja sitten ei tämän kirjoittajakaan enää muista mitään *plenum plenorum*'ista.

Aikain perästä tuntee hän että joku kylkeen koskettaa. Herää, hypähtää ja ympärillä on selvä päivä. . . .

»Di går yt alla som bäst», ilmoittaa vahtimestarin näköinen mies.

»Jahah, jahah, — onko se jo loppunut?

»Joo, se on jo loppu».

Siis pois tästä paikasta, sillä aamu koittaa.

Kadulle jouduttuani näin, että mustat parvet pyrkivät pitkin Aleksanterinkatua kukin kotiinsa. Kotiini menen minäkin, ja siihen loppuu tämä kertomus Suomen Valtiosäätyjen toisesta julkisesta istunnosta, joka pidettiin ritarihuoneen suuressa salissa lauantaina huhtikuun 11 p:nä 1885 ja josta ei ollut mitään tulosta.

Sillä kyllä kai lukijat jo tietävät sen, ettei siitä mitään tulosta ollut. Mutta eihän pitänytkään olla.

»Kaiku», huhtikuun 22 p:nä 1885.

VALTIOPÄIVIEN »JUHLALLINEN» ALJETUKSI KUULUTTAMINEN HELSINGISSÄ TAMMIKUUN 11 P:NÄ 1888.

»Savo»-lehden kirjeenvaihtaja oli niitä tuhansia, jotka tänään vähää ennen k:lo 11 riensivät senaatintorille katsomaan ja kuulemaan, miten valtiopäivät senaatin portailta avatuksi julistetaan. Mustan väkivirran mukana mennä touhusi hän Aleksanterinkatua pitkin pääkaupungin

keskipistettä kohti, »ottaakseen osaa valtiolliseen elämään» ja ollakseen jo alusta alkaen läsnä.

Kaikki näkyivät olevan hommassa, kulku suunnattuna yhtäänne päin. Tuskin ehtivät ihmiset vilkaista itseään edes puotien suuriin peili-ikkunoihinkaan.

Yksi ainoa mies, joka ei näkynyt olevan päivän merkityksestä milläänkään, oli muuan katulyhdyn puhdistaja yliopiston nurkalla. Hän oli kohottanut tikapuunsa lyhtyä vasten ja hankasi tavattomalla huolella sen laseja, antaen valtiollisten harrastusten kulkea jalkapohjiensa alitse. Hän ei kehenhään katsahanut, mutta kaikki katsahivat häneen.

Kun tulin yliopiston nurkalle, avautui eteeni tuo joka taholta suurien rakennusten sulkema senaatintori. Siinä seisoessa olisi tietysti pitänyt tuntua juhlalliselta. Sillä ympäröihän minua kaikilta tahoilta mahtavuudet. Tässä yliopisto, opin ja sivistyksen ahjo, virkamiesten paja, edistyksen kivimuuri. Sitä vastapäätä senaatti, kotimaisen hallituksen koti, laillisuuden ja oikeuden asuinsija. Ja näitten välissä Nikolainkirkko, joka leveät perustuksensa painaa syväälle maaemään ja kohottaa terävän huippunsa ylös korkenteen.

Olisi pitänyt tuntua juhlalliselta. Mutta ulkonaiset muodot eivät aina tee sitä vaikutusta, mikä niillä on aiottu saada aikaan. Tulee aina ajattelemaan, että vastaavatkohan sisukset seiniä.

Kansa oli jo täyttänyt senaatintorin puolilleen. Osa heitä oli kiipeillyt Nikolainkirkon rappusillekin. Suurin osa siellä näkyi olevan naisia; ne seisoivat puuhka edessä ja odottivat, mitä tuleman piti. Useimmat olivat kuitenkin pysyneet maaperässä ja vetäytyneet aivan liki senaatin rappusia, niin liki toimituspaikkaa kuin suinkin pääsivät poliiseilta.

Mikä oli sitten se toimituspaikka ja mitä siinä toimitettiin?

Senaatin talon pääovi oli ammollaan auki ja sen mustasta kidasta kulki kynnyksen yli tulipunainen kieli, verka-vaatteesta tehty, ulos rappusille. Sitä myöten kuului olevan määrä astua ulos hänen, joka valtiopäivät avatuiksi juhlassa julistaa.

Ja häntä siinä nyt odotettiin, päivän kirkkaasti kullatessa Nikolainkirkon ristejä. Kello oli viittä vaille 11 ja määrälleen k:lo 11 sanottiin julistuksen tulevan tapahtumaan.

Oli siis aikaa hiukan katsella ympärilleen. Muuan komennuskunta sotilaita ynnä soittokunta oli marssitettu senaatinhuoneen seinämälle seisomaan. Isonlainen punapartainen sotaherra — kuului olevan kaartin pataljoonan päällikkö Aminoff — käveli rintaman edustalla ja kilisteli kannuksiaan. Hän »edusti».

Hänestä siirtyivät silmäni vähän väliä tuota mustaa kiata ja tuota tulipunaista kielekettä kohti. Kahden puolen sitä seisoivat univormuun puettuja herroja, jotka tuon tuostakin pujahtivat sisään ja taas tulivat takaisin ulos. Ja puhuttelivat niitä naisia, jotka olivat asettuneet molemmille puolille rappusia.

»Ovatko nuo senaattoreja ja nämä heidän naisiansa?» minä kysäisin eräältä herralta, joka vieressäni seisoivat.

Hän selitti ystävällisesti, että herrat olivat senaatin vahtimestareja ja naiset heidän naisiansa.

»Senaattoreilla on valkeat housut, mutta vahtimestareilla on mustat. Tuossa juuri menee muuan.»

Minä tarkastelin ja vertailin, enkä tietysti tule enää koskaan erehtymään näin sopimattomasti. Sillä housuistaan minä heidät nyt tunnen.

Siitä huolimatta koetin minä kuitenkin täyttää rintaani juhlallisilla tunteilla. Oikaisin selkäni, kääraisin turkkini ruumista myöten, vetäisin tuoretta ilmaa keuhkoihini ja kuvittelin mielessäni päivän merkitystä. Nyt on se päivä, jolloin taas maan säädyt kokoontuvat keskustelemaan ja päättämään maan ja kansan asioista. Perustuslaillisuus, se on Suomen kansan kalliimpia oikeuksia, se antaa sille tilaisuuden itsekin asioitaan ohjata. Kolmen vuoden kuluttua saa taas kansa äänensä kuuluville. Hetki on siis juhlallinen, kun valtiopäivät kuulutetaan avatuiksi. Se hetki on aina historiallinen hetki. Tammikuun 11 päivä on yksi Suomen historian merkkipäiviä. Nyt on se päivä. Kohta lyö se hetki.

*

Mutta ennenkuin se löi, tapahtui eräs pieni seikka, joka veti kaikkien valtiollisessa mielentilassa seisovain huomion puoleensa. Kun juuri olin pääsemäisilläni siihen, että hetki on todellakin juhlallinen ja päivä ylenmäärin merkillinen, kuulin takanani sävelen semmoisen, joka Kuopion torilta oli minulle vanhastaan tuttu, mutta joka senaattitorilla Helsingissä ja seitsemänsiä valtiopäiviä avattaessa ei ollut ollenkaan paikallaan. Kun näin jo edeltäpäin pannen vastalauseeni ja sanoni, ettei ollut ollenkaan paikallaan se mikä tapahtui, niin eiväthän »savo-karjalaiset»* ystävänkään lähtene syyttämään minua juhlallisen toimen »lokaan vetämisestä».

Asia oli lyhyesti se, että keskellä toria oli muristen, niskakarvat pystyssä ja silmät vihan tulta suitsutellen, kaksi komeata pääkaupungin koiraa toisiaan pitkän aikaa

* Tarkoittaa silloista Kuopion lehteä, »Savo-Karjalaa».

kierrellyt. »Mrrr..» pani musta ja »mrrr..» pani se, joka oli karvaltaan kirjava. Mutta sitten karkasi musta kirjavan kimppuun raivolla, jota harvoin näkee hurtisakaan.

Vaan mitä luulette te helsinkiläisten tekevän! He hyökäsivät riitaa ratkaisemaan ja siitä syntyi hirmuinen hälinä. Yli torin juoksi herroja hätään. Yksi kiskoo yhtä koiraa, toinen kiskoo toista, ja eräs virkamies takoo, itse raivostuneena, raivostuneita koiria päähän ja kaulaan, minkä kerkiää. Millä hän takoo? Hän takoo salkkunsu terävällä särmällä.. Koirat luonnollisesti vain kiihtyvät kiukussa.

En tiedä, olisiko tuossa jo ennen valtiopäiväin alkua syntynyt kaksi uutta puoluetta, jos ne vaan olisivat oikein päässeet muodostumaan. Mutta valtiopäiväin »juhlallinen» aletuksi julistaminen keskeytti kahakan.

Sillä juuri kun kello on ryhtynyt yhtätoista lyömään, syöksyy mustasta kidasta punaista kielekettä myöten ulos rappusille senaatt.. ei, vahtimestari, ja antaa kädellään merkin sille punapartaiselle sotaherralle. Sotaherra oikaisekse, sanoo muutamia venäläisiä sanoja ja fanfaari ryöpsähtää kaartilaisten torvien suusta. Sen soidessa astuu ulos rappusille (vahtimestarien ja heidän naistensa muodostaman käytävän keskitse) eräs herra. Päällä on hänellä turkki, päässä kolmikulmainen lakki ja kädessä kirja.

Hän avaa kirjan, rupeaa siitä lukemaan ja valtiopäiväin juhlallinen avatuksi julistaminen on alkanut.

Sitä ei kuitenkaan tiedä siitä, mitä hän siinä sanoo, vaan se pitää arvata siitä, että hän siinä seisoo. Hän puhuu niin hiljaisella äänellä, että en ainakaan minä voi vielä tällä hetkelläkään varmasti vakuuttaa, julistiko hän valtiopäivät avatuiksi vai sulkiko hän jo ne samalla. Sen tietävät ainoastaan vahtimestarit ja heidän naisensa.

Molemmilla kielillä kuului hän lukeneen H. Keis. Majesteettinsa valtiopäiväkutsun, ja molemmat kielet olivat silloin täydellisessä tasa-arvossa ainakin siihen nähden, että molempia kuului yhtä vähän. Kerrotaan hänen samassa myöskin antaneen alhaalla seisoville valtiosäädyille kehoituksen, että määrätyillä paikoilla ilmoittaisivat itsensä nimenkirjoitusta ja valtakirjainsa esille antamista varten. Mutta umpipohjukkaan siinä joutuisivat maan säädyt, jos eivät muusta ilmoituksesta tietäisi.

Samalla tavalla on sama mies aina ennenkin kuuluttanut valtiopäivät avatuiksi. Saattaa sanoa, ettei valtiopäiviä meillä ole moneen aikaan kuultu avattavan. Auenneet ne nyt kuitenkin ovat.

Mutta mikä mahtava vaikutus siitä olisi ollut, jos sillä sijalla olisi seisonut isoääninen mies! Pontevasti ja voimakkaasti, niin että kiviseinissä olisi kajahdellut, olisi hänen pitänyt sanottavansa sanoa. Niin että vieras, muukalainenkin, olisi saanut tietää, että tänäpänä alkavat Suomen Suuriruhtinaanmaan Seitsemännet Valtiopäivät. Mutta nyt tapahtui koko toimitus kuiskuttamalla, ikäänkuin olisi tahdottu sitä kuultavaksi niin vähän matkan päähän kuin suinkin.

Merkiksi siitä, että nyt hän on lopettanut ja että nyt saavat muut alkaa, kääntyi heikkoääninen herra sen usein mainitun sotaherran puoleen. Tämä sanoi taas jotakin venäjäksi, asettui rintamaan, kiidätti kaksi sormea lakkinsa lippaan, jäykisti kasvonsa, jännitti silmänsä ja keisarinhymnin sävelet kajahtivat. Päät paljastuivat ja taampana alkoi kuulua kova hurraahuuto, jota kesti koko sen ajan kuin soittoakin. Hymni vaihtui »Maamme»-lauluksi, ja kun torvet vaikenivat, peittyivät päätkin. Kuuluttaja teki lyhyen kumarruksen kansalle ja katosi sitä punaista

kieltä myöten siihen mustaan kitaan. Taaskin seisoivat vahtimestarit ja heidän naisensa käytävän kahden puolen. Sotaherra komensi komppaniansa liikkeelle ja marssi-sävelten soidessa lähti väkijoukko valumaan takaisin niitä teitä, joita tullutkin oli.

Ja niin oli valtiopäiväin »juhlallinen» aljetuiksi kuuluttaminen tapahtunut.

»Savo», tammik. 24 p:nä 1888.

VALTIOPÄIVÄTANSSIAISET

maanantaina tammik. 23 p:nä 1885.

Teidän kirjeenvaihtajanne, arvoisa »Savon» lukijakunta, oli eilen illalla Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Aleksanteri III:n vieraana. Te voitte kuvitella paremmin kuin hän sen selittää, kuinka ylpeä hän oli ja on vieläkin tästä kunniaista. Ajatelkaas, että hän eräänä päivänä saa näin kuuluvan kutsukirjeen, joka oli (siltä varalta kai, että jos hän ei yhtä kieltä ymmärrä, niin tottahan toista) kolmella kielellä kirjoitettu, nimittäin ruotsiksi, venäjäksi ja suomeksi:

»Valtiopäiväin juhlallisen avaamisen johdosta annetaan Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Korkeassa nimessä, sunnuntaina 22 (10 p:nä tammikuuta) klo 9 j. pp. Tanssipidot Keisarillisessa Linnassa Helsingissä, joihin tämän kautta pyydetään tulemaan (se ja se, tällä kertaa »Savon» kirjeenvaihtaja).»

Että teidän nöyryn palvelijanne tunsi itsensä vähintäänkin valtiopäivämiehen arvoiseksi, sitä ei teille tietysti tarvitse sanoakaan. Hän käänteli ja katseli tuota isoa paksua

paperia, tutki siihen painettua vaakunaa ja kultaisia kai-
teita. Sitten pani hän sen pöydälle eteensä, huusi palvelijan
sisään ja varoitti häntä moneen kertaan siitä, ettei hän mil-
lään muotoa saa sitä rasvaisilla hyppysillä nykiä . . . jos
tahtoo sitä nähdä tai muille näyttää, täytyy kurkalta kat-
soa.

Heti kohta hän lähti, teidän kirjeenvaihtajanne, hank-
kimaan itselleen juhlavaatteita. Virallisista lehdistä oli hän
lukenut määräyksen, että naisten tulee olla puettuina vaa-
leaan tanssiaispukuun, sotilasten ja siviilivirkamiesten sekä
ritariston ja aatelin jäsenten juhlaunivormuun ja muit-
ten »kutsuttuin herrain siviiliin juhlavaatteisiin». »Savon»
kirjeenvaihtaja luki itsensä »muitten herrain» luokkaan
kuuluvaksi. Siis frakki, valkeat hansikkaat, pysty kaulus
ja sen ympärille valkoinen huivi, jonka muoti määrää niin
pieneksi kuin suinkin. Ja näiden lisäksi tulee vielä olla
varustettuna sellaisella korkealla silkkilakilla, jonka saat-
taa rutistaa niin littuun, että se on litteä kuin lautanen.

Näillä vehkeillä varustettuna lähtee hän sitten sunnun-
tai-iltana matkalle, astuu ulos kadulle ja viheltää ajurin.

»Ajakaa Keisarilliseen Linnaan!»

Hänen äänessään on jotain mahtavaa ja itsetietoista.
Tajunneeko tuo ajuri edes, mimmainen kunnia hänelle ta-
pahtuu, kun saa kyyditä semmoista miestä, joka ajaa Kei-
sarilliseen Linnaan? Käsittäneekö hän, mitä merkitsee se,
että saa seisottaa hevosensa Hänen Majesteettinsa palat-
sin rappujen eteen?

Kun kirjeenvaihtajanne saapui määräpaikkaan, huo-
masi hän kuitenkin, ettei hänen rekensä päässykään toivo-
uille perille. Linnan piha oli niin täynnä edestakaisin
ajavia vaunuvaljakoita, että hänen täytyi seisottaa kauas
kadulle ja pujotellaida parhaan taitonsa mukaan pakka-

sessä kitisevien vaununpyöräin ja pärskyvien orhien turpain välitse.

Pääsi hän kuin pääsikin eteiseen. Mutta siellä tuli hänelle vähän niinkuin hätä. Sillä sen minä sanon, ettei ole mikään leikin asia saapua Suuriruhtinaan pitoihin. Kuinka olla? Eikö jotain ole epäkunnossa? Ehkä kaulus on vinoissa? Kenties on turkista tarttunut karvoja selkään? Ovatko hansikkaat vedettävät molempiin käsiin? Kainalossako vai kädessä on hattulautanen kannettava? — »Tee aivan niinkuin muut tekevät», neuvoi minua eräs ystävä, »täällä tekee jokainen samalla tavalla kuin jokainen toinenkin.»

No, jos täällä ei sen suurempia temppuja tarvitse, ajattelin minä, ja valitsin siis esikuvakseni lähimmän herran. Hänellä oli vasen käsi hansikkaassa, mutta oikea käsi ei ollut. Hattu oli hänellä kainalossa, ja siellä oli minunkin hattuni. Nyt lähtee hän liikkeelle eteisestä, ja minä seuraan häntä kuin salapoliisi. Me kohoamme ylös rappusia. Ympärillämme tungeskelee kullankiiltäviä herroja, minä näen kaljuja päitä ja kaljuja olkapäitä. Sähkövalo huikaisee silmiäni, kun katsahdan sivulleni, niinkuin minun edeskäypänikin tekee. Allani tunnen minä pehmoiset matot, jotka tekevät sen, ettei kuule askelien ääntä ollenkaan, vaikka satamääriin nouseva ihmisjono astuu rappu rapulta toiseen kerrokseen. En kuule muuta kuin hiljaista hyrinää. Ehkä tuntuu puhe kuiskutukselta sentähden, että kahden puolen rappuja kasvava kukkasmetsä tukahduttaa äänen. Joskus vain kilahtaa kannus niinkuin paksussa heinikossa.

Hän, jota minä katseillani vainoon, on ehtinyt rappujen käänteeseen. Suuri on siinä peili. Hän tarkastaa itseään kiireestä kantapäähän. Minäpä myös. Kaikki on

edestäpäin tarpeellisessa kunnossa. Mutta kun minä heidän silmäyksen yli olkapääni, huomaan kauhukseni hiuksen hartioitteni kohdalla. Oikea käteni ei kuonnu sitä ottamaan pois ja vasenta vangitsee kainalossa oleva lakki. Eräs tuttava tunkee sivulleni ja aikoo mennä ohitseni. »Kuule, hyvä veli, auta minua, ota pois tuo pitkä hiuskarva tuolta selästäni.» »Ei siellä ole mitään hiuskarvaa.» Oliko se siis vain naarmu peilin pinnassa? Minä kiitän Teitä, peili, tuosta naarmustanne. — Tunnen itseni hiukan varmemmaksi, vaikka polviniveleni yhä vielä ovat niin suloisen vetrakat.

Pääsen niiden avulla kuitenkin keisarillisen linnan keskimmäiseen kerrokseen. Siinä on eteiskäytävä, jonka aukinaisista ovista näkyy pitkän pitkä rivi valaistuja huoneita. Tuntematon ystäväni astuu yhdestä sisään, ja kun minä nousen saman kynnyksen yli, näen seuraavan oven suussa hänen ylhäisyytensä kreivi Heydenin. Hänen vieressään seisoo kullankiiltävässä univormussa juhlamenojen ohjaaja kreivi Armfelt. Ja toisella puolella kreivinna Heyden ja yksi hänen tyttäristään. He ottavat vastaan vieraita ja kättelevät niitä, jotka kreivi Armfelt heille esittää. Tuon kaiken minä jo ennakolta osasin ulkomuistista. Ja kerrattuani sen vielä yhden kerran mielessäni astuin minä siihen huoneeseen, jossa kaiken tämän tuli tapahtua. Vainoamani herrasmies on kadonnut näkyvistäni. Onko hänet maa niellyt? Edessäni on toinen herra, jolla on oikeassa kädessä hansikas ja hattu kädessä eikä kainalossa. Minulla ei ole. Enkä ehdi panna. Maan keskipiste vetää minua tavattomalla voimalla puoleensa. Mutta minua työnnetään takaapäin eteenpäin. Kreivi Armfeltin silmissä on kysyvä katse. Kuulen nimeni yhden kerran mainittavan. Ääni vivahtaa minun äänelleni. Kuulen saman nimen toisen

kerran. Minulle hymyillään ystävällisesti. Kolme kertaa minä kumarran, kolme kertaa ojennan käteni ja kolme kertaa siihen tartutaan. Olen päässyt Pällistä alas. Pahimmat kuohut ovat takanani. Minä olen pelastettu.

Tyven suvanto kulettaa nyt teidän kirjeenvaihtajaanne eteenpäin. Hän voi katsella ympärilleen ja tarkastella rantoja. Hän on tehnyt muistiinpanoja teidän varallenne. Jos haluttaa seurata, niin voi hän näytellä yhtä ja toista. Nyt kävelee hän jo niinkuin vanha tuttava talossa. Valo ei häikäise hänen silmiään eikä lattiat luistata jalkaa.

Vastaanottohuoneesta vaeltaa vierasten virta keisarillisen linnan sisäisiin suojiin. Ne ovat jokainen eri tavalla sisustetut. Kaikkien permantoja peittävät pehmoiset matot, kaikkien seinillä on tauluja taulujen, peilejä peilien vieressä. Lattiasta lakeen kasvavat kukkaset tekevät muutamista huoneista etelämäisen metsikön. Silmään sattuu yht'aikaa niin paljon loistoa ja komeutta, ettei se saa yksityiskohtia toisistaan erotetuksi. Seinät ja sillat, laet ja lattiat, olkapoletit ja alastomat olkapäät, kalahtelevat miekat ja heilahtelevat viuhkat, ruotsi, suomi ja venäjä, kaikki ne sulavat semmoiseen sekasortoon, etteivät näkimet eivätkä kuulimet saa niistä mitään kokonaista kuvaa aivoihin istutetuksi.

Eikä tuo vievä virta anna kauan yhdessä huoneessa virkailla. Se työntää edellään yhä uusia katseltavia kohti. Parin-, kolmen-, neljän huoneen läpi se kulettaa pitkänpuoleiseen soikulaan saliin. Siinä on seisauspaikka, sillä siinä tarjotaan virvokkeita.⁹⁵ Pitkin seinää on asetettu pöytiä. Eräällä niistä on lasisilla tarjottimilla hedelmiä ja ma-

keisia. Teetä tarjoillaan toisella seinämällä, kolmannella virvoittavia vesiä. Kun väkeä tulvaa yhtämittaa tähän huoneeseen, ja kun suurin osa hetkeksi siihen seisattuu, syntyy siinä ennen pitkää tukehduttava tungos. Minua litistetään milloin tähditettyä soturin rintaa vastaan, milloin kiilaa minua kylkeen kovan turnyyrin saparo. Sujuvana kuin sisilisko pujottautuu kainaloni alitse hienovartaloinen neitonen. Hän, hänen sisarensa, äitinsä ja kaikki tuttavansa ovat uimapukuihin puetut. He eivät tosin ole aivan alastomat, mutta melkein.

*

Aikansa siinä akanvirrassa pyörityään joutuu vihdoinkin valtaistuinsaliin. Lukuisista sähkölampuista leviää häikäisevä valo joka paikkaan. Sali näyttää puolta suuremmalta, sillä yksi seinä on melkein kokonaan peililasista. Sieltä heijastaa valo entistä voimakkaampana takaisin. Kaikki, mitä on nähtävänä, sen se näyttää.

Tuossa seisoo ryhmä punalakkisia kuvernöörejä, valkohousuisia senaattoreja ja »muita kenraaleja». Kuinka hyväntahtoisesti he jakelevat kädenlyöntinsä armonsoituksia niille, joilla on onni olla heidän tuttavansa. Joka kerta kun he liikahtavat, välkähtää jotakin rinnoilla tai olkapäillä. Toisessa paikassa puhuttelee kaartin upseeri nuorta neitosta. Upseerilla on kaulus niin kankea ja korkea, että hän töintuskin näkee kiiltovartiset saappaansa. Neitosella, hänellä ei ole kaulusta ollenkaan ja vaatetus alkaa alhaalta, alhaalta... hyvin alhaalta. Jos hänen olisi tarvinnut punastua ja painaa päänsä poveensa, niin voisi hän sen ihan poveensa painaa. Mutta hän ei punastu; kaikki muut punastuvat ennen kuin hän. Neitosen ohitse

astuu arvokkaasti joku pappissäädyn edusmies. Hän luo katseen neitoseen, kääntyy pois, katsahtaa toisaalle, vaan kun kohtaa kaikkialla saman näön, niin ei hän enää käännäkään. Hänellä ei ole paikkaa, kuhunka päänsä kallistaisi. Tuolla seinämällä, muiden takana, istuu tosin muuan savolaisen valtiopäivämiehen vaimo, mustassa vihtoriininutussa ja suorassa hameessa. Mutta häneen ei kukaan katsahda.

Lehteriltä aletaan soittaa vakavata kävelytahtia.

»Sijaa hänen ylhäisyydelleen . . . sijaa . . . olkaa hyvät . . . siirtykää vähän.»

Kullan kiiltävä kamariherra jakaa joukot kahteen leiriin. Ja kujaa myöten astuu hänen ylhäisyytensä kreivi Heyden, kuljettaen maamarsalkatarta. Maamarsalkka vie hänen ylh. kreivitär Heydeniä. He kiertävät salin ja yhteen jonoon liittyy muita ylhäisiä pareja. Säätäjien puhemiehet saavat kunnian olla kukin vuorollaan kreivittären keikarina. Ja kreivi kulettaa vuorostaan heidän rouviaan.

Teidän kirjeenvaihtajanne seisoo lähellä ja katselee. Hän osaa jo ulkoa ne liikkeet ja ne hymyilyt ja ne silmäkulmain säännölliset kohotukset, jotka aina uudistuvat noin parin tahtivälin päästä. Luulette kenties, että hän meni yhteen joukkoon. Hän päättää säästää itsensä siksi, kunnes hänet ehkä nimitetään salaneuvokseksi tai ylennetään aatelissäättyyn.

Kävelyä seuraa valssi. Nuori väki liikkuu lattialla. Kullan kiiltävä kamarijunkkari kiidättää kuutamon kalvakkaa naista. Heidän menoaan katselee pari senaatin ylimääräistä kopistia.

»Se mies tulee kohoamaan vielä korkealle», sanoo toinen.

»Olkoon hänen tulevaisuutensa yhtä loistava kuin hänen pukunsa», vastasi toinen.

»Ja yhtä kullan kiiltävä.»

He eivät puhuneet kateudesta eikä ivallisesti. Heidän äänensä ilmaisi hartautta, niinkuin sen, joka haaveksii itselleen saavuttamattomasta tulevaisuudesta.

*

Täällä ei tarjota mitään, vaan täällä saa jokainen ottaa, sen minkä kerkiää. Hänen Keis. Majesteettinsa on mainio isäntä. Itse hän tosin ei ole saapuvilla, mutta käs-kynsähaltijoille hän on antanut määräyksen siitä, ettei vierailta saa mitään puuttua. Ja niin on valmista boolia, totineuvoja, viinejä vaikka minkälaisia, o'utta, portteria, v inaa, selteriä, limonadia — kaikkia on itse kutakin eri huoneessaan. Mene pöydän ääreen, tilaa mitä tahdot ja sinä saat niinkuin parhaasta ravintolasta, .. mutta maksaa ei sinun tarvitse. Ja kun sinulle tulee nälkä, niin käy tuohon suureen pitkään saliin, jossa on pöytä seinästä seinään ja pöydän päällä ruokalajeja kymmenittäin. Syö mitä mielesi tekee, survi toisia syrjään, valloita heidän paikkansa, ahmi, pure, niele, ja ryyppää portteria päälle!

Sitä neuvoa näkyy suurin osa seuraavankin. Sillä vähän ajan päästä on täällä yhtä suuri ahdinko kuin alhaallakin. Vanhat »sedät» asettuvat pöytien ääreen tupakoimaan ja näkyy olevan muutamia niitäkin, jotka istuvat korttipöydän ympärille eivätkä siitä hievahda koko iltana.

*

Enhän tässä jaksaa kaikkea kertoa, mitä näin ja kuulin. Harhailin minä sekä ala- että yläkerrassa. Ja sen huomasi, että edellämäinitussa koettelivat ihmiset käyttäytyä kuin hovissa, mutta jälkimmäiseen päästyään olivat he kuin kotonaan, jossa puhe tulee lasi lasilta yhä papattavammaksi ja maailma muuttuu joka hetki muotoaan, niin kuin huhtikuun päivänä.

*

Puolen yön aikana alkoi kuulua yläkerrassa suhketta, joka vähitellen muuttui varmuudeksi, että »suuri illallinen» on alkanut ja että siellä valuu virtanaan samppanjaa. Minä kuin nuolena alas rappusia! En häpeä vähääkään sitä tunnustaa, sillä miksi se minulle olisi häpeäksi, kun sedätkin tekevät samalla tavalla.

Valtaistuinsalin tuonnimmaisessa päässä on ovi, jota ei kukkien ja kasvien välistä ensin huomaakaan. Se on ollut suljettuna koko illan. Mutta yhtäkkiä kajahtaa juhlar-marssin sävelet, ovet avataan ja edessä on soikea ja hiukan himmeästi valaistu viileä holvi. Tottumaton luulee tulleensa satumaailmaan, yltäkylläisyyden metsikköön, Kanaaninmaahan, jossa rieskaa ja hunajaa vuotaa. Pöytäin selät näyttävät ketkistyvän lihavatien ja jälkiruokien painon alla. Jos en näkisi tuossa erästä vaaleatukkaista, harmaasilmäistä savolaista tuttavaani tyytyväisenä levittämässä voita leivälleen, niin luulisin olevani itämaisessä taikalinnassa. Jos ei paras ystäväni, pappissäädyn virkakauluksinen edusmies, vetelisi pitkiä siemauksia samppanjalasista ja tarjoisi sitä tavalliselle Helsingin kyypparille uudelleen täytettäväksi, niin päättäisin päässeeni Muhamedin seitsemänteen taivaaseen.

Ei minulle enemmän kuin niille muillekaan herroille, jotka jo yläkerrassa »välipalansa» söivät, maista tämä herkujen paljous. Me teemme kierroksen pöytien ympäri ja antaessamme silmän nauttia nipistämme vain sieltä täältä jonkun viinirypäleen tai pähkinän. Mutta jahka me saisimme ne rekeemme ahtaa, ajaa kuorminemme kotiin ja pitkin vuotta pureksia ja valutella... ah!

*

Pois minä lähden. Palaan takaisin valtaistuinsaliin. Siellä vaan tanssia jatketaan. Intohimoinen soitto kiihoittaa kiihkeään hyppelyyn. Puolalaisessa masurkassa telmiä lattialla neitoseja, nuoria rouvia, upseereja ja joitakuuta uusmaalaisia ylioppilaita. Puuterijauholla umpeen tuisutettu ihon väri alkaa siellä täällä käsivarsissa ja olkapäillä tulla näkyviin. Oikenevat suortuvat, hipiän epätasaisuudet, hikireiät.. uh!

Alikerran virvoitusluoneessa on vain rehuja jällellä hedelmien ja makeisten paljoudesta. Ylikerran ruokavadeissa on isot lovet, jälkiruokavuoren huippu on tuuskahtanut suulleen liemeen. Sen onkii sieltä muuan alemman näköinen virkamies, ja kun hän saa ensimmäisen suuntäyden syödyksi, menee hän keräilemään itselleen viinin tähteitä tyhjennetyistä pulloista.

Pois minä lähden. Otan hattuni käteeni ja pistän hansikkaat taskuuni. Olen nähnyt mitä olen tarvinnut. Ja kertonut tässä, mitä olen nähnyt.

*

Ulos tultuani tunnen purevan pakkasen. Taivas leimuaa täydessä tähdessä. Minun täytyy vetää turkin kaulus kasvojen eteen. Lammasnahka tuoksahtaa niin tultulta. Muistuu mieleeni eräs kaitainen metsätie, jota myöten tänne pääkaupunkiin tullessani osuin pahaseen torppaan. Siellä oltiin juuri illallisella. Hapanta kalaa, kovaa leipää ja kaljaa. Tienneekö torpan väki, millaisen aterian olen vastikään syönyt sen kustannuksella?

»Savo», tammik. 31 p:nä 1888.

KÄYNTI TALONPOIKAISSÄÄDYN ISTUNNOSSA.

Kaikki aatelittomat säädyt asustavat näillä valtiopäivillä Ateneumissa, tuossa tietymättömällä tavalla syntyneessä rakennuksessa, joka kohosi kuin taikalinna meren pohjasta. Viime valtiopäivillä lausuttiin säädyissä mielihapaha tuollaisten talojen rakentamisesta ja huomautettiin niiden tarpeettomuudesta. Mutta vastaukseksi siihen ovat säädyt nyt samaan taloon sijoitetut — säätyhuonetta odottamaan. Ja joka kerta kun he astuvat Ateneumiin, saavat papit ja talonpojat sydämensä sulakkeeksi lukea kultakirjaimilla räystäään reunaan latinaksi kirjoitetut sanat: *Concordia res parvae crescunt.*

Talonpoikaissäädyn istuntohuone on alimmassa kerroksessa. Se on iso sali, jonka kattoa kannattaa neljä tukevaa pilaria. Ikkunoita on siinä sekä etelää että pohjoista kohti. Itäisellä seinämällä on kuulijain lehteri ja vastapäätä sitä toisella puolen salia suuri ovi, ulos vestibyyliin eli porstuaan. Keskellä lattiaa pilarien välissä ja niiden ulkopuolellakin on suuri joukko pieniä keltaisia pulpetteja,

yksi kutakin edusmiestä varten. Kansi pulpetissa on jyrkkä ja vino, mutta pienen linkun avulla saadaan se kohoamaan melkein vaakasuoraksi pöydäksi. Kaikkien pulpettien huomio on ikäänkuin käännetty yhtäänne päin, puhemiehen pöytään, joka pohjoisella seinämällä seisoo ylempänä muita. Puhemiehen pöytä on koristettu punaisella veralla ja sen takana on kaksi tuolia, toinen puhemiestä, toinen sihteeriiä varten. Toisella puolen tätä pöytää on notarion paikka ja toisella tulkin; sen edessä istuvat pikakirjurit kahden pöydän ääressä.

Sali on tyhjä, mutta säädyn kanslian puoleksi aukinai-
sesta ovesta näkyy pöydän ääressä istuvan kiiltonappiseen
frakkiin puettu mies, säädyn sihteerii. Hänen läheisyydes-
sään seisoo kanslisti, jotain kysyen. He kääntelevät pape-
reita, panevat yksiä pois ja ottavat toisia esille. Järjestävät
varmaankin tänään esitettäviä asioita.

Iso ovi alkaa aukeilla ja aikaisimmat edusmiehet tule-
vat sisään. Jos se on joku herrasmies, jolla on silmälasit,
niin taivuttaa hän päätään eteenpäin, katsoa maurauttaa
huurtuneiden lasien yli ja alkaa niitä sitten pyyhkiä. Hän
on hyvin aseettoman näköinen tuossa sähkön huikaistessa
hänen silmiään kuin päivä huuhkajan. Kun lasit ovat pai-
koillaan, lähtee hän oven suusta liikkeelle ja jatkaa mat-
kaansa vesikarahvin luo. Riihimäen lähdevettä juo hän
siinä kulauksen toisensa perästä. Ruokalevon päälle se
kuivaan suuhun mahtaa maistuakin mainion makealta.

Sillaikaa on tullut toinen edusmies. Hän on paksu rust-
hollari, joka vyöryttää itseään eteenpäin varmasti ja va-
kavasti. Kuuluisi tukevien askelien jymähteleminen, ellei